

Šolska kronika

2-3

Šolska kronika - 30
Revija za zgodovino šolstva in vzgoje - LIV
Ljubljana

School Chronicle - Journal of the
History of Schooling and Education

30/2021

SCHOOL CHRONICLE – JOURNAL OF THE HISTORY OF SCHOOLING AND EDUCATION
– BULLETIN OF THE SLOVENIAN SCHOOL MUSEUM. LJUBLJANA, SLOVENIA.

Urednik / Editor: Anton Arko

Uredniški odbor / Editorial Board: Anton Arko, mag. Marjetka Balkovec Debevec, dr. Dragica Čeč, dr. Theodor Domej (Avstrija / *Austria*), dr. Darko Friš, dr. Boris Golec, Ksenija Guzej, Tatjana Hojan, Klara Keršič, Polona Koželj, mag. Marija Lesjak Reichenberg, Marko Ljubič, dr. Simon Malmenvall, dr. Zdenko Medveš, mag. Stane Okoliš (odgovorna oseba izdajatelja / *Responsible person for the publisher*), dr. Mojca Peček Čuk, dr. Leopoldina Plut Pregelj (ZDA / *USA*), dr. Edvard Protner, Mateja Pušnik, Mateja Ribarič, dr. Branko Šuštar

Zasluzni član uredniškega odbora / Emeritus members of the Editorial Board: mag. Mladen Tancer

Članke je recenziral uredniški odbor. Za znanstveno vsebino člankov odgovarjajo avtorji. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira. / *The articles have been reviewed by the Editorial Board. The authors are solely responsible for the content of their articles. No parts of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and full mention of the source.*

© Slovenski šolski muzej / *Slovenian School Museum, Ljubljana*

Redakcija te številke je bila zaključena 28. 11. 2021.

The editing of this issue was completed on November 28th, 2021.

Prevodi / *Translation:* Maja Visenjajk-Limon (angleščina / *English*)

Maja Hakl Saje (nemščina / *German*)

Lektoriranje / *Proofreading:*

Marjeta Žebovec (slovenščina / *Slovene*)

Uredništvo in uprava /

Editorial and administrative office:

Slovenski šolski muzej, Plečnikov trg 1,
SI-1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon, fax / *Phone, Fax:*

+3861 2513 024

E-pošta / *E-Mail:*

solski.muzej@guest.arnes.si

Spletna stran / *Website:*

www.ssolski-muzej.si

Transakcijski račun / *Bank Account No.:*

01100-6030720893

Sofinancira / *Co-financed by:*

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport /
Ministry of Education, Science and Sport
Agencija za raziskovalno dejavnost R Slovenije - ARRS /
Slovenian Research Agency

Izdajatelj / *Publishers:*

Slovenski šolski muzej / *Slovenian School Museum*
Zveza zgodovinskih društev Slovenije /
Historical Association of Slovenia

Oblikovanje in računalniški prelom /

Design and Computer Typesetting:

Matjaž Kavar, RAORA d.o.o.

Tisk / *Printed by:*

Abo grafika d.o.o.

Naklada / *Number of copies:*

650 izvodov

Revija je vpisana v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije pod zaporedno številko 43, z dne 14. 2. 2002.

Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje je vključena v / *School Chronicle – Journal of the History of Schooling and Education is included in:*

ProQuest/Periodicals Acquisitions, Michigan, USA

EBSCO Publishing, Ipswich, USA

ERIH PLUS, c/o NSD

COBISS - Co-operative Online Bibliographic System Services, Slovenia

Š O L S K A K R O N I K A
REVIIJA ZA ZGODOVINO ŠOLSTVA IN VZGOJE
Glasilo Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana

Leto 2021, številka 2–3

Letnik 30 – LIV

School Chronicle / Schulchronik

Journal of the History of Schooling and Education.

Bulletin of the Slovenian School Museum. Ljubljana. Slovenia.

Zeitschrift für Schul- und Erziehungsgeschichte. Organ des

Slowenischen Schulmuseums. Ljubljana. Slowenien.

VSEBINA / CONTENTS / INHALTSVERZEICHNIS

ČLANKI IN PRISPEVKI / ARTICLES AND OTHER CONTRIBUTIONS /
ARTIKEL UND BEITRÄGE

Matej Hriberšek: **Slovenski doktorji klasične filologije na graški univerzi med letoma 1904 in 1918** ...155–200
Slovenian doctoral graduates in classical philology at Graz university between 1904 and 1918
Slowenische Doktoren der klassischen Philologie an der Universität Graz zwischen 1904 und 1918

Simon Malmenvall: **Franc Grivec in začetki akademskega proučevanja ruske teološke misli na Slovenskem** ...201–221
Franc Grivec and the beginnings of academic research into Russian theological ideas in Slovenia
Franc Grivec und die Anfänge des akademischen Studiums des russischen theologischen Denkens in Slowenien

Matic Intihar: **Slovensko izseljensko šolstvo v Buenos Airesu pred drugo svetovno vojno** ...222–238
Slovenian Emigrant Education in Buenos Aires before World War II
Ausbildung slowenischer Auswanderer in Buenos Aires vor dem Zweiten

Rok Kastelic: **Orientalizem v učnih načrtih za zgodovino in geografijo do leta 1945** ...239–258
Orientalism in the history and geography curricula until 1945
Orientalismus im Curriculum für Geschichte und Geographie bis 1945

Tatjana Hojan: **Zdravje in higiena v slovenskih šolah v 19. stoletju** ...259–277
Health and hygiene in Slovenian schools in the 19th century
Gesundheit und Hygiene in slowenischen Schulen im 19. Jahrhundert

Monika Govekar-Okoliš: **Pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov** ...278–298
The importance of museum school lessons for the education of higher education students
Die Bedeutung des Museumsunterrichts aus der Vergangenheit für die Ausbildung von Hochschulstudenten

**SPOMINI NA ŠOLO /
REMINISCENCES OF SCHOOLING /
ERINNERUNG AND DIE SCHULE**

Tomaž Teropšič: **Med spomini in materialnimi ostanki Pitomac Tomaž Teropšič v pehotni ŠRO Ljubljana - Šentvid in njegova zgodba** ...299–323

Jože Gruden: **Spomini na šolo in mladost** ...324–349

JUBILEJI / ANNIVERSARIES / JUBILÄEN

Tatjana Hojan: **Osnovna šola Miklavž pri Ormožu – 300** ...350–351

Anton Arko: **Vincenc Franul pl. Weissenthurn – 250** ...351

Tatjana Hojan: **Blaž Kocen – 200** ...352

Tatjana Hojan: **Ivan Macun – 200** ...352–353

Tatjana Hojan: **Anton Dokler – 150** ...353

Tatjana Hojan: **Fran Ilešič – 150** ...354

Tatjana Hojan: **Mihael Opeka – 150** ...354–355

Tatjana Hojan: **Karel Verstovšek – 150** ...355–356

Tatjana Hojan: **Predvojna slovenska pedagoška glasila o Josipu Jurčiču, tudi ob smrti – 140** ...356–360

Tatjana Hojan: Naš list – 100	...360–368
Tatjana Hojan: Njiva – 100	...368–373

IN MEMORIAM

Boris Kožuh: Janez Sagadin	...374
-----------------------------------	--------

IZ MUZEJSKEGA DELA / MUSEUM ACTIVITIES / AUS DER MUSEUMSTÄTIGKEIT

Stane Okoliš: Slovenski šolski muzej v letu 2020	...375–392
<i>The Slovenian School Museum in 2020</i>	
<i>Slowenisches Schulmuseum im Jahr 2020</i>	

DROBTINICE IZ ŠOLSKE PRETEKLOSTI / BITS AND PIECES FROM PAST SCHOOL TIMES / SPLITTER DER SCHULVERGANGENHEIT

Tatjana Hojan: Bolezni	...393–396
Tatjana Hojan: Konec abecednikov	...397
Tatjana Hojan: Stoletni jubilej pisalnega peresa	...397

POROČILA IN OCENE / REPORTS AND REVIEWS / BERICHTE UND REZENSIONEN

Simon Malmenvall: Tone Smolej: Slovenska književnost in visoka šola	...398–399
--	------------

AVTORJI PRISPEVKOV Šolske kronike št. 2–3, 30/LIV, 2021 / LIST OF CONTRIBUTORS / AUTOREN	...400
---	--------

SODELAVCI Šolske kronike št. 2–3, 30/LIV, 2021 / LIST OF CONTRIBUTORS / MITARBEITER	...401–402
--	------------

NAVODILA AVTORJEM IN AVTORICAM / INSTRUCTIONS TO CONTRIBUTORS / ANLEITUNGEN FÜR AUTOREN	...403–404
--	------------

Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje. Glasilo Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana (Slovenija) je slovenska znanstvena in strokovna revija za zgodovino šolstva, pedagogike in vzgoje, ki jo od leta 1992 samostojno izdaja Slovenski šolski muzej v Ljubljani. Revija ima začetke v skupnem zborniku šolsko-pedagoških muzejev v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu, ki je začel izhajati leta 1964 kot Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete.

School Chronicle – Journal of the History of Schooling and Education. Bulletin of the Slovenian School Museum. Ljubljana (Slovenia) is a Slovenian scientific and professional publication concerned with schooling, pedagogy and education. Since 1992 it has been independently issued by the Slovenian School Museum in Ljubljana. The Miscellany has developed from a joint publication of the school-pedagogical museums in Ljubljana, Zagreb in Belgrade, which began to be published in 1964 under the title of A Miscellany of the History of Schooling and Education.

<http://www.ssolski-muzej.si/slo/schoolchronicles.php>

Članki in prispevki

UDK 821.124+821.14:378(436Graz)(091)"1904/1918"

1.01 Izvirni znanstveni članek

Prejeto: 12. 5. 2021

Matej Hriberšek*

Slovenski doktorji klasične filologije na graški univerzi med letoma 1904 in 1918 *Slovenian doctoral graduates in classical philology at Graz university between 1904 and 1918*

Izvleček

Na Univerzi Karla in Franca v Gradcu je s področja klasične filologije med letoma 1904 in 1918 doktoriralo sedem slovenskih študentov klasične filologije. Prvih pet doktorjev klasične filologije, ki so doktorirali med letoma 1876 in 1904 (Jakob Purgaj, Ivan Tertnik, Josip Šorn, Valentin Korun in Josip Tominišek), je v zgodovini slovenske klasične filologije in klasičnega šolstva, pa tudi na področju prosvete, prosvetne politike in znanstvenega dela pustilo velik pečat. Med sedmerico, ki jim je sledila do leta 1918, so bolj znani trije: Karel Verstovšek, ki ga bolj kot po filoloških dosežkih poznamo zaradi njegovega političnega udejstvovanja in po prizadevanjih na področju šolstva; Josip Puntar, ki se je uveljavil kot raziskovalec literature (literarni teoretik in kritik), posebej kot prešernoslovec, in Franc Mišič, ki je bil zelo dejaven med koroškimi Slovenci. Preostali štiri: Heinrich Lončar, Eduard Dolinšek, Franc Rostacher in Mihael Pinter, so malo znani. V prispevku, ki je tematsko nadaljevanje članka, objavljenega v prejšnji številki Šolske kronike, v katerem je predstavljenih prvih šest slovenskih doktorjev klasične filologije z graške univerze, so orisani predvsem njihov študij in doktorski, zgolj okvirno pa njihovo poznejše učiteljsko delo in delovanje na drugih področjih.

Abstract

Between 1904 and 1918, seven Slovenian students in classical philology obtained their PhD at the University of Graz. The first five classical philology students who obtained their doctorates between 1876 and 1904 (Jakob Purgaj, Ivan Tertnik, Josip Šorn, Valentin Korun and Josip Tominišek), left a big mark in the history of Slovenian classical philology and classical schooling, as well as in education, education policy and academic work. Among the further seven students up to 1918, three are well known: Karel Verstovšek, who is more renowned for his political activities and strivings in the field of education rather than his philological achievements; Josip Puntar, who established himself as a literary researcher (literary theoretician and critic), particularly into France Prešeren; and Franc Mišič, who was very active among Slovenians in Carinthia. The other four: Heinrich Lončar, Eduard Dolinšek, Franc Rostacher and Mihael Pinter are less known. This article continues the theme of the article published in the previous issue of Šolska kronika, in which the first six doctors of Slovenian classical philology at Graz university are described, focusing particularly on their studies and theses, while there is also an outline of their later teaching work and activities in other areas.

* Doc. dr. Matej Hriberšek, Oddelek za klasično filologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, e-pošta: matej.hribersek@ff.uni-lj.si; matej.hribersek@guest.arnes.si.

Ključne besede: zgodovina univerzitetnega študija, avstrijske univerze, klasični filologi, doktorji, disertacije

Key words: history of university study, Austrian universities, classical philologists, doctors, dissertations

Uvod

Pričujoči prispevek je tematsko nadaljevanje prispevka, objavljenega v prejšnji številki Šolske kronike,¹ v katerem je bilo predstavljenih šest od skupaj trinajstih slovenskih doktorjev klasične filologije, ki so na Univerzi Karla in Franca v Gradcu doktorirali v obdobju med letoma 1872 in 1904. V tem prispevku je predstavljena sedmerica, ki so na isti univerzi doktorirali med letoma 1904 in 1915 (letnica 1918 je postavljena zato, ker so zadnji med njimi učiteljske izpite opravili v tem letu): Karel Verstovšek, Henrik Lončar, Franc Mišič, Edvard Dolinšek, Franc Rostacher, Josip Puntar in Mihael Pinter. Predstavitve omenjenih niso zaokroženi biografski orisi njihovega življenja in dela, ampak so osredinjene predvsem na njihov študij na graški univerzi in na njegovo vsebino. Temeljijo na zbiranju in obravnavi študijske dokumentacije v univerzitetnem arhivu graške univerze, namen raziskovanja, ki je bilo sestavni del projekta Zgodovina doktorskih disertacij slovenskih kandidatov v Avstro-ogrski monarhiji (1872–1918),² pa je bil predvsem poskus ugotoviti, ali sta študij in nato doktorski študij slovenskih doktorjev klasične filologije vsebinsko vplivala na njihovo poznejše delo. Zato so v predstavitev vključeni tudi opisi njihovih predmetnikov (brez prepisov njihovih vpisnic (*Nationale*), ki bodo lahko v pomoč tudi drugim raziskovalcem njihovega življenja in dela, ko bodo obravnavali njihovo delo tudi na drugih področjih zunaj klasične filologije, obenem pa so tudi dragoceno dopolnilo k obstoječim biografskim opisom posameznikov, v katerih je študij le redko natančneje predstavljen. Njihovo poznejše delo na področju prosvete, ko so delovali kot učitelji in prosvetni delavci, na področju drugih strok (zlasti slavistike) in politike (npr. Verstovšek in Mišič), je predstavljeno le sumarno in ostaja uporabno izhodišče za nadaljnje raziskovalno delo.

Karel Verstovšek (Karl Verstovšek)

Rodil se je 26. julija 1871 v Velenju (*Wöllau*), kjer je obiskoval ljudsko šolo, nato pa se je vpisal na državno gimnazijo v Celju, ki jo je obiskoval med šolskima

1 Matej Hriberšek, Prvi slovenski doktorji klasične filologije z graške univerze, *Šolska kronika* 29, 2020, str. 23–80.

2 Projekt je financirala ARRS (evidenčna številka J7-7276), vodil pa ga je prof. dr. Tone Smolej.

letoma 1885/1886 in 1892/1893; tu je 19. julija 1893 maturiral.³

Jeseni 1893 se je vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze Karla in Franca v Gradcu, kjer je osem semestrov, od zimskega semestra 1893/1894 do letnega semestra 1897, poslušal predavanja iz klasične filologije in slovanske filologije, arheologije, zgodovine in filozofije. S področja klasične filologije, antične zgodovine, arheologije in umetnostne zgodovine je pri Maxu Theodorju von Karajanu poslušal predavanja o Sofoklovi dramatik, o zgodovini grške književnosti (lirika, epika, dramatika), o zgodovini Homerjevih pesnitev, o zgodovini grške znanstvene literature (po Aristotelu), o grški metriki in o grški skladnji, obiskoval je vaje iz grške metrike (posebej analizo Sofoklovih zbornskih spevov), na seminarjih in proseminarjih pa so obravnavali homerske himne (*Himna Demetri*), *Boj med žabami in mišmi* (*Batrachomyomachie*), grške elegične in jamske pesnike (izbor), Ajshila (*Agamemnon*), Sofokla (*Trahinke*), Evripida (*Medeja*), Aristofana (*Oblačice*), Platona (*Simpozij*), Tukidida, Demostena (*Proti Leptinu*), Vergilija (*Ekloge*) in Tacita (*Pogovor o govornikih*). Pri Aloisu Goldbacherju je obiskoval predavanja o zgodovini rimske književnosti in o latinski skladnji, pri njem pa so obravnavali Herodota, Platona (*Harmid, Lizis*), Terencija (*Formion*), Cicerona (*O naravi bogov, Pisma Atiku*), Vergilija (*Georgike*), Horacija (*Satire, Ode*), Tibula, Ovidija (*Žalostinke*) in Livija. Pri Heinrichu Schenklu je poslušal predavanja o zgodovini grške in rimske filozofije, o zgodovini rimske književnosti, o grških državnih starožitnostih in grški komediji, udeleževal se je vaj iz grške in latinske stilistike, pri njem pa so obravnavali izbor iz grške komedije, Platona (izbrani dialogi), Demostena (državni govori), Katula in Horacija (*Pisma*). Pri Wilhelmu Gurlittu je poslušal predavanja o grški mitologiji v

Karel Verstovšek
(*Ilustrirani Slovenec*, 1918).

3 UAG, Rigorosenakten 499, Karl Verstovšek; UAG, Doktoratsakten, Karl Verstovšek, Curriculum vitae; Gregor Antoličič, Verstovšek Karel (Karol, Karl), *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, 15, 2017, Lfg. 68, str. 243–244; Franc Rozman, Verstovšek, Karel (1871–1923), Slovenska biografija, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi776856/#slovenski-biografski-leksikon> (pridobljeno 15. aprila 2021).

umetnosti (trojanski in tebanski mitološki cikel) ter obiskoval arheološke vaje; pri Adolfu Bauerju je obiskoval predavanja o zgodovini antike (grška in rimska zgodovina) ter o Aristotelovem nauku o državi in njegovih predhodnikih.

S področja slovanske filologije je pri Gregorju Kreku poslušal predavanja iz starocerkvenoslovanščine (oblikoslovje, glasoslovje), o zgodovini slovanske filologije (posebej o Josefu Dobrowskem in o Jerneju Kopitarju), o začetkih slovanske umetne poezije, o sorodnosti med slovanskimi besedami, o primerjalni slovnici južnoslovanskih jezikov, o vplivu krščanstva na slovanski jezik in mitologijo, o slovanski ljudski epiki, o historični slovnici (razvoj in funkcija glagola in zgodovinski razvoj slovanskih jezikov), obiskoval je njegov seminar za slovansko filologijo in vaje, kjer so obravnavali različna besedila (*Brižinski spomeniki* (*Monumenta Frisingensia*), *Cločev glagolit* (*Glagolita Clozianus*), *Slovo o polku Igorevč* idr.). Pri Vatroslavu Oblaku je obiskoval predavanja o starocerkvenoslovanski slovnici, o slovenski slovnici, o romantiki v slovenski književnosti, o zgodovini južnoslovanske književnosti (do konca 14. stoletja) in o slovanskih jezikih (pregled) ter se udeleževal vaj z obravnavo besedil. Pri Karlu Štreklju je poslušal predavanja o slovenski slovnici.

Antonio Ive je bil njegov učitelj italijanščine, pri Antonu Schönbachu je poslušal predavanja o novovisokonemški stilistiki, pri Eduardu Martinaku o osnovah pedagogike, pri Alexiusu Meinongu o teoriji kompleksnosti in relativnosti (*Complexions- und Relativtheorie*), pri Hugu Spitzerju pa o zgodovini filozofije.⁴

Verstovšek se je 10. julija 1897 prijavil k učiteljskemu izpitu; 12. junija 1898 mu je po opravljenih zahtevanih obveznostih komisija izdala dovoljenje, da sme na gimnazijah poučevati klasično filologijo kot glavni predmet in slovenski jezik kot stranski predmet ob uporabi nemškega in slovenskega učnega jezika. Od septembra 1897 do septembra 1898 je poučeval na državni gimnaziji v Celju kot suplent, od septembra 1898 pa na državni gimnaziji v Mariboru, do septembra 1900 še kot suplent, od septembra naprej (do 1911) pa kot pravi gimnazijski učitelj. V času, ko je pripravljajl disertacijo in doktoriral, je bil redno zaposlen v Mariboru.⁵

Devetega junija 1903 se je Verstovšek prijavil k rigorozoma in ob prijavi je oddal disertacijo z dolgim naslovom *Quellenstudien ueber die in Plutarchs Schrift 'de genio Socratis' und in den Dissertationen des Maximus Tyrius τὸ δαιμόνιον Σωκράτους und ἐπι περὶ Σωκράτους δαιμονίου vorhandenen Ansichten über das Daemonium des Sokrates und Dämonen überhaupt* (*Študije virov o pogledih, ki jih najdemo v Plutarhovem spisu O Sokratovem dajmonu in v razpravah Maksima iz Tira Kaj je Sokratov dajmonij in Še o Sokratovem dajmoniju, o Sokratovem dajmoniju in o demonih nasploh*). Disertacija, ki obsega 130 strani, je ohranjena (hrani jo graška univerzitetna knjižnica);⁶ 10. junija 1903 je bila dana v presojo Maxu Theodorju von Karajanu in Heinrichu Schenklu, njena posebnost pa je, da

4 UAG, Philosophische Fakultät, Nationale, Karl Verstovšek, WS 1893/1894–SS 1897.

5 UAG, Doktorsakten, Karl Verstovšek, Curriculum vitae.

6 UBG, Hauptbibliothek, Sondersammlungen – Historische Dissertationen II 250231.

kot edina med ohranjenimi filološkimi disertacijami ni napisana na roko, ampak je natipkana. Verstovšek je v obsežnem uvodu (str. 1–50) predstavil raziskave o tem vprašanju od antike naprej, relevantno literaturo in samo tematiko. V drugem poglavju je najprej naredil zelo kratek uvod v dajmonologijo (*Die Daemonologie*; str. 50–51), v nadaljevanju pa je najprej predstavil tematiko pri Plutarhu (str. 51–95; 1. *Der Daemon ist der Noös* (str. 60–69), 2. *Seelen werden als Sterne dargestellt* (str. 69–72), 3. *Das Verhältnis der Seele zum Körper* (str. 72–75), 4. *Der Zustand der Seelen nach dem Tode* (str. 75–95)) in pri Maksimu iz Tira (96–118), v zadnjem poglavju (str. 118–126) njune skupne značilnosti, v dodatku (str. 126–130) pa je pisal o poznejšem odmevu nauka obeh.

Izbrana ocenjevalca Heinrich Schenkl in Max Theodor von Karajan sta razpravo ocenila zelo kritično. Kandidatu sta očitala vrsto slabosti: da disertaciji manjka ustrezna vsebinska razdelitev; da se eni in isti podatki pogosto ponavljajo; da so navedbe mestoma kontradiktorne; da je v disertaciji kar nekaj nedoslednosti; da osrednje tematike, tj. Sokratovega dajmonija (δαίμόνιον), ne predstavi takoj na začetku; da večkrat posega zunaj meja zastavljene tematike, ki ji mestoma ni kos; da je končni rezultat njegovega dela bolj trdno zastavljena dispozicija kot disertacija. Poočitala sta mu tudi nenatančno izražanje in pomanjkljiv nemški slog. Priznala pa sta mu izjemno marljivost, vestnost in samostojno presojo; pohvalila sta njegovo temeljito poznavanje tako novejše kot tudi starejše strokovne literature, samostojno dojetje tematike in nekatere odlične sodbe. Sta pa pred morebitno objavo disertacije zahtevala njeno temeljito revizijo. Po njunem mnenju je disertacija kljub pomanjkljivostim zadoščala za pripustitev k rigorozoma.⁷

Glavni rigoroz iz klasične filologije in zgodovine antike je Verstovšek opravil 12. decembra 1903; ocena vseh treh ocenjevalcev (Schenkl, Karajan in Bauer) je bila soglasna: »zadostno« (genügend). Stranski rigoroz iz filozofije je opravljal 20. aprila 1904; en ocenjevalec (Meinong) je njegovo znanje ocenil kot nezadostno (ungenügend), preostala dva (Martinak in Bauer) pa kot zadostno (genügend), zato je bil aprobiran z večino glasov (*per vota maiora*). Promoviran je bil 23. aprila 1904.⁸

Po končanem študiju je Verstovšek učil na mariborski gimnaziji do l. 1911. Politično je bil dejaven že od konca svojega študija kot član klerikalne stranke, l. 1911 pa je opustil učiteljsko službo in se povsem posvetil politiki: bil je poslanec štajerskega deželnega zbora (1909), avstrijskega državnega zbora (1910) in član štajerskega deželnega odbora (1913), pozneje tudi predsednik Narodnega sveta za Štajersko. Med vojno je bil zelo projugoslovansko dejaven, veliko pa je pripomo-

7 UAG, Doktoratsakten, Karl Verstovšek, Gutachten über die Doktordissertation des Gymn. Prof. Herrn Karl Verstovšek (von Karajan, 26. Juni 1903); Gutachten über die Dissertation des Cand. phil. K. Verstovšek (Schenkl, 29. Juni 1903).

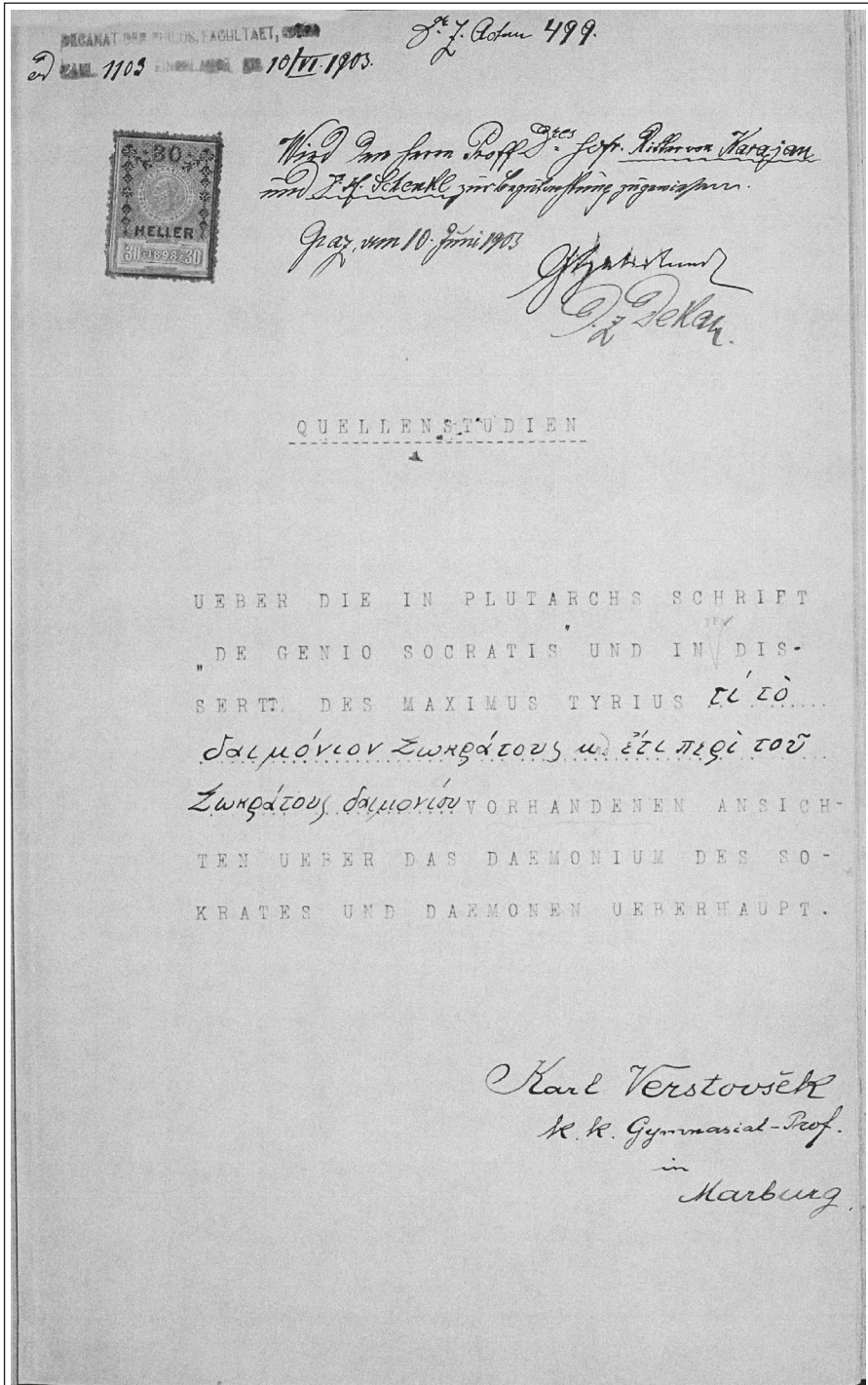
8 UAG, Rigorosenakten 499, Karl Verstovšek; Promotions-Protokoll Nr. 418.

Gutachten

über die Doktorarbeit des Gymn. Prof. Herrn Karl Verstovšek
 'Über die in Plutarch's Schrift „de genio Socratis“ und in der Dissert. des
 Maximus Tyrius τὴ τὸ δαιμόσιον Σωκράτους und ἔτι περὶ τοῦ Σω-
 κράτους δαιμονίου vorhandene Ansichten über das Dämonium des Sokra-
 tes und Dämonen (sic) überhaupt.' / 130 S. Fol. /.

Wie der Titel der vorliegenden Untersuchung über die Aufgabe im unklaren läßt, welche sich der Verfasser gestellt hat, so fehlt der Dissertation ^{selbst} jede bestimmte, der Natur des Gegenstandes entsprechende stoffliche Gliederung. Die notwendige Folge hiervon sind zahlreiche Wiederholungen derselben Dinge, die ermüdend wirken, und selbst Widersprüche in einzelnen mitunter erheblicher Art. Häufig kommt noch eine vielfach unpräzise Ausdrucksweise, welche sich zeichnend in weitschweifiger, leerer Rede verrät und sogar Verstärker gegen die Korrektheit der Sprache nicht frei bleibt.

Nach den Andeutungen auf den ersten Seiten der 'Einleitung' wäre zu erwarten, daß die Untersuchung sich zunächst mit dem δαιμόσιον des Sokrates beschäftigen würde und in einem anderen Teile mit dem ^{von} jenem doch ziemlich fernab liegenden 'Dämonen' nach den Darlegungen der Dämonologie bei Plutarch und Maximus Tyrius. Im ganzen und großen ist dies auch der Fall, doch keineswegs konsequent; denn in jedem der beiden Hauptabschnitte wird, oft ohne allen Grund, auf das Untersuchungsthema des andern Teiles eingegangen. Und fragt man nach dem Schlußergebnis der ganzen quellenkritischen Forschung, so besteht dies darin, daß sowohl Plutarch in seiner Schrift περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου als auch der Sophist Maximus Tyrius in der Dissertation XIV. und XV. bezüglich der Dämonologie von einander unabhängig aus einseitigen Schriften der nacharistotelischen Philosophie gestöpft haben und daß es

Karel Verstošek, naslovna stran disertacije (UBG).

gel k reorganizaciji šolstva, k ustanavljanju šol in Univerze v Ljubljani.⁹ Leta 1921 se je umaknil iz politike in se znova zaposlil kot učitelj na mariborski gimnaziji, kjer je poučeval do smrti.

Občasno je v časopisju in revijalnem tisku objavljal razne političnozgodovinske prispevke. Po doktoratu se na področju klasične filologije strokovno skorajda ni več udeleževal. Edini odmevnejši prispevek, ki ga je objavil, je bila razprava o jambski pesnitvi grškega pesnika Simonida z naslovom *O ženskah* (Περὶ γυναικῶν), ki jo je objavil v izvestju mariborske gimnazije za leto 1905,¹⁰ v kateri je na osnovi obstoječe strokovne literature predstavil njeno vsebino, namen, ozadje nastanka ter jezikovne, metrične in vsebinske posebnosti, dodal pa je tudi izvirnik in prevod v izvirnem jambskem metrumu. Razprava je izšla tudi v ponatisu kot samostojna publikacija; z njo je med strokovno javnostjo zbudil kar nekaj pozornosti in si prislužil pohvalne ocene.¹¹

Umrli je 27. marca 1923 v Mariboru.

Henrik Lončar

Rojen je bil 21. decembra 1878 v Ljubljani. Ljudsko šolo je obiskoval v Litiji in v Deutsch-Landsbergu na Zgornjem Štajerskem. Prva dva razreda gimnazije je v šolskih letih 1891/1892 ter 1892/1893 končal v Ljubljani,¹² v obdobju od 1893/1894 do 1898/1899 pa je obiskoval knezoškofijsko deško semenišče in gimnazijo v Gradcu; zrelostni izpit je opravil julija 1899.¹³

Po maturi se je vpisal na Teološko fakulteto Univerze Karla in Franca v Gradcu, kjer je študiral štiri semestre, od zimskega semestra 1899/1900 do letnega semestra 1900/1901. Tu je pri Johannu Weissu poslušal predavanja iz biblične arheologije, iz splošnega uvoda v teologijo, iz cerkvene in svetopisemske zgodovine, o zgodovinskih knjigah Stare zaveze, razlago prerokov Izaija in Zaharija ter imel tečaje hebrejščine, aramejščine in arabščine. Pri Antonu Michelitschu

9 Za natančnejši oris Verstovškovega življenja in dela na področju politike in šolstva gl. Aleksandra Gačič, Gregor Jenuš, *Znameniti Velenjčan Karel Verstovšek (1871–1923), zaslužni slovenski politik. Politična biografija: ob 145. letnici rojstva*. Velenje: Ustanova Velenjska knjižna fundacija, 2016.

10 Karel Verstovšek, Simonidovi jambi „Περὶ γυναικῶν“. Spisal Dr. Karl Verstovšek, *Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D., veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Studienjahres 1905*, Marburg: Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums (L. Kralik), 1905, str. 3–35.

11 n. n., Dr. Karl Verstovšek: Simonidovi jambi, *Slovan* 3, 1905, št. 12, str. 380; Josip Tominšek, Simonidovi jambi »o ženskah«, *Ljubljanski zvon* 25, 1905, št. 11, str. 628–629.

12 UAG, Rigorosenakten 544, Heinrich Lončar. V dokumentu sta napačno napisani letnici (1901/1902 in 1902/1903). Gl. tudi *Jahresbericht des k. k. Staats-Obergymnasiums zu Laibach am Schlusse des Schuljahres 1891/92*, Laibach 1892, str. 63; *Jahresbericht des k. k. Staats-Obergymnasiums zu Laibach am Schlusse des Schuljahres 1892/93*, Laibach 1893, str. 97.

13 UAG, Rigorosenakten 544, Heinrich Lončar; UAG, Doktoratsakten, Heinrich Lončar, Curriculum vitae des cand. philos. Heinrich Lončar.

je obiskoval predavanja iz spoznavoslovja (*Erkenntnislehre*), apologetike, Kanta (*Kritik der reinen Vernunft*), naravne filozofije in darvinizma ter filozofske in teološke vaje. Pri Franzu Stanoniku se je seznanjal z dogmatično teologijo, z Janezovim evangelijem, s pismom Efežanom in z novozaveznimi knjigami, pri njem pa obiskoval tudi vaje iz eksegeze. Pri Franzu Gutjahru je poslušal predavanja o pismu Tesaloničanom, o Lukovem evangeliju in iz uvoda v novozavezne knjige ter obiskoval vaje iz eksegeze. Poleg tega je obiskoval tudi predavanja Friedricha Krausa iz specialne patologije, terapije in zdravljenja notranjih obolenj, Rudolfa Klemensiewiczza iz splošne patologije in terapije, Wilhelma Pausnika o higieni, Leopolda Pfaundlerja o eksperimentalni fiziki, Antonia Iveja iz uvoda v italijanščino in R. J. Moricha iz uvoda v angleščino.¹⁴

Leta 1901 je opustil študij teologije in se vpisal na Filozofsko fakulteto dunajske univerze, kjer je študiral dva semestra, v zimskem semestru 1901/1902 in letnem semestru 1902. Tu je pri Michaelu Gitlbauerju obiskoval predavanja o zgodovini atiškega govorništva in metrične vaje iz Sofoklovih zbornih spevov; pri Edmundu Haulerju je poslušal predavanja o zgodovini rimske književnosti, brali in interpretirali pa so Teokrita (*Idile*) in Plavta (*Ujetniki*); pri Hansu von Arnimu so razlagali Evripida (*Bakhe*); pri Emilu Reischu je poslušal predavanja o antičnih umetninah trojanskega epskega ciklusa, obravnavali so delo Flavija Filostrata Starejšega *Slike oz. Opisi slik (Bildbeschreibungen, Eikónes, Imagines)* ter razlage izbranih grških in rimskih umetniških del.¹⁵

Jeseni 1902 se je vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze Karla in Franca v Gradcu, kjer je študiral štiri semestre, od zimskega semestra 1902/1903 do letnega semestra 1904. Tu je s področja klasične filologije in antične zgodovine pri Maxu Theodorju von Karajanu poslušal predavanja o zgodovini grške književnosti (epika, lirika, dramatika), o zgodovini Homerjevih pesnitev in o grški skladnji, hodil je na vaje iz grške metrike (metrična analiza Sofoklovih zbornih spevov), na seminarjih in proseminarjih pa so obravnavali *Boj med žabami in mišmi (Batrachomyomachie)*, Salustija (*Jugurtinska vojna*), Vergilija (*Ekloge*) in Tacita (*Pogovor o govornikih, Agrikola*); pri Heinrichu Schenklu je hodil na predavanja iz zgodovine rimske književnosti in grških starožitnosti ter na vaje iz grške in rimske stilistike, brali pa so tudi Aristotela (*Poetika*), Lizija (izbrani govori) in Perzija; pri Aloisu Golbacherju so obravnavali Cicerona (*Pisma Atiku*) in Ovidija (*Žalostinke*); pri Adolfu Bauerju je poslušal predavanja o splošni zgodovini antike in obiskoval historični seminar, kjer so obravnavali Aristotelov spis *Ustava Atencev* in grške napise; pri Ottu Cuntzu je poslušal predavanja o javnem in zasebnem življenju Rimljanov ter hodil na vaje iz epigrafike.

S področja nemške filologije je pri Antonu Schönbachu obiskoval predavanja o nemškem besedotvorju, o nemški historični slovnici, o nemški skladnji, o nemških ljudskih pesmih in o zgodovini nemške književnosti od 13. do 15. sto-

14 UAG, Theologische Fakultät, Nationale, Heinrich Lončar, WS 1899/1900–SS 1900/1901.

15 UAW Philosophische Fakultät, Nationale, Heinrich Lončar, WS 1901/1902–SS 1902.

letja; pri Bernhardu Seuffertu je poslušal ciklus predavanj o zgodovini nemške književnosti (lirika in epika 16. stoletja; 17. stoletje; 19. stoletje, Lessing in njegovi sodobniki) ter obiskoval seminar za nemško filologijo, kjer so obravnavali nemško metriko in nemško novelistiko.

Pri lektorju za francoščino Louisu Dupasquierju je obiskoval tečaje francoščine in se udeleževal vaj, kjer so obravnavali sodobne francoske pisce (med drugim *Mémoires du Sergent Bourgogne* Adriena Bourgoinea); pri lektorju za angleščino R. J. Morichu je obiskoval tečaje angleščine, na vajah pa so obravnavali sodobne angleške lirike in dela Charlesa Lamba (*Essays of Elia, Eliana*).

Pri Hugu Spitzerju je obiskoval predavanja iz psihologije (s poudarkom na čutni zaznavi); pri Eduardu Martinaku je poslušal predavanja iz didaktike jezikovnega pouka in gimnazijske pedagogike (zgodovina pedagogike), na seminarju pa so obravnavali delo Wilhelma Muncha *Geist der Lehramts*; pri Alexiusu Meinongu je poslušal predavanja o spoznavni teoriji in se udeleževal dela v psihološkem laboratoriju.¹⁶

Lončar se je 20. maja 1905 prijavil k rigorozoma iz klasične filologije kot prvega predmeta in zgodovine antike kot drugega predmeta ter iz filozofije.¹⁷ Ob prijavi je predložil v latinščini napisano, 147 strani obsegajočo disertacijo z naslovom *De Lygdami carminibus* (*O Ligdamovih pesmih*); disertacija je ohranjena (hrani jo graška univerzitetna knjižnica).¹⁸ Kot je razvidno že iz naslova, se je lotil obravnave prvih šestih elegij 3. knjige Tibulovega korpusa, pripisanih anonimnemu avtorju Ligdamu. Razpravo je razdelil na devet poglavij. V prvem poglavju je orisal zgodovino odprtih vprašanj, povezanih s Tibulovim korpusom, zlasti glede njegove 3. knjige. Začetek je izrazito filološki, v njem pa predstavil kopico uporabljenih virov, med katerimi sta najpomembnejša disertacija Ludwiga Bollea (1872)¹⁹ in razprava Carla Boehlaua (1876).²⁰ V drugem poglavju je predstavil vsebino 3. Tibulove knjige ter odlike pesmi v njej; v tretjem poglavju je obravnaval vprašanje, kaj je iz 3. knjige Tibulovih pesmi mogoče izvedeti o Ligdamu, kaj so dejstva in kaj je izmišljeno. V četrtem poglavju se je ustavil ob Ligdamovem imenu in naredil primerjavo med 3. Tibulovo knjigo in 3. knjigo Ovidijevih *Žalostink*; v petem poglavju je razpravljal, ali je Tibulovo avtorstvo 3. knjige vprašljivo, predstavil razlike med Tibulom in Ligdamom ter nekatere njune skupne poteze; v šestem poglavju je obravnaval vprašanje medsebojnega vpliva, tj. ali je Ligdam posnemal Ovidija ali je Ovidij posnemal Ligdama ali sta se opirala na iste vire

16 UAG, Philosophische Fakultät, Nationale, Heinrich Lončar, WS 1902/1903–SS 1904.

17 UAG, Rigorosenakten 544, Heinrich Lončar.

18 UBG, Hauptbibliothek, Sondersammlungen – Historische Dissertationen II 250263.

19 Ludwig Bolle, *De Lygdami carminibus. Dissertatio inauguralis philologica quam amplissimi philosophorum ordinis auctoritate atque consensu in Academia Georgia Augusta ad summos in philosophia honores capessendos scripsit Ludovicus Bolle Detmoldensis*, Detmoldae: Typis Meyerianis, 1872.

20 Carl Boehlau, *De Lygdami carminibus, Programm des Fürstlich Hedwigschen Gymnasiums zu Neustettin*, Neustettin: M. Arends, 1876, str. 1–8.

544

~~Henrik Lončar~~ **Henrik Lončar** geboren am 21. Dezember 1878 in Laibach, besuchte die Volksschulen in Laibach in Krain und Doulich-Landsberg, das Gymnasium 1894/5 und 1902/3 in Laibach, 1893/4 bis 1898/9 das des fürstlich-herzoglich-kaiserlichen in Graz, wozu er Juli 1899 das Reifezeugnis erhielt; darauf war er vom Wintersemester 1899/1900 bis Sommersemester 1900/1 an der theologischen Fakultät der Universität in Graz, im Winter- und Sommersemester 1901/2 an der philosophischen Fakultät der Universität in Wien, vom Wintersemester 1902/3 bis Ende des Sommersemesters 1904 an der philosophischen Fakultät der Universität in Graz studierend und wurde mit. Nr. 25947 bei Nr. 1445 an den Rigorosen promoviert am 30. Mai 1905, reichte er eine Dissertation über *Lygdamis aemilianus* ein und meldete sich an den Prüfungen aus klassischer Philologie ab und, Geschichte des Altertums als zweites Fach, wurde aus Philologie. Die Dissertation ist von den beghabenden Professoren Goldbacher und Scheibl approbiert worden.

Das Nebenrigorosum aus Philologie fand am 30. Juni 1905 mit nachstehenden Erfolge statt:

genügend Meinong

genügend Hartmann

genügend Pfeuffer als Sekan.

Der Kandidat ist nach einstimmig approbiert von Pfeuffer abgelesen

Das Hauptrigorosum aus klassischer Philologie und Geschichte des Altertums fand am 5. Juli 1905 mit nachstehendem Erfolge statt.

genügend Goldbacher

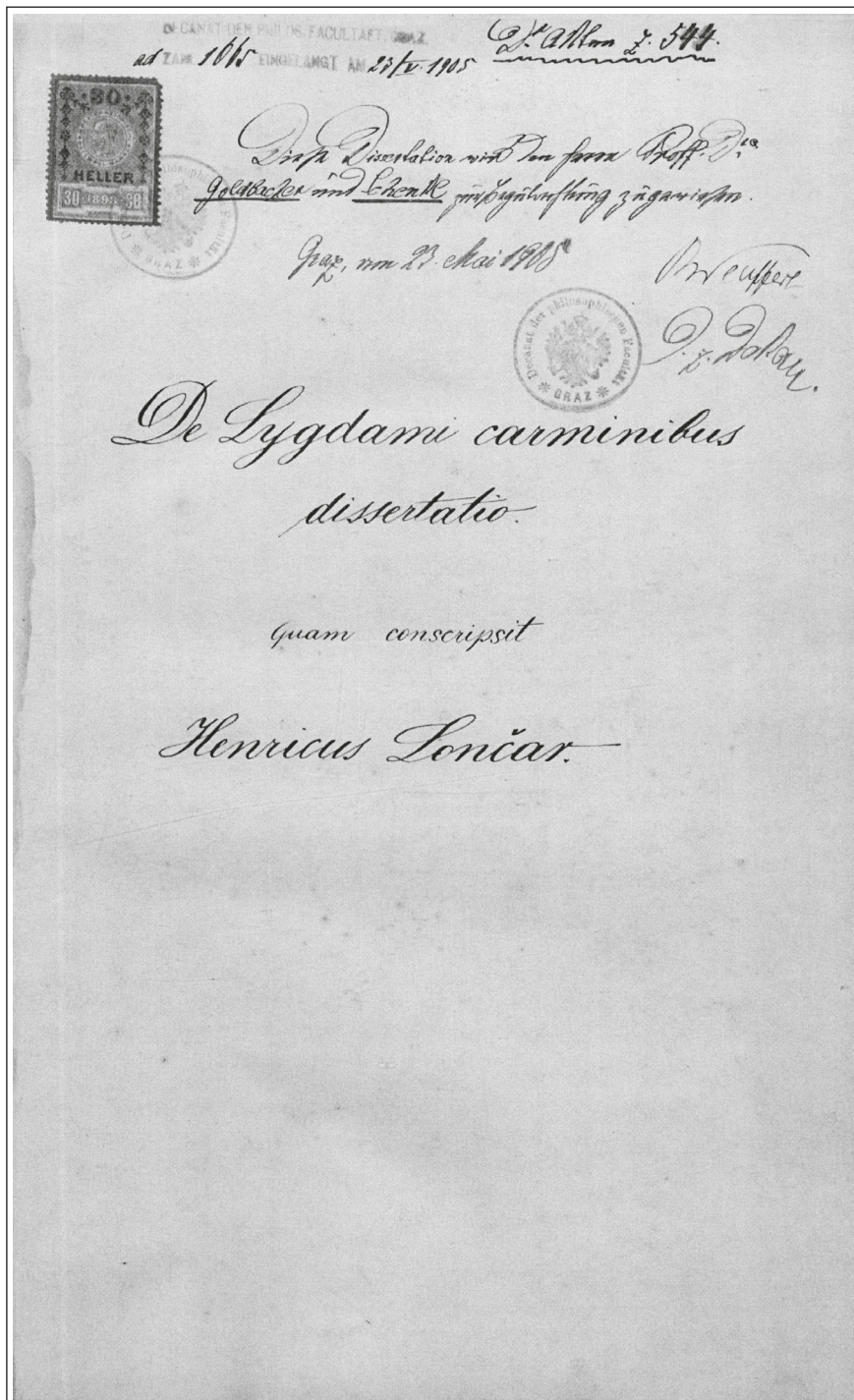
genügend Scheibl

genügend Bauer

genügend Pfeuffer als Sekan.

Lončar ist der Kandidat einstimmig approbiert von Pfeuffer abgelesen

Promoviert am 14. Juli 1905 Prom.-Prot. N. 456 Promotor Prof. Dr. Johann Loserth.

Henrik Lončar, naslovna stran disertacije (UBG).

(v tistih točkah, ki ju povezujejo). V sedmem poglavju je orisal podobnosti med Ligdamom in Ovidijem, ki se v svojem odnosu do Propercija razlikujeta: Ovidij se nanj naslanja in ga posnema, Ligdam pa ne. V osmem poglavju je razpravljal o tem, kaj je Ligdam črpal pri Katulu in Vergiliju, v devetem poglavju pa o tem, kdaj so Ligdamove pesmi izšle. Disertacijo je zaključil s kratkim povzetkom.

Za ocenjevalca disertacije sta bila določena Alois Goldbacher in Heinrich Schenkl. Ocenila sta, da je kandidat snov obravnaval z izrazito literarnoestetskega vidika. Pripomnila sta, da je veliko zapisanega zgolj pregledne narave, saj je kandidat ob opiranju na strokovno literaturo pogosto naredil zgolj pregled dosedanjih ugotovitev in revidiral odprta vprašanja, zato bi bilo treba pred objavo vložiti v delo še precej truda. Pohvalila sta ga, da se je zelo poglobil v tematiko in jo je temeljito obdelal ter marljivo pregledal obstoječo literaturo; prav tako sta kot odliko razprave izpostavila njegov lastni prispevek, saj je dodajal nemalo zelo izvornih pripomb in opazk, ki so pripomogle k pravilnejšemu ovrednotenju Ligdamovih pesnitev. Tudi za njegovo latinščino sta ocenila, da ustreza zahtevam in pričakovanjem. Disertaciji sta priznala, da gre za nezanemarljiv znanstveni dosežek, in jo brez pomislekov aprobirala.²¹

Lončar je stranski rigoroz iz filozofije opravljal 30. junija 1905; vsi trije ocenjevalci (Meinong, Martinak in Seuffert) so mu dali oceno zadostno (*genügend*) in ga soglasno aprobirali. Glavni rigoroz iz klasične filologije in antične zgodovine je opravljal 5. julija 1905; tudi tega so vsi štirje ocenjevalci (Goldbacher, Schenkl, Bauer in Seuffert) ocenili z zadostno (*genügend*) in ga soglasno aprobirali. Promoviran je bil 14. julija 1905.²²

V naslednjem letu (1905/1906) se je Lončar posvetil pripravi na učiteljski izpit, ki ga je opravil 7. marca 1906 iz klasične filologije kot glavnega predmeta in nemščine kot stranskega.²³

O njegovem življenju in delu po končanem študiju je malo znanega. V gimnazijskem izveščju celjske gimnazije za šolsko l. 1912/1913 izvemo, da je začel februarja 1913 učiti na državni gimnaziji v Celju (to leto je bil zaradi bolezni na bolniškem dopustu), da pa je pred tem kot profesor deloval na državni gimnaziji cesarja Franca Jožefa v Friedeku v vojvodini Tešin (Tetschen) v Šleziji.²⁴ V šolskem letu 1913/1914 je še poučeval v Celju,²⁵ v šolskem letu 1914/1915 pa je bil znova na

21 UAG, Doktoratsakten, Heinrich Lončar, Gutachten über die Zweck der Erlangung des Doktorgrades von Herrn Heinrich Lončar eingereichte Disposition de Lygdami carminibus (Goldbacher, 5. Juni 1905); Gutachten über die Dissertation des Kandidaten Heinrich Lončar (Schenkl, 19. Juni 1905).

22 UAG, Rigorosenakten 544, Heinrich Lončar, Promotions-Protokoll No. 456.

23 UAG, Lehramtsprüfungsakten, Heinrich Lončar.

24 *Jahresbericht des r. K. Staatsgymnasiums in Cilli, herausgegeben am Schlüsse des Schuljahres 1912/1913 von der Direktion*, A. K. K. Staatsobergymnasium, Cilli: Vereinsbuchdruckerei »Celeja« in Cilli, 1913, str. 40 in 41.

25 *Jahresbericht des r. K. Staatsgymnasiums in Cilli, herausgegeben am Schlüsse des Schuljahres 1913/1914 von der Direktion*, A. K. K. Staatsobergymnasium, Cilli: Vereinsbuchdruckerei »Celeja« in Cilli, 1914, str. 13 in 15.

bolniškem dopustu.²⁶ S šolskim letom 1915/1916 je bil Lončar na lastno prošnjo upokojen, najbrž iz zdravstvenih razlogov. Drugih podatkov ni.

Franc Mišič (Franz Mischitz)

Na Dobravi pri Borovljah (*Dobrowa bei Ferlach*) na Koroškem 2. novembra 1881 rojeni Franc Mišič je obiskoval ljudsko šolo v domačem kraju, nato pa se je vpisal na državno gimnazijo v Celovcu, ki jo je obiskoval med letoma 1895 in 1903; tu je 9. julija 1903 z odliko maturiral.²⁷

Istega leta (1903) se je vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze na Dunaju, kjer je študiral šest semestrov (od zimskega semestra 1903/1904 do letnega semestra 1906). Tu je s področja klasične filologije pri Hansu von Arnimu poslušal predavanja o zgodovini grške lirike in grške dramatike, o grški skladnji, o zgodovini helenistične književnosti, o Platonu in o starejši grški filozofiji, obiskoval je vaje iz grške stilistike, na njegovih proseminarjih pa so brali in interpretirali Ajshila (*Sedmerica proti Tebam*), Tukidida, Platona (*Simpozij*), Teokrita, Perzija in Juvenala. Pri Edmundu Haulerju je obiskoval predavanja iz uvoda v študij klasične filologije, o zgodovini rimske književnosti, o Salustiju in o historični skladnji latinskega jezika, na njegovih proseminarjih pa so brali in obravnavali Cicerona (*Proti Kvintu Ceciliju o vedeževanju*), Salustija (*Zgodovina*), Horacija (*Epode*), Ovidija (*Žalostinke*), Livija in Fajdra. Pri Augustu Engelbrechtu je obiskoval vaje iz latinske stilistike in prevodne vaje iz Katula; pri Hugu Jurenki je hodil na vaje iz grške stilistike, prevajali pa so izbor iz grških lirikov; pri Paulu Kretschmerju je obiskoval predavanja in vaje iz grških dialektov, pri Eugenu Bormannu pa predavanja iz uvoda v študij antične zgodovine. Pri Emilu Reischu je obiskoval predavanja iz antične arheologije in obravnave antičnih umetnin (trojanski mitični cikel, izbrane skulpture). S področja slovanske filologije je pri Vatroslavu Jagiću obiskoval predavanja iz starocerkvenoslovanske slovnice in vaje v slovanskem seminarju; pri Milanu Rešetarju je poslušal predavanja o zgodovini srbohrvaške književnosti v 17. in 19. stoletju ter o primerjalnem oblikoslovju in glasoslovju glavnih slovanskih jezikov, pri Václavu (Wenzlu) Vondráku pa vaje iz

26 *Jahresbericht des r. K. Staatsgymnasiums in Cilli, herausgegeben am Schlüsse des Schuljahres 1914/1915 von der Direktion, A. K. K. Staatsobergymnasium, Cilli: Vereinsbuchdruckerei »Celeja« in Cilli, 1915, str. 18.*

27 UAG, Rigorosenakten 639, Franz Mischitz; UAG, Doktoratsakt, Franz Mischitz, Curriculum vitae; Danijel Grafenauer, Mišič, Dr. Franc, *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942. Band 2: J–PI* (izd. Katja Sturm-Schnabl, Bojan-Lilija Schnabl), Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2016, str. 920–921; Franjo Baš, Mišič, Franc (1881–1969), Slovenska biografija, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi371213/#slovenski-biografski-leksikon> (pridobljeno 16. aprila 2021).

starocerkvenoslovanščine. Pri Adolfu Stöhru je obiskoval predavanja iz logike, pri Theodorju Vogtu pa iz splošne pedagogike.²⁸

S sedmim semestrom (zimski semester 1906/1907) je začel Mišič študirati na Filozofski fakulteti Karla in Franca v Gradcu, kjer se je posvetil predvsem klasični filologiji in germanistiki, v manjši meri tudi slavistiki. Pri Heinrichu Schenklu je obiskoval predavanja o grški mitologiji, na proseminarjih pa so prevajali Aristofana (*Žabe*) in Kalimaha (*Himne*). Pri Kukuli je poslušal predavanja o zgodovini latinske književnosti v cesarskem obdobju, na proseminarju pa so se ukvarjali z metričnimi besedili v heksametru in pentametru. Pri Aloisu Goldbacherju so na seminarjih in proseminarjih brali in obravnavali Platona (*Lizis*), Terencija (*Formion*), Cicerona (*O dolžnostih*), Vergilija (*Georgike*) in Horacija (*Satire*). Pri Ottu Cuntzu je poslušal predavanja o grški vojaški zgodovini in obiskoval vaje iz epigrafike, pri Adolfu Bauerju je hodil na historični seminar, pri Karlu Uhlirzu je obiskoval predavanja in vaje iz latinske paleografije, pri Franzu Winterju predavanja in razlage izbranih upodobitev grških bogov, pri Oskarju Eberstallerju pa iz šolske higijene. Pri Bernardhu Seuffertu je poslušal predavanja o nemški književnosti 17. in 19. stoletja, pri Antonu Schönbachu o novovisokonemški skladnji, pri Karlu Štreklju pa je obiskoval seminar za slovansko filologijo.²⁹

Mišič je 8. novembra 1907 hkrati s prošnjo za pripustitev k rigorozoma iz klasične filologije kot prvega in slovanske filologije kot drugega predmeta oddal v nemščini napisano disertacijo z naslovom *Catulliana*, kar lahko prevedemo kot *Vprašanja, povezana s Katulom* ali *Razprave o Katulu* (disertacija ni ohranjena); 18. januarja je zaprosil, da bi imel kot drugi predmet zgodovino antike namesto slovanske filologije.³⁰ Za ocenjevalca sta bila imenovana Alois Goldbacher in Heinrich Schenkl. Oba sta bila precej kritična do razprave; kot glavno pomanjkljivost sta izpostavila dejstvo, da kandidat ni upošteval relevantne najnovejše literature; ob tem sta konkretno opozorila na nekatere temeljne razprave in ugotovitve strokovnjakov, ki jih Mišič pri obravnavi ni uporabljal. Sicer se je najbolj oprl na drugo izdajo monumentalne *Zgodovine rimske književnosti* (*Geschichte der römischen Literatur*) Martina Schanza (1898),³¹ v splošnih ocenah pa na zbirko razprav *Knjiga s Katulom povezanih vprašanj* (*Quaestionum Catullianarum liber*)³² Ludwiga von Schwabeja (1862) in na izdajo Katulovih pesmi Rudolfa Westphala (1870), ki jo je avtor nadgradil z izčrpno razpravo.³³ Oba ocenjevalca sta Mišiču priznala spretnost

28 UAW, Philosophische Fakultät, Nationale, Franz Mischitz, WS 1903/1904–SS 1906.

29 UAG, Philosophische Fakultät, Nationale, Franz Mischitz, WS 1906/1907–SS 1907.

30 UAG, Rigorosenakten 639, Franz Mischitz.

31 Martin Schanz, *Geschichte der römischen Literatur bis zum Gesetzgebungswerk des Kaisers Justinian. Von Martin von Schanz, 1. Teil: Die römische Literatur in der Zeit der Republik* (Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft VIII. 1. 1.), München: C. H. Beck, 1898.

32 Ludwig von Schwabe, *G. Valeri Catulli liber. Recognovit et enarravit Ludovicus Schwabius. Volumen prioris pars prior: Quaestionum Catullianarum liber I*, Gissae (Gissen): apud I. Rickerum (I. Ricker), MDCCLXII (1862).

33 Rudolf Westphal, *Catull's Gedichte in ihrem geschichtlichem Zusammenhange*, Übersetzt und erläutert von Rudolf Westphal, Breslau: Verlag von F. E. C. Leuckart (Constantin Sander), 1870.

in samostojno presojo pri obravnavi; ocenila sta, da ni dvoma o njegovi sposobnosti za znanstveno delo, da pa je v disertaciji še precej napak, ki bi jih bilo mogoče odpraviti s temeljito revizijo, in dokler ta ne bi bila opravljena, sta odsvetovala natis. Sta bila pa enotnega mnenja, da zadostuje za pripustitev k rigorozoma.³⁴

Dveurni rigoroz iz klasične filologije in antične zgodovine je Mišič opravljal 13. maja 1908; en ocenjevalec (Goldbacher) ga je ocenil z odlično (*ausgezeichnet*), drugi trije (Schenkl, Bauer in Uhlirz) pa z oceno zadostno (*genügend*); tako je bil soglasno aprobiran. Enourni rigoroz iz filozofije je opravljal 14. maja 1908; vsi trije ocenjevalci (Meinong, Spitzer in Uhlirz) so njegovo znanje ocenili kot zadostno (*genügend*) in ga tako soglasno aprobirali. Promoviran je bil 16. maja 1908.³⁵

Mišič se je 18. maja 1908 prijavil k profesorskemu izpitu; leta 1909 je opravil učiteljski izpit za latinščino in grščino kot glavna predmeta, l. 1910 za slovenščino kot stranski predmet in l. 1913 še za nemščino (kot stranski predmet).³⁶

Njegova učiteljska pot je bila zelo pestra.³⁷ V šolskem letu 1908/1909 je kot suplent poučeval na moškem učiteljišču v Mariboru, v obdobju 1909/1910–1913/1914 na državni gimnaziji v Kranju, v šolskem letu 1914/1915 je učil na gimnaziji v Gorici,³⁸ v šolskem letu 1915/1916 pa na II. državni gimnaziji v Ljubljani.³⁹ Nato je v letih 1916 (ko je postal provizorični učitelj) in 1917 (ko je postal pravi gimnazijski učitelj) poučeval na slovenski gimnaziji v Trstu, v šolskih letih 1917/1918 in 1918/1919 je učil na gimnaziji v Celju,⁴⁰ v šolskem l. 1919/1920 pa je bil začasni ravnatelj meščanske šole v Borovljah. Leta 1922 je postal učitelj na realki v Mariboru, še isto leto pa je bil od 16. septembra naprej nastavljen kot profesor na mariborski gimnaziji;⁴¹ tu je poučeval do upokojitve 6. avgusta 1932.⁴²

Po zaključku študija se Mišič znanstveno skorajda ni več posvečal filologiji; s tega področja je objavil le dva poljudna prispevka. V izvestju kranjske gimnazije

34 UAG, Doktoratsakten Franz Mischitz, Gutachten über die des Herrn Franz Mischitz zum Zweck der Erlangung des Doctorgrades überreichte Dissertation: Catulliana (Goldbacher, Graz, 18. 12. 1907); Gutachten über die Dissertation des Kandidaten Franz Mischitz (Schenkl, Graz, 2. 1. 1907).

35 UAG, Rigorosenakten 639, Franz Mischitz, Promotions-Protokoll 551.

36 UAG, Lehramtsprüfungsakten, Franz Mischitz; Danijel Grafenauer, Mišič, Dr. Franc, 2016, str. 920.

37 Gl. SI_PAM/1600 – Mišič Franc (osebni dokumenti in službene odločbe).

38 *Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1909/1910*, Krainburg: Verlag des k. k. Kaiser-Franz-Joseph Gymnasiums (Katoliška tiskarna Ljubljana), 1910, str. 42 in 44; *Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1914/1915*, Krainburg: Verlag des k. k. Kaiser-Franz-Joseph Gymnasiums (Tiskovno društvo, Kranj), 1915, str. 13.

39 *Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1915/16*, Ljubljana: C. kr. II. državna gimnazija (Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg), 1915, str. 30.

40 *Izvestje državne realne gimnazije v Celju 1918/1919–1927/1928*, Celje: ravnateljstvo, Podporno društvo za uboge učence na drž. realni gimnaziji (Brata Rodé & Martinčič, Celje), 1928, str. 29.

41 *Državna klasična gimnazija v Mariboru. Izvestje za šolska leta 1918–1930*, Maribor: samozaložba Državne gimnazije (Tiskarna sv. Cirila v Mariboru), 1930, str. 8 in 40.

42 *Državna klasična gimnazija v Mariboru. Izvestje za šolsko leto 1932–1933*, Maribor: Založba Državne klasične gimnazije, 1933, str. 5.

REPORT DER PHILOS. FACULTÄT, GRAZ.
 ZAML. *7/17* EINGELAMPT AM *2/II 1908.*

In P. M. D. M. M. N. 1059
Grax am 2. Jänner 1908.
 Gutachten
 über die Dissertation des Kandidaten Franz Mišič.
W. Schenklova

Die vorliegende Dissertation leidet unter dem spärlichen Bezüge
 der neuesten Literatur. Die wichtige Erklärung des 4. Gedichtes, welche
 Pichorius gegeben hat, sowie die sehr eingehenden Bemerkungen
 Virsi in *Philologus* ^{3. H.} sind von Verfasser unbekannt geblieben, ob
 dies hinsichtlich dessen beifolgt worden wären, mag dahingestellt
 bleiben. Die Verf. arbeitet im Großen und Ganzen mit dem Material,
 was in der 2. Auflage der *Antiquae Librorum Catalogi I* ver-
 zeichnet ist. Auch die ^{allgemeinen} Gesichtspunkte sind so ziemlich die gewöhn-
~~lichen~~ ^{gewöhnlichen} ~~besten~~ ^{besten} (aufgestellt) worden sind. Innerhalb dieser
 Grenzen hat die Verf., wie anerkannt werden muß, sein Möglich-
 stes ohne Gleichgültigkeit und geradezu mit selbständiger Arbeit be-
 handelt, so daß an seiner Befähigung zu wissenschaftlicher
 Arbeit nicht gezweifelt werden kann. Versuchen wir fort-
 binner, an denen es nicht fehlt, ^{wohl} kritischweise daher, daß
 der Verf. bei der Ausarbeitung mit dem besten und besten
 sich behelfen mußte, ohne die Werke selbst zu lesen,
 das kommt auch allerlei Flüchtigkeitsfehler vor, die bei sorg-
 fälliger Revision hätte vermieden werden können. Rücksicht
 ist die Arbeit also keineswegs; aber für die Zulassung zu den
 obigen Prüfungen reicht sie aus.

Graz 2/1 1908
J. Schenklova

Franc Mišič, Schenklova ocena disertacije (UAG).

Nationale

Vor- und Zuname	Frans Mišič			
Geburtsort und Land, Muttersprache	Lobrava b. Ferlach, Karnten, slov.			
Zuständigkeitsgemeinde und Staatsangehörigkeit	Ober-Ferlach, Otkers.			
Alter und Religion	geb. 2. Nov. 1881. röm. kath.			
Wohnung des Studierenden	Graz, III. Leonhardstr. 105.			
Vorname, Stand und Wohnort seines Vaters	Anton Mišič, Büchsenmacher, Ferlach.			
Name, Stand, Wohnort seines Vormundes				
Bezeichnung der Lehranstalt an welcher der Studierende das letzte Semester zugebracht hat. Genaue Bezeichnung dieses Semesters	k. k. Univ. in Graz, III. Sem.			
Genießt ein 12. Kaiser Ferdinand oder eine Stiftung in Betrage von 320 K. h. vorteilen von der k. k. Landesregierung f. Karnten	Stipendium			
Führung der Grundlagen auf welcher der Studierende die Immatrikulation oder Inskription anspricht	Immatrikulations-akt.			
Gegenstand der Vorlesungen welche der Studierende zu hören beabsichtigt.	Wöchentliche Stunden zahl derselben		Name des Dozenten	Zweckmäßige Unterschrift des Studierenden
	zahlende	nicht zahlende		
Civis de officio	3		H. Goldbacher	Frans Mišič
Platon's Lyris	2	2	"	
Kristophanes' Tröike	3		H. Hebenel.	
Die Hauptprobleme d. griech. Mythol.		2	"	
Hallimachos' Hymnen		2	"	
Denkmale d. lat. Litt. i. d. Kaiserzeit	4		H. Hebenel	Frans Mišič
Neuhochdeutsche Syntax		1	H. Hebenel	
Reinhygiene		3	H. Hebenel	
Denkmale d. litt. d. 17. Jahrh.	2		H. Hebenel	
Seminar f. slav. Philol.		2	H. Hebenel	
Histor. Seminar		2	H. Daner.	
	14 St.			
Hyperion öf. u. p. p. p.	3		Spitzer	Vormerkung des Dekanes.
Über Kausalität	3		Spitzer	

gof

4/19/1907 d. Dekan

Franc Mišič, vpisnica za zimski semester 1906/1907 (UAG).

za šolsko leto 1910/1911 je objavil prispevek z naslovom *K Vezuvovemu izbruhu l. 79 po Kr.*, v njem pa je na osnovi *Pisem* Plinija Mlajšega, v katerih je ta poročal o dogodku, predstavil to naravno katastrofo,⁴³ v kranjskem časopisu *Sava* pa je objavil podlistek z naslovom *Zanimivo pismo o starih kristjanih s prevodom pisma Plinija Mlajšega cesarju Trajanu o kristjanih (Pisma 10, 96) in Trajanov odgovor (Pisma 10, 97) ter ozadje njune vsebine.*⁴⁴

Že kot študent je bil izjemno dejaven med koroškimi Slovenci: bil je ustanovitelj slovenskega akademskega ferialnega društva »Korotan«, ustanovitelj lovskega društva »Artemis«, tamburaškega društva »Strel«, pobudnik ustanovitve hranilnice in posojilnice, ustanovitelj več društev Sokol na Koroškem, zelo je bil družbeno aktiven v času koroškega plebiscita ter vseskozi izjemno dejaven publicist v številnih revijalnih publikacijah in časopisih (Korošec, Union (Praga), Sava (Kranj), Draupost, Klagenfurter Nachrichten, Mlada Jugoslavija, Jutro, Jugoslavija, Slovenski narod, Slovenski gospodar, Tabor, Kmetški list, Jutarnje novosti, Koroški Slovenec, Slovenec, Vodnikova pratika, Mariborer Zeitung, Zagreber Morgenblatt, Tagespost (Gradec) idr.), v katerih je objavljaval prispevke z različnih področij.⁴⁵

Umril je 1. januarja 1969 v Mariboru.

Edvard Dolinšek (Eduard Dolinšek)

Rodil se je 7. februarja 1884 v Šmarju pri Jelšah (*St. Marein bei Erlachstein*). Ljudsko šolo je obiskoval v Brežicah (*Rann*), nato pa se je vpisal na državno gimnazijo v Mariboru, ki jo je obiskoval v letih od 1895/1896 do 1902/1903; tu je 17. julija 1903 z odliko opravil maturo. V letih 1903/1904 je bil enoletni prostovoljec pri cesarsko-kraljevem pehotnem regimentu št. 7 v Gradcu in s tem opravil svojo vojaško službo. Leta 1904 se je vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze Karla in Franca v Gradcu, kjer je študiral klasično, nemško in slovansko filologijo, pa tudi klasično arheologijo.⁴⁶ Študiral je 8 semestrov: od zimskega semestra 1903/1904 do letnega semestra 1907. Prva dva semestra (zimski semester 1903/1904 in letni semester 1904) je v vpisnicah navedeno, da je sicer vpisan, vendar da služi kot enoletni prostovoljec.

S področja klasične filologije in antične zgodovine je pri Heinrichu Schenklu poslušal predavanja o zgodovini grške filozofije, o grški papirologiji, o grški mitologiji in grški metriki, obiskoval je vaje iz grške in latinske stilistike, na

43 *Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1910/1911*, Krainburg: Verlag des k. k. Kaiser-Franz-Joseph Gymnasiums (Katoliška tiskarna Ljubljana), 1911, str. 7–16.

44 Franc Mišič, *Zanimivo pismo o starih kristjanih*, *Sava* 1, 1913, št. 2, str. 1–2.

45 Franjo Baš, Mišič, Franc (1881–1969), 2013.

46 UAG, Rigorosenakten 650, Eduard Dolinšek; UAG, Doktoratsakten, Eduard Dolinšek, Lebenslauf.

njegovih seminarjih in proseminarjih pa so brali, prevajali in interpretirali Ajshila (*Peržani*), Sofokla (*Elektra*), Evripida (*Kiklop*), Aristofana (*Žabe*), Platona (izbrani dialogi), Ksenofonta (*Simpozij*, *Apologija*), Antifonta (govori), Teognisa, Kalimaha in Katula. Pri Aloisu Goldbacherju je spremljal predavanja iz latinske sintakse in metrike (grške in latinske), na njegovih seminarjih in proseminarjih pa so brali, prevajali in razlagali Platona (*Harmid*, *Lizis*), Plavta (*Dvojčka*), Terencija (*Formion*), Cicerona (*Največje dobro in največje zlo*, *O dolžnostih*), Vergilija (*Georgike*), Horacija (*Ode*, *Satire*), Tibula in Livija. Pri Kukuli se je udeleževal predavanj o zgodovini rimske književnosti (cesarsko obdobje), o rimski epiki in o primerjalni grški in latinski slovnici, proseminarskih vaj iz grške in latinske stilistike, na njegovih seminarjih in proseminarjih pa so brali in interpretirali Heronda (*Mimijambi*), Plutarha (izbor), Vergilija (*Eneida*), Horacija (*Epode*) in Plinija Mlajšega (*Pisma*). Pri Rudolfu Meringerju je obiskoval predavanja iz grške slovnice in primerjalne slovnice indogermanskih jezikov. Pri Adolfu Bauerju je spremljal predavanja o splošni zgodovini antike, o rimski zgodovini ob koncu republikanskega obdobja, o grškem zgodovinopisju in zgodovini Orienta do vojn s Perzijci, pri Ottu Cuntzu pa o geografiji in etnografiji Italije v antiki, o latinski epigrafiki in o javnem in zasebnem življenju Rimljanov. S področja jezikoslovja je pri Johannu Kirsteju obiskoval predavanja iz uvoda v študij sanskrta.

S področja nemške filologije je pri Bernhardu Seuffertu obiskoval predavanja iz nemške književnosti (dramatika 16. stoletja, 17. stoletje, epika in lirika 18. stoletja, obdobje razsvetljenstva, obdobje viharništva (*Sturm und Drang*), 19. stoletje) in iz uvoda v pesništvo ter seminarje, na katerih so obravnavali pisce t. i. gimnazijskega kanona in Heineja, pri Karlu Luicku pa predavanja iz uvoda v splošno fonetiko in nemško pravorečje.

S področja slovanske filologije je pri Matiji Murku obiskoval predavanja o dalmatinsko-dubrovniški književnosti in o južnoslovanski književnosti v 19. stoletju, pri Karlu Štreklju pa o zgodovini slovenskega slovstva od protireformacije do preporoda.

S področja umetnostne zgodovine in arheologije je pri Josefu Strzygowskem hodil na predavanja o Rembrandtu in Rubensu ter vrednotenju (*Werturteil*) v upodabljalni umetnosti ter se udeleževal seminarskih vaj (metodika obravnavanja umetnosti, književnost o estetiki, delo na Umetnostnozgodovinskem inštitutu); pri Franzu Winterju je obiskoval predavanja o izbranih upodobitvah bogov ter se udeleževal vodstev skozi zbirko mavčnih odlitkov.

S področja filozofije in pedagogike je pri Hugu Spitzerju obiskoval predavanja o zgodovini filozofije v antiki, o psihologiji estetskega čuta in psihologiji čutil oz. občutij, pri Eduardu Martinaku predavanja iz logike, splošne metodike gimnazijskega pouka, didaktike (še posebej jezikovnega pouka) in zgodovine pedagogike, pri Alexiusu Meinongu iz etike, pri Oskarju Ebertallerju pa iz šolske higijene.⁴⁷

47 UAG, Philosophische Fakultät, Nationale, Eduard Dolinšek, WS 1903/1904–SS 1907.

DECANAT DER PHIL. FACULTÄT, GRIZ.
ZAHL. 1804 EINGELANGT AM 4. VII. 1908

J. G. Müller N. 650
zu dem

Josef am 4. April 1908

Abh. Nr.

Urtauchen
über Eduard Dolinšek's Dissertation:
„Der erste Mimiambus des Herondas“.

Der Candidat liefert unter I eine neue Rezeption des
Fragments von Herond. mim. I mit sorgfältiger Annotatio critica,
gibt ferner unter II eine freie Übersetzung des Stückes und
stellt unter III einen ausführlichen Commentar zusammen, der
sich auf Metrik und Grammatik, auf Textveränderung und Nach-
weisung literarischer Parallelen erstreckt. Im Digital III und
IV, die von ähnlichen Themen in der Weltliteratur und der Litteratur,
namentlich der Mimiamben handeln, hätten besser ihren Platz nach Digital
I erhalten. Im Digital II wird von „mimischer Ironie“
gesprochen. Annotatio und Commentar verdienen ob ihrer
Reichhaltigkeit und einiger selbstständiger Beiträge zum Vor-
ständnisse der Dichtung alle Lob, auf irriger Auffassung
beruhen nur die Übersetzung und Wendung von V. 87 ἄλλοτε
τῶν ὁμοίων, V. 54 ἄλλοτε τῶν ὁμοίων und wohl auch von
V. 89 f., die der Candidat nach der landläufigen Interpretation
versteht. Wenn die Frage nach den Quellen, bzw. Vorlagen
des Herondas und nach der Verwandtschaft ähnlicher Stoffe in der
Weltliteratur hätte mir auf Grund angegebener, eigener
Untersuchung, also die der Candidat nach nicht vorliegt, in auch,
selbständiger Weise gelöst werden können. Vollständiger
ist die im Anschluss an H. Rösch wiederholte Bemerkung, dass
wissen der ἄλλοτε, als ἄλλοτε τῶν ὁμοίων mit der ἄλλοτε
moralische Handlungen zu untersuchen. Wie letztere freilich mit
wenig Vorstellbarkeit von den ἄλλοτε τῶν ὁμοίων ἄλλοτε
zusammengefallen sind, so die Herondas ἄλλοτε τῶν ὁμοίων, aber
das ἄλλοτε τῶν ὁμοίων ἄλλοτε τῶν ὁμοίων ἄλλοτε τῶν ὁμοίων
und ἄλλοτε τῶν ὁμοίων ἄλλοτε τῶν ὁμοίων ἄλλοτε τῶν ὁμοίων
halten: Et prodesse volunt et delectare poetae. Wie Epicharm

Z odlokom Ministrstva za bogočastje in uk je ob privolitvi in na prošnjo profesorkega kolegija graške Filozofske fakultete februarja 1908 dobil dovoljenje, da sme rigorozo opravljati v osmem semestru (poleti 1908);⁴⁸ na osnovi tega odloka je bil pripuščen k rigorozoma iz klasične filologije in klasične arheologije. Prijavo je oddal 26. marca 1908 in ji priložil disertacijo z naslovom *Der erste Mimiambus des Herondas (Herondov prvi mimijamb)*; za ocenjevalca disertacije sta bila imenovana Heinrich Schenkl in Richard Cornelius Kukula.

Pobudo za temo je Dolinšek verjetno dobil v petem semestru študija (zimski semester 1905/1906), ko so pri profesorju Kukuli interpretirali Herondove *Mimijambe*.⁴⁹ Disertacija se v arhivu graške univerze ni ohranila niti je Dolinšek pozneje ni objavil, zato osnovne podatke o disertaciji dobimo iz ohranjenih ocen referentov. Za temo si je izbral prvi Herondov mimijamb in pripravil nekakšno (kritično) izdajo njegovega besedila, ki jo je razdelil na šest poglavij. V prvem poglavju je pripravil kritično besedilo mimijamba z izčrpnimi opombami; v drugem poglavju je naredil prost (nemetričen) prevod; v tretjem je obravnaval Herondove vzore in podobne teme v svetovni književnosti; v četrtem poglavju je predstavil uprizarjanje mimijambov; v petem poglavju je napisal temeljit komentar, v katerem je pojasnil vse slovnične in metrične posebnosti, razložil realije in navedel literarne paralele; v šestem poglavju se je ukvarjal z mimijambsko ironijo. Kukula je imel nekaj pripomb na prevod, ocenil pa je tudi, da bi morali biti tretje in četrto poglavje uvrščeni za peto poglavje. Po njegovem mnenju sta bili najbolj zadovoljivi tretje in šesto poglavje, pohvalil pa je tudi kandidatov samostojni prispevek; disertacijo je kljub nekaterim pomanjkljivostim in napakam ocenil kot zelo zadovoljivo. Ocenjevalca nista bila povsem enotnega mnenja. Schenkl je ocenil, da Dolinškova disertacija ni konsekvantna obravnava znanstvenega vprašanja, ampak jo je mogoče označiti bolj kot vzorčni primer in prikaz erudicije (*specimen eruditionis*); kot pomanjkljivost je navedel tudi, da kandidat vanjo ni uvrstil razlage besed, ker bi bilo prav pri Herondu pomembno natančno ugotoviti provenienco njegovega besednega zaklada. Je pa priznal, da delo kaže spoštovanja vredno filološko znanje in da je kandidat upošteval vso relevantno literaturo. Ocenjevalca sta delo aprobirala.

Dveurni rigoroz iz klasične filologije kot prvega in klasične arheologije kot drugega predmeta je Dolinšek opravljal 30. maja 1908; vsi štirje ocenjevalci (Kukula, Schenkl, Cuntz in Uhlirz) so mu dali oceno zadostno (*genügend*), zato je bil soglasno aprobiran. Enourni rigoroz iz filozofije je imel 17. junija 1908; tudi tu so ga vsi trije ocenjevalci (Meinong, Spitzner in Uhlirz) ocenili z zadostno (*genügend*) in ga soglasno aprobirali. Promoviran je bil 20. junija 1908.⁵⁰

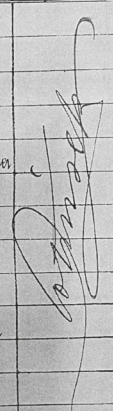
48 UAG, Doktoratsakten, Eduard Dolinšek.

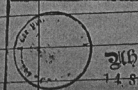
49 UAG, Philosophische Fakultät, Nationale, Eduard Dolinšek, WS 1905/1906.

50 UAG, Rigorosenakten 650, Eduard Dolinšek, Promotion-Protokoll št. 555.

Nationale

Vor und Zuname	Edvard Dolinšek
Geburtsort und Land, Muttersprache	H. Marija Blahutkin, Steiermark, slov.
Zuständigkeitsgemeinde und Staatsangehörigkeit	Marburg a. D., österr. Staatsbürger
Alter und Religion	24 1/2. vom. Kathol.
Wohnung des Studierenden	Haynengasse 8. p. n.
Vorname, Stand und Wohnort seines Vaters	Rafael Dolinšek, k. k. Mühlenswalter, Marburg a. D.
Name, Stand, Wohnort seines Vormundes	/
Bezeichnung der Lehranstalt zu welcher oder der Studierende das letzte Semester zugebracht hat (Genauere Bezeichnung dieses Semesters)	k. k. Karl-Franzens-Universität in Graz
Genießt ein A. steierm. Konviktsfond oder eine Stiftung / im Betrage von 300 K. / h. vertiehen von d. k. h. W. K. vom 14. Dez. 1886 Z. 36.1446.	Stipendium
Aufführung der Grundlagen auf welcher der Studierende die In- matrikulation oder Inskription anspricht	Index Sem. Gest. d. W. J. 1907/08.

Gegenstand der Vorlesungen welche der Studierende zu hören beabsichtigt.	Wöchentliche Stunden zahl derselben		Name des Dozenten	Eigenthümliche Bemerkung des Studierenden
	zahlende	nicht zahlende		
Griech. Geschichte	5		H. Bauer	
Histor. Sem. Griech. Inschriften in Rom.	2		"	
Rom im Mittelalter d. Revolution	2		H. Kuntz	
Topographie d. Stadt Rom	3		"	
Herodot. T. Griech.	5		H. Goldbacher	
Philolog. Sem. lat. Abtg.	2		"	
Gesch. d. Griech. Lit.	3		H. Schenk	
Philolog. Sem. griech. Abtg.	2		"	
Inschr. lat. Inschriften	2		"	
Index Fasti	4		H. Kubala	
Philolog. Prosa.	4		H. Leuffert	
Lesing	4		"	
Deutsche Lyrik und Epik d. 16. Jahrh.	1		"	Former-Kaus des Dekans.
Sem. f. deutsche Philologie	2		"	
Gesch. d. indisch. Lit. seit 1830	3		H. Marbo	
Foodov. slov. Serbiens	2		H. Jarchetz	
Vergleich. Gram. d. Lateinischen	3		H. Meringer	
Über d. Verhältnisse d. Kollekts z. phil. Kunst	3		H. Spitzer	
Rechnungstheorie	3		H. Wimmer	

G. H.

Gesehen
215/108 d. z. Dekan
14 SEP 1908

Edvard Dolinšek, vpisnica za letni semester 1908 (UAG).

S šolskim letom 1908/1909 je Dolinšek postal suplent na državni gimnaziji v Mariboru.⁵¹ Še isto leto je bil poslan v Celje, kjer je poučeval v samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredih.⁵² Od 1. oktobra 1910 je znova poučeval na državni gimnaziji v Mariboru,⁵³ s šolskim letom 1911/1912 pa je bil premeščen v Gorico, kjer je postal pravi učitelj (*wirklicher Lehrer*) na tamkajšnji državni gimnaziji.⁵⁴ Tu je poučeval do leta 1914, ko je bil vpoklican v vojsko. Umrl je v bojih na severni fronti 26. avgusta 1914.⁵⁵

Franc Rostacher (Franz Rostacher)

Rodil se je 4. oktobra 1884 v Mariboru. Ljudsko šolo je obiskoval v Krškem (1890/1891–1894/1895), nato pa dveletno meščansko šolo (1895/1896–1896/1897). V šolskih letih 1896/1897 in 1903/1904 je obiskoval I. državno gimnazijo v Ljubljani, na kateri je 12. julija 1904 opravljal maturo, nato pa je v letih 1904/1905 služil enoleten prostovoljni vojaški rok pri cesarsko-kraljevem 27. pehotnem regimentu v Ljubljani. Z akademskim letom 1905/1906 se je vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze Karla in Franca v Gradcu, kjer je obiskoval predavanja iz klasične, nemške in slovanske filologije, antične zgodovine, arheologije in filozofije. Tu je študiral osem semestrov, od zimskega semestra 1905/1906 do letnega semestra 1909.⁵⁶

Pri Richardu Corneliusu Kukuli je poslušal predavanja o zgodovini latinske književnosti (cesarsko obdobje), o zgodovini grške lirike, o grških in latinskih naklonih in o rimski religiji in mitologiji, pri njem je obiskoval vaje iz grške in latinske stilistike, na seminarjih in proseminarjih pa so brali, prevajali in razlagali Tukidida, Horacija (*Epode*), Propercija, Ovidija (*Fasti*), rimsko liriko (izbor), Tacita (*Pogovor o govornikih*) in Kvintilijana (10. knjiga *Šole govorništva*). Pri Heinrichu Schenklu je obiskoval predavanja o grški mitologiji, o zgodovini grške književnosti, o zgodovini grške filozofije, o grških narečnih napisih in o grški

51 *Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D., veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Studienjahres 1909*, Marburg a. D.: Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums, 1909, str. 34 in 53.

52 *Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D., eröffnet von der Direktion am Schlusse des Studienjahres 1910*, Marburg a. D.: Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums, 1910, str. 61.

53 *Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D., veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Studienjahres*, Marburg a. D.: Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums, 1911, 22.

54 *K. k. Staats-Gymnasium in Marburg a/D. – Jahresbericht über das Schuljahr 1911–1912. Veröffentlicht durch den Direktor Dr. Josef Tomišek*, Marburg a/D., Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums (Josef Mostböck & Co.) 1912, str. 26; *K. k. Staatsgymnasium in Görz. 62. Jahresbericht über das Schuljahr 1911–1912. Veröffentlicht durch den Direktor, Regierungsrat Dr. Johann Bezjak*, Görz: Selbstverlag des Gymnasiums (Buchdruckerei Seitz), 1912, str. 4, 9, 31 in 58.

55 *Gl. Novi čas* 5, 1914, št. 42, str. 8.

56 UAG, Rigososenakten 693, Franz Rostacher; UAG, Doktoratsakten, Franz Rostacher, Curriculum vitae.

metriki; na seminarjih in vajah pri njem so brali, prevajali in razlagali Hezioda (*Dela in dnevi*), Ajshila (*Peržani*), Sofokla (*Elektra*), Antifonta (govori), Aristofana (*Žabe*), Platona (izbrani dialogi), Ksenofonta (*Simpozij, Apologija* in njemu pripisana *Ustava Atencev*), Teognisa in Katula. Pri Aloisu Goldbacherju je poslušal predavanja o zgodovini rimske književnosti (obdobje republike) ter o grški in latinski metriki, na seminarjih in proseminarjih so brali, prevajali in interpretirali Herodota, Platona (*Harmid, Lizis*), Terencija (*Formion*), Cicerona (*O dolžnostih*), Horacija (*Satire, Ode*), Vergilija (*Georgike*) in Tibula. Pri Rudolfu Meringerju je poslušal predavanja o grških narečjih in grških narečnih napisih, o grški slovnici in o latinski slovnici. S področja antične zgodovine je pri Adolfu Bauerju poslušal predavanja o splošni antični zgodovini, o grški zgodovini, o grškem vojskovanju, o grškem zgodovinpisju in o politični literaturi pri Grkih ter se udeleževal interpretacij Aristotelovega spisa *Ustava Atencev*, pri Ottu Cuntzu pa je obiskoval predavanja o rimski zgodovini (revolucionarno obdobje (od bratov Grakh do Cezarja) in obdobje cesarstva) ter o grški in rimski numizmatiki.

S področja slovanske filologije je pri Matiji Murku obiskoval predavanja o južnoslovanski književnosti v obdobju reformacije in protireformacije, o ljudski poeziji južnih Slovanov ter o zgodovini slovanske filologije, na seminarjih pa so brali slovanske epske pesnitve, interpretirali drame dubrovniških ustvarjalcev in se seznanjali z novejšo slovansko literarno ustvarjalnostjo; pri Karlu Štreklju je poslušal predavanja o starocerkvenoslovanski slovnici, o slovenski književnosti od Prešerna ter o slovanski ljudski etimologiji.

S področja nemške filologije je pri Bernhardu Seuffertu poslušal predavanja o nemški književnosti (17., 18. in 19. stoletje), o uvodu v pesništvo, o uvodu v novejšo nemško filologijo ter obiskoval seminar, na katerem so obravnavali novovisokonemske prozne spise; pri Antonu Emanuelu Schönbachu je obiskoval predavanja o zgodovini nemške književnosti (13.–15. stoletje) in o nemški stilistiki.

Pri Hugu Spitzerju je poslušal predavanja o zgodovini srednjeveške filozofije, o logiki in psihologiji, pri Eduardu Martinaku o splošni didaktiki in vzgoji, pri Vittoriju Benussiju o psihologiji in eksperimentalni psihologiji, pri Alexiusu Meinongu o etiki, pri Oskarju Eberstallerju o šolski higieni in pri Leopoldu Wengerju o antičnem (grškem in rimskem) kazenskem pravu.⁵⁷

Rostacher se je 3. junija 1909 prijavil za opravljanje rigorozna iz klasične filologije kot prvega in slovanske filologije kot drugega predmeta;⁵⁸ s posebnim ministrskim odlokom mu je bil dovoljen pristop k rigorozom v osmem semestru študija.⁵⁹ Ob prijavi je oddal disertacijo z naslovom *Der latente Sprachschatz Hesiods (Heziodov prikriti besedni zaklad)*; disertacijo, ki jo danes hrani graška univerzitetna knjižnica,⁶⁰ je napisal v nemščini, obsega pa 120 strani. V uvodu je

57 UAG, Philosophische Fakultät, Nationale, Franz Rostacher WS 1905/1906–SS 1909.

58 UAG, Rigorosenakten 693, Franz Rostacher.

59 UAG, Doktoratsakten, Franz Rostacher, Curriculum vitae.

60 UBG, Hauptbibliothek, Sondersammlungen – Historische Dissertationen II 250364.

predstavil uporabljeno literaturo, ki obsega splošne, etimološke in specializirane slovarje ter vse merodajne razprave o Heziodu in njegovem jeziku, med katerimi se je posebej oprl na Rzachovo razpravo o Heziodovem jeziku.⁶¹ Glavni vir in zgled, po katerem je – kot priznava v uvodu – povzel tudi idejo za naslov, pa je razprava Josepha Starka o Homerjevem prikitem besednem zakladu, ki je izšla leta 1908;⁶² do te je bil Rostacher kritičen in ji je očital nekaj pomanjkljivosti. V disertaciji je obravnaval besede, ki jih Heziod ni posredoval neposredno, lahko pa sklepamo, da izhajajo iz njega. Obravnavo je razdelil po naslednjih skupinah: glagolske sestavljenke (*Verbalkomposita*), lastna imena (*Eigennamen*), imena (*Nomina*) a-debel (ženska, moška) in o-debel (razdeljena glede na različne sufikse in prefikse), samostalniki 3. deklinacije (vokalna in konzonantna debela), denominativi, verbalni adjektivi, *nomina agentium*, medmeti (*Interjektionen*) ter lokativi in prislovi (*Lokative und Adverbien*); vseskozi dosledno navaja, pri katerih poznejših piscih najdemo te besede, ne navaja pa natančnih mest. Na koncu je dodal celoten indeks prikritega (latentnega) besednega zaklada pri Heziodu.

Disertacijo sta ocenjevala Heinrich Schenkl in Richard Cornelius Kukula, ki sta svoji oceni podala 6. in 19. junija 1909. Schenkl ga je označil kot marljivo in skrbno delo, ki ga je tako po vsebini kot po končnem rezultatu mogoče na splošno označiti kot uspelo; pohvalil je bogato vsebino, jasno obliko in samostojno presojo ter ocenil, da bo, ko bo kandidat še enkrat temeljito preveril podrobnosti, dragocen prispevek h grški slovnici in zgodovini grškega jezika. Kukula je posebej poudaril, da se je avtorju uspelo izogniti nekaterim napakam in zmotam, ki jih je zagrešil Stark v svoji razpravi o Homerjevem jeziku, po kateri se je Rostacher sicer zgledoval; prav tako se je izognil poenostavljenim in preširoko postavljenim hipotezam in negotovim sklepom, z dodanim indeksom pa je naredil celovit in znatno razširjen pregled Heziodovega besedja. Enako kot Schenkl je opozoril, da bo treba razpravo še temeljito pregledati, preveriti, dodatno obdelati nekatere podrobnosti in zapolniti nekaj vrzeli, nato pa bo zrela za objavo. Oba ocenjevalca sta disertacijo brez pomislekov aprobirala.⁶³

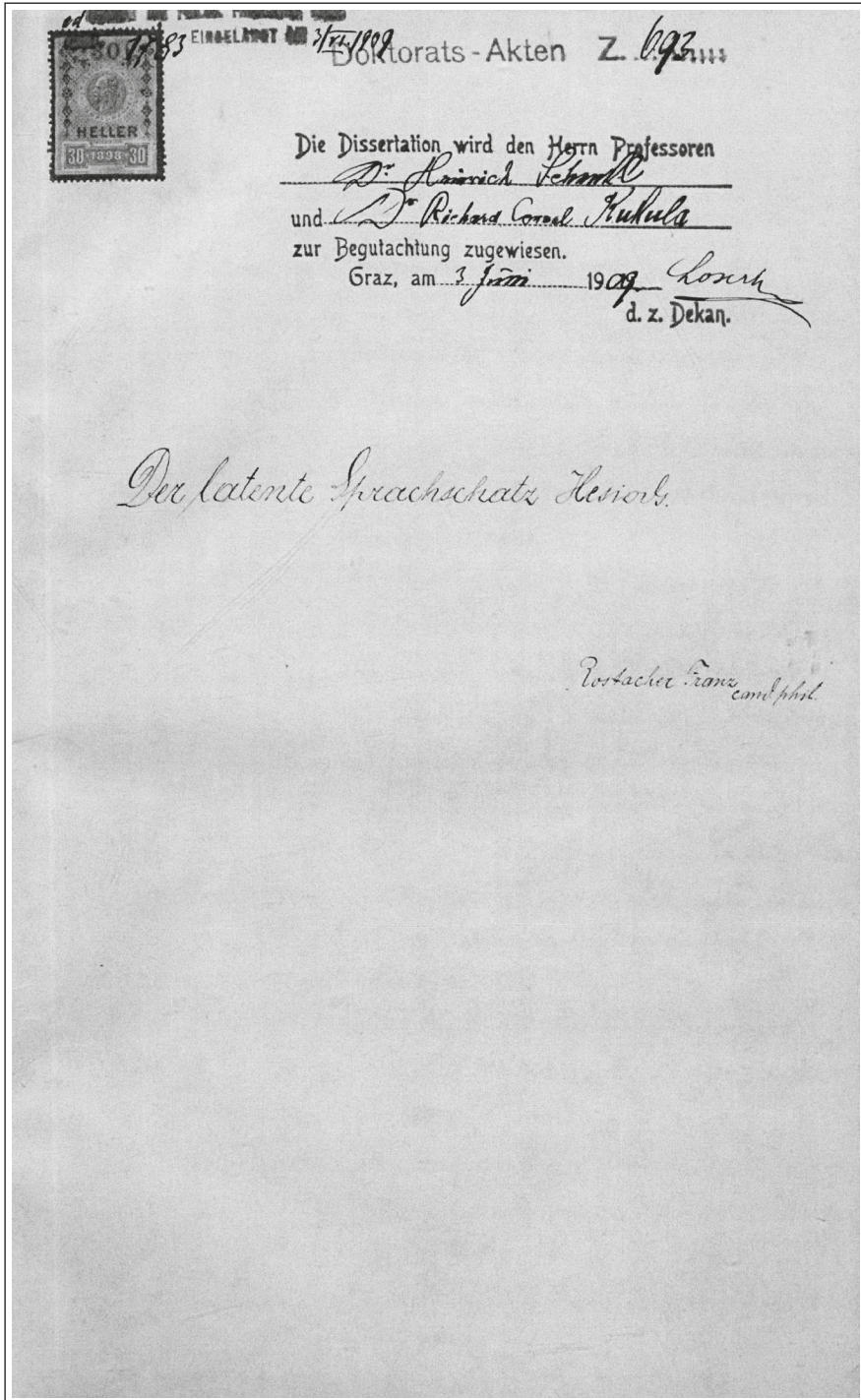
Dveurni rigoroz iz klasične in slovanske filologije je Rostacher opravljal 23. junija 1909; vsi štirje ocenjevalci (Schenkl, Kukula, Murko in Loserth) so ga ocenili z zadostno (*genügend*); tako je bil soglasno aprobiran. Enourni rigoroz iz filozofije je opravljal 14. julija 1909; očitno je Rostacher prišel na izpit premalo pripravljen, saj so njegovo znanje vsi trije ocenjevalci (Spitzer, Martinak in Loserth) ocenili z oceno nezadostno (*ungenügend*), zato je bil soglasno zavržen. Enourni rigoroz je znova opravljal 28. oktobra 1909; tokrat so ga ocenjevalci (Spitzer, Martinak in Meringer) ocenili z zadostno (*genügend*) in ga soglasno aprobirali. Promoviran je bil 30. oktobra 1909.⁶⁴

61 Alois Rzach, *Der Dialekt des Hesiod, Jahrbücher für classische Philologie*. Supplementband 8, 1875–1876, str. 353–466 (Separatdruck: Leipzig: Teubner, 1876).

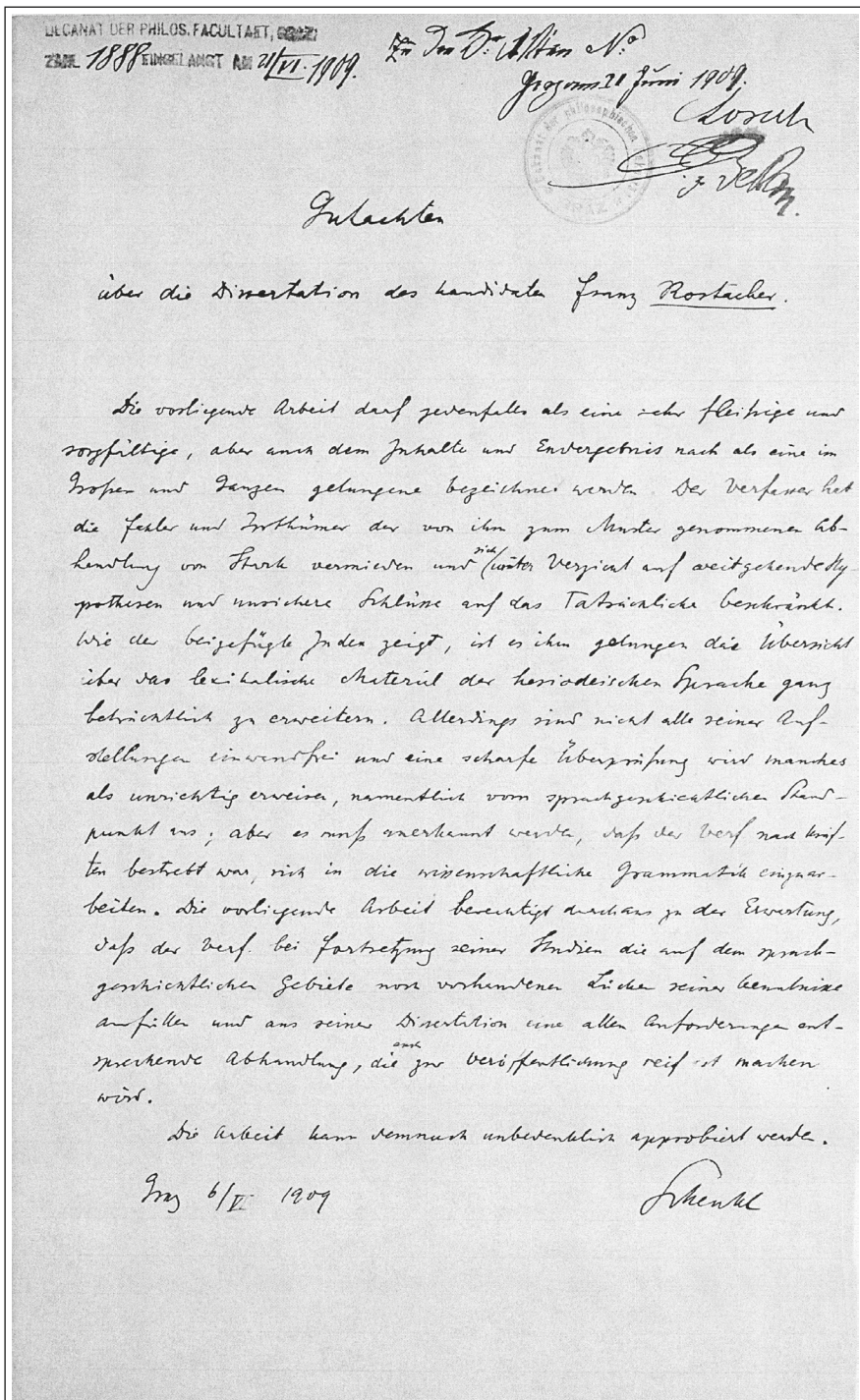
62 Joseph Stark, *Der latente Sprachschatz Homers. Eine Ergänzung zu den Homer-Wörterbüchern und ein Beitrag zur griechischen Lexikographie*, München und Berlin, R. Oldenbourg, 1908.

63 UAG, Doktoratsakten, Franz Rostacher.

64 UAG, Rigorosenakten 693, Franz Rostacher; Promotions-Protocoll No. 616.

Franc Rostacher, naslovna stran disertacije (UAG).

Franc Rostacher, Schenklova ocena disertacije (UAG).

Rostacher je po končanem študiju in profesorskem izpitu (tega je opravil l. 1911)⁶⁵ najprej učil na meščanski šoli v Krškem (1911/12), septembra 1912 pa je postal suplent na državni gimnaziji v Gorici. Med vojno je bil mobiliziran kot nadporočnik pri 2. bosanskem polku; v tem času je bil l. 1916 imenovan za provizoričnega učitelja v Gorici,⁶⁶ po vojni pa je l. 1919 začel učiti na mariborski gimnaziji, kjer je ostal do smrti.

Umrli je po dolgotrajni bolezni 26. marca 1935 v Mariboru v 51. letu življenja.⁶⁷

Josip Puntar (Josef Puntar)

Rodil se je 19. marca 1884 na Uncu (*Mauritz*) na Kranjskem. V obdobju med 1896/1897 in 1903/1904 je obiskoval I. državno gimnazijo v Ljubljani, kjer je 5. julija 1904 opravil maturo.⁶⁸

Oktober 1904 se je kot redni slušatelj vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze na Dunaju, kjer je štiri semestre, od zimskega semestra 1904/1905 do letnega semestra 1906, študiral klasično filologijo, slovansko filologijo in filozofijo. Tu je s področja klasične filologije in sorodnih ved pri Hansu von Arnimu poslušal predavanja o zgodovini grške književnosti (atiška drama, grška lirika), o grški skladnji, o Platonu in starejši grški filozofiji, pri njem pa so obravnavali Evripida (*Trojanke*), Tukidida, Teokrita in Lukrecija. Pri Augustu Engelbrechtu je obiskoval predavanja o rimski satiri (s poudarkom na Luciliju in Horaciju) in iz uvoda v Homerjeve pesnitve, na njegovem proseminarju pa so imeli vaje iz latinske stilistike. Pri Edmundu Haulerju je poslušal predavanja iz uvoda v študij klasične filologije, na proseminarjih pa so obravnavali Cicerona (*Proti Ceciliju o vedeževanju*, *Scipionove sanje*) in Horacija (*Epode*); pri Hugu Jurenki je obiskoval seminar, kjer so prevajali iz nemščine v grščino, pri Richardu Corneliusu Kukuli pa so obravnavali Horacija (*Ode*, *Epode*). Pri Emilu Reischu je obiskoval predavanja iz zgodovine grške umetnosti in razlage antičnih umetniških del.

S področja slovanske filologije je pri Václavu (Wenzlu) Vondráku poslušal predavanja o naglasu in kvantiteti v slovanskih jezikih.

65 UAG, Lehramtsprüfungsakten, Franz Rostacher.

66 Gl. *Slovenec* 44, 1916, št. 281 (7. decembra), str. 4.

67 *Državna klasična gimnazija v Mariboru. Izvestje za šolsko leto 1934–1935*, Maribor: Založba Državne klasične gimnazije, 1935, str. 13; *Dnevne vesti. Ginljivo slovo mladine od profesorja Rostacherja, Mariborski Večernik »Jutra«* 9, 1935, št. 72, str. 2.

68 UAG, Rigorosenakten 862, Josef Puntar; UAG, Doktoratsakten, Josef Puntar; France Koblar, Puntar, Josip (1884–1937), Slovenska biografija, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi475332/#slovenski-biografski-leksikon> (pridobljeno 17. aprila 2021).

Josip Puntar (ASK).

S področja filozofije je pri Emilu Reischu obiskoval predavanja iz praktične filozofije in vaje iz estetike, pri Friedrichu Jodlu pa predavanja iz spekulativnega idealizma po Kantu. Obiskoval je tudi predavanja Wilhelma Jerusalema iz praktične pedagogike.⁶⁹

Jeseni 1906 se je Puntar vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze Karla in Franca v Gradcu, kjer je študiral naslednje štiri semestre, od zimskega semestra 1906/1907 do letnega semestra 1908. S področja klasične filologije in sorodnih ved je pri Heinrichu Schenklu poslušal predavanja o zgodovini grške književnosti in o grški mitologiji ter razlage latinskih napisov, na seminarjih so obravnavali Hezioda (*Dela in dnevi*), Aristofana (*Žabe*), Ksenofonta (*Ustava Atencev*) in Kalimaha (*Himne*). Pri Richardu Corneliusu Kukuli je obiskoval predavanja o zgodovini rimske književnosti,

pri njem se je udeleževal vaj iz grške in latinske stilistike ter interpretacij Tukidida, rimskih lirikov, Ovidija (*Fasti*), Plutarha (življenjepisi) in Plinija Mlajšega (*Pisma*). Pri Aloisu Goldbacherju so obravnavali Platona (*Lizis*), Terencija (*Formion*) in Cicerona (*O dolžnostih*); pri Rudolfu Meringerju je poslušal predavanja iz primerjalne latinske slovnice, pri Adolfu Bauerju o grški zgodovini in pri Karlu Uhlirzu o latinski paleografiji. Pri Ottu Cuntzu je poslušal predavanja o javnem in zasebnem življenju Rimljanov, o rimski zgodovini (od Grakhov do Cezarja) in razlage Cezarja (*Državljanska vojna*), pri Leopoldu Wengerju o grškem in rimskem kazenskem pravu, pri Franzu Winterju pa je poslušal razlage izbranih upodobitev grških bogov.

S področja slovanske filologije je pri Matiji Murku obiskoval predavanja o zgodovini južnoslovanske književnosti v 19. stoletju ter seminarske vaje (novejša slovanska književnost).

S področja filozofije in pedagogike je pri Alexiusu Meinongu poslušal predavanja o vzročnosti in njenem pomenu za znanost in življenje, pri Eduardu

69 UAW, Philosophische Fakultät, Nationale Josef Puntar, WS 1904/1905–SS 1906.

Martinaku predavanja o teoretičnih osnovah didaktike jezikovnega pouka in seminarske vaje (uvod v glavne struje in literaturo gimnazijske pedagogike), pri Oskarju Eberstallerju pa o šolski higieni.

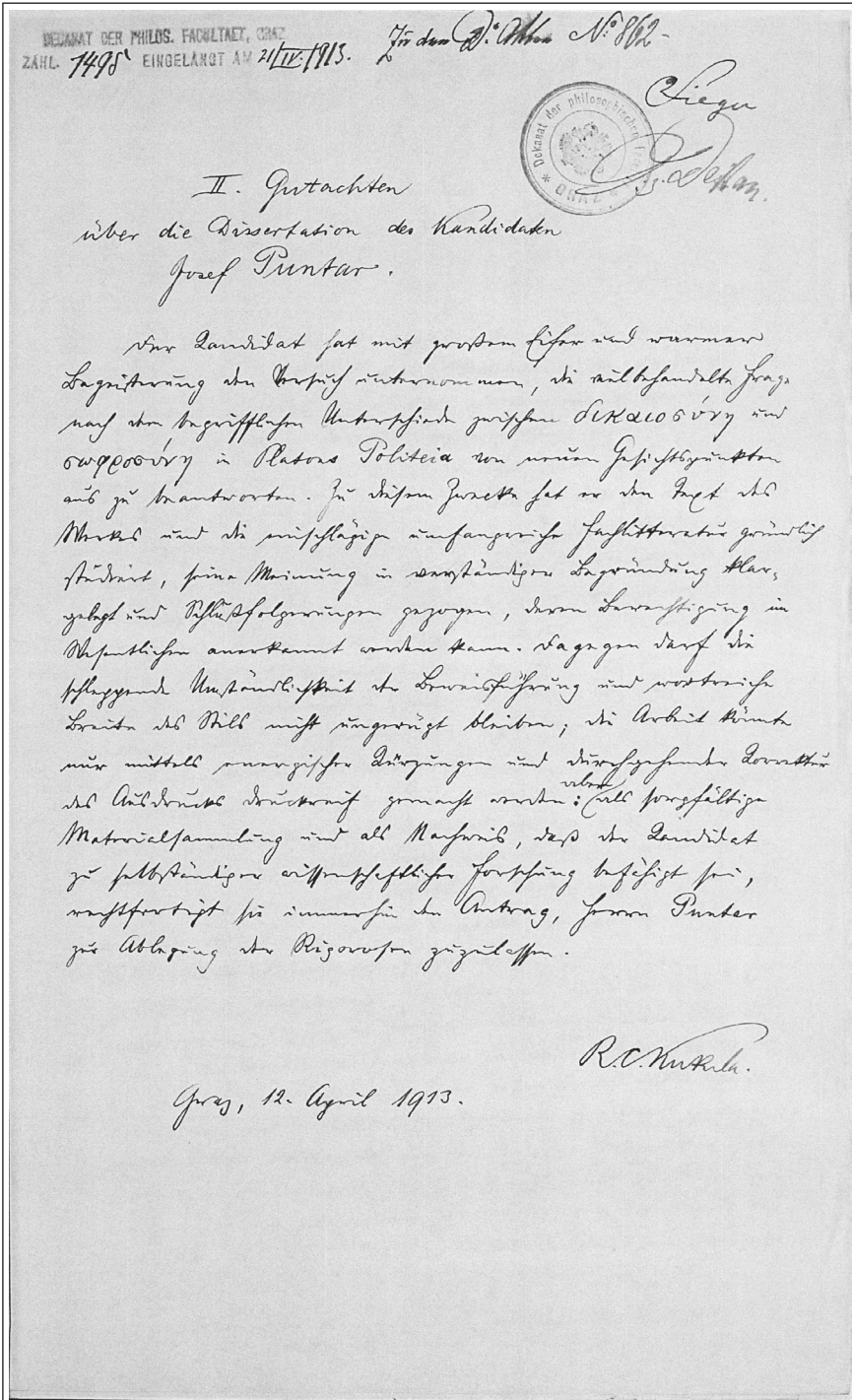
Prav posebej izstopajo (prosto izbirna) predavanja Rudolfa Hoernesa o vulkanih in potresih.⁷⁰

Puntar se je 3. marca 1913 prijavil k rigorozoma iz klasične filologije kot prvega predmeta, slovanske filologije kot drugega predmeta ter iz filozofije; 4. marca je oddal tudi v nemščini napisano disertacijo z naslovom *Über den begrifflichen Unterschied der δικαιοσύνη und σοφροσύνη in Platos Republik (O pojmovni razliki med δικαιοσύνη in σοφροσύνη v Platonovi Državi)*. Za ocenjevalca sta bila izbrana Heinrich Schenkl in Richard Cornelius Kukula. Disertacija, v kateri se je ukvarjal z razliko med pojmom pravičnost (δικαιοσύνη) in preudarnost (σοφροσύνη) v Platonovem dialogu *Država*, ni ohranjena, pa tudi Puntar je ni nikoli pozneje objavil, ne celote ne dela. Glavni očitek ocenjevalcev je bil, da se je obravnave lotil zelo na široko, tako vsebinsko kot tudi slogovno; zlasti pri slednjem bi se moral omejiti. Širina po njunem mnenju sicer ni bila pomanjkljivost, če lahko tako pisec kar se le da jasno izrazi svoje poglede, vendar bi lahko kandidat to naredil tudi znatno krajše, saj je včasih navajal tudi cele strani dolge dobesedne prepise iz uporabljene strokovne literature, čeprav to ni bilo nujno. Ocenjevalca sta zapisala, da bi bilo zaželeno, če bi kake odlomke obravnaval natančneje in bi se vanje bolj poglobil (če bi npr. podrobneje predstavil opredelitev, kaj je δικαιοσύνη) ipd. Mestoma sta mu poočitela nekaj površnosti, opozorila pa sta tudi, da nemščine ne obvlada povsem, kar se kaže v številnih, tudi povsem osnovnih slovničnih napakah. Po drugi strani sta mu oba priznala, da se je tematike lotil z veliko vnemo in navdušenjem; da je bil pri delu izjemno marljiv; da se je intenzivno poglobil v obravnavano problematiko; da je marljivo zbral ogromno relevantne strokovne literature, ki jo je tudi temeljito preštudiral in uporabil; da rezultati njegovega dela temeljijo na samostojnih utemeljitvah in da je svoje sklepe jasno podal. Svoje osebno mnenje, da δικαιοσύνη in σοφροσύνη v Platonovi *Državi* sovpadata, je – tako ocenjevalca – podprl z dobrimi utemeljitvami in opozoril tudi na nekatere pozornosti vredne nove vidike. Skratka: kandidat je pokazal znanstveno zrelost, zanimanje in potencial za samostojno znanstveno raziskovanje. Kljub temu sta opozorila, da bi bilo treba disertacijo pred morebitno objavo vsebinsko in oblikovno temeljito predelati, predvsem pa bi jo bilo treba skrajšati, jezikovno popraviti in se kvantitativno omejiti samo na tisto, kar je njegov samostojni prispevek. Oba sta predlagala, da se ga pripusti k rigorozoma.⁷¹

Glavni rigoroz iz klasične filologije kot prvega predmeta ter slovanske filologije kot drugega je Puntar opravljal 15. junija 1918; vsi štirje ocenjevalci (Mesk,

70 UAG, Philosophische Fakultät, Nationale Josef Puntar, WS 1906/1907–SS 1908.

71 UAG, Doktoratsakten, Josef Puntar (v dokumentu je zapisano Josef Weber (Puntar)) – I. Gutachten über die Dissertation des Kandidaten Jos. Puntar (Schenkl, 21. maja 1913); II. Gutachten über die Dissertation des Kandidaten Jos. Puntar (Kukula, 12. aprila 1913).

Josip Puntar, Kukulova ocena disertacije (UAG).

»Zlate črke«

na

posodi Gazel

ali

problem apolinične lepote
v Prešernovi umetnosti.

Slovstvena študija v svitu romantike in antike.

Prvi del.

(S prilogami v II. delu.)

Na posodi v zlatih čerkah sláva se bo brála
Od naróda do naróda — tvójiga iména.

Prešeren: Gazela 1.

Spisal in založil

Josip Puntar.

V Ljubljani, 1912.

Tiskala Katoliška tiskarna v Ljubljani.

Kukula, Nachtigal in Heberdey) so ga ocenili z zadostno (*genügend*) in ga soglasno aprobirali. Stranski rigoroz iz filozofije je opravljal 28. junija 1918; dva ocenjevalca (Spitzer in Heberdey) sta mu dala oceno zadostno (*genügend*), Meinong pa ga je ocenil z nezadostno (*ungenügend*); tako je bil aprobiran z večino glasov (*per maiora*).⁷² V protokolnem zapisu ni podatka o promociji; morda je bil promoviran na sam dan stranskega rigoroz (ali kdaj pozneje), zabeležka pa je izostala.

Leta 1909 se je prijavil k učiteljskemu izpitu; z nekaj prekinitvami ga je dokončno opravil šele l. 1919. Najprej je v šolskem l. 1912/1913 kot provizorični učitelj in nato suplent poučeval na II. državni gimnaziji v Ljubljani, v šolskem l. 1914/1915 na slovenski gimnaziji v Gorici,⁷³ nato pa znova v šolskem l. 1919/1920 na II. državni realni gimnaziji v Ljubljani;⁷⁴ istega leta je postal knjižničar državne študijske knjižnice v Ljubljani.⁷⁵

Puntar je bil dejaven v številnih dijaških, prosvetnih in delavskih društvih; o problematiki dijaštva, prosvete in delavstva je objavljala številne prispevke v časopisu in revijah, velikokrat pa je razpravljala tudi o političnih vprašanjih. S klasično filologijo se strokovno ni več ukvarjal; je pa svoje znanje s tega področja s pridom izrabil pri svojih literarnoteoretičnih in kritičnih raziskavah. Največ se je posvečal raziskavam pesniškega opusa Franceta Prešerna in postal je eden najpomembnejših slovenskih prešernoslovcev. V Prešernovih pesnitvah je iskal povezave z antiko in antične vplive; o tem je objavil vrsto tehtnih prispevkov,⁷⁶ med katerimi je najpomembnejša študija »Zlate črke« na posodi *Gazel ali problem apolinične lepote v Prešernovi umetnosti* (1912).⁷⁷ Umrl je 24. julija 1937 v Ljubljani.

72 UAG, Rigorosenakten 862, Josef Puntar.

73 *Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1914/15*, Ljubljana: C. kr. II. državna gimnazija (Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg), 1915, str. 17.

74 *Izvestje c. kr. II. državne realne gimnazije v Ljubljani (1918/19–1929/30)*, Ljubljana: Ravnateljstvo, 1930, str. 5.

75 France Koblar, Puntar, Josip (1884–1937), 2013.

76 Josip Puntar, Kaj je z arhitektoniko v Prešernu?, *Dom in svet* 23, 1910, št. 9, str. 405–407, 452–453; Josip Puntar, Prešeren in romantika, *Slovenec* 38, 1910, št. 138, str. 1; št. 139, str. 1–2; št. 140, str. 1; št. 141, str. 1; št. 142, str. 1; št. 143, str. 2; Josip Puntar, Prešeren in antika, *Čas* 5, 1911, zv. 6, str. 269–285; Josip Puntar, Sonitus de formulario, *Čas* 13, 1919, str. 170–190; Josip Puntar, Dante in problem Prešernove Nove pisarije, *Dante: 1321–1921 (Ob šeststoletnici smrti velikega genija)* (ur. Alojzij Res), Ljubljana 1921, str. 93–260.

77 Josip Puntar, »Zlate črke« na posodi *Gazel ali problem apolinične lepote v Prešernovi umetnosti*. Slovstvena študija v svitu romantike in antike. Prvi del (S prilogami v II. delu.). V Ljubljani: samozaložba, 1912. Gl. tudi nadaljevanje: Josip Puntar, Gazele (Zlate črke: Drugi del), *Dom in svet* 34, 1921, str. 45–54, 158–163, 207–212.

Mihael Pinter (Michael Pinter)⁷⁸

Rodil se je 26. septembra 1884 v Marija Gradcu pri Laškem na Štajerskem (*Maria Graz bei Tüffer im Steiermark*). Po končani osnovni šoli je od septembra 1898 do julija 1906 obiskoval državno gimnazijo v Celju, kjer je l. 1906 opravil tudi maturo;⁷⁹ v gimnazijskem izveščju je na seznamu abiturientov, aprobiranih na maturi za leto 1906, kot poklic zapisano *Bahndienst* (uslužbenec na železnici).⁸⁰

Takoj po maturi je v akademskem letu 1906/1907 absolviral dva semestra na univerzi v Gradcu, enega na filozofski in enega na pravni fakulteti. Nato je tri leta (od 1907 do 1910) delal pri Južni železnici, ki jo je prostovoljno zapustil, da je začel študij teologije v Mariboru, kjer je študiral pet semestrov (1911–1913);⁸¹ v tem obdobju se je zasebno intenzivno učil latinščino in grščino. Leta 1913 je opustil študij teologije in se je kot redni slušatelj vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze Karla in Franca v Gradcu, kjer je od letnega semestra 1913 do vključno letnega semestra 1915 obiskoval predavanja in seminarje s področja klasične filologije, epigrafike, arheologije, pedagogike in filozofije.⁸²

Pinter se je 25. junija 1914 obrnil na dekanat Filozofske fakultete v Gradcu in na Ministrstvo za bogočastje in uk s prošnjo, da bi mu kot absolvirano študijsko obveznost priznali tudi tri semestre študija na teologiji v Mariboru. Prošnjo je vložil, da bi lažje dobil kakšno štipendijo ali drugo podporo, podprla pa sta jo tudi profesorja Heinrich Schenkl in Richard Cornelius Kukula; ministrstvo je prošnji ugodilo.⁸³

Na graški Filozofski fakulteti je imel veliko predavanj in študijskih obveznosti. Pri Heinrichu Schenklu je obiskoval predavanja iz grške metrike ter grške religije, udeleževal se je vaj iz metrike ter vaj iz branja in interpretiranja starolatinških napisov in papirusov z literarno vsebino, na seminarjih, proseminarjih in vajah pa so brali, prevajali, razlagali in ob disputacijah obravnavali Ajshila (*Peržani*), Aristofana (*Žabe*, *Vitezi*), Sofokla (*Sledni psi*), Evripida (*Kiklop*), Platonove dialoge, Aristotela (*Poetika*), Ksenofonta (*Apologija*), Kalimaha (*Himne*), Tegnisa, Longina (*O vzvišenem*), Marka Avrelija (*Dnevnik*) in Katula. Pri Richardu

78 Za pomoč pri zbiranju podatkov o Mihaelu Pinterju se zahvaljujem mag. Lilijani Urlep iz Nadškofjskega arhiva Maribor.

79 UAG, Rigorosakten 945, Pinter Michael; UAG, Doktoratsakten, Michael Pinter.

80 *Jahres-Bericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Cilli, herausgegeben am Schlusse des Schuljahres 1906/1907 von der Direktion*. A. K. k. Staats-Obergymnasium. Cilli: Vereinsbuchdruckerei »Celleia«, 1907, str. 41.

81 Personalstand des Fürstbistums Lavant in Steiermark für das Jahr 1912, Marburg/Maribor: Verlag der F. B. Ordinariatskanzlei, 1912, str. 62; Personalstand des Fürstbistums Lavant in Steiermark für das Jahr 1913, Marburg/Maribor: Verlag der F. B. Ordinariatskanzlei, Maribor 1913, str. 63.

82 UAG, Philosophische Fakultät, Nationale, Michael Pinter, SS 1913–SS 1915.

83 Erlass des Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 16.2.1915 Z. 4101. Gl. UAG, Doktoratsakten, Michael Pinter, Dekanatszahl 625 ex 1914/15.

Corneliusu Kukuli je poslušal predavanja o zgodovini rimske književnosti, o zgodovini rimske dramatik in o uvodu v najstarejšo krščansko književnost, pri njem se je udeleževal vaj iz stilistike, interpretiranja in tekstne kritike, na seminarjih in proseminarjih pa so obravnavali Pindarja, Teokrita, Plavta (*Ujetniki*), Salustija (*Zgodovina*), Horacija, Plinija Mlajšega (*Pisma*), Kvintilijana, Perzija in Vergilijeve življenjepise (*Vitae Vergilianae*). Pri Ottu Cuntzu je poslušal predavanja o zgodovini rimskega cesarstva, o latinski epigrafiki, o javnem in zasebnem življenju Rimljanov ter o geografiji in etnografiji Italije v antiki, udeleževal pa se je tudi vaj iz epigrafike. Pri Josefu Mesku je poslušal predavanja o zgodovini atiškega govorništv, udeleževal se je vaj iz grške in latinske stilistike ter interpretacij, pri njem pa so brali izbrane Lukijanove dialoge. Pri Hugu Spitzerju je obiskoval predavanja iz zgodovine antične filozofije; pri Josefu Stalzerju iz latinskega sklonoslovja; pri Adolfu Bauerju iz grške vojaške zgodovine; pri Oskarju Eberstallerju iz šolske higijene; pri Alexiusu Meinongu iz splošne teorije vrednosti in iz spoznavne teorije; pri Martinaku iz splošne metodike srednješolskega pouka, vzgojeslovja, zgodovine pedagogike, psihologije jezika in jezikovnega pouka ter iz psiholoških in logičkih osnov didaktike; pri Ferdinandu Steilu se je udeleževal vaj iz nastopanja v nemščini.⁸⁴

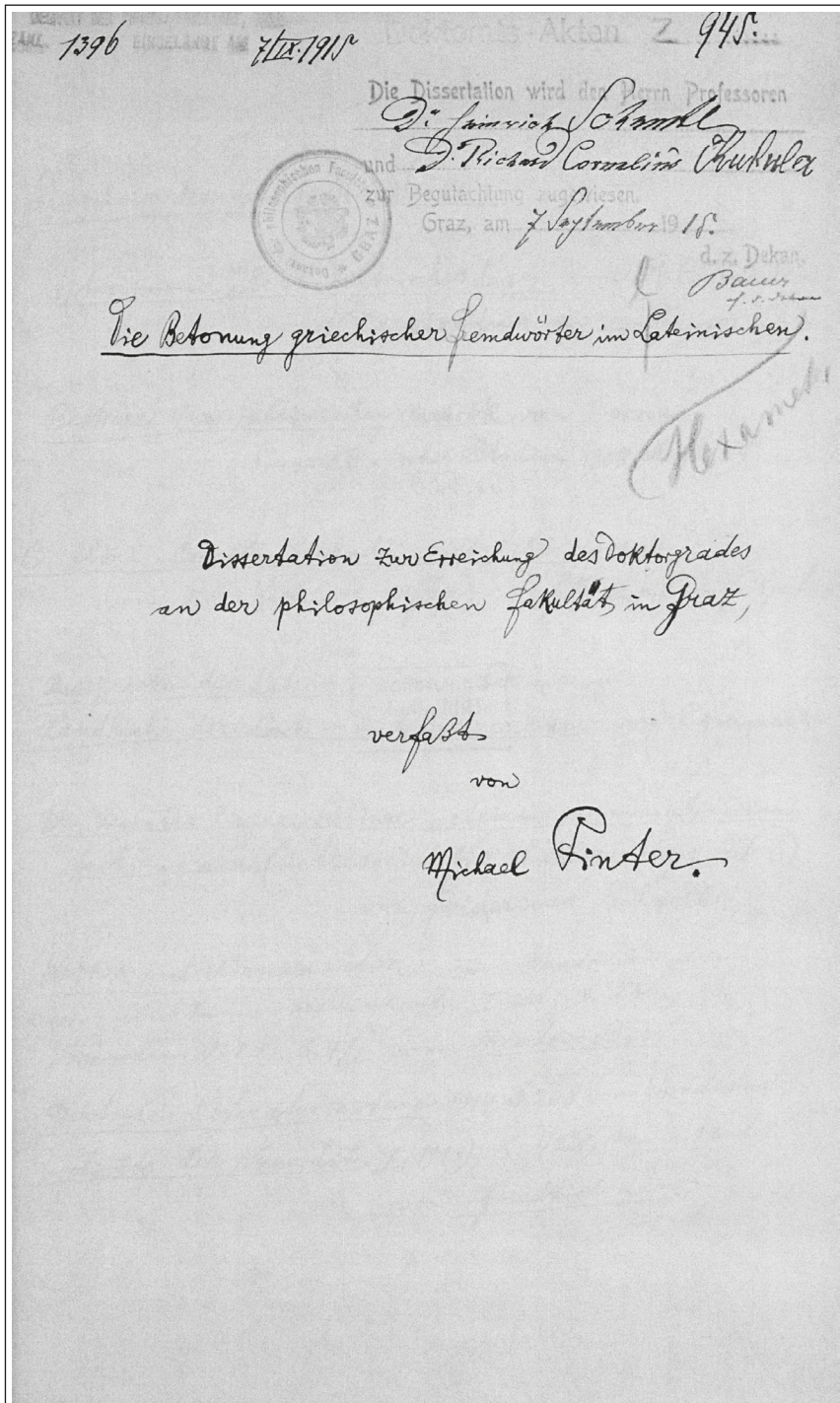
Maja 1915 je Pinter Ministrstvo za uk in bogočastje posebej prosil za dovoljenje, da bi smel opravljati rigoroz v 8. semestru; profesorski kolegij Filozofske fakultete Univerze v Gradcu mu je to dovolil pod pogojem, da rigorozov ne opravlja pred julijem 1915, oba ocenjevalca (Schenkl in Kukula) pa sta podala mnenje, da je usposobljen in zrel za pristop k rigorozom, pa tudi, da je že oddal osnutek disertacije.⁸⁵ V nemščini napisano disertacijo z naslovom *Die Betonung griechischer Fremdwörter im Lateinischen (Naglaševanje grških tujk v latinščini)* je skupaj s prijavo k rigorozoma vložil 7. septembra 1915; za referenta sta bila določena Heinrich Schenkl in Richard Cornelius Kukula in slednji je prvotni naslov disertacije, ki obsega 68 z roko napisanih strani, dopolnil in ga spremenil v *Die Betonung griechischer Fremdwörter im lateinischen Hexameter (Naglaševanje grških tujk v latinskem heksametru)*. Disertacija je ohranjena v graški univerzitetni knjižnici.⁸⁶

Pinter je disertacijo razdelil na dva dela. V prvem (str. 1–16) je zbral pričevanja antičnih slovničarjev (Kvintilijan, Servij, Diomed, Donat, Prob, Priscijan, Marcijan Kapela idr.), tj. odlomke iz njihovih del, ki govorijo o naglaševanju imen grškega izvora v latinščini ter o pravilih njihovega naglaševanja. V drugem, glavnem delu disertacije (str. 17–68) je iz Lukrecija, Katula, Propercija, Tibula, Vergilija, Horacija, Ovidija, Juvenala in Marciala zbral vse verze z grškimi besedami in jih mestoma komentiral; verjetno je prav zaradi te omejitve izključno

84 UAG, Philosophische Fakultät, Nationale, Michael Pinter, SS 1913–SS 1915.

85 UAG, Doktoratsakten, Michael Pinter.

86 UBG, Hauptbibliothek, Sondersammlungen – Historische Dissertationen II 250523.

Mihael Pinter, naslovna stran disertacije (UBG).

945

Herr Michael Pinter, geboren am 26. September 1884 zu Maria Gaag bei St. Ruffen in Steiermark, besuchte das k. k. Stadts-
gymnasium in Cilli, vom September 1898 bis Juli 1906 mit Unter-
brechung am 26. September 1906 durch den Einbruch der Kaiserkrone etc.

Er war drei Jahre bei der Industrie, die er dann freiwillig
verließ, um in die Philologie zu Marburg zu gehen. Philosophie
immatrikulirte er sich als ordentlicher Zögling an der Philosophie-
Fakultät der k. k. Universität in Graz, wo er vom Sommer-
semester 1910 bis Sommer-semester 1911 inll. Vorlesungen mit
Seminararbeiten und dem Gebiete der Klass. Philologie, der
Epigraphik und Archäologie, der Pädagogik und Philosophie frequentirte.
Er ist Besitzer des k. k. Diplomirungszeugnisses und Antiquar vom
16. Jänner 1915 Z. 4101 Dok. Z. 625 ex 1914/15 unter ihm Philosophie (S-
emester in der philosophischen Quadrimester eingeschrieben).

Am 7. Oktober 1915 legte er eine Dissertation „Die Polemik
griechischer Geometrieer im Lateinischen“ vor mit Gutachten des
Fakultätsrat der Philosophie und Klass. Philologie etc.
ruffen. ~~XXXXXXXXXXXX~~ ^{aus dem Jahre 1915/16} Philosophie.
Die Dissertation wurde von den Professoren Dr. Simon
Schrank und Dr. Nicholas Comenius Kulturbild approbirt.
Der Kandidat wurde am 19. November 1915 mit aus-
gezeichnetem Erfolge Phil.

genügend Philosophie
genügend Antiquar
genügend Kulturbild
Der Kandidat wurde demnach einstimmig approbirt.
Kulturbild,
dpt. Deten.

genügend Kulturbild, zugleich als Deten
genügend Philosophie
genügend Cicero
Der Kandidat wurde demnach einstimmig approbirt.
Promovirt am 22. September 1915 Prom. Phil. cl. 299 Kulturbild,
Promotor Dr. Karl Engelmann dpt. Deten.

Mihael Pinter, Rigorosenprotokoll (UAG).

na rimske pesnike, ki so pisali v heksametru, ocenjevalec Kukula vnesel popravek v izvirni naslov disertacije. Med sodobnimi avtorji se je najbolj oprl na dela treh sodobnih piscev: na razpravi Richarda Corneliusa Kukule (*Aphorismen über metrisches Lesen*)⁸⁷ in Juliusa Cornua (*Zwei Beiträge zur lateinischen Metrik*)⁸⁸ ter zbirko navedb antičnih slovníčarjev o latinskem naglasu Friedricha Schölla.⁸⁹ Pinter je ugotovil, da so obravnavani pisci vse grške besede, celo tam, kjer ostaja ohranjena njihova originalna oblika, podvrgli latinskim naglasnim pravilom, ki so veljala v klasičnem obdobju latinske književnosti. Po mnenju ocenjevalca je ugotovitev podprl z dobrimi utemeljitvami in razmišljanji, ki jih je znal sicer zasilno, pa vendar uskladiti z navedbami iz antičnih slovníčarjev, bi pa moral za dokončno rešitev tega problema raziskavo razširiti še na druge pesnike, ki so pisali v heksametru, npr. na Perzija, zlasti pa na pesnike arhaičnega obdobja (Enij, Lucilij). Ocenjo, ki jo je oddal 18. septembra 1915, je Kukula sklenil z ugotovitvijo, da si disertacija zasluži pohvalo, ker je vanjo vložena veliko truda in ker je dokaz kandidatove znanstvene zrelosti in samostojne presoje, zato je dovolil, da se kandidata pripusti k rigorozom; 21. septembra je Schenkler podal kratko mnenje, da se strinja z oceno prvega ocenjevalca.⁹⁰

Če gledamo na Pinterjevo disertacijo danes, daje vtis nepopolnosti, saj je bila očitno napisana precej v naglici, manjkajo ji uvod, obsežnejši zaključek s sklepi in rezultati, Pinter pa je uporabil tudi razmeroma malo literature. Je pa treba upoštevati dejstvo, da so bile študijske razmere zelo otežene, saj je bila 1. svetovna vojna tedaj že v polnem razmahu.

Pinter je glavni rigoroz iz klasične filologije kot prvega predmeta in iz rimskega starinoslovja kot drugega opravljal v drugi polovici oktobra 1915 (točnega datuma v dokumentaciji ni); vsi trije ocenjevalci (Kukula, Schenkler in Cuntz) so ga ocenili z zadostno (*genügend*) in s tem je bil soglasno aprobiran. Stranski rigoroz iz filozofije je opravljal 19. novembra 1915; tudi zanj so mu vsi trije ocenjevalci (Meinong, Spitzer in Kukula) dali oceno zadostno (*genügend*) in ga soglasno aprobirali. Promoviran je bil 22. decembra 1915.⁹¹

O njegovem poznejšem življenju in delu za zdaj ni podatkov.

87 Richard Cornelius Kukula, *Aphorismen über metrisches Lesen. Sonderdruck aus Strömatis. Grazer Festgabe zur 50. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner*, Graz: Selbstverlag des Festausschusses, 1909.

88 Julius Cornu, *Zwei Beiträge zur lateinischen Metrik*, *Prager deutsche Studien* 8, 1908, št. 1, str. 37–55.

89 Fridericus, Schoell, *De accentu linguae Latinae veterum grammaticorum testimonia. Collegit, disposuit, enarravit Fridericus Schoell Vimariensis*, *Acta Societatis Philologiae Lipsiensis* 6, 1876, 1–231.

90 Doktoratsakt Michael Pinter – Gutachten über die Dissertation des Kandidaten Michael Pinter.

91 Rigorosenakten 945 – Michael Pinter. UAG. V dokumentu datum glavnega rigorozna ni naveden; Promotions-protokoll No. 829.

Sklepna beseda

Med letoma 1872 in 1918 je na Filozofski fakulteti Univerze Karla in Franca v Gradcu doktoriralo trinajst slovenskih klasičnih filologov. Večina je izhajala iz kmečkega okolja, vsi so se kot odlični učenci odlikovali že v gimnaziji in pozneje so tudi uspešno študirali; med njimi jih je osem izhajalo iz Štajerske (Purgaj, Šorn, Korun, Tomišek, Verstovšek, Dolinšek, Rostacher, Pinter), trije iz Kranjske (Tertnik, Lončar, Puntar) in dva iz Koroške (Arnejc, Mišič). Poleg klasične filologije so večinoma študirali še slavistiko, nekateri pa so se posvetili tudi drugim predmetom (germanistika, zgodovina, pravo, teologija, arheologija, filozofija, primerjalno jezikoslovje, pedagogika). Na doktorskem študiju se po uspehu ni nobeden posebej odlikoval; njihove doktorske disertacije bi danes ocenili kot solidne znanstveno-strokovne dosežke, med katerimi pa nobena ni posebej izstopala po kakovosti. Ohranjenih je sedem disertacij: dve Tertnikovi (1883, 1889), Tomiškova (1896), Verstovškova (1903), Lončarjeva (1905), Rostacherjeva (1909) in Pinterjeva (1915); po obsegu s 358 stranmi izstopa disertacija Ivana Tertnika, ki je posebnost tudi zato, ker je disertacijo napisal dvakrat. Slovenski doktorji filologije so se v svojih disertacijah ukvarjali predvsem z literarnimi temami, vendar pa so obenem vsi obravnavali tudi jezikovna vprašanja, s katerimi so pojasnjevali literarne posebnosti in pojave (tekstna kritika, rokopisna tradicija, jezikovne posebnosti ipd.), povezane z obravnavanimi temami; najbolj izrazito jezikovna je bila disertacija Josipa Šorna (*Der Sprachgebrauch des Historikers Eutropius*). Po študiju so slovenski doktorji klasične filologije delovali predvsem kot srednješolski učitelji in kulturni delavci (zaradi osredinjenja raziskave na njihov študij in njegovo vsebino je njihovo učiteljsko delo predstavljeno le v omejenem obsegu in ostaja deziderat za nadaljnje raziskave). Vseh sedem v prispevku predstavljениh klasičnih filologov, ki so doktorirali na Univerzi Karla in Franca v Gradcu med letoma 1904 in 1918, je izhajalo iz skromnih socialnih razmer in večinoma iz kmečkega okolja. Med njimi so bolj znani trije: Karel Verstovšek se je uveljavil kot politik, dejaven in zaslužen predvsem na področju prosvete, Josip Puntar kot raziskovalec slovenske književnosti, Franc Mišič pa kot šolnik in vsestranski kulturni in politični delavec. Drugi štirje (Lončar, Dolinšek, Rostacher in Pinter) se niso uveljavljali v javnem življenju. Med trinajsterico graških doktorandov klasične filologije sta po svojem pomenu in vplivu izstopala Josip Tomišek in Karel Verstovšek, na znanstvenem področju pa je bilo najbolj odmevno delo Josipa Šorna, ki je s svojimi raziskavami zbudil tudi pozornost tujih strokovnjakov. Po koncu študija se razen Josipa Šorna nobeden ni vidneje znanstveno uveljavil na področju klasične filologije, nobeden od predstavljenih trinajstih ni v času Avstro-Ogrske dosegel habilitacije niti ni zasedel nobenega učiteljskega mesta na kateri od univerz monarhije. Nihče od njih tudi ni postal predavatelj na novoustanovljenem oddelku za klasično filologijo Univerze v Ljubljani l. 1919, zato tudi nihče ni odločilneje vplival na visokošolski študij in raziskovalno delo; najresnejša kandidata za prevzem stolic za klasična jezika sta bila Josip Tomišek in Ivan Arnejc, vendar sta zaradi spleta okoliščin pri univerzitetnem študiju sodelovala le kot honorarna predavatelja.

Viri in literatura

Arhivski viri

UAG – Universitätsarchiv Graz

UBG – Universitäts-Bibliothek Graz

UAW – Archiv der Universität Wien

SI_PAM – Pokrajinski arhiv Maribor

Gradivo, ki ga hranita UAG in UBG:

A) Dokumentarno gradivo

1. Doktoratsakten (UAG)

Karl Verstovšek, Heinrich Lončar, Franz Mischitz, Eduard Dolinšek, Franz Rostacher, Josef Puntar, Michael Pinter

2. Rigorosenakten

499 Karl Verstovšek; 544 Heinrich Lončar; 639 Franz Mischitz; 650 Eduard Dolinšek; 693 Franz Rostacher; 862 Josef Puntar; 945 Michael Pinter

3. Lehramtsprüfungsakten

Karl Verstovšek, Heinrich Lončar, Franz Mischitz, Eduard Dolinšek, Franz Rostacher, Josef Puntar, Michael Pinter

4. Nationale (vpisnice)

Karl Verstovšek, Heinrich Lončar, Franz Mischitz, Eduard Dolinšek, Franz Rostacher, Josef Puntar, Michael Pinter

B) Doktorati, ohranjeni v Universitäts-Bibliothek Graz

Verstovšek, Karl: *Quellenstudien ueber die in Plutarchs Schrift 'de genio Socratis' und in den Dissertationen des Maximus Tyrius τὸ δαιμόνιον Σωκράτους und ἐπὶ περὶ Σωκράτους δαιμονίου vorhandenen Ansichten über das Daemonium des Sokrates und Daemonen überhaupt.* Graz 1903.

Lončar, Heinrich: *De Lygdami carminibus dissertatio, quam scripsit Henricus Lončar.* Graz, 1905.

Rostacher, Franz: *Der latente Sprachschatz Hesiods.* Graz, 1909.

Pinter, Michael: *Die Betonung griechischer Fremdwörter im Lateinischen.* Dissertation zu Erreichung des Doktorgrades an der philosophischen Fakultät in Graz, verfaßt von Michael Pinter. Graz, 1915.

Periodika in časopisje

Acta Societatis Philologiae Lipsiensis; Čas; Dom in svet; Jahrbücher für classische Philologie; Ljubljanski zvon; Mariborski Večernik »Jutra«; Novi čas; Prager deutsche Studien; Sava; Slovan; Slovenec

- Gimnazijska izvestja (po letu izida)*
Programm des Fürstlich Hedwigschen Gymnasiums zu Neustettin, Neustettin: M. Arends, 1876.
- Jahresbericht des k. k. Staats-Obergymnasiums zu Laibach am Schlusse des Schuljahres 1891/92*, Laibach 1892.
- Jahresbericht des k. k. Staats-Obergymnasiums zu Laibach am Schlusse des Schuljahres 1892/93*, Laibach 1893.
- Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D.*, veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Studienjahres 1905, Marburg: Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums (L. Kralik), 1905.
- Jahres-Bericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Cilli*, herausgegeben am Schlusse des Schuljahres 1906/1907 von der Direktion. A. K. k. Staats-Obergymnasium. Cilli: Vereinsbuchdruckerei »Celeia«, 1907.
- Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D.*, veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Studienjahres 1909, Marburg a. D.: Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums, 1909.
- Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1909/1910*, Krainburg: Verlag des k. k. Kaiser-Franz-Joseph Gymnasiums (Katoliška tiskarna Ljubljana) 1910.
- Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D.*, eröffnet von der Direktion am Schlusse des Studienjahres 1910, Marburg a. D.: Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums, 1910.
- Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1910/1911*, Krainburg: Verlag des k. k. Kaiser-Franz-Joseph Gymnasiums (Katoliška tiskarna Ljubljana), 1911.
- Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D.*, veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Studienjahres, Marburg a. D.: Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums, 1911.
- K. k. Staats-Gymnasium in Marburg a/D. – Jahresbericht über das Schuljahr 1911–1912*. Veröffentlicht durch den Direktor Dr. Josef Tomišek, Marburg a/D., Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums (Josef Mostböck & Co.) 1912.
- K. k. Staatsgymnasium in Görz. 62. Jahresbericht über das Schuljahr 1911–1912*. Veröffentlicht durch den Direktor, Regierungsrat Dr. Johann Bezjak, Görz: Selbstverlag des Gymnasiums (Buchdruckerei Seitz), 1912.
- Jahresbericht des k. k. Staatsgymnasiums in Cilli*, herausgegeben am Schlusse des Schuljahres 1912/1913 von der Direktion, A. K. K. Staatsobergymnasium, Cilli: Vereinsbuchdruckerei »Celeia« in Cilli, 1913.
- Jahresbericht des k. k. Staatsgymnasiums in Cilli*, herausgegeben am Schlusse des Schuljahres 1913/1914 von der Direktion, A. K. K. Staatsobergymnasium, Cilli: Vereinsbuchdruckerei »Celeia« in Cilli, 1914.
- Jahresbericht des k. k. Staatsgymnasiums in Cilli*, herausgegeben am Schlusse des Schuljahres 1914/1915 von der Direktion, A. K. K. Staatsobergymnasium, Cilli: Vereinsbuchdruckerei »Celeia« in Cilli, 1915.

- Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1914/1915*, Krainburg: Verlag des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums (Tiskovno društvo, Kranj), 1915.
- Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1915/16*, Ljubljana: C. kr. II. državna gimnazija (Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg), 1915.
- Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1914/15*, Ljubljana: C. kr. II. državna gimnazija (Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg), 1915.
- Izvestje državne realne gimnazije v Celju 1918/1919–1927/1928*, Celje: ravnateljstvo, Podporno društvo za uboge učence na drž. realni gimnaziji (Brata Rodé & Martinčič, Celje), 1928.
- Državna klasična gimnazija v Mariboru. Izvestje za šolska leta 1918–1930*, Maribor: samozaložba Državne gimnazije (Tiskarna sv. Cirila v Mariboru), 1930.
- Izvestje c. kr. II. državne realne gimnazije v Ljubljani (1918/19–1929/30)*, Ljubljana: Ravnateljstvo, 1930.
- Državna klasična gimnazija v Mariboru. Izvestje za šolsko leto 1932–1933*, Maribor: Založba Državne klasične gimnazije, 1933.
- Državna klasična gimnazija v Mariboru. Izvestje za šolsko leto 1934–1935*, Maribor: Založba Državne klasične gimnazije, 1935.

Spletni viri

- Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstveno-raziskovalni center SAZU 2013.
- Baš, Franjo, Mišič, Franc (1881–1969).
 - Koblar, France, Puntar, Josip (1884–1937).
 - Rozman, Franc, Verstovšek, Karel (1871–1923).

Literatura

- ASK – *Album slovenskih književnikov*, (ur. dr. Janko Šlebinger), Ljubljana: Tiskovna zadruga (Delniška tiskarna), 1928.
- Gregor Antoličič, Verstovšek Karel (Karol, Karl), *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, 15, 2017, Lfg. 68, str. 243–244.
- Carl Boehlau, *De Lygdami carminibus, Programm des Fürstlich Hedwigschen Gymnasiums zu Neustettin*, Neustettin: M. Arends, 1876, str. 1–8.
- Ludwig Bolle, *De Lygdami carminibus. Dissertatio inauguralis philologica quam amplissimi philosophorum ordinis auctoritate atque consensu in Academia Georgia Augusta ad summos in philosophia honores capessendos scripsit Ludovicus Bolle Detmoldensis*, Detmoldae: Typis Meyerianis, 1872.
- Julius Cornu, *Zwei Beiträge zur lateinischen Metrik, Prager deutsche Studien* 8, 1908, št. 1, str. 37–55.
- Aleksandra Gačič, Gregor Jenuš, *Znameniti Velenjčan Karel Verstovšek (1871–1923), zaslužni slovenski politik. Politična biografija: ob 145. obletnici rojstva*, Velenje: Ustanova Velenjska knjižna fundacija 2016.
- Danijel Grafenauer, Mišič, Dr. Franc, *Enzyklopädie der slowenischen Kulturgeschichte in Kärnten/Koroška. Von den Anfängen bis 1942. Band 2: J–PI* (izd.

- Katja Sturm-Schnabl, Bojan-Ilija Schnabl), Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2016, str. 920–921.
- Matej Hriberšek, Prvi slovenski doktorji klasične filologije z graške univerze, *Šolska kronika* 29, 2020, str. 23–80.
- Richard Cornelius Kukula, *Aphorismen über metrisches Lesen. Sonderdruck aus Strömatis. Grazer Festgabe zur 50. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner*, Graz: Selbsverlag des Festausschusses, 1909.
- Franc Mišič, Zanimivo pismo o starih kristjanih, *Sava* 1, 1913, št. 2, str. 1–2.
- n. n., Dr. Karl Verstovšek: Simonidovi jambi, *Slovan* 3, 1905, št. 12, str. 380.
- Personalstand des Fürstbistums Lavant in Steiermark für das Jahr 1912*, Marburg/Maribor: Verlag der F. B. Ordinariatskanzlei, 1912.
- Personalstand des Fürstbistums Lavant in Steiermark für das Jahr 1913*, Marburg/Maribor: Verlag der F. B. Ordinariatskanzlei, Maribor 1913.
- Josip Puntar, »Zlate črke« na posodi Gazel ali problem apolonične lepote v Prešernovi umetnosti. Slovstvena študija v svitu romantike in antike. Prvi del (S prilogami v II. delu.). V Ljubljani: samozaložba, 1912.
- Josip Puntar, Dante in problem Prešernove Nove pisarije, *Dante: 1321–1921 (Ob šeststoletnici smrti velikega genija)* (ur. Alojzij Res), Ljubljana 1921, str. 93–260.
- Josip Puntar, Gazele (Zlate črke: Drugi del), *Dom in svet* 34, 1921, str. 45–54, 158–163, 207–212.
- Josip Puntar, Kaj je z arhitektoniko v Prešernu?, *Dom in svet* 23, 1910, št. 9, str. 405–407, 452–453.
- Josip Puntar, Prešeren in antika, *Čas* 5, 1911, zv. 6, str. 269–285.
- Josip Puntar, Prešeren in romantika, *Slovenec* 38, 1910, št. 138, str. 1; št. 139, str. 1–2; št. 140, str. 1; št. 141, str. 1; št. 142, str. 1; št. 143, str. 2.
- Josip Puntar, Sonitus de formulario, *Čas* 13, 1919, str. 170–190.
- Alois Rzach, Der Dialekt des Hesiod, *Jahrbücher für classische Philologie*. Supplementband 8, 1875–1876, str. 353–466 (Separatdruck: Leipzig: Teubner, 1876).
- Martin Schanz, *Geschichte der römischen Literatur bis zum Gesetzgebungswerk des Kaisers Justinian. Von Martin von Schanz, 1. Teil: Die römische Literatur in der Zeit der Republik* (Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft VIII. 1. 1.), München: C. H. Beck, 1898.
- Fridericus Schoell, De accentu linguae Latinae veterum grammaticorum testimonia. Collegit, disposuit, enarravit Fridericus Schoell Vimariensis, *Acta Societatis Philologiae Lipsiensis* 6, 1876, 1–231.
- Josip Tomiňsek, Simonidovi jambi »o ženskah«, *Ljubljanski zvon* 25, 1905, št. 11, str. 628–629.
- Karel Verstovšek, Simonidovi jambi „Περὶ γυναικῶν“. Spisal Dr. Karl Verstovšek, *Jahresbericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Marburg a/D., veröffentlicht von der Direktion am Schlusse des Studienjahres 1905*, Marburg: Verlag des k. k. Staats-Gymnasiums (L. Kralik), 1905, str. 3–35.

Ludwig von Schwabe, *G. Valeri Catulli liber. Recognovit et enarravit Ludovicus Schwabius. Voluminis prioris pars prior: Quaestionum Catullianarum liber I*, Gissae (Gissen): apud I. Rickerum (I. Ricker), MDCCLXII (1862).

Rudolf Westphal, *Catull's Gedichte in ihrem geschichtlichem Zusammenhange*, Übersetzt und erläutert von Rudolf Westphal, Breslau: Verlag von F. E. C. Leuckart (Constantin Sander), 1870².

Povzetek

Med letoma 1904 in 1918 je na Filozofski fakulteti Univerze Karla in Franca v Gradcu doktoriralo sedem slovenskih klasičnih filologov: Karel Verstovšek, Henrik Lončar, Franc Mišič, Edvard Dolinšek, Franc Rostacher, Josip Puntar in Mihael Pinter. Vseh sedem klasičnih filologov je izhajalo iz skromnih razmer; štirje so bili po rodu iz Štajerske (Verstovšek, Dolinšek, Rostacher, Pinter), dva iz Kranjske (Lončar, Puntar) in eden iz Koroške (Mišič). Karel Verstovšek se je v svoji disertaciji ukvarjal s fenomenom Sokratovega dajmonija (δαίμόνιον), po študiju je nekaj časa poučeval, nato se je posvetil politiki, od leta 1921 do smrti leta 1923 pa je znova poučeval. Henrik Lončar je doktoriral na temo Ligdamovih pesmi, po končanem študiju pa je poučeval v Friedeku v Šleziji in nato na gimnaziji v Celju. Franc Mišič se je v doktorski disertaciji ukvarjal z vprašanji, povezanimi s Katulom in njegovim opusom; po končanem študiju je poučeval na različnih srednješolskih zavodih, zelo dejaven je bil med koroškimi Slovenci in veliko je objavljaval v časopisnem in revijalnem tisku. Tematika disertacije Edvarda Dolinška je bil Herondov prvi mimijamb; po končanem študiju je učil na različnih gimnazijah, umrl pa je leta 1914 v bojih na severni fronti. Franc Rostacher je doktoriral leta 1909, v svoji disertaciji pa je obravnaval besedje pri Heziodu; po študiju in udeležbi v 1. svetovni vojni je do smrti leta 1935 učil na mariborski gimnaziji. Osrednja tema disertacije Josipa Puntarja je bilo vprašanje pomena pojmov pravičnost in preudarnost v Platonovem dialogu *Država*; po končanem študiju je deset let poučeval, od leta 1920 do smrti 1937 pa je deloval kot knjižničar študijske knjižnice v Ljubljani. Mihael Pinter se je v disertaciji ukvarjal s problematiko naglaševanja grških tujk v latinščini; o njegovem življenju in delu po končanem študiju ni podatkov. V zbirki univerzitetne knjižnice v Gradcu so se ohranile štiri disertacije slovenskih filologov, ki so doktorirali v obdobju 1904–1918: Verstovškova, Lončarjeva, Rostacherjeva in Pinterjeva. Med predstavljeno sedmerico so bolj znani trije: Karel Verstovšek kot politik in prosvetni delavec, Josip Puntar kot raziskovalec slovenske književnosti in Franc Mišič kot šolnik in vsestranski kulturni in politični delavec. Drugi štirje (Lončar, Dolinšek, Rostacher in Pinter) so delovali kot učitelji in se niso uveljavljali v javnem življenju. Nihče med predstavljenimi se ni znanstveno uveljavil na področju klasične filologije niti ni odločilneje vplival na razvoj slovenske klasične filologije.

Zusammenfassung

Slowenische Doktoren der klassischen Philologie an der Universität Graz zwischen 1904 und 1918

Matej Hriberšek

Zwischen 1904 und 1918 promovierten sieben slowenische Studenten der klassischen Philologie an der Philosophischen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz: Karel Verstovšek, Henrik Lončar, Franc Mišič, Edvard Dolinšek, Franc Rostacher, Josip Puntar und Mihael Pinter. Alle sieben klassischen Philologen gingen aus bescheidenen Verhältnissen hervor; vier kamen aus der Steiermark (Verstovšek, Dolinšek, Rostacher, Pinter), zwei aus Krain (Lončar, Puntar) und einer aus Kärnten (Mišič). Karel Verstovšek beschäftigte sich in seiner Dissertation mit dem Phänomen des Daimonions des Sokrates (*δαίμόνιον*). Nach dem Studium lehrte er einige Zeit, widmete sich dann der Politik und lehrte von 1921 bis zu seinem Tod 1923 wieder. Henrik Lončar promovierte mit einer Arbeit über Ligdamus Gedichte. Nach seinem Studium unterrichtete er in Friedek in Schlesien und anschließend am Gymnasium in Celje. Franc Mišič beschäftigte sich in seiner Dissertation mit Fragen im Zusammenhang mit Catull und seinem Werk. Nach seinem Abschluss unterrichtete er an verschiedenen Mittelschulen, war unter Kärntner Slowenen sehr aktiv und publizierte viel in Zeitungen und Zeitschriften. Das Thema von Edvard Dolinšeks Dissertation waren die Mimiamben des Herondas. Nach dem Studium unterrichtete er an verschiedenen Gymnasien und starb 1914 bei den Kämpfen an der Nordfront. Franc Rostacher promovierte 1909 und beschäftigte sich in seiner Dissertation mit Hesiods Werken. Nach dem Studium und seiner Teilnahme am Ersten Weltkrieg unterrichtete er am Gymnasium Maribor bis zu seinem Tod 1935. Zentrales Thema von Josip Puntars Dissertation war die Frage nach der Bedeutung der Begriffe Gerechtigkeit und Besonnenheit in Platons Dialog *Der Staat*. Nach seinem Abschluss unterrichtete er zehn Jahre lang und arbeitete von 1920 bis zu seinem Tod 1937 als Bibliothekar an der Studienbibliothek in Ljubljana. Mihael Pinter beschäftigte sich in seiner Dissertation mit der Betonung griechischer Fremdwörter im Lateinischen. Es gibt keine Informationen über sein Leben und seine Arbeit nach dem Abschluss. In der Sammlung der Universitätsbibliothek Graz sind vier Dissertationen slowenischer Philologen erhalten, die zwischen 1904 und 1918 promoviert wurden: die von Verstovšek, Lončar, Rostacher und Pinter. Unter den sieben vorgestellten Philologen sind drei besser bekannt: Karel Verstovšek als Politiker und Pädagoge, Josip Puntar als Forscher der slowenischen Literatur und Franc Mišič als Lehrer und vielseitiger Kultur- und Politikarbeiter. Die anderen vier (Lončar, Dolinšek, Rostacher und Pinter) fungierten als Lehrer und setzten sich im öffentlichen Leben nicht durch. Keiner der vorgestellten Philologen hat sich auf dem Gebiet der klassischen Philologie wissenschaftlich etabliert, noch hat er die Entwicklung der slowenischen klassischen Philologie entscheidender beeinflusst.

Simon Malmenvall*

**Franc Grivec in začetki akademskega
proučevanja ruske teološke misli na
Slovenskem¹***Franc Grivec and the beginnings of academic research into
Russian theological thought in Slovenia***Izvleček**

Katoliškega akademskega teologa in zgodovinarja Franca Grivca (1878–1963) je na podlagi njegovega bogatega raziskovalnega dela mogoče označiti za največjega slovenskega poznavalca vzhodnega krščanstva, ki je ob tem postavljaj temelje univerzitetnemu teološkemu študiju na Slovenskem. Pomemben del Grivčeve intelektualne zapuščine predstavlja odkrivanje teološke misli ruskih avtorjev iz 19. stoletja: Alekseja Homjakova, Fjodorja Dostojevskega in Vladimirja Solovjova. Grivčeva obravnava omenjenih piscev pomeni prvo osvetlitev ruskih klasikov s teološkega zornega kota v slovenskem akademskem okolju in v slovenskem jeziku. Pričujoči članek analizira Grivčevo recepcijo njihove teološke misli na podlagi njegovih reprezentativnih del, ki jih je sestavljal skozi svoje celotno akademsko udejstvovanje. Slovenski proučevalec se največ posveča Solovjovu, v katerem prepozna zagovornika zedinjenega krščanstva. Kljub opredeljenemu katoliškemu stališču in očitni osredotočenosti na nauk o Cerki (ekleziologijo) Grivca odlikuje pohvalno vrednotenje iskalske vneme, teoretične svežine in življenjskega zgleda ruskih avtorjev.

Abstract

On the basis of his rich research work, the Catholic academic theologian and historian Franc Grivec (1878–1963) can be described as the greatest Slovenian expert in Eastern Christianity, who also established the foundations of the university study of theology in Slovenia. An important part of Grivec's intellectual legacy is represented by exploring theologian ideas by the Russian 19th century authors: Aleksey Khomyakov, Fyodor Dostoevsky and Vladimir Solovyov. Grivec's research into these authors signifies the first presentation from the theological aspect in the Slovenian academic sphere and Slovenian language of these Russian classics. This article analyses Grivec's reception of their theological ideas on the basis of his representative works, which he created through his entire academic life. He devoted most attention to Solovyov, in whom he saw a proponent of united Christianity. In spite of his declared Catholic stance and obvious focus on teachings about the Church (ecclesiology), Grivec is also distinguished by a commendable evaluation of the investigative ardour, theoretical freshness and exemplary lives of the Russian authors.

* doc. dr. Simon Malmenvall, Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in poslovne vede; Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, e-pošta:simon.malmenvall@kat-inst.si, simon.malmenvall@teof.uni-lj.si

1 Vsebina tega prispevka je del temeljnega raziskovalnega projekta 917 – Slovenska intelektualna zgodovina v luči sodobnih teorij religije: od ločitve duhov in kulturnega boja do komunistične revolucije, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) iz državnega proračuna.

Ključne besede: Franc Grivec (1878–1963), ruska teološka misel, pravoslavlje, zgodovina visokega šolstva, Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.

Key words: Franc Grivec (1878–1963), Russian theological thought, Orthodoxy, history of higher education, Faculty of Theology of the University of Ljubljana

Ruski misleci in Grivčev položaj v akademskem okolju

Slovensko akademsko okolje zaradi svoje majhnosti in tradicionalne umeščenosti v srednjeevropski kulturni krog ne slovi po sistematičnem poznavanju vzhodnih različic krščanstva in dežel, ki so (bile) z njimi neposredno povezane. Ne glede na takšno splošno omejitev, je na tem področju vendarle primerno izpostaviti izjemnega posameznika, katoliškega duhovnika, teologa in zgodovinarja Franca Grivca (1878–1963). Kot dolgoletnega (1920–1963) profesorja na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, ki je v takratnem obdobju postavljaj temelje univerzitetnemu teološkemu študiju na Slovenskem, ga je na podlagi njegovega bogatega raziskovalnega in pedagoškega dela mogoče označiti za največjega slovenskega mednarodno uveljavljenega strokovnjaka za nauk o Cerkvu (ekleziologijo), vzhodnokrščansko teologijo in misijonarsko delovanje svetih bratov Cirila (um. 869) in Metoda (um. 885).² Izhajajoč iz njegove bibliografije³ in sposobnosti združevanja različnih humanističnih metodoloških pristopov, zlasti teoloških, zgodovinopisnih in filoloških,⁴ je Grivčevo raziskovanje, ki se odraža skozi njegovo celotno akademsko udejstvovanje, opredeljevalo proučevanje štirih glavnih tem.⁵ Raziskovalčeva pozornost je tako veljala predvsem (katoliški) ekleziologiji, teologiji in zgodovini vzhodnokrščanskih Cerkvu,⁶ življenju in dediščini Cirila in Metoda⁷ oziroma srednjeveški slovanski religiozni kulturi. Pomembna razse-

2 Pregledni intelektualni biografiji Franca Grivca: Metod Benedik, Franc Grivec – profesor, *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 7–25; France Dolinar, Franc Grivec, *Bogoslovni vestnik*, 53, 1993, št. 3, str. 247–263.

3 Doslej najpopolnejša bibliografija Franca Grivca: Lojze Kovačič, Grivčeva bibliografija, *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 39–68.

4 Neža Zajc, Franc Grivec (1878–1963) in ruske študije, *Monitor ISH*, 16, 2014, št. 1, str. 199, 201; Neža Zajc, Uvod v osebno teologijo Franca Grivca – širina in namen Grivčevega proučevanja slovanske pismenosti, *Bogoslovni vestnik*, 78, 2018, št. 4, str. 909–913.

5 Simon Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova v delih Franca Grivca, *Bogoslovni vestnik*, 78, 2018, št. 4, str. 944.

6 Med pomembnejša Grivčeva dela o teologiji in zgodovini vzhodnokrščanskih Cerkvu je mogoče šteti: *Pravoslavje* (1918), *Cerkveno prvenstvo i edinstvo po bizantinskem pojmovanju* (1921) in *Vzhodno bogoslovje* (1956).

7 Med pomembnejša Grivčeva dela o cirilmetodijskem vprašanju spadajo naslednja: *Zarja stare slovenske književnosti: frisinški spomeniki v zarji sv. Cirila in Metoda* (1942), *Žitja Konstantina in Metoda* (1951), *Konstantin und Method: Lehrer der Slaven* (1960), *Ciril-metodijska ideja* (1962), *Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod* (1963).

žnost njegovega opusa predstavlja tudi odkrivanje teološke misli modernih ruskih pisateljev in filozofov Alekseja Stepanoviča Homjakova (1804–1860), Fjodorja Mihajloviča Dostojevskega (1821–1881) in Vladimirja Sergejeviča Solovjova (1853–1900).⁸ Grivčevo raziskovanje omenjenih treh piscev je pionirsko, saj predstavlja prvo znanstveno osvetlitev ruskih klasikov moderne dobe s teološkega zornega kota v slovenskem jeziku in slovenskem akademskem prostoru.

Ob upoštevanju dejstva, da tvori proučevanje ruskih pravoslavnih mislecev eno od nosilnih tem opusa obravnavanega profesorja, je pričujoči članek zasnovan kot analiza Grivčeve recepcije teološke misli Homjakova, Dostojevskega in Solovjova, zlasti na področju ekleziologije, odnosa do vzajemnosti med slovanskimi narodi in uveljavljanja krščanskih načel v družbi. Analiza zajema izbrana reprezentativna dela o treh ruskih mislecih, ki jih je Grivec sestavljal skozi svoje celotno akademsko udejstvovanje, od zgodnjega obdobja na začetku 20. stoletja vse do poznega obdobja v šestdesetih letih. Med reprezentativnimi deli so najvidnejša naslednja: Vladimir Sergejevič Solovjev (1917),⁹ Dostojevskij o pravoslavju in katoličanstvu (1918), Fjodor Dostojevskij in Vlad. Solovjev (1931), O teologiji A. S. Homjakova (1934), Solowjew, Wladimir (1937), Od sv. Tomaža Akvinskega do Vladimira Ser-

*Franc Grivec (1878–1963)
(dLib).*

- 8 Pregledne študije o teološkem in družbenem udejstvovanju Homjakova: Vladimir Z. Zavitnev, *Aleksej Stepanovič Homjakov. Trudy Homjakova v oblasti bogoslovija*, Kijev: Tipografija I. I. Gorbunova, 1902; Ernst C. Suttner, *Offenbarung, Gnade und Kirche bei A. S. Chomjakov*, Würzburg: Augustinus Verlag, 1967; Vjačeslav A. Košelev, *Aleksej Stepanovič Homjakov: Žizneopisanie v dokumentah, rassuždenijah i razyskanijah*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie, 2001. Monografski obravnavi religioznega vidika pri Dostojevskem: Nikolaj A. Berdjaev, *Mirosozercanie Dostoevskago*, Praga: YMCA-Press, 1923; James P. Scanlan, *Dostoevsky the Thinker*. Ithaca: Cornell University Press, 2002. Pregledi življenja in teološke misli Solovjova: Michel D'Herbigny, *Vladimir Soloviev (1853–1900): un Newman russe*, Pariz: Gabriel Beauchesne, 1911; Ludolf Müller, *Das religionsphilosophische System Vladimir Solovjews*, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1956; Leonid I. Vasilenko, *Vvedenie v russkuju religioznuju filosofiju: Kurs lekcij*, Moskva: Pravoslavnyj Svjato-Tihonovskij Bogoslovskij institut, 2004, str. 54–101.
- 9 Čeprav je Grivec znal rusko, se je pri poslovenjenem zapisu priimka Solovjov (Соловьѣв, Solov'ëv) ravnal po nemškem zgledu (Solowjew). Sodobna poslovenjena oblika »Solovjov« se od Grivčeve razlikuje v tem, da upošteva palatalizirani (mehčani) e (ë).

gejeviča Solovjeva (1960) in odlomki iz druge izdaje monografije *Cerkev* (1943). Ta predstavlja Grivčevo prebojno delo na področju ekleziologije¹⁰ in obenem prvi pregled katoliškega nauka o Cerkvi v slovenskem jeziku.

Že zgoraj naštete objave potrjujejo, da se je v danem kontekstu Grivec največ posvečal Solovjovu, v katerem je prepoznaval zagovornika zedinjenega krščanstva oziroma sinteze med papeško avtoriteto in odrešenjskim poslanstvom ruskega naroda.¹¹ Podobno kakor je Solovjov skozi svoje ustvarjanje odražal za takratno rusko visoko kulturo neobičajno dialoško odprtost do katolištva, tako je tudi za Grivca značilen razumevajoč odnos do pravoslavja, med drugim je pri objektivnih dogmatičnih razhajanjih dosledno upošteval družbenozgodovinske in terminološke spremenljivke. Kljub temu je pri njem opazna zvestoba uradnemu stališču katoliške Cerkve takratnega časa, ki še ni poznala ekumenizma v sodobnem pomenu, saj se je v razmerju do pravoslavnih struktur zavzemala za t. i. uniatsko metodo, to je vrnitev in vključitev »vzhodnih razkolnikov« v katoliško Cerkev kot edini pravi Kristusov duhovni organizem na zemlji ob ohranitvi njihovih liturgičnih in pravnih posebnosti. Grivec je to stališče nadgrajeval z idejo o povezovalnem značaju dediščine svetih Cirila in Metoda ter (katoliških) Slovanih kot posrednikov med Vzhodom in Zahodom. Na tem pragmatičnem združevalnem temelju je gradil tudi celotno svoje raziskovanje srednjeveških cerkvenih in filoloških vprašanj.¹²

Idejno ozadje ruskih mislecev

Za razumevanje kulturnozgodovinskega konteksta Grivčeve obravnave ruskih avtorjev je smiselno izpostaviti njihovo umeščenost v skupino t. i. neakademskih teologov, ki so delovali zunaj uradnega okvira Ruske pravoslavne Cerkve in njenih visokošolskih ustanov. Neakademski teologi po svoji osnovni formaciji niso bili niti teologi niti duhovniki, a so z ustvarjalnim obujanjem cerkvenega izročila in družbeno angažiranimi deli sooblikovali rusko krščansko misel 19. stoletja ter tako pripomogli k utrditvi novega pojava laiške teologije. Za nekatere

10 Simon Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 945. Grivec v svoji *Cerkvi* opozarja na takrat nekoliko zapostavljeno razsežnost Cerkve kot organizma, »Kristusovega telesa« na zemlji. Podoba telesa je prav v letu druge izdaje Grivčeve *Cerkve* na ravni cerkvenega učiteljstva (znova) povzdignil papež Pij XII. (1939–1958) v encikliki *Mystici corporis Christi* (1943), še bolj pa se je ta podoba uveljavila v dogmatični konstituciji drugega vatikanskega koncila (1962–1965) o Cerkvi *Lumen gentium* (1964). V tem pogledu lahko Grivec velja za nekakšnega predhodnika drugega vatikanskega koncila.

11 Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 953–955.

12 Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 953–955; Zajc, Uvod v osebno teologijo, str. 902–904, 913; Nik Trontelj, Franc Grivec – ekleziolog in učitelj na Teološki fakulteti UL (ur. Bogdan Kolar), *Učitelji Teološke fakultete za ustanovitev in ohranitev Univerze v Ljubljani*, Ljubljana: Teološka fakulteta, 2019, str. 48–49, 51–53.

neakademske teologe je značilno tudi to, da so po svoji smrti v domačem in mednarodnem prostoru postali znani kot velika imena ruske klasične literature. Med njimi je poleg Solovjova vredno omeniti vsaj še Alekseja Stepanoviča Homjakova, Nikolaja Vasiljeviča Gogolja (1809–1852) in Fjodorja Mihajloviča Dostojevskega.¹³

Kakor drugi predstavniki filozofsko-literarnega kroga slovanofilov iz sredine 19. stoletja, ki so zagovarjali posebnost ruske zgodovinske poti v razmerju do preostale Evrope, tudi Aleksej Homjakov pri obravnavi religije in pravoslavne Cerkve, povzemajoč apostola Pavla, vseskozi izpostavlja podobo Cerkve kot telesa ali organizma. Tu dosledno uporablja pojem složne povezanosti ali zbornosti (rus. *соборность*), ki je rdeča nit njegove osrednje teološke razprave *Cerkev je ena* (rus. *Церковь одна*, okrog 1845).¹⁴ S tem pojmom, delno prevzetim po *Mislih* (fr. *Pensées*, 1670) znamenitega matematika in filozofa Blaisa Pascala (1623–1662)¹⁵ ter nadgrajenim z ekleziologijo akademika in moskovskega metropolita (1821–1867) Filareta Drozdova (1782–1867), označuje notranjo edinost oziroma sprejemanje cerkvenega izročila v pravoslavju na podlagi ljubezni do Boga in bližnjega,¹⁶ katere sad je usklajenost med laiškim in hierarhičnim delom istega »telesa« Cerkve. Po Homjakovu naj bi bila prav zbornost, v resnici sorazmernost medsebojne ljubezni in soglasja na področju nauka, ki se najbolje odraža skozi zasedanja cerkvenih zborov oziroma koncilov, na katerih se zbirajo škofje in drugi predstavniki Cerkve, branilka ruske duhovnosti in države pred škodljivimi vplivi Zahoda. Delovala naj bi kot dopolnitev tradicionalne vaške skupnosti ali občine (rus. *община*) ter posledično protiutež dvema »stranpotema« v razmerju do izvirnega apostolskega in patriističnega krščanstva: tako katoliški zunanji »prisili«, zgoščeni v pravno-racionalističnem razumevanju vere, in skorajda neomejeni papeški oblasti, kakor tudi protestantski »praznini«, zgoščeni v individualnem

13 Pavel V. Hondzinskij, *Cerkov' ne est' akademija: Russkoe vneakademičeskoe bogoslovie XIX veka*, Moskva: Izdatel'stvo PSTGU, 2017, str. 6–8, 13, 368–369; Malmenvall, *Ekleziologija Vladimirja Solovjova*, str. 945.

14 Aleksej S. Homjakov, *Sočinenija bogoslovskie*, Sankt Peterburg: Nauka, 1995, str. 39–56; Hondzinskij, *Cerkov' ne est' akademija*, str. 172–173.

15 Homjakov se pridružuje Pascalovi kritiki papeške doktrinarne »samovolje«, njegove politično-monarhične vloge in poenostavljenega enačenja Cerkve s papeštvom. O Pascalovem odmevu v ruski kulturi: Boris N. Tarasov, *Mysljaščij trostnik: Žizn' i tvorčestvo Paskalja v vosprijatii russkih filozofov i pisatelej*, Moskva: Jazyki slavjanskih kul'tur, 2009.

16 V tem pogledu je poveden izrek Homjakova, ki pred posameznika postavlja skupnost: »Nihče se ne zveliča sam. Zveličani se zveliča v Cerkvi kot njen ud in v edinosti z vsemi drugimi njenimi udi.« (Aleksej S. Homjakov, *Sočinenija*, zv. 2: *Raboty po bogosloviju* (ur. Vjačeslav A. Košelev), Moskva: Moskovskij filosofovskij fond, 1994, str. 19; Hondzinskij, *Cerkov' ne est' akademija*, str. 173) V podobnem »pasivnem« ključu ruski mislec osebno moralno odgovornost podreja moči božje milosti kot predpogoju oblikovanja posameznikove ljubezni do sočloveka in Cerkve, ki vodi v predanost verskim resnicam oziroma dogmam (Hondzinskij, *Cerkov' ne est' akademija*, str. 178–179, 181).

razlaganju Svetega pisma in okrnjenosti zakramentalne prakse.¹⁷ Poudarjanje zbornosti in nezaupanje ne le v avtoriteto papeža, temveč tudi avtoriteto in teološko izobraženost drugih vrhovnih cerkvenih dostojanstvenikov (patriarhov, metropolitov) je Homjakovu dalo sloves predstavnika »laiške teologije« in ga posredno zblížalo z nekaterimi prviniami takratnega nemškega liberalnega protestantizma.¹⁸ Kljub svoji polemičnosti in občasni enostranskosti, ki je bila vsaj delno posledica pomanjkanja akademske teološke izobrazbe, so prav dela ruskega laiškega teologa omogočila, da si moderne in sodobne pravoslavne teologije ni mogoče predstavljati brez pojma zbornosti.¹⁹

Ena od ključnih značilnosti teološke razsežnosti Dostojevskega, ki se v največji meri odraža skozi roman *Bratje Karamazovi* (1879–1880), je njegova izvirna antropologija,²⁰ poglobljeno prikazovanje duševnih in duhovnih iskanj posamezne osebe v razmerju do drugih in družbenega okolja. Dostojevski o Bogu ne govori spekulativno in sistematično, temveč tako, da se posveča človeku, ki ga označuje za »največjo skrivnost«, od koder se poraja priznanje človeške šibkosti in odrešilna moč božjega usmiljenja, medsebojno prepletena dinamika notranjega »pekla« in »nebes«. Po eni strani ruski pisatelj s svojo t. i. polifonično metodo²¹ vzpostavlja svobodno idejno izmenjavo med zavzeto mislečimi literarnimi liki,²² kar je že na začetku 20. stoletja v svojem delu *Svetovni nazor Dostojevskega* (rus. *Мирозерцание Достоевского*, 1923) poudarjal znameniti ruski religiozni filozof Nikolaj Aleksandrovič Berdjajev (1874–1948). Po drugi strani pa se skozi potek romanesknega dogajanja vendarle osredotoča na osebo Jezusa Kristusa kot

-
- 17 Pavel V. Hondzinskij, Sinodal'naja reforma i ekklesiologija pervyh slavjanofilov: A. S. Homjakova i Ju. F. Samarina, *Vestnik PSTGU. Bogoslovie, filosofija*, 37, 2011, št. 5, str. 57–59; Hondzinskij, *Cerkov' ne est' akademija*, str. 182–183, 188–189; Aleksej A. Peškov, *Ekkleziologija A. S. Homjakova v ocenke akademičeskogo bogoslovija XIX – načala XX vv.* (v kontekste svjatootečeskogo nasledija I–III vv.), *Trudy Nižegorodskoj duhovnoj seminarii*, 15, 2017, str. 58–60, 63, 66, 68, 71; Vadim V. Kirjuhina, *Ekkleziologija A. S. Homjakova. Vypusknaja kvalifikacionnaja rabota*, Belgorod: Belgorodskij gosudarstvennyj nacional'nyj issledovatel'skij universitet, Social'no-teologičeskij fakul'tet, 2017, str. 45–46.
- 18 Ludolf Müller, *Der Einfluss des liberalen Protestantismus auf die russische Laientheologie des 19. Jahrhunderts*, *Kirche im Osten*, 3, 1960; Aleksej A. Peškov, *Ekkleziologija A. S. Homjakova*, str. 57–58, 70.
- 19 Peškov, *Ekkleziologija A. S. Homjakova*, str. 70, 73; Sergej S. Horužij, *Opyty iz ruskoj duhovnoj tradicii*, Moskva: Parad, 2005, str. 132; Hondzinskij, *Cerkov' ne est' akademija*, str. 165.
- 20 Giuseppe Ghini, *Imago Dei anthropology in Dostoevsky's The Brothers Karamazov*, *Church, Communication and Culture*, 2, 2017, št. 3, str. 206–207, 209; Tat'jana Magaril-Il'eva, *Bogoslovie Dostoevskogo v ponimanijah Berdjaeva*, *Dostoevskij i mirovaja kul'tura*, 3, 2020, št. 3, str. 120, 130–131, 137; Simon Malmenvall, *Dostojevski in Bahtin: širina in omejenost koncepta polifoničnega romana*, *Dostojevski in jaz* (ur. Matevž Kos), Ljubljana 2021, str. 115.
- 21 Reprezentativna priložnost o literarnoteoretičnem konceptu polifoničnega romana pri Dostojevskem: Joe E. Barnhart (ur.), *Dostoevsky's Polyphonic Talent*, Lanham: University Press of America, 2005; Mihail M. Bahtin, *Problemi poetike Dostojevskega*, Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2007.
- 22 Magaril-Il'eva, *Bogoslovie Dostoevskogo*, str. 128–129.

»človeka na meji z Bogom in Boga na meji s človekom« ter Cerkev kot prostor uresničevanja pristne ljubezni. Prav Kristus človeku omogoča odkrivati njegovo pravo naravo in tako svobodno izbrana dejanja (najstvo) usklajevati z njegovim vnaprej danim obstojem (eksistenco). Vez med posamezno osebo in Kristusom v romanih Dostojevskega napotuje k sklepu, da je človek na zemlji zgolj začasni prebivalec, čigar pot se dovrši v večnosti, kamor vodi od Boga dana svoboda kot predpogoj odločitve za dobro. Vez med posamezno osebo in Kristusom zadeva tudi pojmovanje resnice, ki je za pisatelja vedno živa in osebna ter se po zgledu božjega Sina razodeva skozi svobodno odločitev za nesebično darovanje sočloveku.²³ To najbolj povzema evangelijska prilika o pšeničnem zrnju (Jn 12,20–24), v jedru katere je nauk o potrebnosti asketskega prečiščevanja in sprejemanja trpljenja ali umiranja samemu sebi kot predpogoju spreobrnjenja, dajanja sadu v medčloveških odnosih in dovršitve v večnosti.²⁴

Teološko razsežnost²⁵ Vladimirja Solovjova najbolj poglobljeno kaže ta ekleziološki razpravi *Veliki spor in krščanska politika* (rus. *Великуй спор у християнская политика*, 1883) ter *Rusija in vesoljna Cerkev* (fr. *La Russie et l'Eglise universelle*, rus. *Россия и вселенская Церковь*, 1889). Za Solovjova je osrednji intelektualni cilj vseskozi ostajal enak: poiskati celovitost znanja in življenja kot odsotnost nasprotij med vero in razumom. V kontekstu iskanja celovitosti posebno mesto zaseda želja po vnovični edinosti med vzhodnim (pravoslavnim) in zahodnim (katoliškim) delom iste vesoljne Cerkve. Ekumenski naboj njegove misli temelji na še vedno obstoječi mistični edinosti med vzhodnim in zahodnim delom, ki se kaže v priznavanju Jezusa Kristusa kot pravega Boga in pravega človeka (Bogočloveka), nadaljevanju skupnega apostolskega nasledstva njune hierarhije in črpanju duhovnih moči iz istih zakramentov.²⁶ Solovjov svojega ekumenskega razpoloženja ne razume v smislu odhoda iz Ruske pravoslavne Cerkve, temveč kot zedinjenje obeh delov Cerkva v istem Kristusovem mističnem telesu

23 Tatjana Kasatkina, Bogoslovie Dostoevskogo: problemy ponimaniya i opisaniya, *Dostoevskij i mirovaja kultura*, 5, 2019, št. 3, str. 18–20, 22, 28, 30–31; Malmenvall, Dostoevskij in Bahtin, str. 117, 121–124; Magaril-Il'eva, Bogoslovie Dostoevskogo, str. 131, 133, 135.

24 Ghini, *Imago Dei* anthropology, str. 207–209, 214–215; Tomas Spidlik, *The Spirituality of the Christian East: A Systematic Handbook*, Kalamazoo: Cistercian Publications, 1986, str. 57.

25 Meja med filozofijo in teologijo pri Solovjovu ni jasna. Leonid Ivanovič Vasilenko, strokovnjak za zgodovino ruske religiozne filozofije, pojasnjuje (Vasilenko, *Vvedenie*, str. 62–63, 367, 371), da se Solovjov v razmerju do pravoslavne Cerkve, ki ji je po krstu pripadal, ni zavezal k doktrinarni »čistosti« svojih del. Ruski mislec je pisal predvsem za delno že sekularizirano izobraženo javnost in jo nagovarjal v filozofskem jeziku kot dejaven kristjan z zapletenim odnosom do cerkvene hierarhije. Poleg tega Solovjov ni sprejemal ločevanja med filozofijo in teologijo, temveč je hrepenel po notranji in zunanji obnovitvi Cerkve kot organizma verujočih, ki bi v ljubezni do Kristusa (Bogočloveka) poskušal združiti celotno človeštvo. Na tej podlagi bi se morala Cerkev lotiti povezovanja in »krščanskega preobražanja« različnih človekovih dejavnosti (politike, izobraževanja, umetnosti itd.), ki bi pričale o »vseenotnosti« človeštva v Kristusu. (Malmenvall, *Ekleziologija Vladimirja Solovjova*, str. 945).

26 Simon Malmenvall, Iskanje edinosti in vesoljnosti Cerkve: ekleziologija Vladimirja Solovjova in Georgija Florovskega, *Bogoslovni vestnik*, 75, 2015, št. 2, str. 348–349.

na zemlji pod vodstvom rimskega škofa oziroma papeža, kar bi pravzaprav pomenilo razširitev in prenovitev obstoječe katoliške Cerkve.²⁷ Tovrstne prenovljene družbe ne omogoča le cerkvena hierarhija pod vodstvom papeža, temveč tudi svetovna država pod vodstvom ruskega imperatorja, ki naj postane posvetna roka papeževe duhovne oblasti. Ideal vesoljnosti Cerkve se tako pri Solovjovu prenaša tudi na vesoljnost posvetne oblasti, ki naj bi skupaj s Cerkvijo verniku pomagala k svobodnemu uresničevanju krščanskih načel v družbenem življenju.²⁸ V tem pogledu Solovjov organiziranost obstoječe katoliške Cerkve sprejema tudi kot pragmatični temelj družbenega udejstvovanja proti vse močnejšim »protikrščanskim silam«.²⁹ Ekleziologijo Solovjova nadalje opredeljuje prepričanje o preseganju kulturnih razlik med Vzhodom in Zahodom. Glavno značilnost vzhodne kulture Solovjov prepoznava v pokornosti vsega človeškega nadnaravnim dobrinam (prevlada božjega), glavno značilnost zahodne pa v individualni ustvarjalnosti človeka (prevlada človeškega). Oba vidika človekovega odnosa do življenja je po njegovem mnenju uspelo začasno uskladiti zgolj antični Cerkev, ki ju je povezala z Bogočlovekom Kristusom kot idealom polne človeškosti. V sodobnem času naj bi bila tovrstno sintezo v okviru Cerkve sposobna vzpostaviti povezovalna ruska kultura, za katero naj bi bilo značilno tako sprejemanje najboljših izkušenj tujih narodov kakor tudi še ohranjena vera v Boga s čutom za iskanje resnice.³⁰

Grivčeva kritičnost do Homjakova in visoko vrednotenje Solovjova

Franc Grivec v svojem članku iz leta 1934 z naslovom O teologiji A. S. Homjakova, objavljenem v *Bogoslovnem vestniku*, znanstveni reviji ljubljanske Teološke fakultete, polemično, a hkrati razmeroma uravnoteženo izpostavlja dobre in slabe plati idej Homjakova. Tu se, kakor tudi pri obravnavi drugih ruskih mislecev, skoraj izključno posveča njegovi ekleziologiji. Posebej omenja njegov življenjski zgled, s katerim je krščanstvu priboril ugled med takratno rusko laiško inteligenco, ki si pred tem ni predstavljala združljivosti pravoslavja z visoko izobraženostjo porajajoče se meščanske družbe. Zgled Homjakova je pripomogel, da se je okrog omenjenega utemeljitelja slovanofilstva zbrala skupina ljubiteljev ruskih izraznih oblik pravoslavne vere.³¹

»Aleksej Stepanovič Homjakov, veliki buditelj ruske pravoslavne samoza-vesti /.../, je velik mislec /.../, a še večji v življenju. Njegova veličina je v idealnem spajanju verske misli in odločno religioznega življenja. Njegova teologija je s te

27 Malmenvall, Iskanje edinosti, str. 349; Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 946; Hondzinskij, *Cerkov' ne est' akademija*, str. 369.

28 Malmenvall, Iskanje edinosti, str. 349.

29 Hondzinskij, *Cerkov' ne est' akademija*, str. 382, 384; Vasilenko, *Vvedenie*, str. 54, 56–57, 76.

30 Malmenvall, Iskanje edinosti, str. 350–351; Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 947; Hondzinskij, *Cerkov' ne est' akademija*, str. 371; Vasilenko, *Vvedenie*, str. 78–79.

31 Franc Grivec, O teologiji A. S. Homjakova, *Bogoslovni vestnik*, 14, 1934, št. 1, str. 5.

strani resnično življenjska. /.../ To je ne samo teorija, ampak tudi doživetje in izkustvo. /.../ Verske dolžnosti in stroge poste je izvrševal celo na popotovanju. /.../ Z globoko krščansko vdanostjo je mirno prenašal težke preizkušnje življenja, smrt prvih otrok in prezgodnjo smrt (l. 1852) nad vse ljubljene soproge.«³²

Po drugi strani slovenski raziskovalec svari pred senčno razsežnostjo slovanofilstva – temeljno in predsodkov polno protikatoliško usmeritvijo. Korenina protikatoliške države naj bi bilo prepričanje o mesijanskem poslanstvu Rusije oziroma njenega pravoslavja za rešitev krščanstva pred vse bolj sekularno meščansko družbo, ozko juridično-racionalnim katolištvom in notranje izpraznjenim protestantizmom.³³ Tu se Grivec opira zlasti na obsežno in nesistematično zbirko komentarjev Homjakova z naslovom *Zapiski o svetovni zgodovini* (rus. *Zanucku o vseмирной истории*), ki je sproti nastajala med letoma 1839 in 1860, to je skozi celotno njegovo zrelo in pozno obdobje.³⁴ S tem ko so v prid urejeni cerkveni organizaciji uvedli monarhično pristojnost papeža in v obrazec nikejsko-carigrajske veroizpovedi dodali besedno zvezo *Filioque*, so katoliki, sodeč po omenjenih *Zapiskih*, »zavrgli svobodo, da bi rešili edinost«, medtem ko so protestantje v svojem uporu proti gospodovalnosti katoliške Cerkve »zavrgli edinost, da bi rešili svobodo«.³⁵ Krščanski Vzhod pa je medtem v polnosti ohranil načelo svobode in edinosti ter se po razkolu med Rimom in Konstantinoplom sredi 11. stoletja pomladil s pridobitvijo velikega dela slovanskih dežel.³⁶ Grivec je nadalje še bolj kritičen do stališča slovanofilske teologije, po katerem krščanska resnica ni v domeni razuma, temveč izkustva medsebojne ljubezni in božje milosti, ki ustvarja zbornost Cerkve in omogoča ohranjanje čistosti vere. To stališče naj bi bilo prvenstveno usmerjeno proti katolištvu, navezano pa naj bi bilo na takratno »ozračje absolutistične Rusije«, ki je omejevala delovanje verskih skupnosti zunaj pravoslavne Cerkve.³⁷ Grivec v zaključku svojega članka sicer priznava, da imajo misli Homjakova trajno vrednost glede »notranjega bistva nadnaravnega cerkvenega organizma« in pomembnosti »iskrenega življenja po veri, življenja s Cerkvijo«.³⁸

Kakor v članku O teologiji A. S. Homjakova se Grivec tudi slabo desetletje pozneje v svojem priročniku *Cerkev* ruskemu mislecu posveča s podobnimi pou-

32 Grivec, O teologiji, str. 3–4.

33 Prav tam, str. 20–22.

34 Prav tam, str. 10–13.

35 Grivec pomenljivo povzema Homjakova: »Velikost bratomornega zločina proti bratski ljubezni vesoljne Cerkve ni toliko v vprašanju zmotnosti *Filioque* [glede izhajanja Svetega Duha iz Očeta ali iz Očeta in Sina], kolikor v dejstvu, da partikularna zapadna Cerkev /.../ tega vprašanja ni prej predložila vzhodni Cerkvi, da bi se rešilo v vzajemnem soglasju ljubezni.« (Prav tam, str. 19) »Latinstvo samo se je že ob postanku pojavilo kot protestantizem, kot uporniško prisvajanje pravice samolastnega reševanja verskih vprašanj. /.../ Vsak protestant je nekak papež. Upor protestantov proti rimski Cerkvi je logična posledica rimskega upora proti vesoljni Cerkvi.« (Prav tam, str. 20)

36 Prav tam, str. 14.

37 Prav tam, str. 17–18, 23.

38 Prav tam, str. 23.

darki in sklepi. Še več, na osmih tematsko zaključenih mestih, kjer neposredno omenja Homjakova,³⁹ se o njem izreka izključno v kritičnem ključu in izpostavlja enostranskost njegove ekleziologije. Grivec med drugim Homjakovu očita, da so pod njegovim vplivom ruski teologi moderne dobe pričeli napadati katoliško pojmovanje Cerkev, ki v medsebojno neločljivo razmerje postavlja njen duhovni in pravni vidik. Da bi se od tega čim bolj razlikovali, so v pravoslavni pogled uvedli nejasno razlikovanje med kleriki in laiki. Tu naj bi zadostovala vez njihove medsebojne ljubezni, delovanje Cerkev naj bi nasploh vodila božja milost, predvsem pa naj bi preprostemu ljudstvu kot nosilcu konservativnega načela pripadalo poslanstvo ohranjanja pravovernosti, kar pomeni, da so škofje na cerkvenih zborih zgolj zastopniki vere svojega ljudstva.⁴⁰ »Homjakov /.../ izrečno uči, da cerkveni zbor dobiva nezmotnost in vesoljnost od recepcije ali od soglasnega priznanja celega telesa Cerkev, tj. od naroda.«⁴¹ Grivec nadalje ponavlja svoje glavno stališče o ruskem teologu: »Nauk Homjakova vede v subjektivizem /.../, v negacijo objektivnega razodetja in hierarhične učiteljske oblasti.«⁴² Slovenski proučevalec teološko misel Homjakova umešča v kontekst pravoslavja kot celote, ki nima enovitega hierarhičnega vodstva in je razcepljeno na posamezne regionalne ali nacionalne Cerkev: »Sedanje stanje vzhodne Cerkev brez vidnega vesoljnega edinstva indirektno pospešuje idejo nevidne Cerkev.«⁴³

Članek Vladimir Sergejevič Solovjev, ki ga je Grivec leta 1917 objavil v slovenski katoliški intelektualni reviji *Čas*, predstavlja prvo celovitejšo osvetlitev omenjenega ruskega misleca ne le v kontekstu Grivčevega opusa, temveč v slovenskem jeziku nasploh. Gre za jedrnato besedilo, v katerem avtor bralca seznanja z življenjsko potjo in idejami Solovjova, »preroka cerkvenega zedinjenja«, ki »se ni mogel zadovoljiti z ozkimi mejami zaostalega in separatističnega ruskega pravoslavja«. ⁴⁴ Mogoče je opaziti, da Grivec v tem besedilu filozofski in pesniški plati Solovjova ne namenja posebne pozornosti. ⁴⁵ Rdeča nit Grivčevega besedila je ekleziologija Solovjova ter s tem povezano vprašanje (ponovne) edinstva med katoliško in pravoslavno Cerkvijo, ki bi nastopilo skozi zedinjenje ali unijo pravoslavne Cerkev s katoliško. ⁴⁶ Grivec ob razlaganju Solovjova poudarja, da pravoslavna Cerkev sama po sebi ne uči herezij, saj za uradno doktrinarno avtoriteto priznava zgolj sedem vesoljnih cerkvenih zborov iz prvega tisočletja krščanstva, ki jih sprejema tudi katoliška stran. Poleg tega se za njimi niso odvijali novi cerkveni zbori, ki bi jih pravoslavna Cerkev razglasila za vesoljne. Tako naj bi

39 Franc Grivec, *Cerkev* [druga izdaja], Ljubljana: Ljudska knjigarna, 1943, str. 6, 92–92, 99, 113–114, 162, 268–272, 282–283, 359–360.

40 Prav tam, str. 26, 91–92, 113–114, 162, 359.

41 Prav tam, str. 360.

42 Prav tam, str. 271.

43 Prav tam, str. 282.

44 Franc Grivec, Vladimir Sergejevič Solovjev, *Čas: znanstvena revija Leonove družbe*, 11, 1917, št. 6, str. 254.

45 Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 947.

46 Grivec, Vladimir Sergejevič Solovjev, str. 254–256, 258.

veljalo, da so vse doktrinarne izjave proti katoliški Cerkvi zgolj zasebno mnenje posameznih pravoslavni teologov ali teoloških šol, katoliška stališča, zlasti spor *Filioque* glede izhajanja Svetega Duha, pa naj bi bil del pričakovanega »dogmatičnega razvoja«, ki ga pravoslavna Cerkev prav zaradi ločenosti od Rima in svoje razdrobljenosti na regionalne ali nacionalne Cerkve ni bila sposobna nadaljevati. Še več, na ruskem ozemlju se je krščanstvo pojavilo s posredovanjem Bizanca v času, ko je bil ta še v edinosti z Rimom, zato Rusi za obsojanje katoliške Cerkve nimajo zgodovinske utemeljitve.⁴⁷

V tem besedilu se Grivčeva recepcija Solovjova kaže kot že izoblikovana. Grivec v poznejših besedilih Solovjova resda osvetljuje z obširnejšimi razlagami, a svojega dojemanja in vrednotenja ruskega misleca v bistvenem ne spreminja. Obravnavano besedilo je tako smiselno označiti za nekakšen program, po katerem bo Grivec slovenskemu bralcu Solovjova predstavljal še naprej, vse do svojega zadnjega članka o njem iz leta 1960. Grivčeva besedila o Solovjovu so tako zgolj variacije na isto temo.⁴⁸ Takšno dojemanje se potrjuje tudi v kratkem in reprezentativnem besedilu, ki ga je Grivec leta 1937 kot geslo »Solowjew, Wladimir« prispeval za deveti zvezek znamenitega nemškega priročnika *Lexikon für Theologie und Kirche*. Tu Solovjova razglaša za katoličana, saj mu poleg uniatske ideje pripisuje prestop v katoliško Cerkev leta 1896, to je štiri leta pred smrtjo. Grivec razlikuje med dvema smerema v delih Solovjova: filozofsko smer, ki je rasla iz njegove prvotne intelektualne formacije, in teološko-ekleziološko. Prevladujoča pozornost do ekleziologije ruskega misleca je v tem primeru razumljiva, saj gre za geslo v leksikonu, namenjenemu osvetljevanju tematik iz »teologije in Cerkve«, kar je razvidno že iz njegovega naslova.⁴⁹

Podobno je mogoče trditi o pristopu v odlomkih Grivčeve *Cerkve*. Čeprav gre pri tem delu za splošni katoliški pregled ekleziologije, je pri skoraj vsakem podpoglavju te štiristo strani dolge monografije upoštevano in s takratnega katoliškega zornega kota kritično ovrednoteno pravoslavno stališče. Prav tako je za posamezno obravnavano tematiko navadno predstavljeno tudi stanje v pravoslavni ali s pravoslavljem povezani teološki literaturi zadnjih desetletij. Glede odnosa med katoliško in pravoslavno Cerkvijo se pojavlja stališče, da je njuna največja medsebojna razlika odnos do duhovnega in pravnega prvenstva rimskega škofa oziroma papeža.⁵⁰ Čeprav Solovjov ni osrednja tema *Cerkve*, predstavlja skupaj z Aleksejem Homjakovom, do katerega Grivec zavzema bistveno bolj polemično stališče, največkrat omenjenega avtorja – naveden je kar devetkrat.⁵¹ Po Grivčevih besedah se njegovi »globoki spisi prištevajo deloma k pravoslavni de-

47 Prav tam, str. 256–258.

48 Malmenvall, *Ekleziologija Vladimirja Solovjova*, str. 949.

49 Prav tam.

50 Grivec, *Cerkve*, str. 13, 26; Malmenvall, *Ekleziologija Vladimirja Solovjova*, str. 949–950.

51 Grivec, *Cerkve*, str. 20, 26, 39, 54, 96–97, 115–117, 190–192, 267–268, 362–363.

loma h katoliški književnosti.«⁵² V tem kontekstu se Grivec posebej ustavlja pri potrebnosti priznavanja papeža kot naslednika apostola Petra, ki mu je Kristus podelil oblast nad vidno ali zemeljsko Cerkvijo. Prav tako se posebej ustavlja pri potrebnosti družbene angažiranosti Cerkve, zlasti njenih laičkih udov, ki na tak način Kristusovo oznanilo širijo na vsa področja človekove dejavnosti.⁵³ Na podlagi omenjenega se kot ključna točka Grivčeve recepcije Solovjova kaže naslednji odlomek:

»Vladimir Solovjev jako duhovito [proniciljivo] piše o nezmotnosti Petra in njegovih naslednikov. /.../ Pokazalo se je, da nezmotna cerkev ne more biti zgrajena niti na občnem glasovanju vse množice vernikov, niti na vesoljnem cerkvenem zboru (apostolov, škofov) brez vrhovnega poglavarja. Samo Peter je odgovoril, ne kot izraz mnenja drugih apostolov, marveč po razsvetljenju božjem.⁵⁴ En človek kot poglavar cerkve s pomočjo božjo odgovarja za vse. To se ponavlja v krščanski zgodovini. /.../ Samo v edinstvu s Petrovo skalo more cerkev zbirati pravilne cerkvene zборе in avtentično izražati verske resnice. *Zakaj vzhodna cerkev že tisoč let molči?*⁵⁵ /.../ Kadar Peter molči, takrat so tudi drugi apostoli nemi, in oglašajo se samo kriva človeška mnenja. /.../ Negacija papeževe nezmotnosti vede k absurdnosti. Odvzemite cerkvi središče Rim, in edinstvena čreda in vojska Kristusova razpade v ločene pokrajinske (državne) cerkve, zaslužnjene po narodnih, državnih in zemskih elementih.«⁵⁶

Grivec skupaj s Solovjovom opozarja na doktrinarno okamnelost pravoslavne Cerkve.⁵⁷ Odkar je ločena od katoliške, naj bi obstajala kot skupnost formalno povezanih, a dejansko razdrobljenih regionalnih ali nacionalnih Cerkev, ki so zaradi izgubljene umeščenosti v univerzalno in pod papeževim vodstvom povezano cerkveno oblast prisiljene zgolj ohranjati dediščino prvega tisočletja enotnega krščanstva. Od tod po Solovjovu in Grivcu sledi, da je uradna pravoslavna dogmatika v temelju skladna s katoliško, pomembnejše razlike naj bi izhajale iz posameznih neobvezujočih teoloških mnenj, ki pa so se na krščanskem Vzhodu uveljavila zaradi kulturnih in zgodovinskih okoliščin.⁵⁸

52 Prav tam, str. 20.

53 Grivec, *Cerkev*, str. 39, 54, 96–97, 115–116, 190–192, 267–268; Malmenvall, *Ekleziologija Vladimirja Solovjova*, str. 950.

54 Mt 16,13–20; Mr 8,27–30; Lk 9,18–21.

55 To se nanaša na dejstvo, da pravoslavna Cerkev v nasprotju s katoliško v drugem tisočletju ni sklicala nobenega cerkvenega zbora, ki bi mu pripisala status vesoljnega oziroma ekumenskega in v tem pogledu na ravni zavezujočih odločitev razvijala svoj nauk. Pravoslavna Cerkev priznava zgolj sedem ekumenskih koncilov – od prvega nikejskega (325) do vključno drugega nikejskega (787). O pomenu sedmih ekumenskih koncilov za samorazumevanje in pravno ureditev pravoslavne Cerkve: Dimšo Perić, *Crkveno pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2006, str. 40–45.

56 Grivec, *Cerkev*, str. 267–268.

57 Alenka Arko, Franc Grivec in vzhodna teologija, *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 206–207; Hans Urs von Balthasar, *Herrlichkeit: Eine Theologische Ästhetik*, zv. 2: *Fächer der Stile*, Einsiedeln: Johannes Verlag, 1962, str. 698–700.

58 Malmenvall, *Ekleziologija Vladimirja Solovjova*, str. 951.

Vez med Solovjovom in Dostojevskim

V obsežnem in primerjalnem članku Fjodor Dostojevskij in Vlad. Solovjev, ki je bil leta 1931⁵⁹ objavljen v *Bogoslovnem vestniku*, Grivec velikega ruskega misleca zopet obravnava predvsem kot ekleziologa, in sicer zagovornika cerkvene edinosti s pomočjo vrnitve pravoslavne Cerkve v katoliško. Ekleziološko razsežnost prenaša tudi na pisatelja Dostojevskega in mu, podobno kakor Solovjovu, pripisuje preroško intuicijo.⁶⁰ Kljub visokemu vrednotenju Dostojevskega kot pisatelja Grivec poudarja, da imajo njegova literarna dela »v sebi velike duhovne nevarnosti. Ni vsakemu dano, da bi se po tako globokih dvomih in padcih mogel dvigati k luči Kristusovi.«⁶¹ Grivec dodaja, da je »toplo krščansko sočutje do vseh ponižanih in teptanih odlična svetla stran Dostojevskega«.⁶² Temeljno krščansko usmeritev in obenem interpretativno odprtost literature Dostojevskega podkrepljuje z ugotovitvijo, da Dostojevski »postavlja svoje junake drugega proti drugemu, in junaki /.../ disputirajo o najvišjih vprašanjih: o Bogu, o nesmrtnosti, o svobodi, o zlu, o sreči človeštva. /.../ Jedro njegove umetnosti je ognjevita borba idej.«⁶³ S to ugotovitvijo je slovenski profesor že napovedal »polifoničnost« romanov Dostojevskega, o čemer je pozneje obširno pisal znameniti ruski literarni teoretik Mihail Mihajlovič Bahtin (1895–1975) (2007).⁶⁴

Grivec v študiji o Dostojevskem in Solovjovu izpostavlja zlasti dva vidika: na eni strani prijateljske vezi med obema Rusoma,⁶⁵ plodovitost njunega intelektualnega dialoga in »preroško« napoved ruske družbene katastrofe pod podobo revolucije,⁶⁶ na drugi pa relevantnost Dostojevskega z vidika katoliške teologije takratnega časa. Ideje ruskega pisatelja, izražene bodisi v njegovih literarnih delih bodisi publicističnih ali dnevniških zapisih, so za Grivca zanimive toliko, kolikor omogočajo povezanost z idejami Solovjova kot glasnika cerkvene edinosti.⁶⁷ V tem pogledu slovenski proučevalec zavrača »subjektivistično bogoslovje« Dostojevskega, ki je nagnjeno k ruskemu verskemu nacionalizmu, obsojanju vsega, kar prihaja od zahodnega krščanstva, in zmanjševanju pomena cerkvene hierarhije ter razumskega poglobljanja v verske resnice, skladnega s cerkvenim izročilom. Čeprav pri Dostojevskem ceni iskrenost misli in globoko vero v Kristusa, njegovo povzdigovanje mesijanske vloge ruskega naroda in zavračanje katolištva ocenjuje

59 Grivec je to besedilo sestavil ob petdeseti obletnici smrti Dostojevskega (1821–1881).

60 Franc Grivec, Fjodor Dostojevskij in Vlad. Solovjev, *Bogoslovni vestnik* 11, 1931, št. 2–3, str. 97; Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 951.

61 Grivec, Fjodor Dostojevskij, str. 102.

62 Prav tam, str. 104.

63 Prav tam, str. 103.

64 Mihail M. Bahtin, *Problemi poetike Dostojevskega*, Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2007; Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 951–952.

65 V tem kontekstu Grivec ne pozabi omeniti, da je bil Solovjov govornik na pogrebu Dostojevskega (Grivec, Fjodor Dostojevskij, str. 129–130).

66 Grivec, Fjodor Dostojevskij, str. 101–102, 105, 107–111, 113.

67 Prav tam, str. 99, 113–116.

kot »tragedijo«, tako zanj samega kakor tudi za Rusijo, ki pa naj bi jo presegel edino Solovjov.⁶⁸

Tudi v starejšem članku iz revije *Čas*, objavljenem leta 1918, ki ga je Grivec v celoti posvetil Dostojevskemu in ga naslovil Dostojevskij o pravoslavju in katoličanstvu, se odraža skoraj enako razumevanje in vrednotenje ruskega literata. To sloni tako na prepričanju, da je Dostojevski »najgloblji psiholog med ruski mi pisatelji«, kakor tudi predpostavki, da je poglobitna razlika med katoliško in pravoslavno Cerkvijo v (ne)priznavanju papeške avtoritete. Od tod naj bi izhajalo enostransko povzdigovanje nevidne oziroma mistične razsežnosti Cerkve na pravoslavni strani, čemur je pod vplivom slovanofilov in ruske ljudske vernosti podlegel tudi Dostojevski.⁶⁹ Grivec osrednji prispevek ruskega pisatelja, kakor v primeru Solovjova, prepozna na področju ekleziologije, saj trdi, da je glavna ideja Dostojevskega, najočitneje izražena v nedokončanem romanu *Bratje Karamazovi*, »ideja Cerkve ali ideja svobodnega vsečloveškega edinstva, svetovnega bratstva v Kristusu«.⁷⁰ Pri tem opozarja na odrinjenost cerkvene hierarhije v njegovih literarnih in publicističnih delih, kjer ima pri predstavnikih Cerkve sicer vodilno vlogo meništvo, a ne kot pravna, temveč zgolj moralna avtoriteta, »kot šola in zgled krščanskega življenja«.⁷¹ Za Dostojevskega je namreč nosilec pravovernosti in božje izvoljenosti ruski narod: »Kdor veruje v Boga, veruje tudi v božje ljudstvo. Moč žive vere in duhovna sila ruskega ljudstva je edina zmožna spreobračati brezverce.«⁷² Poleg tega se v skladu z Dostojevskim verske resnice, na primer obstoj Boga, Kristusovo vstajenje od mrtvih ali nesmrtnost človeške duše, ne morejo razumsko dokazati, temveč jih je mogoče spoznati po veri, notranjem izkustvu in ljubezni. Tudi na tej točki se ruski pisatelj po mnenju slovenskega raziskovalca približuje nazorom slovanofilov, ki napadajo »racionalizem« katoliške teologije in spominjajo na protestantski subjektivizem.⁷³ Grivec je pri Dostojevskem najbolj kritičen do njegovega protikatoliškega razpoloženja, izraženega na različnih mestih in temelječega na očitkih o »jezuitski pretkanosti« in »posvetnem gospodovanju« katoliške Cerkve, katerega vrhunec je mogoče prepoznati v poglavju Veliki inkvizitor romana *Bratje Karamazovi*.⁷⁴ Od tod Grivec sklepa: »Čudno je, kako je mogel veliki človekoljub Dostojevskij ponavljati tako strašno obsodbo katoličanstva. /.../ To dejstvo nam je v dokaz, kako globoko se je Rusom vcepila bizantinska mržnja nasproti katoličanstvu.«⁷⁵

68 Grivec, Fjodor Dostojevskij, str. 106–107, 114–116, 131–136; Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 952.

69 Franc Grivec, Dostojevskij o pravoslavju in katoličanstvu, *Čas: znanstvena revija Leonove družbe*, 12, 1918, št. 1–2, str. 1–3.

70 Prav tam, str. 4.

71 Prav tam.

72 Prav tam, str. 5.

73 Prav tam, str. 6.

74 Prav tam, str. 6–7.

75 Prav tam, str. 8.

Članek Od sv. Tomaža Akvinskega do Vladimira Sergejeviča Solovjeva, ki je bil objavljen leta 1960 v *Zborniku Teološke fakultete*, nasledniku revije *Bogoslovni vestnik*, predstavlja kronološki in vsebinski zaključek Grivčevega proučevanja ruskega misleca.⁷⁶ Tu je povzeto visoko vrednotenje Solovjova, ki naj bi bil »največji ruski filozof, bogonadarjeni pesnik, zanosno idealen glasnik vesoljne cerkvene edinosti, v času, ko je Rusija zaslovela po svoji umetnosti in literaturi ter po političnem ugledu«. ⁷⁷ Kljub splošnemu odobravanju Grivec opozarja na slabosti teologije Solovjova.⁷⁸ Trdi, da je bil Solovjov »že od mladeniških let pod vplivom protestantske nemške filozofije in mistike. Poleg tega je bil trdno prepričan o objektivni resničnosti svojih vizij Sofije, svetovne duše. S to nejasno mistiko je zamegljeval svojo idejo cerkvene edinosti,« ki jo je dodatno »obremenjeval z idejo krščanskega cesarstva in jo s tem odtujeval moderni miselnosti.«⁷⁹ Za ekleziološko najbolj domišljeno besedilo Solovjova označuje razpravo *Veliki spor in krščanska politika*, kjer naj bi ruski mislec »krepko poudaril razliko med večno versko resnico cerkvenega prvenstva, in med zgodovinskimi, časovnimi, človeškimi slabostmi rimskih papežev«. ⁸⁰ V povezavi s papeževim prvenstvom in cerkvenim učiteljstvom izpostavlja, da je po Solovjovu pravoslavna Cerkev »pravoverna, ker uči in mora učiti samo nauk prvih sedmih cerkvenih zborov. Vse drugo pa je le sporen nauk posameznih teologov. /.../ Kjer ni Petra, tam tudi vesoljni cerkveni zbor ni mogoč. Če Peter molči, molči vsa Cerkev in se oglašajo le posamezna zmotna mnenja. Ločena vzhodna Cerkev že nad tisoč let nima živega cerkvenega učiteljstva.«⁸¹ Še bolj pa je obravnavano Grivčevo besedilo pomenljivo zato, ker ekleziologijo Solovjova umešča v širši kontekst katoliških prizadevanj za doktrinarno in pravno zedinjenje oziroma unijo pravoslavja s katolištvom – od koncila v Lyonu leta 1274 in florentinskega koncila leta 1439 vse do papeža Leona XIII. (1878–1903) in Grivčeve sodobnosti.⁸² Na tak način Solovjova pravzaprav razglašča za katoliškega misleca, ki je del večstoletnega uniatskega gibanja. Še več, s takšnim pristopom Grivec uokvirja tudi svoje dolgoletno proučevanje ruskega misleca, saj ga vseskozi dojema prav v luči lastne podpore uniatskih nazorov in slovanske vzajemnosti.⁸³

76 Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 952.

77 Franc Grivec, Od sv. Tomaža Akvinskega do Vladimira Sergejeviča Solovjeva, *Zbornik razprav Teološke fakultete v Ljubljani*, 10, 1960, str. 19.

78 Franc Kejžar, Grivec o Solovjovu, *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 301–302, 304–306.

79 Franc Grivec, Od sv. Tomaža Akvinskega, str. 32.

80 Prav tam, str. 28.

81 Prav tam, str. 30–31.

82 Prav tam, str. 20–25.

83 Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 953.

Zaključek

Na podlagi analize Grivčevih del je smiselno znova poudariti uvodno trditev, da predstavlja obravnava modernih ruskih religioznih mislecev, kakršni so bili Homjakov, Solovjov in Dostojevski, eno od nosilnih tem v ustvarjanju slovenskega raziskovalca. Navedena ugotovitev še toliko bolj velja za Solovjova, ki se mu je Grivec posvečal skozi svoje celotno akademsko udejstvovanje, od zgodnjega obdobja na začetku 20. stoletja vse do poznega obdobja v šestdesetih letih.⁸⁴ Grivčeva obravnava ruskih mislecev, ki jo je mogoče razglašati za pionirsko v slovenskem akademskem prostoru, ima še dve ključni značilnosti: raziskovalec se pretežno posveča njihovi ekleziologiji ali (v primeru Dostojevskega) vsaj krščanski razsežnosti njihovih idej, vse to pa vrednoti v luči prizadevanja za edinost kristjanov, združenih v eni vesoljni skupnosti, ki je v Grivčevem primeru katoliška Cerkev. Od tod sledi, da Grivčeva teološka in katoliška težnja »izpodrivata« Grivca kot zgodovinarja in filologa, s čimer slabita celovitost in uravnoteženost njegovih raziskav.⁸⁵ Ekleziologija mu v razmerju do pravoslavne ali s pravoslavljem povezane misli služi kot tista veja teologije, s katero je mogoče najlažje ugotavljati podobnosti in razlike med katoliškim in pravoslavnim krščanstvom, zlasti glede vprašanja papeškega prvenstva, obenem pa odpira možnosti za utemeljevanje (ponovne) cerkvene edinosti. Grivčeve erudicije tako ni mogoče ločevati od Grivca kot ekleziologa in katoliškega duhovnika svojega časa.⁸⁶

V sklopu proučevanja ruskih religioznih mislecev moderne dobe se je Grivec po številu svojih objav največ in po pronicljivosti svojih komentarjev najgloblje posvečal Vladimirju Solovjovu, v katerem je prepoznaval zagovornika zedinjenega krščanstva oziroma sinteze med papeško avtoriteto in odrešenjskim poslanstvom ruskega naroda. Podobno kakor je Solovjov skozi svoje ustvarjanje odražal za takratno rusko visoko kulturo neobičajno dialoško odprtost do katolištva, tako je tudi za Grivca značilen razumevajoč odnos do pravoslavja, med drugim je pri objektivnih dogmatičnih razhajanjih dosledno upošteval družbenozgodovinske in terminološke spremenljivke. Kljub dosledni zavezanosti katoliškemu stališču in kritičnosti do (posameznih) idej Grivčeva tovrstna dela opredeljuje pohvalno vrednotenje iskrene iskalske vneme, teoretične svežine in življenjskega zgleda obravnavanih ruskih avtorjev. V primeru Homjakova izpostavlja, da je »veliki buditelj ruske pravoslavne samozavesti« in »velik mislec«, a »še večji v življenju«, čigar veličina je v »idealnem spajanju verske misli in odločno religioznega življenja«.⁸⁷ Dostojevskega prikazuje kot »najglobljega psihologa med ruskimi

84 Prav tam.

85 Zajc, Franc Grivec (1878–1963), str. 201; Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 953–954.

86 Arko, Franc Grivec, str. 198–201, 203; Malmenvall, Ekleziologija Vladimirja Solovjova, str. 954.

87 Grivec, O teologiji, str. 3.

pisatelj»,⁸⁸ katerega najsvetlejša plat je »toplo krščansko sočutje do vseh ponižanih in teptanih«. ⁸⁹ Solovjovu pa medtem vneseno pripisuje položaj »največjega ruskega filozofa, bogonadarjenega pesnika, zanosno idealnega glasnika vesoljne cerkvene edinosti«⁹⁰ in ga pravzaprav razglašča za katoliškega misleca, ki je del večstoletnega uniatskega gibanja. S teološkega vidika je najbolj povedna in drzna Grivčeva podpora stališču Solovjova, da je uradna pravoslavna dogmatika zaradi svoje zgodovinske in pravne »okamnelosti« v temelju skladna s katoliško, pomembnejše razlike naj bi izhajale iz posameznih neobvezujočih teoloških mnenj, ki pa so se na krščanskem Vzhodu uveljavila zaradi kulturnih in zgodovinskih okoliščin.

Viri in literatura

- Arko, Alenka: Franc Grivec in vzhodna teologija, *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 195–212.
- Bahtin, Mihail M.: *Problemi poetike Dostojevskega*, Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2007.
- Balthasar, Hans Urs von: *Herrlichkeit: Eine Theologische Ästhetik*, zv. 2: *Fächer der Stile*, Einsiedeln: Johannes Verlag, 1962.
- Barnhart, Joe E. (ur.): *Dostoevsky's Polyphonic Talent*, Lanham: University Press of America, 2005.
- Benedik, Metod: Franc Grivec – profesor, *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 7–25.
- Berdjaev, Nikolaj A.: *Mirosozercanie Dostoevskago*, Praga: YMCA-Press, 1923.
- D'Herbigny, Michel: *Vladimir Solovjev (1853.–1900.)*, Zagreb: Kraljevska zemaljska tiskara, 1919.
- D'Herbigny, Michel: *Vladimir Soloviev (1853–1900): un Newman russe*, Pariz: Gabriel Beauchesne, 1911.
- Dolar, France: Franc Grivec, *Bogoslovni vestnik*, 53, 1993, št. 3, str. 247–263.
- Ghini, Giuseppe: *Imago Dei anthropology in Dostoevsky's The Brothers Karamazov, Church, Communication and Culture*, 2, 2017, št. 3, str. 206–2019.
- Grivec, Franc: *Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod: 863–1963*, Celje: Mohorjeva družba, 1963.
- Grivec, Franc: Ciril-metodijska ideja, *Zbornik razprav Teološke fakultete v Ljubljani*, 11, 1962, str. 47–58.
- Grivec, Franc: *Konstantin und Method: Lehrer der Slaven*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1960.

88 Grivec, Dostojevskij o pravoslavju, str. 1.

89 Grivec, Fjodor Dostojevskij, str. 104.

90 Grivec, Od sv. Tomaža Akvinskega, str. 19.

- Grivec, Franc: Od sv. Tomaža Akvinskega do Vladimira Sergejeviča Solovjeva, *Zbornik razprav Teološke fakultete v Ljubljani*, 10, 1960, str. 19–35.
- Grivec, Franc: *Vzhodno bogoslovje*, Ljubljana: Cirilsko društvo slovenskih bogoslovcev, 1956.
- Grivec, Franc: *Žitja Konstantina in Metoda*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1951.
- Grivec, Franc: *Cerkev* [druga izdaja], Ljubljana: Ljudska knjigarna, 1943.
- Grivec, Franc: *Zarja stare slovenske književnosti: frisinški spomeniki v zarji sv. Cirila in Metoda*, Ljubljana: Ljudska knjigarna, 1942.
- Grivec, Franc: Solowjew, Wladimir, *Lexikon für Theologie und Kirche*, 1937.
- Grivec, Franc: O teologiji A. S. Homjakova, *Bogoslovni vestnik*, 14, 1934, št. 1, str. 1–25.
- Grivec, Franc: Fjodor Dostojevskij in Vlad. Solovjev, *Bogoslovni vestnik* 11, 1931, št. 2–3, str. 97–142.
- Grivec, Franc: *Cerkveno prvenstvo i edinstvo po bizantinskem pojmovanju*, Ljubljana: samozaložba, 1921.
- Grivec, Franc: *Pravoslavje*, Ljubljana: Apostolstvo sv. Cirila in Metoda, 1918.
- Grivec, Franc: Dostojevskij o pravoslavju in katoličanstvu, *Čas: znanstvena revija Leonove družbe*, 12, 1918, št. 1–2, str. 1–9.
- Grivec, Franc: Vladimir Sergejevič Solovjev, *Čas: znanstvena revija Leonove družbe*, 11, 1917, št. 6, str. 249–263.
- Homjakov, Aleksej S.: *Sočinenija bogoslovskie*, Sankt Peterburg: Nauka, 1995.
- Homjakov, Aleksej S.: *Sočinenija*, zv. 2: *Raboty po bogosloviju* (ur. Vjačeslav A. Košelev), Moskva: Moskovskij filozofskij fond, 1994.
- Hondzinskij, Pavel V.: *Cerkov' ne est' akademija: Russkoe vneakademičeskoe bogoslovie XIX veka*, Moskva: Izdatel'stvo PSTGU, 2017.
- Hondzinskij, Pavel V.: Sinodal'naja reforma i ekklesiologija pervyh slavjanofilov: A. S. Homjakova i Ju. F. Samarina, *Vestnik PSTGU. Bogoslovie, filosofija*, 37, 2011, št. 5, str. 57–70.
- Horužij, Sergej S.: *Opyty iz ruskoj duhovnoj tradicii*, Moskva: Parad, 2005.
- Kasatkina, Tat'jana: Bogoslovie Dostoevskogo: problemy ponimanija i opisaniija, *Dostoevskij i mirovaja kul'tura*, 5, 2019, št. 3, str. 16–32.
- Kejžar, Franc: Grivec o Solovjovu, *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 299–308.
- Kirjuhin, Vadim V.: *Ekkleziologija A. S. Homjakova. Vypusknaja kvalifikacionnaja rabota*, Belgorod: Belgorodskij gosudarstvennyj nacional'nyj issledovatel'skij universitet, Social'no-teologičeskij fakul'tet, 2017.
- Košelev, Vjačeslav A.: *Aleksej Stepanovič Homjakov: Žizneopisanie v dokumentah, rassuždenijah i razyskanijah*, Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie, 2001.
- Kovačič, Lojze: Grivčeva bibliografija, *Grivčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2003, str. 39–68.

- Magaril-Il'eva, Tat'jana: Bogoslovie Dostoevskogo v ponimanijah Berdjaeva, *Dostoevskij i mirovaja kul'tura*, 3, 2020, št. 3, str. 117–139.
- Malmenvall, Simon: Dostojevski in Bahtin: širina in omejenost koncepta polifoničnega romana, *Dostojevski in jaz* (ur. Matevž Kos), Ljubljana, 2021, str. 115–124.
- Malmenvall, Simon: Ekleziologija Vladimirja Solovjova v delih Franca Grivca, *Bogoslovni vestnik*, 78, 2018, št. 4, str. 943–956.
- Malmenvall, Simon: Iskanje edinosti in vesoljnosti Cerkve: ekleziologija Vladimirja Solovjova in Georgija Florovskega, *Bogoslovni vestnik*, 75, 2015, št. 2, str. 347–360.
- Müller, Ludolf: Der Einfluss des liberalen Protestantismus auf die russische Laien-theologie des 19. Jahrhunderts, *Kirche im Osten*, 3, 1960, str. 21–32.
- Müller, Ludolf: *Das religionsphilosophische System Vladimir Solovjevs*, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1956.
- Perić, Dimšo: *Crkveno pravo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2006.
- Peškov Aleksej A.: Ekleziologija A. S. Homjakova v ocenke akademičeskogo bogoslovija XIX – načala XX vv. (v kontekste svjatootečeskogo nasledija I–III vv.), *Trudy Nižgorodskoj duhovnoj seminarii*, 15, 2017, str. 57–98.
- Scanlan, James P.: *Dostoevsky the Thinker*. Ithaca: Cornell University Press, 2002.
- Spidlik, Tomas: *The Spirituality of the Christian East: A Systematic Handbook*, Kalamazoo: Cistercian Publications, 1986.
- Suttner, Ernst C.: *Offenbarung, Gnade und Kirche bei A. S. Chomjakov*, Würzburg: Augustinus Verlag, 1967.
- Tarasov, Boris N.: *Mysljaščij trostnik: Žizn' i tvorčestvo Paskalja v vosprijatii russkikh filosofov i pisatelej*, Moskva: Jazyki slavjanskih kul'tur, 2009.
- Thompson, David D.: Ecumenism, *Cambridge History of Christianity*, zv. 9 (ur. Hugh McLeod), Cambridge: Cambridge University Press, 2014, str. 50–70.
- Trontelj, Nik: Franc Grivec – ekleziolog in učitelj na Teološki fakulteti UL (ur. Bogdan Kolar), *Učitelji Teološke fakultete za ustanovitev in ohranitev Univerze v Ljubljani*, Ljubljana: Teološka fakulteta, 2019, str. 47–73.
- Vasilenko, Leonid I.: *Vvedenie v russkuju religioznuju filosofiju: Kurs lekcij*, Moskva: Pravoslavnyj Svjato-Tihonovskij Bogoslovskij institut, 2004.
- Zajc, Neža: Uvod v osebno teologijo Franca Grivca – širina in namen Grivčevega preučevanja slovanske pismenosti, *Bogoslovni vestnik*, 78, 2018, št. 4, str. 901–914.
- Zajc, Neža: Franc Grivec (1878–1963) in ruske študije, *Monitor ISH*, 16, 2014, št. 1, str. 195–219.
- Zavitnevič, Vladimir Z.: *Aleksej Stepanovič Homjakov. Trudy Homjakova v oblasti bogoslovija*, Kijev: Tipografija I. I. Gorbunova, 1902.

Povzetek

Čeprav slovenski akademski prostor zaradi svoje majhnosti in tradicionalne umeščenosti v srednjeevropski kulturni krog ne slovi po sistematičnem poznavanju vzhodnega krščanstva, je na tem področju primerno izpostaviti katoliškega teologa in zgodovinarja Franca Grivca (1878–1963). Kot profesorja na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani ga je na podlagi njegovega bogatega raziskovalnega dela mogoče označiti za največjega slovenskega mednarodno uveljavljenega poznavalca vzhodnega krščanstva in delovanja svetih bratov Cirila in Metoda. Pomembna razsežnost njegovega opusa predstavlja tudi odkrivanje teološke misli modernih ruskih avtorjev Alekseja Stepanoviča Homjakova (1804–1860), Fjodorja Mihajloviča Dostojevskega (1821–1881) in Vladimirja Sergejeviča Solovjova (1853–1900). Grivčeva obravnava omenjenih treh piscev pomeni prvo osvetlitev ruskih klasikov s teološkega zornega kota v slovenskem jeziku. Pričujoči članek je tako posvečen prav analizi Grivčeve recepcije teološke misli Homjakova, Dostojevskega in Solovjova, zlasti na področju nauka o Cerkvi (ekleziologije), odnosa do slovanskih narodov in uveljavljanja krščanskih načel v družbi. V članek so pritegnjena izbrana reprezentativna dela o treh ruskih mislecih, ki jih je Grivec sestavljal skozi svoje celotno akademsko udejstvovanje.

Slovenski proučevalec se največ in najgloblje posveča Solovjovu, v katerem prepoznava zagovornika zedinjenega krščanstva oziroma sinteze med papeško avtoriteto in odrešenjskim poslanstvom ruskega naroda. Za Grivca je značilen razumevaajoč odnos do pravoslavja, med drugim pri objektivnih dogmatičnih razhajanjih dosledno upošteva družbenozgodovinske in terminološke spremenljivke. Kljub dosledni zavezanosti katoliškemu stališču in kritičnosti do (posameznih) idej Grivčeva tovrstna dela opredeljuje pohvalno vrednotenje iskalske vneme, teoretične svežine in življenjskega zgleda ruskih avtorjev. V primeru Homjakova izpostavlja, da je »veliki buditelj ruske pravoslavne samozavesti«, čigar veličina je v »idealnem spajanju verske misli in odločno religioznega življenja«. Dostojevskega prikazuje kot »najglobljega psihologa med ruskimi pisatelji«, katerega najsvetlejša plat je »toplo krščansko sočutje do vseh ponižanih in teptanih«. Solovjovu pa medtem vneseno pripisuje položaj »največjega ruskega filozofa« in ga pravzaprav razglaša za katoliškega misleca, ki je del večstoletnega uniatskega gibanja. S teološkega vidika je najbolj povedna in drzna Grivčeva podpora stališču Solovjova, da je uradna pravoslavna dogmatika zaradi svoje zgodovinske in pravne »okamnelosti« v temelju skladna s katoliško, pomembnejše razlike naj bi izhajale iz posameznih neobvezujočih teoloških mnenj, ki pa so se na krščanskem Vzhodu uveljavila zaradi kulturnih in zgodovinskih okoliščin.

*Zusammenfassung***Franc Grivec und die Anfänge des akademischen Studiums des russischen theologischen Denkens in Slowenien****Simon Malmenvall**

Obwohl der slowenischer akademischer Raum aufgrund seiner geringen Größe und seiner traditionellen Lage im mitteleuropäischen Kulturkreis nicht für seine systematische Kenntnis des östlichen Christentums bekannt ist, ist es angebracht, auf den katholischen Theologen und Historiker Franc Grivec (1878–1963) hinzuweisen. Als Professor an der Theologischen Fakultät der Universität Ljubljana kann er aufgrund seiner reichen Forschungsarbeit als der größte slowenische international renommierte Kenner des östlichen Christentums und des Werkes der heiligen Brüder Kyryll und Method bezeichnet werden. Eine wichtige Dimension seines Oeuvres ist auch die Erforschung des theologischen Denkens der modernen russischen Autoren Alexei Stepanowitsch Chomjakow (1804–1860), Fjodor Michailowitsch Dostojewski (1821–1881) und Wladimir Sergejewitsch Solowjow (1853–1900). Grivecs Behandlung der drei Schriftsteller stellt die erste Beleuchtung russischer Klassiker aus theologischer Sicht in slowenischer Sprache da.

Der Beitrag widmet sich der Analyse von Grivecs Rezeption des theologischen Denkens von Chomjakow, Dostojewsky und Solowjow, insbesondere im Bereich der Kirchenlehre (Ekklesiologie), der Haltung gegenüber slawischen Völkern und der Durchsetzung christlicher Prinzipien in der Gesellschaft. Der Beitrag enthält ausgewählte repräsentative Werke über drei russische Denker, die Grivec während seiner gesamten akademischen Laufbahn verfasst hat.

Am intensivsten widmet sich der slowenischer Forscher dem Autoren Solowjow, in dem er den Verfechter eines vereinten Christentums oder einer Synthese zwischen päpstlicher Autorität und der erlösenden Mission der russischen Nation anerkennt. Grivec zeichnet sich durch eine verständnisvolle Haltung gegenüber der Orthodoxie aus, unter anderem berücksichtigt er konsequent soziohistorische und terminologische Variablen in objektiven dogmatischen Differenzen. Trotz seines konsequenten Bekenntnisses zur katholischen Position und seiner Kritik an (individuellen) Ideen zeichnen sich Grivecs Werke dieser Art durch eine lobenswerte Bewertung von Sucheifer, theoretischer Frische und dem Lebensbeispiel russischer Autoren aus. Im Fall Chomjakow weist er darauf hin, dass er „ein großer Erwecker des russisch-orthodoxen Selbstbewusstseins“ sei, dessen Größe in „der idealen Verschmelzung von religiösem Denken und entschlossenem religiösen Leben“ liege. Er porträtiert Dostojewski als „den tiefsten Psychologen unter den russischen Schriftstellern“, dessen hellste Seite „warmes christliches Mitgefühl für alle Gedemütigten und Zertretenen“ ist. Solowjow schreibt er derweil die Position des „größten Philosophen Russlands“ zu und erklärt ihn tatsächlich zu einem katholischen Denker, der Teil einer jahrhundertalten uniatischen Bewegung ist. Aus theologischer Sicht ist Grivecs aufschlussreichste und gewagteste Unterstützung die Ansicht Solowjows, dass das offizielle orthodoxe Dogma aufgrund seiner historischen und rechtlichen „Versteinerung“ grundsätzlich mit dem Katholizismus übereinstimmt. Erhebliche Unterschiede sollen sich aus einzelnen unverbindlichen theologischen Meinungen ergeben haben, die sich jedoch im christlichen Osten aufgrund kulturhistorischer Umstände durchgesetzt haben.

UDK 37:314.151.3(82=163.6)
1.01 Izvirni znanstveni članek
Prejeto: 15. 4. 2021

Matic Intihar*

Slovensko izseljensko šolstvo v Buenos Airesu pred drugo svetovno vojno

Slovenian Emigrant Education in Buenos Aires before World War II

Izvleček

Izseljevanje je pojav, ki je Slovence zaznamoval skozi celotno zgodovino. Potekal je v več obdobjih in v različne dele sveta. Veliko Slovencev se je naselilo v Argentini. Posamezniki, ki so se v to državo priselili pred prvo svetovno vojno, večinoma niso zgradili trajnejših slovenskih skupnosti. Sčasoma so se skoraj povsem asimilirali. Največ Slovencev se je v Argentino izselilo v obdobju med obema svetovnjima vojnama. Ustali so se predvsem v glavnem mestu Buenos Aires. Šlo je večinoma za Primorce in Prekmurce ter manjše število Beneških Slovencev. Vse tri skupnosti so ustanovljale lastna društva. Nekatera med njimi so organizirala tudi slovensko šolsko dejavnost.

Abstract

Emigration is a phenomenon that has been associated with Slovenes throughout history. Slovenes emigrated to various countries over different periods of time. Many of them settled down in Argentina. Most individuals who immigrated to Argentina before World War I didn't establish permanent Slovenian communities and eventually almost completely assimilated. Most Slovenes, between emigrated to Argentina between the two World Wars. They settled primarily in the capital, Buenos Aires. These settlers predominantly came from Slovenian regions Primorje and Prekmurje and some from Benečija in Italy. All three communities formed their own societies. Some of them also organized their own Slovenian schools or language courses.

Key words: Argentina, Buenos Aires, emigration, emigrant education, Primorci

Ključne besede: Argentina, Buenos Aires, izseljevanje, izseljensko šolstvo, Primorci

Uvod

V zgodovini slovenskega prostora bi težko našli dejavnik, ki ga je zaznamoval močneje kot migracije. Pojavljale so se v vseh zgodovinskih obdobjih in

* Matic Intihar, prof. zgodovine in geografije, vodič v SŠM, e-pošta: matic.intihar94@gmail.com

pustile različno globoke sledi v pokrajini in družbi. Slabe ekonomske razmere na Slovenskem in vzpon fašizma v Italiji so v svet pognale veliko število ljudi tudi v obdobju med obema svetovnjima vojnoma. Slovenci so se v tem obdobju izseljevali predvsem v države zahodne Evrope, vedno bolj množično pa tudi v tedaj eksotično Argentino.

Prvi Slovenci v Argentini

Prve posameznike, ki so se z območja današnje Slovenije naselili in delovali v Južni Ameriki, lahko zasledimo v 17. stoletju. Šlo je predvsem za jezuitske misijonarje, ki v okolju in družbi niso pustili trajnejših sledi.¹

Nekako v sedemdesetih letih 19. stoletja so nekatere južnoameriške države, med njimi tudi Argentina, začele aktivno naseljevati večja prazna območja svojih držav. Sledili so geslu »vladati je naseljevati«. Od načrtnega privabljanja evropskih naseljencev so si obetali utrditev oblasti in večjo prisotnost na delu državnega ozemlja, pa tudi prihod liberalnega duha in gospodarski razvoj. S slovenskega ozemlja so privabili predvsem primorske in notranjske kmete, ki so domovino zapustili v iskanju boljšega življenja. Prvih petdeset slovenskih družin je prišlo leta 1878 iz okolice Trsta in Gorice. Kot posledica tega naselitvenega vala so se v grobem izoblikovala tri naselitvena območja Slovencev. Nekateri so se naselili na jugu Brazilije, drugi na argentinsko-paragvajski meji, tretji pa v provincah Santa Fe in Entre Rios ob reki Parana v Argentini. Iz tega obdobja je treba omeniti organizacijo Jugoslovenska narodna obrana, v kateri je deloval tudi slovenski odsek.² Odsek Slovenija je bil ustanovljen leta 1919 in velja za prvo slovensko organizacijo v Južni Ameriki nasploh.³

Ladijske prevoze so izvajala večinoma tuja podjetja. Leta 1908 pa je tržaška družba Austro-Americana v dogovoru z brazilsko vlado sklenila dogovor o odprtju južnoameriške izseljenske proge. Redno linijo so vzdrževali tudi z Argentino.⁴

Izseljenci med obema vojnoma

Po prvi svetovni vojni in propadu Avstro-Ogrske so nastale nove okoliščine, ki so v naslednjih desetletjih močno vplivale na izseljevanje Slovencev. Po določilih Londonskega sporazuma je Italiji pripadel velik del slovenskega Pri-

1 Irene Mislej, Kulturna zgodovina Slovencev v Južni Ameriki, *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki*, (ur. Irene Mislej), Ljubljana 1995, str. 15.

2 T. D., Prvi Slovenci v Argentini, *Svobodna Slovenija* 61, 2002, št. 28, str. 2; Catalina Banko, Pablo Mouzakis, Slovane immigration to Argentina in the inter-war period, *Dve domovini*, 2003, št. 18, str. 145–158.

3 Irene Mislej, Odsek Slovenija v Buenos Airesu, *Slovenski koledar* (ur. Jože Prešeren), Ljubljana 1989, str. 143.

4 Aleksej Kalc, Nekateri vidiki primorskega izseljevanja v Južno Ameriko do prve svetovne vojne, *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki* (ur. Irene Mislej), Ljubljana 1995, str. 39–40.

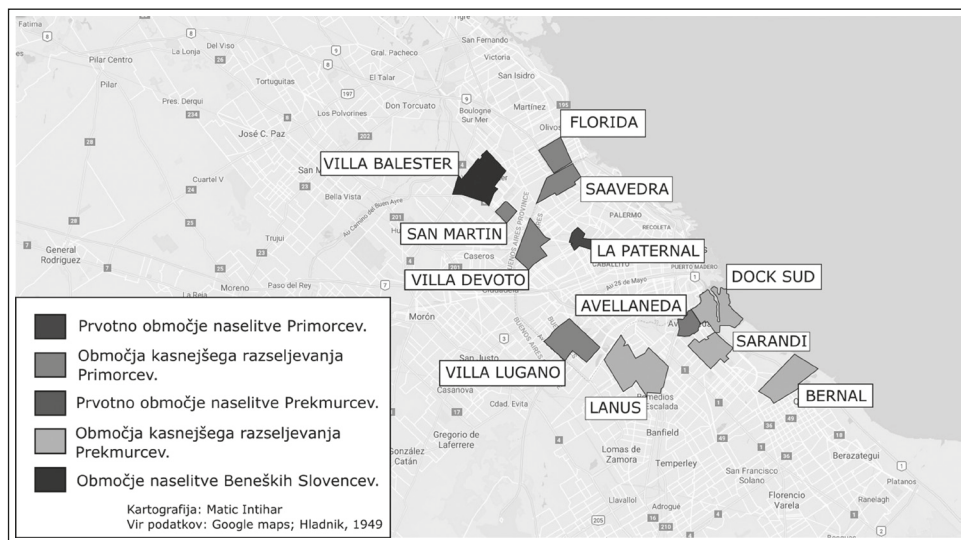
morja. Za rapalsko mejo je ostalo približno 340.000 Slovencev. Fašistični prevzem oblasti leta 1922 je pomenil začetek močnih raznarodovalnih pritiskov na primorske rojake. Veliko ljudi s tega območja se je odločilo za prebeg oziroma selitev v Kraljevino SHS ali tujino. Italijanske oblasti tega niso ovirale, ampak s hitrim izdajanjem dokumentov še pospeševale. Argentina je v bila v tem času država v vzponu in ni ovirala priseljevanja. Največ slovenskih izseljencev se je v to državo izselilo med letoma 1926 in 1929. Političnim vzrokom za selitev se je takrat pridružila še svetovna gospodarska kriza. Poleg Primorcev se je takrat za izselitev odločilo tudi precej Prekmurcev in Beneških Slovencev. Irene Mislej navaja, da se je med obema vojnama v Argentino izselilo do trideset tisoč Slovencev. Podobne številke navaja Vlado Valenčič. Glede na ocene italijanske državne statistike, naj bi se v Argentino pred drugo svetovno vojno izselilo okoli 22.000 oseb slovenskega rodu iz Julijske krajine.⁵

V svet so družine in posamezniki odhajali iz francoskih, nemških in italijanskih pristanišč. Ob prihodu v Argentino so smeli nekaj časa bivati v Imigrantskem hotelu v Buenos Airesu. Slovcem je informacije in pomoč pri organizaciji nadaljnega življenja dajala odvetniška pisarna Rudolfa Lebana. Leta 1927 je izdala brošuro z napotki za slovenske prišleke. Izdajatelji so jo označili celo za prvo slovensko tiskano delo v Argentini. Ozemeljska širitev Argentine in naseljevanje države je bilo do začetka 20. stoletja povečini že zaključeno. Zunaj urbanih središč so ostali na voljo za kolonizacijo le še človeku neprijazni predeli. Slovenci, ki so povečini kot kmetje v Argentino prispeli v obdobju med obema vojnama, so se zato lahko zaposlili predvsem v industriji. Naselili so se v večjih mestih: v Rosariu, Cordobi in širšem Buenos Airesu. V največjem in glavnem argentinskem mestu so se Primorci ustalili predvsem v predelu La Paternal in okolici. Zaposlovali so se v tamkajšnjih tovarnah ter pri gradbenih in komunalnih delih, ženske pa so se udinjale kot hišne pomočnice. Prekmurci so bivali na območju, imenovanem Avellaneda. Veliko jih je delo našlo v mesni industriji. Manjša skupnost Beneških Slovencev se je naselila v Villi Balester.⁶ Pred letom 1930 je skupnost v La Paternalu štela okrog pet tisoč Slovencev. Prisotnost slovenskega življa na tem območju ponazori tudi podatek, da je okoli leta 1932 tu delovalo 14 slovenskih gostiln.⁷ Kasnejše stanje pa zanimivo opiše duhovnik Janez Hladnik, ki je leta 1936 prispel v Buenos Aires kot izseljenski duhovnik: »Mestna četrt Paternal je bila menda nekoč vsa slovenska. Slovensko se je pelo, slovensko so kleli, po slovensko so pili, včasih se tudi stepili. Ko sem prišel jaz, se je Paternal že precej razšel ter se preselil v Villa Devoto, v Saavedro in v San Martin. Le majhen del rojakov je še živel v bližini. To so bili Primorci.« Prekmurci navadno že zaradi oddaljenosti niso prihajali v

5 Mislej 1995, str. 7; Milica Kacin-Wohinz, Raznarodovanje primorskih Slovencev – dejavnik za izseljevanje, *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki* (ur. Irene Mislej), Ljubljana 1995, str. 24; Vlado Valenčič, Izseljevanje Slovencev v tujino do druge svetovne vojne, *Dve domovini*, 1990, št. 1 (1990), str. 69. (pridobljeno: februarja 2020).

6 Marko Sjekloča, *Čez morje v pozabo*, Celje: Fit media, 2004, str. 94, str. 95, 96, 100, 101; Banko, Mouzakis 2003, str. 151.

7 Vedno manj gostilen na Peternalu, *Slovenski tednik*, 4, 1932, št. 163, str. 2.

Zemljevid prikazuje soseske, kjer so bivali in še bivajo različne skupine slovenskih izseljencev.

La Paternal.⁸ Irene Mislej piše, da so primorski izseljenci v La Paternalu povečini bivali v najetih sobah ali bivališčih. V Villi Devoto pa so imeli možnost ugodnega nakupa manjših zemljišč in gradnje lastnih hiš, kar je pogosto predstavljalo manjši finančni zalogaj kot plačevanje visokih najemnin v ožjem Buenos Airesu.⁹

Da bi lažje negovali slovensko kulturo in povezanost skupnosti v tujem okolju, so izseljenci začeli organizirati slovenska društva. Primorske politične begunce je povezovala tudi izkušnja fašizma. Slednji so pred prvo svetovno vojno ustanovili društva: Ljudski oder, Slovensko prosvetno društvo, Sokolsko društvo La Paternal (kasneje Izseljensko društvo Tabor), Gospodarsko podporno društvo Slovencev Naš dom v Villi Devoto (Naš dom) in Slovenski dom. Vsa omenjena društva niso delovala hkrati, nekatera so med seboj združevali, jih preimenovali in ukinjali ipd. Člani primorskih društev so se delili predvsem po politični pripadnosti. Dolenjci in Belokranjci v La Paternalu so menda zaradi zaprtosti primorskih društev leta 1938 ustanovili še Jugoslovansko društvo Samopomoč Slovencev. Prekmurkim in beneškoslovenskim izseljencem do druge svetovne vojne ni uspelo organizirati lastnega društva.¹⁰

8 Janez Hladnik, *Od Triglava do Andov*, 2. izdaja, Ljubljana, Gorica: Župnija Rovte, Založba Družina, Goriška Mohorjeva družba, 2018, str. 184.

9 Irene Mislej, *Slovensko šolstvo v Argentini*, *Slovenski koledar* (ur. Jože Prešeren), Ljubljana 1990, str. 143; Rado Genorio, *Socialnogeografske značilnosti razvoja poselitve v Slovencev v Buenos Airesu*, *Geographica Slovenica*, 23, 1991, str. 425–426. https://giam.zrc-sazu.si/sites/default/files/gs_clanki/GS_2301_423-438.pdf (pridobljeno: aprila 2020).

10 Matic Intihar, *Slovensko izseljensko šolstvo na primeru Buenos Airesa*, magistrska naloga, Filozofska fakulteta UL, 2020, str. 21.

Prva šola v Villi Devoto

V društvih so kmalu dozorele tudi ideje o skrbi za mladino in šolsko dejavnost. Sjekloča v svoji knjigi Čez morje v pozabo omenja kratka tečaja slovenskega jezika, ki naj bi se odvijala na območju La Paternala in Ville Devoto že pred uradno ustanovitvijo slovenske šole.¹¹ Prvi, ki so začeli resneje organizirati slovensko šolstvo, so bili člani društva Sokol La Paternal. Mateja Ribarič navaja, da so pobudo za ustanovitev osnovnošolskega tečaja najprej podali starši.¹² Uvodni sestanek v hiši Alojzija Drufovke sta sklicala Avgust Štolfa in Anton Mislej. Prisotni so se dogovorili, da bodo najeli primerno sobo za pouk ter priskrbeli klopi in učbenike. Ustanovili so slovenski osnovnošolski tečaj v Villi Devoto nedaleč stran od sošeske La Paternal. Učenci so začeli pouk 14. maja 1933. Dvakrat na teden je šolo obiskovalo 25 učencev. Poučevali so Vlado Krmac, Stanislav Baretta in Ciril Jekše. Na njihovo prošnjo jim je Slovenska matica poslala večje število Kresnic. Te knjižice so vsebovale različne literarne zvrsti predvsem za otroke. Dravska banovina je malo kasneje naročila državnemu izseljenišskemu komisariatu, da je v Buenos Aires poslal tudi osnovnošolske učbenike.¹³

Naslednje leto (1934) se je v šolo vpisalo 23 učencev. Članom društva Sokol je uspelo priskrbeti pet šolskih klopi, stenski sliki Simona Gregorčiča in Ivana Cankarja ter zemljevida Evrope in Južne Amerike. Pouk je potekal v soboto popoldne, v nedeljo zjutraj ter včasih tudi med tednom. V primeru močnejšega naliva je zaradi oteženega dostopa do šole odpadel.¹⁴ Glede na okoliščine, je pouk potekal na različnih lokacijah. Novi list omenja nepravilnosti, ki so jih nasprotniki Sokolov očitali šolskemu odboru in učiteljem v društvu: »Kolikokrat so morali ponavljati, da jih pri njihovem delu ne vodjo nikaki šovinistični nagibi, da je šola za vse naše slovenske otroke in da ni rečeno, da je sokolska, če je sokolsko društvo dalo pobudo za njeno ustanovitev!«¹⁵

Leta 1934 so člani društva Sokol sprejeli odločitev o ukinitvi društva. Menili so, da za združevanje v sokolskem duhu zadostuje uradno jugoslovansko sokolsko društvo v Buenos Airesu. Ustanovili so novo društvo z imenom Izseljensko društvo Tabor. K društvenemu življenju so želeli privabiti več Slovencev. Tabor je prevzel tudi skrb za slovensko osnovno šolo v Villi Devoto. Društvo je konec februarja 1935 začelo izvajati enak tečaj še v svojih novih društvenih prostorih v ulici Paz Soldan 4924 na območju La Paternala.¹⁶ Prvo leto se je sem vpisalo okoli 20 otrok. Tu so poučevali Josip Švagelj, Franc Lakner, Viktor Kjuder, Rajko Rajer, Matilda Zugwitz in neka gospa Blaznik. Nekateri učitelji so poučevali tako v Villi

11 Sjekloča 2004, str. 160.

12 Mateja Ribarič, Slovensko šolstvo v Argentini in Avstraliji, diplomatska naloga, Filozofska fakulteta UL, 1991.

13 Mislej 1990, str. 187.

14 Slovenska osnovna šola v Buenos Airesu: otvoritev II. šolskega leta, *Novi list*, 1, 1934, št. 36, str. 2.

15 Prva slovenska osnovna šola v Buenos Airesu, *Novi list*, 1, 1933, št. 15, str. 7.

16 Naša šola na Paternalu, *Novi list*, 2, 1936, št. 71, str. 2.

Učenci prve slovenske šole v Villi Devoto leta 1933
(Irene Mislej, *Slovensko šolstvo v Argentini*, 1990, str. 187).

Devoto kot v La Paternalu. Pouk je bil v prvi vrsti namenjen učenju slovenščine, predmetnik pa je vseboval tudi petje, ročna dela in podobno.¹⁷ Zaradi izdatkov, ki jih je predstavljalo vzdrževanje slovenskih osnovnošolskih tečajev, naj bi društvu Tabor zmanjkovalo denarja za druge dejavnosti. Velik strošek za društvo je predstavljala predvsem najemnina za sobi, v katerih sta potekali slovenski šoli.¹⁸ Šolski odsek Tabora je na enem izmed občnih zborov poročal, da je za obe sobi v letu 1935 društvo odštelo 650 pesov. V podobnem letnem znesku so člani novoustanovljenega društva Naš dom tedaj odplačevali zemljišče, kjer so zidali lastne prostore.¹⁹ Slovensko šolo v društvu Tabor sta včasih finančno podprla tudi Slovensko prosvetno društvo in Ljudski oder. Sredstva za šolski sklad so zbirali na kulturnih in zabavnih prireditvah, nekateri posamezniki pa so finančno podprli prvo slovensko osnovno šolo v Buenos Airesu tudi tako, da so darovali denar namesto venca ali sveč ob pogrebih članov skupnosti. Donatorje in višino prispevkov je v več številkah objavil Slovenski tednik.

Leta 1935 je bilo v Villi Devoto ustanovljeno še Gospodarsko podporno društvo Slovencev Naš dom (GPDS). Na ustanovnem občnem zboru društva leta 1935

17 Franc Lakner, Slovenska šola na Paternalu, *Letopis južnoameriških Slovencev za leto 1941 = Anuario de los Eslovenos en Sud America: koledar* (ur. Andrej Škrbec), Buenos Aires 1941, str. 64; Mateja Ribarič, Slovensko šolstvo v Argentini in Avstraliji, diplomska naloga, Filozofska fakulteta UL, 1991, str. 13.

18 Franc Kovač, Naš dom, *Letopis južnoameriških Slovencev za leto 1941 = Anuario de los Eslovenos en Sud America: koledar* (ur. Andrej Škrbec), Buenos Aires 1941, str. 36.

19 Občni zbor Tabora, *Novi list*, 3, 1936, št. 116, str. 1.

Prva Slovenska Osnovna Šola
 IZ VILLA DEVOTO

PRIREDI
 na Božič dne 25. decembra t. l. prvo
“BOŽIČNICO”
 v društvenih prostorih Sokola “La Paternal”,
 Calle DONATO ALVAREZ 1486 ob 17. uri točno

SPORED

1. Govor;
2. Razne pevske točke in deklamacije;
3. “DOLGOVI”, groteska v enem prizoru;
4. “MIKLAVŽ PRIHAJA”, igrokaz v enem dejanju;
5. Obdarovanje naših malčkov;
6. Prosta zabava.

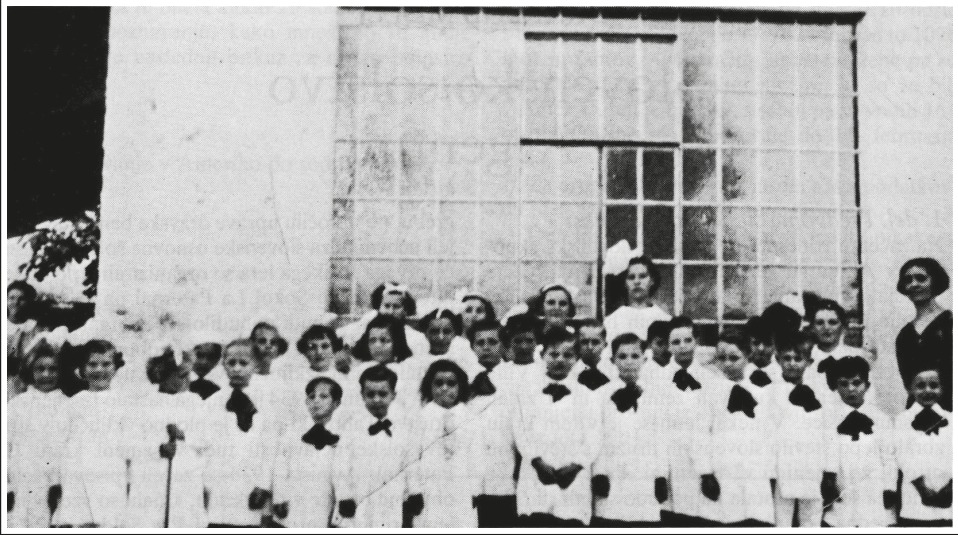
Vse točke predstavljajo učenske in učenci prve slov.
 osnovne šole iz Villa Devoto.
 K številni udeležbi vabi vse naše rojakinje in rojake ter naše malčke

ŠOLSKI ODBOR

Letak, objavljen v časopisu Novi list, vabi na prireditev prve slovenske osnovne šole leta 1933 (Prva slovenska osnovna šola iz Villa Devoto, 1933, str. 2).

se je med predstavniki slovenskih društev razvila živahna debata o šolski dejavnosti. Zastopnika društva Tabor sta izpostavila, da njihova šola ni dosegla zelenega uspeha, ker društva nimajo zadostnega smisla za potrebe slovenske šole. Starše sta obtožila, da so malomarni, ker ne pošiljajo otrok v šolo. Strinjala sta se, da pri organizaciji in nadzoru šole, ki ga je izvajalo izključno društvo Tabor, lahko sodelujejo tudi člani drugih društev. Vendar pa v drugih društvih niso našli ljudi, ki bi po njihovem mnenju lahko bili odgovorni za tako pomembno ustanovo. Predstavniki Prosvetnega društva je nasprotno trdil, da šola taka, kot je sedaj, ne bo nikoli uspešna, ker ji manjka načrt, kako se bo poučevalo in kakšna mora sploh biti izseljenska šola. Poudaril pa je tudi: »Šola pa ni vsaka koristna, posebno niso koristne tiste, ki slonijo na podlagi malikovanja bodisi pretirano verske ali nacionalne vzgoje.« Podobne pripombe o neodvisnosti šole je podal Ljudski oder in dodal: »O tem pa ni hotelo društvo Tabor ničesar slišati in je obdržalo še nadalje monopol nad šolo. Zato tudi, če šola ni vzpela, ne nosimo nobene odgovornosti.«²⁰ Ideološke razprtije so onemogočale širjenje slovenskega šolstva tudi

²⁰ Iz občnega zbora G. P. D. S. v Villa Devoto, *Slovenski tednik*, 7, 1935, št. 302, str. 4.

Učenci slovenske šole, ki je potekala v prostorih Gospodarskega podpornega društva Slovencev Naš dom leta 1937. Na desni v temnem oblaciču stoji učiteljica Emilija Bajt (Irene Mislej, Slovensko šolstvo v Argentini, 1990, str. 188).

kasneje. Čeprav je v Buenos Airesu živelo na stotine slovenskih otrok, je slovenska tečaja leta 1936 obiskovalo le 33 otrok. Društva materialno niso zmogla vzdrževati lastnih tečajev. Odnos do dveh slovenskih tečajev pa je ostajal enak: »Društvo Tabor pač ne more zahtevati, da bodo vsi Slovenci pošiljali otroke v šolo, ki je last tistih, s katerimi se ne morejo razumeti.«²¹

Člani društva Naš dom so leta 1935 pridobili lastne prostore in eno izmed sob dali na uporabo šoli društva Tabor v Villi Devoto, ki je ponudbo sprejela. Leta 1937 so oba slovenska tečaja prenovili. Pouk je še naprej potekal v prostorih Našega doma. Ni jasno, katero društvo je od tedaj upravljalo tečaj. Zdi se, da je bil ustanovljen samostojen šolski organ. Slovenski list je glede tega 1. januarja 1938 zapisal: »Zaradi neke pretirane ljubezni do devotovske neodvisnosti, se devot-ski tečaji niso priključili naši osrednji šolski organizaciji, česar seveda ne moremo odobravati ...«²² V šoli v Villi Devoto je poučevala Emilija Bajt in šola je tedaj do-živela preporod. Poleg pouka so učenci in učitelji podobno kot drugje organizirali prireditve, dramske predstave in sodelovali v pevskem zboru.²³

Leta 1939 so se člani Gospodarskega podpornega društva Slovencev Naš dom, Ljudskega odra in Slovenskega podpornega društva Ivana Cankarja do-govorili, da bodo skupaj podpirali slovenski tečaj v Villi Devoto. K temu naj bi

21 A. Škrbec, Vprašanje slovenske šole, *Slovenski tednik*, 7, 1936, št. 339, str. 3.

22 Naši v Južni Ameriki v letu 1937, *Slovenski list*, 8, 1938, št. 52, str. 1.

23 Ribarič 1991, str. 13; Mislej 1990, str. 188–189.

jih spodbudila predvsem dva razloga. Paternalna šola je bila preveč oddaljena, nekateri posamezniki iz Ville Devoto pa se tudi niso strinjali z njenim učnim programom. Člani izvoljenega šolskega sveta so prihajali iz vseh omenjenih društev. Njegov predsednik je postal Anton Pejnovič. Pouk je še naprej potekal v prostorih Našega doma. Poučevala je Emilija Bajt.²⁴ Sodelovanje med tremi društvi je zdržalo le eno leto. Junija 1940 je GPDS sporočilo, da se Slovenska osnovna šola v Villi Devoto spremeni v društveni naraščaj GPDS. S tem se je priključila društvu kot odsek pod vodstvom osrednjega društvenega odbora.²⁵

Šola je delovala ves čas do smrti učiteljice Emilije Bajt 29. julija 1948. Njena prezgodnja smrt je skupaj s kasnejšo državno prepovedjo društvene dejavnosti tej šoli zadala dokončen udarec.²⁶

Šolski zavod v La Paternalu

Leta 1936 je bil imenovan za veleposlanika Kraljevine Jugoslavije v Argentini dr. Izidor Cankar, uveljavljeni pisatelj, kritik, umetnostni zgodovinar in bratranec pisatelja Ivana Cankarja. Izbrali so ga predvsem zaradi sposobnosti in ugleda. Njegovi predhodniki z izjemo Ivana Schwegla so veleposlaništvo vodili slabo. Med drugim so jih obtoževali korupcije. Kljub številnim izseljencem različnih jugoslovanskih narodov v Argentini se matična država zanje ni posebej zanimala. Cankar je tako dobil nalogo izboljšati delovanje jugoslovanskega veleposlaništva. Vsaj delno je skušal pomiriti napete in vedno bolj očitne strasti med Hrvati. Poleg hrvaških nacionalnih čustev so jugoslovanske oblasti skrbele tudi komunistične ideje, ki so imele trdno podporo med izseljenci. Joško Brajčev v Slovenskem izseljenskem koledarju za južno Ameriko za navadno leto 1937 takole oceni takratne kulturne razmere: »Zato ne govorim kar tja v en dan o potrebi slovenske izobrazbe in kulture v Buenos Airesu, ki ni na višini kot bi morala biti in bi bila lahko, če bi se vsi malo bolj pozanimali.«²⁷ Posebno tesne stike je Cankar hitro stkal s slovenskimi izseljenci iz Primorske. Pozornost je takoj namenil šolski dejavnosti. 31. januarja 1937 je sklical sestanek vseh jugoslovanskih organizacij z namenom, da bi ustanovili osrednji šolski odbor, ki bi usmerjal šolsko delo. Sestanek je vodil znani arhitekt Viktor Sulčič. Kmalu zatem je bilo ustanovljeno Jugoslovansko centralno šolsko združenje s Sulčičem kot predsednikom. Združenje naj bi pomagalo pri ustanavljanju krajevnih šol in tečajev materinščine, za katere bi skrbelo krajevna šolska društva. Zbiralo bi tudi sredstva in z njimi

24 Ribarič 1991, str. 17; Franc Štoka, Mirko Ščurk, 40 let Delavskega kulturnega društva »Ljudski oder« v Buenos Airesu, *Slovenski izseljenski koledar* (ur. Zima Vrščaj, Mila Šenk), Ljubljana 1965, str. 206.

25 Naznanilo, *Slovenski list*, 11, 1940, št. 170, str. 3.

26 Ribarič 1991, str. 13; Mislej 1990, str. 188–189.

27 Joško Brajčev, Slovenska kultura v Buenos Airesu, *Slovenski izseljenski koledar za južno Ameriko: za navadno leto 1937* (ur. Andrej Škrbec, Ivan Kacin, Mirko Peljhan), Buenos Aires 1936, str. 63.

podpiralo šolska društva, zastopalo vso jugoslovansko šolsko organizacijo pred argentinskimi in domačimi oblastmi, sestavljalo učne načrte ter vodilo nadzor nad vsemi šolami. Cankar je načrtoval nadgradnjo srbsko-hrvaških in slovenskih šol ter ustanovitev novih.²⁸

Nekaj dni po skupnem sestanku z veleposlanikom so se samostojno sešli še predstavniki Slovenskega prosvetnega društva, Tabora in Našega doma. Ustanovili so Pripravljalni odbor za ustanovitev slovenskega šolskega društva. Sklenili so, da bodo organizirali slovenske šole v treh okrajih, kjer bodo poučevali slovenščino, zgodovino in zemljepis. V poštev so prišli okraji: Villa Devoto, La Paternal in Saavedra. V La Paternalu so obstoječi slovenski tečaj še dodatno nadgradili, ker so tam starši na sestankih z odborniki pokazali največje zanimanje za slovensko šolo. V tamkajšnjih prostorih društva Tabor na ulici Paz Saldan so 3. aprila 1937 uradno ustanovili skupno Slovensko šolsko društvo La Paternal, ki je delovalo v okviru Jugoslovanskega centralnega šolskega združenja. Odprli so tudi prenovljen slovenski tečaj. Ustanovi je pripadal tudi vrtec. Jugoslovansko veleposlaništvo je šolo denarno podprlo in opremilo šolske prostore. Argentinski šolski nadzornik, ki je šolo obiskal, ni imel nobenih pripomb. V šoli so poučevale slovenske Šolske sestre sv. Frančiška Kristusa Kralja iz Maribora.²⁹ V letu 1937 jih je bilo v celotni Argentini 41.³⁰ Glede na prispevke v Slovenskem listu, gre sklepati, da slovenskega tečaja v Saavedri niso ustanovili, saj ga časopisje ne omenja.

Slovenska šola La Paternal, v nekaterih virih se navaja tudi ime Zavod presvetega Srca Jezusovega, je začela pouk 4. aprila 1937. Za predsednika je bil izvoljen Franc Lakner. V zavodu so pod vodstvom prednice s. Iluminate Reven učile tri šolske sestre. V šolo se je vpisalo 24 učencev. Do konca šolskega leta se je njihovo število povečalo na 36. Vrtec je sprejemal otroke od 3. do 6. leta, osnovna šola pa je vpisovala otroke od 6. leta naprej. Najmlajši so v ustanovi preživel cel dan, šoloobvezni učenci pa so pol dneva obiskovali argentinsko šolo. V prostorih slovenske šole so nato najprej dokončali argentinsko domačo nalogo, zatem pa še

28 Andrej Rahten, Izidor Cankar and the Royal Yugoslav Legation in Buenos Aires, *Dve domovini*, 2009, št. 29, str. 73–77. http://twohomelands.zrc-sazu.si/uploads/issues/1542886462_DD_TH_29_web.pdf (pridobljeno: marca 2020); Hladnik 2014, str. 190; Mislej 1990, str. 188; Prvi koraki za rešitev našega izseljenskega šolskega vprašanja, *Slovenski list*, 8, 1937, št. 6, str. 5.

29 Šolske sestre sv. Frančiška Kristusa Kralja so se ločile od avstrijskih šolskih sester iz okolice Gradca. Pri razvoju organizacije je pomagal tudi Anton Martin Slomšek. Po propadu Avstro-Ogrske je družba pridobila samostojnost in ustanovila središče v Mariboru. Tu so sestre imele lastno učiteljsišče. Leta 1931 so prišle širiti svoje poslanstvo v Argentino. Naselile so se v San Lorenu pri Rosariu, približno 300 kilometrov oddaljenem od Buenos Airesa. Tu so poskusile organizirati šolo za otroke jugoslovanskih staršev, predvsem Slovencev. Vpis je bil v tem začetnem obdobju zelo slab, zato so denimo v vrtec sprejemale tudi argentinske malčke. Nekatere so delovale tudi med domorodnim prebivalstvom v Formozi na severovzhodu države. Čez čas so nekatere poskusile organizirati ljudsko šolo na obrobju Buenos Airesa v kraju San Antonio de Padua, kjer je bil frančiškanski samostan. Brezplačno šolo so ohranjale z opravljanjem dnine na bližnji pristavi. Plačilo za to delo jim je zagotavljalo skromno preživetje.

30 Za slovensko šolstvo, *Slovenski list*, 8, 1937, št. 6, str. 5; Hladnik 2014, str. 187–188.

nekaj ur prisostvovali slovenskemu pouku. Za manjše plačilo so bili učencem na voljo tudi zajtrk, kosilo in popoldanska malica. Lakner opozarja, da je imela slovenska šola zaradi tega tudi socialno noto. Aprila 1938 je državna šolska komisija odredila, da prostori društva Tabor ne smejo biti v isti zgradbi kot slovenska šola. Društvo se je sklenilo izseliti. Pouk so prekinili. Čas brez pouka so člani šolskega društva izkoristili za prenovo prostorov. Šola je po izselitvi društva v uporabo dobila prostore celotne hiše. Od tedaj so tu bivale tudi šolske sestre, otrokom pa je bil na voljo internat. Šolo je tedaj obiskovalo 44 otrok, v letu 1939 pa 48. Učenci šole so sodelovali pri različnih izseljenskih prireditvah, poročila o delovanju šole pa so pogosto objavljali v Slovenskem listu. Število učencev se je počasi povečevalo. Letopis južnoameriških Slovencev za leto 1941 navaja, da je omenjeno šolo v četrtem letu delovanja obiskovalo 56 učencev.³¹

Zavod je bil sprva namenjen le slovenskim otrokom. Argentinsko šolsko ministrstvo je leta 1942 sprejelo sklep, da morajo biti tovrstne nacionalne ustanove odprte za vse otroke. Slovenski zavod je zaradi selitev Slovencev iz La Paternala v druge predele Buenos Airesa in vključevanja argentinske mladine v internat počasi izgubljal slovenski značaj. Dr. Irene Mislej je v članku iz leta 1990 poročala, da internat še vedno obstaja. Obiskujejo ga argentinski otroci.³²

Veleposlanik Cankar se je poleg ustanavljanja šol zavzemal tudi za gradnjo skupnega Jugoslovanskega doma. Menil je, da bi takšen kulturni center lahko povezal vse Jugoslovane. 25. junija 1939 so ob praznovanju Vidovega dne položili temeljni kamen za poslopje. Načrte za dom je pripravil arhitekt Viktor Sulčič. Dom so dogradili leta 1941, vendar zaradi druge svetovne vojne ni resnično zaživel.³³

Zavod svetega Cirila in Metoda

25. novembra 1933 je Benedikt Gomišček v soseski Villa Madero ustanovil zavod Lipa. Šlo je za zasebno deško vzgajališče s polnim imenom Zavod svetega Cirila in Metoda. Ustanova je sprejemala dečke med 4. in 14. letom starosti in jim omogočila vso oskrbo. Namenjena je bila predvsem slovenskim otrokom, katerih starši so bili zaradi službe ali drugih razlogov primorani oddati otroke med letom v tujo oskrbo. Gomišček je zaradi lažjega pokrivanja izdatkov sčasoma začel vpisovati tudi argentinske dečke. Pouk v zavodu je bil sestavljen iz dveh delov. Vsak dan so učenci prisostvovali štirim uram državne argentinske šole, preostale tri pa so bile namenjene posebnim vsebinam, ki jih je določal zavod. Omenjeni notranji del programa je verjetno v glavnem potekal v slovenščini. Gojenci zavoda so včasih nastopali na prireditvah slovenskih društev, kjer so se z recitiranjem slo-

31 Lakner, »Slovenska šola na Paternalu«, 64–66; Mislej 1990, str. 188.

32 Mislej 1990, str. 188.

33 Rahten 2009, str. 67.

venskih pesmi izkazali tudi argentinski dečki.³⁴ Ustanovo so podpirali nekateri dobrotniki in podjetja. Gomišček v zahvali, objavljeni v Slovenskem tedniku leta 1934, pove: »Večkrat smo bili primorani prositi pomoči, za naše učence, pri drugih. Lastnik zemljišča nam bode v kratkem poklonil v ta namen četrť kvadre zemlje. Tovarna svinca v Villa Lugano je prispevala za vse šolske potrebščine. Laboratory Suary so nas oskrbovali brezplačno z zdravili, itd. Hvala vam vsem.«³⁵ Obdobje delovanja ustanove v literaturi ni jasno opredeljeno. Objava v Slovenskem listu dokazuje, da je leta 1940 še sprejemala otroke. Mislej o njenem delovanju zapiše: »Uspešno je živela in se razvijala dolga leta.«³⁶

Šola v župniji svetega Rafaela

Leta 1939 sta bila v okraju Villa Devoto na novo ustanovljena javna šestrazredna župnijska šola in vrtec. Do leta 1940 sta delovala v okviru župnije svetega Rafaela. Njuno ustanovitev je podpiral izseljenski duhovnik Jože Kastelic. Vsaj del pouka je nedvomno potekal v slovenščini. V Villo Devoto so iz La Paternala dnevno prihajale sestri Roza Hrašovec in Frančiška Giminez ter tri civilne učiteljice.³⁷

Sklep

Do druge svetovne vojne je bogato društveno življenje uspelo organizirati le primorskim beguncem, ki jih je bilo največ. Pred drugo svetovno vojno so bila najpomembnejša društva Slovensko prosvetno društvo, Izseljensko društvo Tabor, GPDS Naš dom in Ljudski oder. Primorska skupnost ni bila enotna. Pogosto so bile v ospredju ideološke delitve. Razdrobljenost materialnih in človeških potencialov je dolgoročno slabo vplivala na delovanje društev. Veliko število društev samo po sebi ni bil omejujoč dejavnik. Glede na številnost slovenskih izseljencev v tem obdobju, bi bilo pričakovati, da več društev v svoje delo laže vključi razsejane posameznike. Zdi se, da so bile razmere za slovensko društveno življenje v Buenos Airesu drugačne. Velika večina Slovencev v društva ni zahajala, drugi pa so se, glede na svetovnonazorsko usmeritev, razdelili po več organizacijah.

Vsa slovenska društva pred prvo svetovno vojno so priznavala velik pomen, ki bi ga pri ohranjanju jezika in zavesti imeli slovenski tečaji. Kljub temu šole, ustanovljene v društvu Sokol leta 1933, niso materialno podpirali. Vsa društva so

34 Benedikt Gomišček, Naša pot.« *Slovenski tednik*, 8, 1936, št. 375, str. 8.

35 Benedikt Gomišček, Vzgojevališče Lipa, *Slovenski tednik*, 40, 1934, št. 281, str. 5.

36 Lipa, *Letopis južnoameriških Slovencev za leto 1941 = Anuario de los Eslovenos en Sud America: koledar*, (ur. Andrej Škrbec), Buenos Aires 1941, str. 67; Mislej 1990, str. 189.

37 Ribarič 1991, str. 16.

sokolsko nadzorstvo nad šolo problematizirala v svojem tisku. Nestrinjanja so se odražala tudi v številu učencev. Šolo je obiskovalo le okoli 20 otrok. Njeno vzdrževanje je za Sokol in kasneje Tabor predstavljalo velik finančni zalogaj. Slovenska društva sredi tridesetih let 20. stoletja večinoma niso imela svoje infrastrukture. Vse prireditve in društvena srečanja so potekali v najetih prostorih. Najmanjše prostorov za slovenski pouk je bilo drago. Preostala društva predvsem iz tega razloga niso organizirala lastnih šolskih aktivnosti. Širša vsebina slovenskih tečajev ni znana, očitno pa je, da niso imeli niti stalne vsebine niti enotnega ustroja. Tečaji so bili odvisni predvsem od razmer v posameznem društvu, angažiranosti posameznikov in pomoči iz domovine.

Prikaz ponazarja vse ustanove predvojne emigracije v Buenos Airesu, kjer je pred drugo svetovno vojno potekal pouk v slovenščini.

Dodaten društveni zagon je pri vseh Jugoslovanih v Buenos Airesu povzročil prihod veleposlanika dr. Izidorja Cankarja, ki mu je skupaj z društvi uspelo reorganizirati obstoječe izseljenske šole. Slovenski tečaj v La Paternalu so spremenili v zavod, ki je učencem omogočil celodnevno oskrbo. Njeno uvedbo so močno podpirali tudi starši otrok. Čeprav se je v zavod vsako leto vpisalo več učencev, njihovo število po dostopnih podatkih ni preseгло 60. Slovenci, ki so se med obema vojnoma izseljevali v Argentino, so bili povečini nižjega socialnega statusa, kar je nedvomno vplivalo tudi na njihov odnos do izobrazbe.

Paradokсно je, da so se številni Primorci izselili v Argentino zaradi fašističnega nasilja nad slovenstvom in zapostavljanja slovenščine, vendar jim v novi domovini zaradi opisanih razlogov ni uspelo ohraniti narodne identitete.

Beneški Slovenci in Prekmurci, ki so svoja društva ustanavljali v letih po drugi svetovni vojni, so pred vojno v primorska društva zahajali zelo redko. Obi-

skovali niso niti slovenskih šolskih tečajev, ki so jih organizirali Primorci. Razloge za to gre iskati v oddaljenosti njihovih bivališč, narečnih preprekah in očitni nepovezanosti slovenskih izseljencev v Argentini kot celoti. Morebiten zalet, ki bi ga dobila slovenska društva in šole zaradi prizadevanja veleposlanika Cankarja, je prekinila druga svetovna vojna. Sama vojna na delovanje društev sicer ni imela večjega vpliva, je pa prispevala k še večji ideološki polarizaciji. Vsa slovenska društva, razen Našega doma, so se leta 1947 povezala in ustanovila skupno društvo Slovenski ljudski dom. Nova društvo se je vključilo tudi v Slovansko unijo, organizacijo, ki je od leta 1941 povezovala različne slovanske skupine v Argentini. Zagovarjala je stališča Sovjetske zveze, v njej pa je imela pomembno vlogo tudi Komunistična partija Argentine (KPA). Levim skupinam nenaklonjena peronistična oblast je leta 1949 KPA in Slovansko unijo prepovedala. Tudi Slovenski ljudski dom je moral prenehati delovati. To je imelo pogubne posledice za jezikovno znanje in narodno zavest predvojnih slovenskih izseljencev. Društvo Naš dom je kot podporno in apolitično društvo kmalu lahko delovalo naprej, vendar šolske dejavnosti v društvu niso nikoli obnovili.³⁸

Viri in literatura

Časopisni viri

- Gomišček, Benedikt: Vzgojevališče Lipa, *Slovenski tednik*, 40, 1934, št. 281, str. 5. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-1JBVJRDT/cb37710e-0e-84-46e0-84b3-1b547718ea8e/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Gomišček, Benedikt: Naša pot. *Slovenski tednik*, 8, 1936, št. 375, str. 8. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-2JoNS4UW/cea08d75-9700-4e9a-b31e-182ed67392b6/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Iz občnega zbora G. P. D. S. v Villa Devoto, *Slovenski tednik*, 7, 1935, št. 302, str. 4. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-MAPJLFXA/18caob33-eb1f-43aa-b813-9ba05d89923e/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Naša šola na Paternalu, *Novi list*, 2, 1936, št. 71, str. 2. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DGMH6ZY2/ofd776de-e408-447d-af6c-oddc857024fc/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Naši v Južni Ameriki v letu 1937, *Slovenski list*, 8, 1938, št. 52, str. 1. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JCFBANYWM/be852ddb-f2f3-4b05-b1af-b500b586d1aa/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Naznanilo, *Slovenski list*, 11, 1940, št. 170, str. 3. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-2ZWJTU4I/e6274266-8coe-4f8a-86ef-be644db1c143/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).

³⁸ Sjekloča 2004, str. 174–175. in Intihar 2020, str. 15.

- Občni zbor Tabora, *Novi list*, 3, 1936, št. 116, str. 1. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-A2IMFO2J/b9b2fcc1-0627-46c5-991e-1695a2coade7/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Prva slovenska osnovna šola iz Villa Devoto, *Novi list*, 1, 1933, št. 13, str. 2. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OTEZ8SoN/8d45294f-3ef6-4e2a-b49d-35e646f1bf86/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Prva slovenska osnovna šola v Buenos Airesu, *Novi list*, 1, 1933, št. 15, str. 7. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-LRJQLLLB/553a3fco-9cfb-457a-99c3-3bdd55899629/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Prvi koraki za rešitev našega izseljenskega šolskega vprašanja, *Slovenski list*, 8, 1937, št. 6, str. 5. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-I733VYMC/dbe4a36c-42a5-48ec-9254-afa2e7be95a2/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Slovenska osnovna šola v Buenos Airesu: otvoritev II. šolskega leta, *Novi list*, 1, 1934, št. 36, str. 2. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ZSHBM-1DW/9a58a1bd-746b-479d-9c6a-2e2528b3e937/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Škerbec, Andrej: Vprašanje slovenske šole, *Slovenski tednik*, 7, 1936, št. 339, str. 3. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-BGPPPH4L/c2147354-39f-1-4dco-a5ce-affc3fddf761/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- T. D.: Prvi Slovenci v Argentini, *Svobodna Slovenija* 61, 2002, št. 28, str. 2. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-EKVQH4VQ/442d2b24-6a77-435e-88bo-77c9e280883c/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Vedno manj gostilen na Peternalu, *Slovenski tednik*, 4, 1932, št. 163, str. 2. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-U5227DI9/4fa44f93-24c2-4019-9ffe-6e0eae6259fb/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).
- Za slovensko šolstvo, *Slovenski list*, 8, 1937, št. 6, str. 5. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-I733VYMC/dbe4a36c-42a5-48ec-9254-afa2e7be95a2/PDF> (pridobljeno: aprila 2020).

Literatura

- Banko, Catalina, Mouzakis, Pablo: Slovene immigration to Argentina in the inter-war period, *Dve domovini*, 2003, št. 18, str. 145–158. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-HPPZVoDW/75f201fd-a3ac-400a-aeb5-b-8c7468650e4/PDF> (pridobljeno: februarja 2020).
- Brajčev, Joško: Slovenska kultura v Buenos Airesu, *Slovenski izseljenski koledar za južno Ameriko : za navadno leto 1937* (ur. Andrej Škerbec, Ivan Kacin, Mirko Peljhan), Buenos Aires 1936.
- Genorio, Rado: Socialnogeografske značilnosti razvoja poselitve v Slovencev v Buenos Airesu, *Geographica Slovenica*, 23, 1991, str. 425–426. https://giam.zrc-sazu.si/sites/default/files/gs_clanki/GS_2301_423-438.pdf (pridobljeno: april 2020).
- Hladnik, Janez: *Od Triglava do Andov*, 2. izdaja, Ljubljana, Gorica: Župnija Rovte, Založba Družina, Goriška Mohorjeva družba, 2018.

- Intihar, Matic: Slovensko izseljensko šolstvo na primeru Buenos Airesa, magistrska naloga, Filozofska fakulteta UL, 2020.
- Kacin-Wohinz, Milica: Raznarodovanje primorskih Slovencev – dejavnik za izseljevanje, *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki* (ur. Irene Mislej), Ljubljana 1995.
- Kalc, Aleksej: Nekateri vidiki primorskega izseljevanja v Južno Ameriko do prve svetovne vojne, *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki* (ur. Irene Mislej), Ljubljana 1995.
- Kovač, Franc: Naš dom, *Letopis Južnoameriških Slovencev za leto 1941 = Anuario de los Eslovenos en Sud America: koledar* (ur. Andrej Škrbec), Buenos Aires 1941.
- Lakner, Franc: Slovenska šola na Paternalu, *Letopis Južnoameriških Slovencev za leto 1941 = Anuario de los Eslovenos en Sud America: koledar* (ur. Andrej Škrbec), Buenos Aires 1941.
- Lipa, *Letopis južnoameriških Slovencev za leto 1941 = Anuario de los Eslovenos en Sud America: koledar* (ur. Andrej Škrbec), Buenos Aires 1941.
- Mislej, Irene: Kulturna zgodovina Slovencev v Južni Ameriki, *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki* (ur. Irene Mislej), Ljubljana 1995.
- Mislej, Irene: Odsek Slovenija v Buenos Airesu, *Slovenski koledar* (ur. Jože Prešeren), Ljubljana 1989.
- Mislej, Irene: Slovensko šolstvo v Argentini, *Slovenski koledar* (ur. Jože Prešeren), Ljubljana 1990.
- Rahten, Andrej: Izidor Cankar and the Royal Yugoslav Legation in Buenos Aires, *Dve domovini*, 2009 št. 29, str. 73–77. http://twohomelands.zrc-sazu.si/uploads/issues/1542886462_DD_TH_29_web.pdf (pridobljeno: marec 2020).
- Ribarič, Mateja: Slovensko šolstvo v Argentini in Avstraliji, diplomatska naloga, Filozofska fakulteta UL, 1991.
- Sjekloča, Marko: *Čez morje v pozabo*, Celje: Fit media, 2004.
- Štoka, Franc, Ščurk, Mirko: 40 let Delavskega kulturnega društva »Ljudski oder« v Buenos Airesu, *Slovenski izseljenski koledar* (ur. Zima Vrščaj, Mila Šenk), Ljubljana 1965.
- Vlado Valenčič, *Izseljevanje Slovencev v tujino do druge svetovne vojne, Dve domovini*, 1990, št. 1 (1990), str. 69. (pridobljeno februarja 2020).

Povzetek

V obdobju med obema svetovnima vojnama se je v Argentino izselilo med 25.000 in 30.000 Slovencev. Zaradi možnosti zaposlitve so se večinoma naselili v glavnem mestu Buenos Aires. Tedanji slovenski priseljenci so izhajali iz Primorske, od koder so bežali pred fašističnim zatiranjem, iz Prekmurja, ki je bilo ekonomsko slabo razvito, in iz Beneške Slovenije, od koder so se posamezniki izseljevali zaradi obeh razlogov. Skupnosti Slovencev so se izoblikovale po različnih

delih Velikega Buenos Airesa. Na območju La Paternala so se ustalili Primorci, v Avellanedi Prekmurci in v Villi Balester Beneški Slovenci. Sčasoma so se s teh območij razseljevali tudi po drugih predelih razvijajočega se mesta. Skupnosti so ustanovljale različna društva, ki so negovala slovensko kulturo. Posamezna društva so organizirala lastne slovenske šolske tečaje, ki so skrbeli za prenašanje slovenščine na mlajše generacije. Politična neenotnost je dolgo onemogočala sodelovanje med njimi. Slovenskim šolskim tečajem v taki obliki ni uspelo blažiti asimilacijskih pritiskov na generacije otrok, rojenih v Argentini, kar je vplivalo na zaton slovenske zavesti.

Rok Kastelic*

Orientalizem v učnih načrtih za zgodovino in geografijo do leta 1945

Orientalism in the history and geography curricula until 1945

Izvleček

Članek na podlagi kopice učnih načrtov od leta 1876 do 1945 proučuje, kako so se o Orientu učili otroci in mladi. Ob tem pa korak za korakom razkriva razraženost orientalističnega diskurza, ki ga pred tem kratko predstavi in vzpostavi pojem kurikularnega orientalizma ter pokaže njegov obseg in pomen. Ob slutnji kompleksnosti sveta in ob njegovem kar največjem razumevanju skuša delo pokazati, kako bi se bilo primerno lotiti učnih vsebin, ki jih orientalizem ogroža, ter z njimi usposobiti otroke in mlade za ustrezno interpretiranje vsakdanje stvarnosti. To je namreč glavni namen šole. Tako so v delu prisotne tudi zgodovinska kritična refleksija, analiza družbenega stanja in smernice, kako bi ga bilo mogoče izboljšati v smeri večjega spoštovanja življenja vsakega človeka in njegovega kulturnega okolja.

Abstract

On the basis of a number of curricula between 1876 and 1945, the article investigates how children and young adults were taught about the Orient. In doing so, it reveals step by step how widespread orientalist discourse is, shortly presenting it, establishing the notion of curricular orientalism and showing its extent and significance. Sensing the complexity of the world and striving to understand it as much as possible, the article points to a suitable way of tackling the learning content threatened by orientalism, thus helping children and young adults achieve a suitable interpretation of everyday reality. For this, after all, is the main purpose of education. The article also contains historical critical reflection, and analysis of the social conditions and guidelines, which could be improved with regard to greater respect for the life of every individual and their cultural environment.

Ključne besede: orientalizem, učni načrti, Orient, Evropa, Said, domoljubje

Key words: orientalism, curricula, Orient, Europe, Said, patriotism

Uvod

V pričujočem delu bomo proučili obravnavo Orienta v učnih načrtih za zgodovino in geografijo do leta 1945. Izhajamo iz teze Edwarda Saida, da je v Evropi

* Rok Kastelic, prof. zgodovine in geografije, Gimnazija Jožeta Plečnika, e-pošta: rok.kastelic@gmail.com

ves čas prisoten občutek kulturne enotnosti te celine nasproti bližnji sosesčini v severni Afriki in jugozahodni Aziji, kar pa je seveda sporen koncept. Čeprav je zgodnje otroštvo odločilen trenutek pri vgrajevanju družbenih struktur v posameznika in se ta vgraditev zgodi še pred usvojitvijo govora, pred racionalnim in obvladanim mišljenjem,¹ je šolski sistem – ki je monopoliziral mnogo pravic do interpretacije – pomemben dejavnik v razvoju vsakega posameznika in njegovega načina gledanja na svet. Učni načrti podajajo diskurz, ki ga učenci do neke mere ponotranjijo, potem pa ga ti učenci – tedaj že odrasli ljudje na pomembnih družbenih položajih – znova zapišejo v učne načrte. Tako se v učnih načrtih ponavlja isti diskurz, ki sicer ni nikoli dokončen, a je močno zaznamovan s preteklostjo in prilagojen sedanjosti.² Vsak dokument ima pravzaprav dve plati – kakor list papirja. Po eni strani je najprej dokument o samem sebi, po drugi strani pa je dokument o tistem, o čemer piše. Torej vsak učni načrt najprej odraža čas in prostor, v katerih je nastal, nato pa nam govori o tem, kaj se je vtisnilo v misli učiteljev in učencev.³ V besedilih, če jih beremo dovolj analitično, namreč obstajajo nezavedni elementi, ki odpirajo pot k temu, kako so v določenem času dojemali resničnost.⁴ Tako lahko z učnimi načrti sledimo specifičnemu diskurzu, ki ni zgolj orientalističen,⁵ marveč ga lahko označimo kar kot kurikularni orientalizem, saj samemu sebi omogoča preživetje tudi v naslednji generaciji oz. z naslednjim učnim načrtom. To je nekakšen mikrodiskurz, saj o njem navsezadnje odloča le peščica odločevalcev o sprejetju učnega načrta, ki pa ima tako velike posledice, da bi ga lahko opredelili tudi kot makrodiskurz – sprejemajo ga cele generacije učencev. Torej je to dvoplasten pojav, ki ohranja samega sebe. To ni sicer nič nenavadnega; vsak diskurz namreč deluje tako, da se nanaša sam nase in se s tem vedno znova dodatno afirmira ter zavrača že vsako razmišljanje, ki bi govorilo zoper to razumevanje. Kljub temu pa je državni monopol nad učnimi vsebinami tako bistveno pomemben za formacijo vsakega posameznika, da je ta diskurz smiselno specificirati in ga definirati kot enega od poddiskurzov, ki skupaj sestavljajo orientalizem. Kot že rečeno, označili ga bomo kot kurikularni orientalizem. S tem ga ne dodajamo ob bok latentnemu in manifestnemu orientalizmu, ki ju je predstavil Said,⁶ temveč predvsem definiramo območje njegove pojavnosti, to je učnih načrtov. Kurikularni orientalizem tako omogoča tudi nekakšen mikrozdgovinski pristop, saj

- 1 Roger Chartier, povzeto po: Pierre Bordieu, Sociologija, zgodovina, književnost, *Studia humanitatis* (Ljubljana, 2011), 62.
- 2 Nekateri zgodovinarji bi tukaj na mestu besede diskurz uporabili besedo mentaliteta. Sodimo, da je to manj natančna beseda, ki ne izrazi toliko določujoče vloge na posameznika, kakor to naredi beseda diskurz. (Pierre Bordieu, Sociologija, zgodovina, književnost, 66.)
- 3 Carlo Ginzburg, povzeto po: Pierre Bordieu, Sociologija, zgodovina, književnost, 168.
- 4 *Ibid.*, 176.
- 5 Delo, ki odpira celotno področje raziskovanja in mu sledimo tudi v pričujočem članku, je: Edward W. Said, *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*, ISH Fakulteta za podiplomski humanistični študij, *Studia humanitatis* (Ljubljana, 1996).
- 6 Edward W. Said, *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*, 258.

nam ponuja možnost vnovičnega premisleka Saidove splošne trditve, da je na podlagi iz globine pozabljenega primera⁷ orientalizem odziv na strah kristjanov pred muslimani. Ker smo se odločili za proučevanje učnih načrtov – torej državnih dokumentov, ki so vsekakor pomembni primeri, pa si lahko mislimo, da Said prav gotovo ni razmišljal o učnih načrtih na območju Slovenije, ko je zatrdil tako splošno stvar, ki bi se morala potrditi tudi v našem primeru, če naj bi mu dali prav. Po drugi strani pa vendar ne govorimo o eni nedvoumni in jasni resnici, temveč o tem, kako se nam ta resnica kaže, oz. o njenih reprezentacijah, tako da lahko do neke mere potrdimo teze Saidovega Orientalizma in ugotovimo, kakšne so drugačne smernice v okviru kurikularnega orientalizma na Slovenskem, saj nam »že en sam globinsko analiziran primer lahko predstavlja podlago za posplošitev«. ⁸ To lahko zatrdimo zato, ker je vsak učni načrt po izvedenem pouku vplival na toliko ljudi, da je njegov vpliv pravzaprav splošen za določeno zgodovinsko obdobje na Slovenskem. Osredotočili se bomo na obdobje do konca 2. svetovne vojne, ko območje Slovenije doleti večji družbeni pretres, ki vpliva na učne načrte in bi se ga bilo treba lotiti posebej – vse do leta 1991, ko Slovenija postane samostojna, s čimer se začenja še tretje tovrstno obdobje.

»Imenitne zgodbe iz občne zgodovine«

O ciljih (oz. njihovi smiselnosti) pouka geografije in zgodovine na tem mestu ne bomo razpravljali, vendar pa se je uvodoma vsekakor treba dotakniti zanimivega pogleda na ta dva učna predmeta, ki vidita glavni smoter (končni cilj, namen, usmeritev zakaj sploh početi nekaj; »kar se hoče doseči s prizadevanjem«⁹) v imenitnih zgodbah iz preteklosti. V učnem načrtu iz leta 1889 je o zgodovini zapisano: »Smoter: Vedeti naj imenitnejše dogodke iz domače zgodovine, avstrijsko-ogerske monarhije in posamezne posebno imenitne zgodbe iz občne zgodovine.«¹⁰ Naveden je celoten učni smoter, ne zgolj delček, kakor bi napačno sklepali, če bi ga brez premisleka primerjali z današnjimi splošnimi cilji pouka. Mislimo si lahko, da so te imenitne zgodbe izbrane precej v skladu s prvima deloma zapisanega učnega smotra oz. da ju morajo podpirati. Nobena zgodba namreč ni čisto nevtralna, temveč vsaka prispeva nekaj k temu, kako se svet reprezentira posamezniku. V učnem načrtu, ki je izšel zgolj leto po tem, je jasno

7 Carlo Ginzburg, povzeto po: Pierre Bordieu, Sociologija, zgodovina, književnost, 174.

8 Ibid.

9 Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja: tiskana izdaja 2014, spletna izdaja 2014; dostopna prek aplikacije Fran: <https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=smoter> (dostopno 29. 4. 2021).

10 Lehrpläne für die Volksschulen des Küstenlandes in deutscher, italienischer, slovenischer und kroatischer Sprache. (Veröffentlicht zufolge Erlasses des Präsidiums der k. k. Landesschulbehörden für das Küstenland vom 10. August 1888, Z. 7307 ex 1887.) Im kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage (Wien, 1889).

zapisano, da je namen: »Znanje najvažnejših dogodljajev iz domače zgodovine in nekaterih iz občne zgodovine, posebno takih, kateri utrjajo značaj in zbujaajo ljubezen do domovine.«¹¹ Nato pa so v prvem oddelku višje skupine predvidene naslednje pripovedke iz občne zgodovine: »O Solonu in Krezu, o Krezu in Ciru in pripovedke iz avstrijske zgodovine.«¹² Vsekakor za našo tematiko zanimiva izbira. Solon kot moder stari Grk, ki je postavil temelje za atensko demokracijo; Krez kot bajno bogati voditelj Lidije in graditelj Artemidinega templja; Cir kot perzijski osvojevalec in veliki kralj štirih koncev sveta. Danes bi taistemu Ciru rekli Kir Veliki. V čem bi lahko pripovedka o teh slavnih zgodovinskih osebah vzbujala ljubezen do domovine? Morda s pomočjo delitve na »naš Zahod« in »tuji Vzhod«, kakor opozarja Said, ki pravi, da je orientalizem navzoč že od Ajshila? Ta je v drami Peržani poosebil Azijo kot ostarelo perzijsko kraljico, s tem pa za vedno ločil Orient od Zahoda. Evropa je opisana kot zmagovalka nad Azijo, oddaljenim in tujim, pravzaprav sovražnim svetom, ki mu je v neki zanj slavni preteklosti uspevalo ohranjati višjo kulturo in moč, danes pa je obsojen na izgubo in žalovanje, saj mu je Evropa prevzela primat.¹³ S takšnimi trditvami si je Said nakopal kar nekaj tehtnih kritik.¹⁴ Kljub (prevelikemu) pogumu njegovih trditvev pa se lahko z gotovostjo strinjamo, da »imaginativna geografija in zgodovina pomagata duhu intenzivirati njegov občutek zase, s tem da dramtizirata oddaljenost in različnost med tem, kar je blizu, in onim, kar je daleč stran.«¹⁵ Morda je v tem skrit smoter, ki so ga imeli načrtovalci učnega načrta leta 1890, čeprav ga oni gotovo ne bi izrazili tako oz. se ga niti niso zavedali na tak način. Bachelard bi temu smotru rekel poetika prostora, saj »prostor pridobi emocionalen ali pa celo racionalen pomen v poetičnem procesu.«¹⁶ Taka zamišljena vednost prežema zgodovino in geografijo in ju pogosto celo povozi; vsekakor lahko trdimo, da obstaja še nekaj več od pozitivne vednosti.¹⁷ To zamišljeno podobo *drugega* zdaj proučuje znanstvena disciplina imagologija,¹⁸ saj obstaja nekaj več, kar se spretno izmika in ustvarja stereotipe, strahove, po drugi strani pa tudi krepi domoljubje ter ne nazadnje identiteto – vprašanje pa je, ali to dela na družbeno koristen način.

11 Nadrobni učni načrt za pouk v realijah na ljudskih šolah Postojinskega okraja, izdelan v okrajni učiteljski konferenciji leta 1890. Potrjen z odlokom visokega c. kr. deželnega šolskega sveta od dne 3. julija št. 1919 ex 1890. Izdal c. kr. okrajni šolski svet v Postojni, dne 9. sept. 1893 št. 680. str. 8.

12 Ibid.

Pri zapisovanju osebnih lastnih imen smo ohranili obliko, kakršno podaja navedeni učni načrt.

13 Edward W. Said, *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*, 77–79.

14 Jelena Bulić, »Terrae incognitae ili Austrijske Siberije«: Britanski putopisi i putopisci po Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji od Bečkoga kongresa do prvoga svjetskog rata, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, doktorski rad (Zagreb, 2014), 28–29.

15 Edward W. Said, *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*, 76.

16 Ibid.

17 Ibid., 77.

18 Maria Todorova, *Imaginarij Balkana*, Inštitut za civilizacijo in kulturo, Zbirka Vita activa (Ljubljana, 2001), 31.

Poglejmo naslednji primer. »Učni smoter: Najvažnejše pripovedke starega veka. Pregledno znanje najvažnejših dogodbe iz občne zgodovine s posebnim ozirom na kulturno-zgodovinske čine. Zgodovina Avstrijsko-ogerske države.«¹⁹ V prvem letniku so zato obravnavali: »Najvažnejše pripovedke starega veka. Zgodovina starega in srednjega veka do Rudolfa Habsburškega v celotnih slikah s posebnim ozirom na kulturnozgodovinske osebe in dogodke.«²⁰ V drugem in tretjem letniku niso več obravnavali nič vezanega na naš predmet proučevanja. Za učni smoter lahko ugotovimo, da pravzaprav sploh ni resnični smoter, temveč je zgolj vsebinski vodnik. Smoter namreč vedno vsebuje dolgoročni namen, ki pa ga vsebina sama po sebi nima, saj naj bi bila objektivna.²¹ Očitno so bili zelo neideološki (po današnjem razumevanju tega pojma), vendar pa vsebini tudi niso dodali dodatne vrednosti, kar načeloma omogoča prosto pot ideologiji oz. stereotipnim govoricam. Bolj razdelan učni smoter bi lahko to pot delno zaprl, tako pa so dejansko ostajali zgolj pri »najvažnejših pripovedkah starega veka«.²²

V nekem drugem učnem načrtu lahko spet preberemo: »Povesti iz občne zgodovine, kolikor se dotika avstrijske zgodovine ali pa razpravlja o osebah ali dogodkih, ki so bile sosebnno važne za razvoj vesoljnega človeštva.«²³ To nam jasno pokaže, da je bil takrat smoter pouka zgodovine v krepitevi domoljubja, na drugi strani pa je hotel pokazati na razvoj človeštva oz. mejnike, ki so ga bistveno zaznamovali. O obeh tematikah bomo v nadaljevanju še pisali, saj se tudi v učnih načrtih nadgradita; domoljubje je večna tema, pojavlja se v vseh državah, na drugi strani pa razvoj človeštva dobi izrazito ideološki pomen, ki ga bomo podrobno analizirali tudi v njegovih različnih variacijah. Tukaj je za nas zanimiva predvsem raba besede »povesti«, saj se zgodovino ves čas reducira na nekakšno zgodbičarstvo oz. kar na pripovedništvo. Zgodbičarstvo je vredno problematizirati, saj je zgodovina mnogo več kot le to. Poleg »imenitnih zgodb« pri zgodovini se pri zemljepisu obravnava, »kar je naj imenitnejše o zemlji kot svetu«,²⁴ kar odraža čustveni naboj, ki naj ga privzgoji znanje učencem. Poznavanje najimenitnejše stvari naj bi vzbudilo zanimanje za svet, a hkrati tudi nekakšno nejevero nad tem,

19 Učni načrt mestni višji dekliški šoli v Ljubljani. 1895.

20 Ibid.

21 Janez Janžekovič, Filozofski leksikon, Mohorjeva družba (Celje, 1981), str. 261.

Dodajamo še dodaten razlagalni citat iz tega vira: »Smoter je tisto, kar kdo pri svojem prizadevanju motri, na kar meri, kar skuša doseči.«

22 Učni načrt mestni višji dekliški šoli v Ljubljani. Natisnil A. Klein & Comp. (Ljubljana, 1896). str. 9.

23 Lehrplän für achtclassige Volksschulen ... (celotna naslovnica je dvojezična) – Učni načrt za štirirazredne ljudske šole, v katerih se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet. Razglašen na podstavi visokega ukaza c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 10. novembra 1884. l., št. 20691, z razpisom c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko z dne 25. septembra 1886. l., št. 2439. iz 1884. l. Natisnila A. Klein & Comp (Ljubljana, 1902). str. 11.

24 Lehrpläne für die Volksschulen des Küstenlandes in deutscher, italienischer, slovenischer und kroatischer Sprache. (Veröffentlicht zufolge Erlasses des Präsidiums der k. k. Landesschulbehörden für das Küstenland vom 10. August 1888, Z. 7307 ex 1887.) Im kaiserlich - königlichen Schulbücher - Verlage (Wien, 1889).

koliko drugačnosti je v svetu. »Pregled zemeljskega površja po naravnih in političnih skupinah s posebnim ozirom na izvenevropske kulturne države«²⁵ je bil učni smoter²⁶ leta 1895 v mestni višji dekliški šoli v Ljubljani, ki mu ne moremo očitati ozkoglednosti niti evropocentričnosti, vendar pa lahko sumimo, da je v praksi iz tega učnega smotra nastajalo veliko posploševanj in so se razvijali stereotipi. V evropski književnosti pa tudi na splošno v zavesti je bilo veliko namigov na orientalsko spolnost, ki naj bi bila bolj čutna in brez predsodkov,²⁷ kar bi lahko bilo vir zgražanja nad Orientom za učenke spodobne višje dekliške šole, vendar pa o tem lahko zgolj ugibamo. Vsekakor pa je že sam izbor besed zgovoren: »Pregled po naravnih in političnih skupinah.« Nujno je razvrstiti zunajevropske kulturne države, glede na fizično geografske dejavnike in glede na njihovo politično ureditev. Pri pregledu torej ni bistvena kultura teh narodov, temveč njihov razpored in pregled, ki zanemarja kompleksnost številnih družbenogeografskih danosti. Seveda je to izpeljano iz nekaj besed, zato ni nujno resnično, postavlja pa vseeno pod vprašaj ustreznost učnega načrta, ki so ga takrat zasnovali.

Naslednji učni smoter pravi: »Učenci naj poznajo najvažnejše prigodbe iz zgodovine svojega domovja, iz domovine in občne zgodovine, sosebno take, ki jim ustanavljajo značaj in pospešujejo domoljubje,«²⁸ in tako lahko spet opazujemo prigodbene preplet med domoljubjem in fragmenti občne zgodovine. Ob tem naj bi učenci pri zemljepisu spoznali območja na Zemlji po politični razvrstitvi ter dobili vpogled v različne kulturne slike.²⁹ Težko si je ob tem predstavljati, da bi se razvijala empatija do človeka, ki je konstitutivni element vsake (tako ali drugače zamejene) družbe. Prav tako k temu ne pripomorejo »pravljice in pesmi, v katerih je ohranjeno sporočilo o velikih osebnostih iz domače zgodovine,«³⁰ čeprav se ni težko strinjati, da tudi v njih načeloma ni nič slabega. Težava je le v tem, da v učnih načrtih ob imenitnih zgodbah umanjka prikaz vseh drugih, malo manj imenitnih resničnosti, ki so lastne našemu svetu – in imajo večjo sporočilno vrednost za današnji čas.

Zanimiv nasvet za uporabo zgodb o osebnostih zasledimo v učnem načrtu iz leta 1879, ki ga bomo nekoliko pozneje vsebinsko podrobneje pregledali. Za začetek pravi takole:

25 Učni načrt mestni višji dekliški šoli v Ljubljani. 1895.

26 Spet gre za smoter, ki to pravzaprav ni. V prihodnje na to besedno luknjo ne bomo več opozarjali, saj za naše proučevanje ni bistvena.

27 Edward W. Said, *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*, 237.

28 Lehrplan für siebenklassige Volksschulen ... (celotna naslovnica je dvojezična) – Učni načrt za sedemrazredne ljudske šole, v katerih se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet. Razglašen na podstavi visokega ukaza c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 10. novembra 1884. I., št. 20691, z razpisom c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko z dne 25. septembra 1886. I., št. 2439. iz 1884. I. Natisnila A. Klein & Komp (Ljubljana, 1904). str. 11.

29 Ibid.

30 Učni načrt (nastavni program) za I., II., III., IV. razred vseh osnovnih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Državna štamparija Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (Beograd, 1926), str. 11.

»Življenja in delovanja kakšne znamenite osebe se imajo oklepiti tako, da se zdi, kakor da bi učitelj le življenje tiste osebe popisoval. Da je biografsko poučevanje za učence ljudskih šol najpripravnejše, je razvidno iz tega, da jih živo zanima in da brž zapopadejo individualnost (osebnost) zgodovinskega veljaka, med tem ko jim še ni mogoče razumeti zgodovinskih zgodb kot takih po njihovi vzajemnosti, po njihovih vzrokih in nasledkih. Po biografski metodi sledi skupinam zgodovinskih dogodkov enota, kakor na sliki; zato jim pravijo tudi 'zgodovinske slike'.«³¹

Vsekakor je treba pohvaliti didaktični čut pisca teh vrstic in nič ni narobe, če mlajšim učencem zgodovino predstavljamo z zgodbami. Zaradi tega se je razburjala Regine Pernoud leta 1977, ko je v francoskih učnih načrtih očitno pogrešala ta del, ki je bil dolgo časa pravzaprav konstitutivni del učnega načrta za zgodovino na Slovenskem. Poglejmo njeno razmišljanje:

»Zakaj ne bi v nižjih razredih osnovne šole poučevali zgodovine s pomočjo anekdot, samo anekdot, ki so namenjene temu, da ohranijo v spominu ugledna imena, v domišljiji pa nepredstavljljive dogodke, ki jih zna ponuditi samo zgodovina in presegajo vsako legendo? To seveda ne glede na kronologijo, kajti vsakdo ve, da je pri starosti 9–10 let, pri številnih otrocih celo pozneje, časovno sosledje nepomembno. Torej je do te starosti popolnoma nekoristno polniti spomin z datumi, prav kakor je nekoristno vztrajati – čeprav so to dolgo počeli – pri analizah v stadiju, ko je um še nesposoben analizirati. Pač pa ni otroka, naj bo tudi zelo mlad, ki mu ne bi bile vseč zgodbe, še posebej takrat, ko so 'resnične'. Pri tej starosti, ko se mu to, kar mu pripovedujejo, ukorenini za vse življenje, bi bilo najpomembnejše opremiti duha z zgodovinskimi vsebinami, ki imajo za človeka neizčrpen pomen.«³²

Gotovo se lahko s Pernoudovo strinjamo o koristnosti zgodb, ki jih otroci bolje razumejo kakor pa zgodovinsko analizo dogodkov ali kakšen še veliko kompleksnejši vidik zgodovine. Vendar pa je njen argument mogoče obrniti tudi narobe: zgodbe lahko zasejejo negativne predsodke, ki jih je pozneje, celo že v zgodnji mladosti, silno težko izkoreniniti. Vsako ločevanje na »mi« in »oni« lahko ostane globoko v človeku, tako da samodejno favorizira tisto, kar mu je bolj domače, ni pa zmožen sčasoma ovreči nekaterih konceptov. Diskurz je kakor čvrsto ovita mreža, iz katere se riba ne more izviti, ne da bi se mreža predrgnila ob robu čolna ali pa zaradi kakšnega podobnega naključja ali milostnega pose-

31 Lehrpläne für Volksschulen ... (celotna naslovnica je štirjezična) – Učni načerti za ljudske šole, izdani vsled ukaza predsedništva deželnih šolskih oblastnij za Primorje od dne 10. avgusta 1878, br. 5332/VII. (Dunaj, 1879).

32 Regine Pernoud, Nehajmo že s tem srednjim vekom, Družina d. o. o., Zbirka Razumevanja (Ljubljana, 2003), 162–163.

ga.³³ Abstraktna predstava o tem, da je vsak človek Drugi, pri večini ljudi nikoli ne pride niti do tega, da bi imela možnost, da bi vplivala na njihovo ravnanje, saj je niti ne poznajo – na drugi strani pa tisti, ki jo, to prav tako težko živijo. Zato sta pri izbiri zgodb potrebni velika previdnost in uravnoteženost, saj se na ta način posameznik uvaja v diskurz in v njegovo osebno razumevanje stvarnosti. Če bi zgodbe sejale pozitivne predsodke, ki bi povečevali naklonjenost do drugih kultur (a ne na račun samozaničevanja lastne kulture!), bi bile te vsekakor dobrodošle. Nato pa morajo zgodbam v poznejših letih izobraževanja nujno slediti še sintetično-analitični vidiki zgodovine oz. njihovo nadgrajevanje z nekakšnim splošnim razumevanjem. To pa na Slovenskem konec 19. stoletja ob dobršni vzpostavitvi šolstva za vse otroke³⁴ ni bilo mogoče, zato meče senco orientalizma tudi na ta vidik učnega načrta.

Učni načrt, izdelan leta 1890, predvideva obravnavo iznajdbe smodnika in epizodo o Turkih pred Dunajem.³⁵ Nobena izmed obeh tematik ne govori točno o tem, kar želimo obravnavati v tem delu, vendar pa je oboje s tem nekako povezano. Zdi se namreč, glede na druge učne vsebine, ki so izrazito evropocentrične, da se pri obravnavi smodnika ni poudarilo to, da so ga izumili Kitajci, razširili Mongoli in da je nato delno po njih, v veliki meri pa tudi prek islamskega sveta prišel v Evropo, temveč da se je govorilo zgolj o razširitvi uporabe smodnika po Evropi. Ta je ogromnega pomena,³⁶ vendar pa je za predstavo o zgodovini zavajajoče oz. vzpostavlja diskurz samozadostnosti Evrope in njene privzdignjenosti nad preostali svet, čeprav je bilo dejansko kulturno in vojaško stanje v tistem času ravno nasprotno.³⁷ »Turki« se pogosto pojavljajo s svojim obleganjem Dunaja, česar tu ne bomo podrobneje obravnavali, zapišimo pa, da se pojavljajo znova in znova, kot nekakšen osrednji domoljubni motiv. Čim bolj stopnjujemo turško nevarnost, tem bolj raste pomen cesarja, zato so Osmane tako pogosto prikazovali in pri njih seveda poudarjali zgolj njihove nevarne in eksotične lastnosti. V resnici pa v dolgem obdobju turških vpadov Vojna krajina ni bila le branik pred Turki, temveč tudi varovalo pred morebitnimi nemiri na Ogrskem, po drugi strani pa

33 Če Platon, Aristotel, Heidegger in Wittgenstein niso zanikali mističnega, ki presega razum, zakaj bi se omejevali zgolj na razum? Ta misel se zdi v postfoucaultovski literaturi nekako tuja, a jo je vredno ohraniti. Ne želimo te razprave obračati v mistično ali teološko smer, vendar pa hkrati tudi ne želimo zapreti vrat tam, kjer za to ni upravičenega argumenta.

34 Jože Ciperle in Andrej Vovko, Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja, Slovenski šolski muzej (Ljubljana, 1987), str. 61.

35 Nadrobni učni načrt za pouk v realijah na ljudskih šolah Postojinskega okraja, izdelan v okrajni učiteljski konferenciji leta 1890. Potrjen z odlokom visokega c. kr. deželnega šolskega sveta od dne 3. julija štev. 1919 ex 1890. Izdal c. kr. okrajni šolski svet v Postojni, dne 9. sept. 1893 št. 680. str. 8.

36 Jacques Le Goff, Se je Evropa rodila v srednjem veku?, Založba /*cf, Modra zbirka – Delajmo Evropo (Ljubljana, 2006), 190.

37 Fernand Braudel, Strukture vsakdanjega življenja: mogoče in nemogoče – Materialna civilizacija, ekonomija in kapitalizem, XV.–XVIII. stoletje II, 194; Jacques Le Goff, Se je Evropa rodila v srednjem veku?, 242.

je turška grožnja služila kot priročno orodje v procesu centralizacije Habsburške monarhije.³⁸ Zgodbe so nevarna reč in ustvarjajo diskurz, ki ga ljudje nezavedno širijo naprej. Raznovrstne zgodbe, ki bi različne kulture prikazale v njihovi pozitivni luči, bi obogatile družbo in zavedanje vsakega posameznika, da njihov »mi« ni edini, temveč da obstajajo tudi drugi ljudje, druge kulture, ki so kljub veliki drugačnosti enakovredne, zato je do njih treba (in edino upravičeno) pristopati z veliko previdnostjo in spoštovanjem.

Zgodovinske zgodbe so tako kraljevale v učnih načrtih za zgodovino od prvih tovrstnih (in ohranjenih) od zadnje tretjine 19. stoletja do leta 1945. V času, ko Pernoudova (leta 1977) kritizira učne načrte v Franciji, je *imenitnih zgodb* tudi na Slovenskem veliko manj, vendar je na račun tega pridobila sistematična obravnavna zgodovinskih obdobj. Očitno so predvsem biografske zgodbe sčasoma pristale na obrobju zanimanja za snovalce vedno bolj natančnih učnih načrtov, kar je nekatere intelektualce, kot je omenjena avtorica, precej zmotilo. Ti so se želeli bolj ali manj premišljeno vrniti k nekaterim preizkušenim metodam, ki zagotavljajo večje zanimanje učencev, hkrati pa med drugim krepijo ljubezen do domovine, saj so zgodovinske zgodbe premišljeno izbrane. V primeru slovenskih učnih načrtov ne moremo reči, da je ljubezen do domovine z opustitvijo imenitnih zgodb iz zgodovine utrpela kakšno izgubo v okviru kurikula. Ta se je le transformiral in dobil nekatere nove (ideološke) poudarke, svojih glavnih smernic pa ni spremenil.

»Ljubezen do domovine pospeševati«

V številnih učnih načrtih se bolj ali manj eksplicitno pojavlja cilj, da mora pouk pospeševati ljubezen do domovine. To velja za prve učne načrte še iz časa Habsburške monarhije pred dualizmom Avstro-Ogrske in skozi vse državne oblike do dandanes.³⁹ Enako je veljalo tako za zemljepis, ki je želel doseči »poznavanje domovine, pregledno poznavanje Evrope in vse zemlje«,⁴⁰ kakor za zgodovino, katere namen je bil, »v učencih značajnost in ljubezen do domovine pospeševati«.⁴¹

38 Božidar Jezernik, *Imaginarni »Turek«*. V zborniku: *Imaginarni »Turek«*, ur. Božidar Jezernik, Zavod Republike Slovenije za šolstvo (Ljubljana, 2012), 19.

39 Razen v času okupacije med drugo svetovno vojno, ko so vsi trije okupatorji skušali zmanjšati pripadnost domovini. Nemci so takoj ukinili večino učnih predmetov in prepovedali uporabo slovenščine, Italijani pa so spremenili zgolj učne načrte zgodovine, saj so bili ti za ta namen najpomembnejši. Madžari so bili še najuspešnejši, saj so svoj del okupiranega ozemlja dejansko dojemali kot nekaj, kar tudi kulturno spada k njihovi državi (Jože Ciperle in Andrej Vovko, *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*, 77–84).

40 *Lehrpläne für ein- bis lediclassige Volksschulen des Herzogthumes Steiermark*. (Gradec, 1876), str. 28.

41 *Ibid.*

Pomembno je razlikovati med zapisi, ki določajo, da morajo učenci nekaj poznati, usvojiti pregled ali kaj podobnega, ter tistimi zapisi, ki zahtevajo ljubezen, kakšno drugo čustvo ali vrednostno sodbo nečesa.⁴² Zanimivo je, da se v nekaterih učnih načrtih pri zemljepisu pojavlja bolj znanstveno objektivni cilj kakor v učnih načrtih za zgodovino.⁴³ Primer tega je podan že zgoraj. Kljub različni rabi besed pa lahko sklepamo, da nikoli niso imeli predsodkov do privzganjanja ljubezni do domovine, tako je pouk sledil temu smotru tudi pri pouku zemljepisa, kjer sicer ni bil vedno formuliran kot tak. Pogosto pa ga seveda lahko najdemo.⁴⁴

V okvir, ki ga moramo razumeti v kontekstu že omenjene poetike prostora, bi lahko uvrstili tudi naslednji zapis: »Kako se mora človek boriti v ptujih deželah z naravo, da si pribori svoj obstanek in kako mora se ubijati; ... razloži naj jim, kako se naša domovina, naša država odlikuje od drugih in kako ona obilno in zlahka ponuja svojim prebivalcem vsega, česar jim je za življenje potreba.«⁴⁵ Kako poetično izrazje in kakšne predstave lahko to ustvari v domišljiji neukega človeka! To je graditev diskurza o srečni domovini, ki zasenči vse morebitne racionalne ugovore proti idealizaciji lastne domovine in njene kulture.⁴⁶ Smotri kot »spoznavanje domovine in buditev ljubezni do nje«⁴⁷ sestavljajo nekakšno družbeno podlago, iz katere raste povezanost države, hkrati pa distanciranost od ljudi, ki živijo zunaj te države. Gre za več (oz. nekaj drugega) kot za nacionalizem

42 V Jugoslaviji bomo po drugi svetovni vojni videli celo zapoved sovraštva. Npr. v tudi poznejše omenjenem, ki pa nikakor ni edini primer: Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. Ministrstvo za prosveto LR Slovenije (Ljubljana, 1948), 81–82.

43 Npr.: Nadrobni učni načrt za pouk v realijah na ljudskih šolah Postojnskega okraja, izdelan v okviru učiteljske konferencije leta 1890. Potrjen z odlokom visokega c. kr. deželnega šolskega sveta od dne 3. julija št. 1919 ex 1890. Izdal c. kr. okrajni šolski svet v Postojni, dne 9. sept. 1893 št. 680. str. 8; ali pa: Lehrplan für siebenklassige Volksschulen ... (celotna naslovnica je dvojezična) – Učni načrt za sedemrazredne ljudske šole, v katerih se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet. Razglašen na podstavi visokega ukaza c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 10. novembra 1884. I., št. 20691, z razpisom c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko z dne 25. septembra 1886. I., št. 2439. iz 1884. I. Natisnila A. Klein & Komp (Ljubljana, 1904), str. 11; in drugi primeri.

44 Npr.: Začasni učni program za I., II., III., IV. razred vseh osnovnih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ponatisk iz »Uradnega lista ljubljanske in mariborske oblasti« z dne 31. oktobra 1927., št. 445/110. Založila uprava »Uradnega lista ljubljanske in mariborske oblasti«, natisnila pa Delniška tiskarna, d. d. (Ljubljana, 1928). str. 7.

45 Lehrpläne für die Bürgerschulen und Erläuterungen zu Lehrplänen für die allgemeinen Volks- und Bürgerschulen des Küstenlandes in deutscher, italienischer, slovenischer und kroatischer Sprache. (Veröffentlicht zufolge Erlasses des Präsidiums der k. k. Landesschulbehörden für das Küstenland vom 10. August 1888, Z. 7307 ex 1887.) Im kaiserlich- königlichen Schulbücher-Verlage (Wien, 1891). str. 221–222.

46 Pustimo ob strani dejstvo, da ozemlje Slovenije dejansko leži na čudovitem prepletu fizično-geografskih enot (Jadransko morje, Alpe, Dinarsko gorovje, Panonska kotlina), kar mu daje nesporno edinstvenost in visoko vrednost. Glede družbenogeografskih značilnosti pa je že teže presojati, kaj je pozitivno in kaj ne – vsekakor bi lahko tudi tu Slovenijo zelo visoko ovrednotili.

47 Učni načrt (nastavni program) za I., II., III., IV. razred vseh osnovnih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Državna štamparija Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (Beograd, 1926), str. 11.

in tudi ni vredno obsojanja samo po sebi, saj so v okviru Kraljevine SHS živeli vsaj trije narodi, ki so si prizadevali za sožitje v skupni domovini. Je pa treba biti pozoren na to, kajti vsak »mi« predpostavlja »vi«, ki nima enakega statusa kakor »mi«, s tem pa je vsak posameznik v tem »vi« dojet kot manjvreden. Tudi razvijanje etike, ki ga je poudarjal temu sledeči učni načrt, lahko izzveni v povsem napačno smer, saj diskurz ne dovoli več premisleka o tem, do koga je potrebno etično ravnanje, temveč kar izolira etiko na »našo« skupnost, preostale pa odrine stran. Zato smoter, ki poudarja »znanje o najbistvenejših momentih iz minulosti Srbov, Hrvatov in Slovencev; zbujanje nacionalnega in etičnega čustva; razvijanje sposobnosti za spoznavanje in izvrševanje državljskih pravic in dolžnosti«,⁴⁸ ne vzbuja pretirane prepričanosti o enakovrednosti oz. splošni veljavnosti etike za vse ljudi. Nacionalna čustva, državljske pravice in dolžnosti – vse to lahko kaj hitro prekrije humanost, ki je brez tovrstnih državnih opor, posebno ker tudi učni smoter zemljepisa razkriva veliko omejenost obravnavanega geografskega območja, saj namreč – kar nekako kanonsko – pravi, da je namen: »Spoznavanje geografskih razmer domovine in njih vplivov na človeka. Zbujanje ljubezni do domovine.«⁴⁹ Vsebina kakšnega učnega načrta pri zemljepisu pa je popolnoma omejena na takratno domovino in niti ne omeni Evrope, drugih celin ali sveta kot celote.⁵⁰

Bogastvo učnega načrta iz leta 1879

Kar se tiče ljubezni do domovine, je zanimivo, da je učni načrt iz leta 1879 ne predpisuje. Pri zemljepisu se pojavi cilj: »Poznati najvažnejše stvari iz prirodoznanstvenega zemljepisa – natančnejše poznavati domačijo, domačo deželo, avstrijsko-ogersko državo – pregled Evrope in družih zemljin,«⁵¹ pri zgodovini pa je, kot je bilo že omenjeno, predvideval obravnavo zgodovine po zgodovinskih slikah, vendar pa je bil pri izboru teh slik zelo raznovrsten in je dajal učencem veliko širino poznavanja. Čeprav so dajali glavni poudarek domači zgodovini z besedami, da je treba »znati najimenoitnejše zgodbe iz občne zgodovine in bolj natančno one iz zgodovine avstrijsko-ogerske države in domače dežele – pravi-

48 Začasni učni program za I., II., III., IV. razred vseh osnovnih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ponatisk iz »Uradnega lista ljubljanske in mariborske oblasti« z dne 31. oktobra 1927., št. 445/110. Založila uprava »Uradnega lista ljubljanske in mariborske oblasti«, natisnila pa Delniška tiskarna, d. d. (Ljubljana, 1928). str. 7.

49 Ibid., 5.

50 Učne slike iz zemljepisja. Avstrija (podrobni učni načrt). Uredil Anton Maier, založila: Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg (Ljubljana, 1904). Sicer je bil to čas Avstro-Ogrske, vendar se je očito po deželah že dovoljevalo (oz.) predpisovalo nekakšno razlikovanje.

51 Lehrpläne für Volksschulen ... (celotna naslovnica je štirijezična) – Učni načerti za ljudske šole, izdani vsled ukaza predsedništva deželnih šolskih oblastnij za Primorje od dne 10. avgusta 1878, br. 5332/VII. (Dunaj, 1879).

ce in dolžnosti deržavljanov«,⁵² je vredno navesti, kaj vse so takrat obravnavali, čeprav se bomo k tem tematikam še vračali spotoma v naslednjih podpoglavjih.

»Iz zgodovine starega veka.

Egipt: Nil, prekopi (vodotoki), piramide, drugi spominki, značaj ljudstva, primerjanje poljedelskih narodov in pastirskih pa lovskih, vera, stanovi itd.

Feničani: Tergovina, naselbine (Kartagina).

Gerki: ...⁵³

Macedonija: Filip II., Aleksander veliki.

Rimljani: ... punske vojne, Kartagina razdejana ...

Iz zgodovine srednjega veka.

Slike zadevajoče preseljevanje narodov, Atila, Mohamed, ... križarske vojne (Bogomir Buljovski, Rihard I. Angležki, Benetke, Ludovik sveti, vitežki redovi itd.), iznajdbe in najdbe itd.«⁵⁴

Le čudimo se lahko, kako pester nabor vsebin, ki obravnavajo Orient, so imeli takrat v programu, hkrati pa se zdi nenavadno, kam so potem te vsebine izginile v naslednjih učnih načrtih, kajti ni jih več mogoče zaslediti. Oglejmo si malo potencial teh vsebin, ki so dobro izbrane, a pri njih gotovo niso imeli niti časa niti znanja, da bi jih lahko obravnavali na način, ki bi učence popeljal v razumevanje kompleksnosti zgodovine in geografskih regij.

Pri obravnavi Egipta je zanimiva primerjava poljedelskih, pastirskih in lovskih narodov, pri kateri si težko predstavljamo, kaj natančno so se pri tem učili oz. kakšna zgodovinska slika je podajala to vsebino. Je morda šlo tu za biblične Kajna in Abela ter Jožefa v Egiptu? O tem lahko zgolj ugibamo.

Nenavadno je, da ni nobene omembe Mezopotamije, ki je poleg Egipta dosegla najvišji razcvet na mnogoterih področjih v življenju ljudi. Prav tako ni omembe Perzije in njenih vojn z Grki, ki so pozneje med bolj zastopanimi vsebinami v učnih načrtih.

Vprašanje je, ali so pri preseljevanju narodov kaj govorili o Vandalih, ki so se naselili v Severni Afriki in zasedli Kartagino, kar je bil usoden udarec za Zahodno rimsko cesarstvo.⁵⁵ Obenem pa se rimska provinca Afrika, pozneje pod islamom imenovana Ifrikija, ki je bila tako bogata in pomembna provinca, potem ni nikoli več pobrala.⁵⁶

52 Lehrpläne für Volksschulen ... (celotna naslovnica je štirijezična) – Učni načerti za ljudske šole, izdani vsled ukaza predsedništva deželnih šolskih oblastnij za Primorje od dne 10. avgusta 1878, br. 5332/VII. (Dunaj, 1879).

53 Brez česar koli vezanega na Orient; nobene omembe grško-perzijskih vojn.

54 Lehrpläne für Volksschulen ... (celotna naslovnica je štirijezična) – Učni načerti za ljudske šole, izdani vsled ukaza predsedništva deželnih šolskih oblastnij za Primorje od dne 10. avgusta 1878, br. 5332/VII. (Dunaj, 1879).

55 Michael McCormick, *Origins of the European economy: communications and commerce, A.D. 300–900*. Cambridge University Press (Cambridge, 2010), 100; Chris Wickham, *Framing the Early Middle Ages – Europe and the Mediterranean 400–800*. Oxford University Press Inc. (2006), 87.

56 Chris Wickham, *Framing the Early Middle Ages ...*, 642–643.

Obravnava Mohameda pa je na tem mestu za nas morda celo najzanimivejša. Žal lahko o njej zgolj ugibamo. V tistem času je v Evropi o njem krožilo mnogo netočnih predstav in je bil predstavljen kot zahrbtnen, pohoten in maščevalen človek, marsikdaj so ga slikali tudi kot antikrista.⁵⁷ Podobne predstave so ostale še dolgo žive, tako da bi skoraj težko mislili, da je bil takrat obravnavan realno; pogledjmo si le primer iz leta 1976 izpod pisala nekega kvaziintelektualca: »Muslimanska religija, imenovana islam, se je začela v sedmem stoletju. Začel jo je bogat trgovec iz Arabije po imenu Mohamed. Trdil je, da je prerok. Med drugimi Arabci je našel privrženca. Povedal jim je, da so bili izbrani, da bi vladali svetu.«⁵⁸ Te razlage ne moremo z gotovostjo položiti v usta kakšnemu učitelju, ki se je ravnal po učnem načrtu iz leta 1879, vendar pa se zdijo podobne razlage prav mogoče. Marsikatera pa bi lahko še mnogo bolj črnila lik ustanovitelja islama.

Križarske vojne so bile eden od pomembnejših poudarkov pri zgodovini srednjega veka tudi v poznejših učnih načrtih, tako da nas njihova omemba ne preseneča. Primerjalno z drugimi učnimi načrti, ki so temu sledili, pa je izrazito posebna izrecna obravnava podrobnosti, ki jih navaja v oklepaju, torej Baldwina iz Boulogne kot predstavnika prve križarske vojne⁵⁹ in Riharda Levjesrčnega kot predstavnika tretje križarske vojne.⁶⁰

Benetke so bile v križarskih vojnah zelo pomemben zgodovinski akter; s svojo na videz stransko vlogo v tej zgodbi so pravzaprav s posredništvom med križarji in muslimani ter s svojim pragmatičnim trgovanjem utrjevale glavno vlogo v Jadranu in velik vpliv v celotnem Sredozemlju. Njihov vzpon je sicer očiten že v 8., predvsem pa v 9. stoletju,⁶¹ ves čas pa se zanaša na trgovino z Orientom. Vprašanje pa je, koliko so o tem govorili pri pouku, saj takrat tudi zgodovinopisje še ni dalo tako prepričljivih argumentov za takšne trditve.

Pomudimo se malo pri naslednji zgodovinski osebi, svetem Ludviku. Ludvik IX., ki je bil že 27 let po smrti razglašen za svetnika v Katoliški cerkvi, je tudi zanimiv lik, ob katerem so se lahko učili o pomenu svetosti, ki jo lahko živi vsak človek. Spomniti se je namreč treba, da so takrat v ljudski šoli dajali zelo velik poudarek vzgoji učencev, čeprav so šole leta 1869 postale državne in deželne ustanove in niso bile več odvisne od Cerkve. Kljub temu je verouk ostal eden od učnih predmetov in veliko duhovnikov je bilo članov raznih šolskih svetov, tako da so učitelji pri pouku vzgajali tudi s pomočjo vzorov svetnikov.⁶² Ludvik IX. je v svojih zadnjih letih življenja vodil dva križarska pohoda, enega v Egipt in drugega

57 Franco Cardini, *Evropa in islam*, Založba *cf, Modra zbirka – Delajmo Evropo (Ljubljana, 2003), 110–111, 115.

58 R. Emmett Tyrell, Jr.; citat vzet iz: Edward W. Said, *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*, 354.

59 *Zgodovina krščanstva*, ur.: Tim Dowley, Državna založba Slovenije (Ljubljana, 1992), 277.

60 John Clare; vsebina v: *Zgodovina krščanstva*, ur.: Tim Dowley, 278.

61 Chris Wickham, *Framing the Early Middle Ages ...*, 691;

Michael McCormick, *Origins of the European economy ...*, 633.

62 Jože Ciperle in Andrej Vovko, *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*, 61–63.

v Tunizijo, vendar je ob tem ohranjal vse lastnosti *viteza brez graje*.⁶³ Z obravnavo tega življenjepisa ni nič narobe, vendar pa bi mu bilo smiselno ob bok postaviti lik Saladina, ki je bil vladar kalifata in je tudi slovel po svoji plemeniti osebnosti. Tako je namreč videti, kakor da je Zahod pošiljal v križarske vojne svete ljudi, ki so bili brez konkurence na moralnem področju na drugi, muslimanski strani, čemur nikakor ni mogoče kar tako pritrditi. Treba je pripomniti, da gre tudi pri obravnavi viteških redov spet za vsebino, ki posredno prikazuje Zahod kot plemenitejši od Vzhoda.

O iznajdbah in najdbah pa lahko upravičeno sumimo, da niso imeli v mislih inovacij z Orienta, temveč kaj so novega odkrili v Evropi. Sicer je takrat Orient imel na voljo več znanja in je pri številnih zahodnih najdbah igral vlogo posrednika s Kitajske, vendar mu v času tega učnega načrta te vloge še niso želeli pripisovati. Leta 1937 se tako omenjajo »smodnik, papir, tisk, bakrorez in kompas«,⁶⁴ pri čemer ni nikjer omenjena vloga Orienta in je torej učitelju (in njegovemu lastnemu poznavanju) prepuščeno, ali bo o tem kaj povedal ali pa se bo zadržal zgolj pri uporabi novih tehničnih pridobitev Evrope.

»Ljudstva na zemlji«

V več učnih načrtih se pojavi učna vsebina: Spoznati »ljudstva na zemlji, kako so naobražena, državne in verske oblike«. ⁶⁵ Citat je vzet iz učnega načrta za 6. razred osemrazredne ljudske šole leta 1901, vendar bi skoraj identičnega lahko našli tudi v drugih. Pri tej učni vsebini se vidi, kako proste roke je imel učitelj pri svojem operiranju z učno snovjo. Imel je določeno, da pove nekaj o ljudstvih na Zemlji, poudarke pa si je lahko popolnoma prosto izbiral sam. Ker številni učitelji takrat niso bili deležni zelo obsežne humanistične formacije,⁶⁶ se je marsikateri gotovo zelo stereotipno izražal o teh ljudstvih. O izobraženosti teh ljudstev verjetno ni imel na voljo resnejših statističnih podatkov, tako da je verjetno predvsem prikazal kakšne zanimive lastnosti ljudstev, ki so bistveno drugačna, s tem pa se je pravzaprav naslonil prav na ločnico med »nami« in »njimi«, ki omogoča orientalizem. Vsaka takšna posplošitev je izredno nevarna, čeprav se nikakor ni mogoče izražati brez posplošitev – to še posebej velja za učni proces, v katerem otroci ne morejo prejemati znanstvenega znanja, temveč njegovo didaktično prilagoditev, glede na predvideno stopnjo razumevanja, ki naj bi jo dosegali ob svoji starosti.

63 Leto svetnikov : tretji del (julij–september), ur: Maks Miklavčič in Jože Dolenc, Zadruga katoliških duhovnikov (Ljubljana, 1972), 455–458.

64 Podrobni učni načrt za ljudske šole. (Ljubljana, 1937).

65 Lehrplän einer achtclassigen Volksschule ... (celotna naslovnica je dvojezična) – Učni načrt osemrazredne ljudske šole, v kateri se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen učni predmet. Razglašen na podstavi visokega ukaza c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 10. novembra. l., št. 2439 iz 1884. l. Natisnil A. Klein & Comp (Ljubljana, 1901). str. 13.

66 Seveda je zelo relativno, kaj natančno bi to bilo.

S tem namenom je bilo v učnih načrtih tudi toliko zgodb in pripovedk, kakor smo že obdelali, a lahko tukaj vseeno podamo še en primer iz prvega razreda višje narodne šole leta 1932, ki že mnogo podrobneje določi vsebino pouka pri zgodovini: »Slike iz zgodovine najstarejših narodov: Egipčani (piramide, Tutankamonova grobnica, hram, pisanje); Babilonci in Asirci: palače z okraski in klinasta pisava; Feničani: brodarstvo, trgovina in pisanje; Hebrejci: enobožstvo, povest o Jožefu; Perzijani: zedinjenje najstarejših držav pod Cirom, državna ureditev pod Darijem; pohod na Scite.«⁶⁷ Uporaba ločil naredi besedilo težko čitljivo, vendar se je vseeno vredno prebiti skozi ta pasus. Iz smotra, ki je podan pred učnimi cilji po razredih in velja za vsa leta izobraževanja, vemo, da je osrednji poudarek pouka zgodovine na ljubezni do domovine, ne pa kaj veliko na občudovanju tujih kultur.⁶⁸ Zato je skorajda presenetljivo, kako podrobne zgodovine tujih ljudstev so se učili. Pozneje v zvezi z Orientom obravnava še vojne Grkov s Perzijci, Aleksandrove zmage nad Perzijci in nato njegov pohod v Egipt in Indijo ter Aleksandrijo kot cvetoče kulturno mesto. Zatem so obravnavane punske vojne ter podrobneje Hanibalov pohod. Po obdobju vsebinske luknje sledijo še Justinijan in Heraklej, nato pa Arabci pod Mohamedom in kalifi. V drugem razredu so med drugim na vrsti križarske vojne in latinsko (rimsko) cesarstvo, obnovitev Bizanca in prihod Turkov na Balkan. Temu sledijo še turški vpadi v Slovenijo in pustošenje ter padeč Carigrada.⁶⁹ Ugotovimo, da je ta učni načrt zgodovine vsebinsko resnično obširen, dobro povzame splošne obrise zgodovine, čeprav seveda premalo obravnava Bizantinsko cesarstvo in arabsko državo, ki sta bila v svojem času pomembnejša geopolitična igralca od Zahoda, ter hkrati tudi pomen Benetk, ki so se povzpelle prav iz nenavadnega ravnovesja med slednjima državama. Kljub temu pa je treba opozoriti na to, da je vsebinski poudarek naravnán na nacionalno⁷⁰ zgodovino, kar izhaja iz smotra, ki so si ga načrtovalci postavili. Zato je pozneje v njem mogoče najti pretirano podrobno obravnavo Turkov, kar je gotovo prispevalo k razrasti orientalizma, čeprav ga učni načrt načeloma – vsaj v primerjavi z drugimi učnimi načrti približno tistega časa – ne goji. V večini učnih načrtov je Turkom namenjeno precej pozornosti, kar je logično, saj so v zgodovini jugovzhodne, pa tudi srednje Evrope odigrali pomembno vlogo. V sami obravnavi Turkov ni nič samo po sebi orientalističnega, vendar pa je zaradi velikega poudarka tej tematiki – medtem ko na drugi strani Arabci niso niti pol toliko obravnavani – pri ljudeh nastajalo prelivanje obeh entitet. Oboji so namreč muslimani in neizobraženemu učencu ni bilo težko obojih vreči v koš mohamedanstva, saj ni razumel razlike med njimi. Turško ropanje naših dežel se je že pred tem vtisnilo v spomin ljudstva, tako pa se je ta predstava razširila še na ves Orient. Če bi se želeli temu

67 Začasni učni načrt in program za višjo narodno šolo v kraljevini Jugoslaviji. Učiteljska tiskarna v Ljubljani (Ljubljana, 1932), str. 10.

68 Ibid., 9–10.

69 Ibid., 10–11.

70 Takrat so pisci tega učnega načrta dojemali Jugoslovane kot en narod, razdeljen na tri plemena.

izogniti, bi bilo treba podrobneje obravnavati izvor osmanskih Turkov in njihove razlike, glede na druge etnije z Orienta. Podrobnejša diferenciacija pripadnikov Orienta bi pokazala, da to ni popolnoma enoten in enoumen prostor, marveč da ima svojo kompleksnost, svojo tradicijo in različne kulturne prakse.

Začetek obravnave kontinentov

V učnih načrtih za srednje šole⁷¹ in mestne šole⁷² iz leta 1936, izdanih v srbohrvaškem jeziku, se pri zemljepisu prvič pojavi ločena obravnava vsakega kontinenta posebej. To je velik napredek, saj se s tem močno poveča čas, namenjen spoznavanju teh območij, hkrati pa se utrdi in okrepi vsebina, ki jo morajo učenci slišati pri pouku. Še v učnem načrtu za višjo narodno šolo iz leta 1932, ki smo ga pohvalili zaradi učne vsebine pri zgodovini, je pri zemljepisu celotni Aziji, Afriki in Avstraliji namenjena le manj kot sedmina 3. razreda oz. učni načrt naravnost svetuje: »Vse to preiti najkrajše.«⁷³ Pri drugih učnih vsebinah takšnega hitenja ni mogoče zaznati.

Pri učnem načrtu za mestne šole je pred tem predvidena obravnava ras in kultur, nato pa glavnih kulturnih narodov, ki pa niso navedeni, kar učitelju spet pušča (preveč?) odprte roke. Pri obravnavi Azije se opišejo lastnosti Azije in njene meje. Sledijo nekatere za nas manj zanimive vsebine, ki pa jim sledi obravnava po državah, med katerimi sta tudi Turčija (Mala Azija) in Iran (Perzija), zatem pa je še krajši pregled Iraka, Sirije, Palestine in Arabije.⁷⁴ Obravnava Afrike se tudi začne pri njenih splošnih lastnostih in mejah. Nadaljuje se z reliefnimi oblikami ter z razporedom rastja in živalstva. V učnem načrtu ni zapisano nič več kot to, vendar lahko sklepamo, da se tu poudari razlika med Severno Afriko in podsaharsko Afriko, ki je pri tem kontinentu silno očitna. Obravnava Afrike se konča manj podrobno kakor obravnava Azije, zgolj s pregledom afriških držav (izmed katerih ni nobena izpostavljena), kolonij na tem kontinentu in njenih glavnih značilnosti.⁷⁵

Pri učnem načrtu za srednje šole zemljepis v tretjem razredu obravnava neevropske kontinente: najprej vedno obči del, nato pa posebni del, ki pri Aziji obsega tudi Turčijo, Irak, Arabijo, Perzijo, Afganistan in Palestino; pri Afriki pa Egipt in Abesinijo ter glavne kolonije: Tunizijo, Alžirijo, Maroko, Saharo in An-

71 Programi i metodska uputstva za rad u srednjim školama. Nastavni planovi za srednje škole propisani su odlukom ministra prosvete s. n. br. 28311/30, s. n. br. 7627/31, s. n. br. 23897/31 i 27100/33; metodska uputstva odlukom s. n. br. 14238/36. Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije (Beograd, 1936), str. 194.

72 Nastavni plan i program za I, II, III, IV razred građanskih škola u Kraljevini Jugoslaviji. Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije (Beograd, 1936), str. 55.

73 Začasni učni načrt in program za višjo narodno šolo v kraljevini Jugoslaviji. Učiteljska tiskarna v Ljubljani (Ljubljana, 1932), str. 14.

74 Nastavni plan i program za I, II, III, IV razred građanskih škola u Kraljevini Jugoslaviji. Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije (Beograd, 1936), str. 55.

75 Ibid.

gleško-Egiptovski Sudan.⁷⁶ Pozneje je podano tudi navodilo, da je treba pri Aziji za osnovo proučevanja vzeti »položaj, meje, velikost, obalno razčlenjenost, relief, hidrografijo, klimo, floro, favno, prebivalstvo, ekonomsko strukturo, naselja in politično pripadnost«,⁷⁷ kar dobro povzame večino izmed geografskih dejavnikov, vendar pa izpusti tako religijo kakor kulturo. Morda je temu enakovredna mišljena politična pripadnost, vendar je to izvoz evropskega pojmovanja politike na območje, kjer o tem razmišljajo popolnoma drugače. Že iz tega izhaja, da je na delu orientalizem, ki drugim kulturam vsiljuje svoje okvire in jih zaradi drugačnosti kaj hitro označi za nerazgledane in posledično manjvredne. Regionalizacija v Aziji, ki temu sledi, je prav zanimiva izbira, saj upošteva mnogo religioznih in kulturnih značilnosti, ki jih očitno ni bilo vredno poudariti oz. se o njih poglobljeno učiti. Tako se Azija deli na: »Severno Azijo, Prednjo Azijo, Srednjo Azijo, Južno Azijo in Vzhodno Azijo.«⁷⁸ Pri Afriki je poudarjeno, da se podobno kot pri Aziji ne zanemarijo njene bistvene značilnosti, vendar naj se potem usmeri pozornost k območjem, ki imajo povezavo tudi z 'nami'. To so: »območje Atlasa s sredozemskim območjem, Egipt, Sudan, Sahara, Abesinija, Srednja Afrika in Južna Afrika.«⁷⁹ V nasprotju z učnim načrtom za mestne šole je to precej bolj določeno; poleg tega pa je opaziti dokaj velik poudarek na Severni Afriki, ki nam je bliže. Vprašanje pa je, zakaj ta poudarek. Abesinija je gotovo umeščena zaradi politične aktualnosti v zvezi z napadom fašistične Italije – spomnimo, da se je ta zgodil oktobra 1935, učni načrt pa je iz leta 1936. O Egiptu se ne bomo niti spraševali, saj mu nihče nikoli ni odrekal zgodovinske pomembnosti, zaradi česar si je prislužil vsaj omembo pri zemljepisu. Sahara je verjetno prišla v ta nabor kot največja puščava, za območji Atlasa in Sudana pa razlog ni tako očiten.

Kljub skromnosti in precejšnji nedorečenosti opisane vsebine sta ta učna načrta odprla novo poglavje v regionalizaciji sveta pri pouku ter učencem pokazala vsaj košček kompleksnosti svetovnih fizičnogeografskih in družbenogeografskih območij.

Sklep

S sprehodom skozi učne načrte druge polovice 19. stoletja in prve polovice 20. stoletja lahko potrdimo obstoj orientalističnega diskurza v slovenskem prostoru v tistem času. To ni presenetljivo, saj bi bilo pravzaprav težko drugače. Vseeno pa je zanimivo opazovati, kako se je pojmovanje drugih kultur s časom spreminjalo; za učitelje danes pa je pomembno, da se zavedajo svoje umeščenosti

76 Programi i metodska uputstva za rad u srednjim školama. Nastavni planovi za srednje škole propisani su odlukom ministra prosvete s. n. br. 28311/30, s. n. br. 7627/31, s. n. br. 23897/31 i 27100/33; metodska uputstva odlukom s. n. br. 14238/36. Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije (Beograd, 1936), str. 194. Naštete so zgolj vsebine, ki se vsaj v širšem smislu dotikajo Orienta.

77 Ibid., 215.

78 Ibid., 216.

79 Ibid.

v današnjo kulturo in njeno razumevanje prostora ter človeka. Kajti navsezadnje je geografija veda o prostoru in njegovih (naravnih in družbenogeografskih) značilnostih, zgodovina pa veda o človeku skozi čas – za oboje pa se je treba zavedati svoje hermenevitične pogojenosti. Na videz absolutne človekove pravice, manjša navezanost na domovino in še kakšna značilnost sodobnega časa so prav tako nekaj, kar bo nekoč zanimivo pogledati za nazaj, naloga učitelja pa je, da ozavešča in kritično vrednoti celoten koordinatni sistem, ki ga vzpostavljata premici prostor in čas, globino pa jima daje človek, ki dodaja novo dimenzijo.

Povzetek

V članku pregledamo, kako se teze Edwarda Saida o orientalizmu kažejo v učnih načrtih zgodovine in geografije za slovenski prostor v 19. stoletju in do leta 1945. Gre predvsem za vprašani (ne)obravnave vsebin, ki bi jih bilo smiselno obravnavati, ter po drugi strani na kakšen način so te obravnavane – ali s svojo obravnavo še poudarjajo razliko med Evropo in Orientom, ki je skozi zgodovino bistveno manj jasna kakor v času političnega delovanja Evropske zveze. Ugotavljamo, da so nekateri poudarki resnično zavajajoči ter da se učni načrti med seboj precej razlikujejo: od tega, da je v enem vsebinam Orienta namenjenega veliko prostora, drugod pa so popolnoma izpuščene. Najpogosteje pa te teme služijo povečevanju domovinske pripadnosti, kar je mogoče prav zaradi orientalistične delitve na »nas« in »njih«.

Viri in Literatura

Viri

- Lehrplän einer achtclassigen Volksschule ... (celotna naslovnica je dvojezična) – Učni načrt osemrazredne ljudske šole, v kateri se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen učni predmet. Razglašen na podstavi visokega ukaza c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 10. novembra. l., št. 2439 iz 1884. l. Natisnil A. Klein & Comp (Ljubljana, 1901).
- Lehrplän für achtclassige Volksschulen ... (celotna naslovnica je dvojezična) – Učni načrt za štirirazredne ljudske šole, v katerih se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet. Razglašen na podstavi visokega ukaza c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 10. novembra 1884. l., št. 20691, z razpisom c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko z dne 25. septembra 1886. l., št. 2439. iz 1884. l. Natisnila A. Klein & Comp (Ljubljana, 1902).
- Lehrpläne für die Bürgerschulen und Erläuterungen zu Lehrplänen für die allgemeinen Volks- und Bürgerschulen des Küstenlandes in deutscher, italienischer, slovenischer und kroatischer Sprache. (Veröffentlicht zufolge Erlasses des Präsidiums der k. k. Landesschulbehörden für das Küstenland vom 10. August 1888, Z. 7307 ex 1887.) Im kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage (Wien, 1891).

- Lehrpläne für die Volksschulen des Küstenlandes in deutscher, italienischer, slovenischer und kroatischer Sprache. (Veröffentlicht zufolge Erlasses des Präsidiums der k. k. Landesschulbehörden für das Küstenland vom 10. August 1888, Z. 7307 ex 1887.) Im kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage (Wien, 1889).
- Lehrpläne für ein- bis ledisclassige Folksschulen des Herzogthumes Steiermark. (Gradec, 1876).
- Lehrplan für siebenklassige Volksschulen ... (celotna naslovnica je dvojezična) – Učni načrt za sedemrazredne ljudske šole, v katerih se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet. Razglašen na podstavi visokega ukaza c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 10. novembra 1884. l., št. 20691, z razpisom c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko z dne 25. septembra 1886. l., št. 2439. iz 1884. l. Natisnila A. Klein & Komp (Ljubljana, 1904).
- Lehrpläne für Volksschulen ... (celotna naslovnica je štirijezična) – Učni načerti za ljudske šole, izdani vsled ukaza predsedništva deželnih šolskih oblastnij za Primorje od dne 10. avgusta 1878, br. 5332/VII. (Dunaj, 1879).
- Nadrobni učni načrt za pouk v realijah na ljudskih šolah Postojinskega okraja, izdelan v okrajni učiteljski konferenciji leta 1890. Potrjen z odlokom visokega c. kr. deželnega šolskega sveta od dne 3. julija štev. 1919 ex 1890. Izdal c. kr. okrajni šolski svet v Postojni, dne 9. sept. 1893 št. 680.
- Nastavni plan i program za I, II, III, IV razred građanskih škola u Kraljevini Jugoslaviji. Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije (Beograd, 1936).
- Podrobni učni načrt za ljudske šole. (Ljubljana, 1937).
- Programi i metodska uputsva za rad u srednjim školama. Nastavni planovi za srednje škole propisani su odlukom ministra prosvete s. n. br. 28311/30, s. n. br. 7627/31, s. n. br. 23897/31 i 27100/33; metodska uputstva odlukom s. n. br. 14238/36. Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije (Beograd, 1936),
- Učne slike iz zemljepisja. Avstrija (podrobni učni načrt). Uredil Anton Maier, založila: Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg (Ljubljana, 1904).
- Učni načrt mestni višji dekliški šoli v Ljubljani. 1895.
- Učni načrt mestni višji dekliški šoli v Ljubljani. Natisnil A. Klein & Comp. (Ljubljana, 1896).
- Učni načrt (nastavni program) za I., II., III., IV. razred vseh osnovnih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Državna štamparija Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (Beograd, 1926),
- Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. Ministrstvo za prosveto LR Slovenije (Ljubljana, 1948), 81–82.
- Začasni učni načrt in program za višjo narodno šolo v kraljevini Jugoslaviji. Učiteljska tiskarna v Ljubljani (Ljubljana, 1932).
- Začasni učni program za I., II., III., IV. razred vseh osnovnih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ponatisk iz »Uradnega lista ljubljanske in mariborske oblasti« z dne 31. oktobra 1927., št. 445/110. Založila uprava »Uradnega lista ljubljanske in mariborske oblasti«, natisnila pa Delniška tiskarna, d. d. (Ljubljana, 1928).

Literatura

- Chris Wickham, *Framing the Early Middle Ages – Europe and the Mediterranean 400–800*. Oxford University Press Inc. (2006).
- Edward W. Said, *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*, ISH Fakulteta za podiplomski humanistični študij, *Studia humanitatis* (Ljubljana, 1996).
- Fernand Braudel, *Strukture vsakdanjega življenja: mogoče in nemogoče – Materialna civilizacija, ekonomija in kapitalizem, XV.–XVIII. stoletje II*, *Studia humanitatis*, ŠKUC Filozofska fakulteta (Ljubljana, 1988).
- Franco Cardini, *Evropa in islam*, Založba *cf, *Modra zbirka – Delajmo Evropo* (Ljubljana, 2003).
- Imaginarni »Turek«, ur. Božidar Jezernik, *Zavod Republike Slovenije za šolstvo* (Ljubljana, 2012).
- Jacques Le Goff, *Se je Evropa rodila v srednjem veku?*, Založba /*cf, *Modra zbirka – Delajmo Evropo* (Ljubljana, 2006).
- Janez Janžekovič, *Filozofski leksikon*, Mohorjeva družba (Celje, 1981).
- Jelena Bulić, »*Terrae incognitae* ili *Austrijske Siberije*«: Britanski putopisi i putopisci po Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji od Bečkoga kongresa do prvoga svjetskog rata, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, doktorski rad (Zagreb, 2014).
- Jože Ciperle in Andrej Vovko, *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*, Slovenski šolski muzej (Ljubljana, 1987).
- Leto svetnikov : tretji del (julij–september), ur: Maks Miklavčič in Jože Dolenc, *Zadruga katoliških duhovnikov* (Ljubljana, 1972).
- Maria Todorova, *Imaginarij Balkana*, Inštitut za civilizacijo in kulturo, *Zbirka Vita activa* (Ljubljana, 2001).
- Michael McCormick, *Origins of the European economy: communications and commerce, A.D. 300–900*. Cambridge University Press (Cambridge, 2010).
- Pierre Bordieu, *Sociologija, zgodovina, književnost*, *Studia humanitatis* (Ljubljana, 2011),
- Regine Pernoud, *Nehajmo že s tem srednjim vekom*, Družina d. o. o., *Zbirka Razumevanja* (Ljubljana, 2003).
- Rok Kastelic, *Orientalizem v učnih načrtih za zgodovino in geografijo*, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, magistrsko delo (Ljubljana, 2018).
- Zgodovina krščanstva*, ur.: Tim Dowley, *Državna založba Slovenije* (Ljubljana, 1992).

Spletna stran

URL: <https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=smoter> (dostopno 29. 4. 2021).

Tatjana Hojan*

Zdravje in higiena v slovenskih šolah v 19. stoletju

Health and hygiene in Slovenian schools in the 19th century

Izvleček

Prispevek obravnava tematiko zdravstva in higiena na slovenskih šolah v 19. stoletju, kakor so ju obravnavali naši pedagoški časopisi. O tem je pisal že naš najstarejši list Šolski prijatelj, sledili so mu še Učiteljski tovariš, Slovenski učitelj in Popotnik. Največ so pisali o dolžnostih učitelja, ki mora skrbeti, da pridejo učenci k pouku snažni, da je učilnica čista in prezračena, predvsem pa mora skrbeti za svoje zdravje. Našteti so tudi ukazi ministristva za uk in bogočastje z zvezi z zdravjem v šolah in učni načrti.

Abstract

The article discusses health and hygiene in Slovenian school in the 19th century as described in the pedagogical press. The oldest publication, Šolski prijatelj, wrote about this topic, followed by Učiteljski tovariš, Slovenski učitelj and Popotnik. The articles were mostly about the duties of teachers, who had to ensure that children came to school clean, that the classrooms were clean and aired and, above all, they had to look after their own health. The article also lists the orders of the ministry for school and worship in connection with health and schools and curricula.

Ključne besede: zdravje, snaga, bolezen, šolsko poslopje, učitelj

Key words: health, cleanliness, illness, school building, teacher

Vsako jutro se umivaj, ne pa ko si poten, ne pij, ko ti je vroče, ne jej prevroče hrane, ne pij žganja, ne hodi z mraza za peč, ne beri na soncu in v mraku, ne igraj se z nožem in vilicami, ne plezaj na drevo.¹

O zdravju in higieni so pisale že naše najstarejše pedagoške revije. Te »varhe za zdravje« je že v svojem prvem letniku 1852 objavil Šolski prijatelj. Nadalje si bomo ogledali nekaj primerov spodbujanja k čistoči, osebni higieni in skrbi za zdravje, ki jih je objavilo pedagoško časopisje na Slovenskem.

* Tatjana Hojan, prof. slovenskega jezika, bibliotekarska svetovalka SŠM v p., Ljubljana, e-pošta: tatjana.hojan@gmail.com

¹ Zdaj še le vemo, kaj šola velja. Šolski prijatelj 1852, str. 242.

Šolski prijatelj

V naslednjem letniku Šolskega prijatelja je urednik Andrej Einspieler v svojem sestavku Tonček v šoli omenjal kopanje. Učitelj jim je dejal, da se nikdar ne smejo kopati brez obleke, tudi tam ne, kjer ne vedo, kako globoka je voda, niti brez bližine odraslega.² Drugo uro pa jih je učil o boleznih. Vedno se morajo toplo obleči, ne smejo jesti nezrelega sadja niti zrelega preveč.³

Drobtinice

V zborniku Drobtinice je izšel sestavek o nalogi učitelja v zvezi z zdravjem učencev. Šola mora učence pripraviti za življenje, mora pa jih poučiti, kako se obvarujejo vseh nevarnosti, ki jim prete. Avtor našteje pet takih nevarnosti: kopanje v mrzlih vodah, pozimi drsanje po ledu, ki se včasih lahko vdre, ogenj, ki lahko zaneti požar, draženje domačih živali in vremenske nevšečnosti, nevihte, strele. Poleg teh nevarnosti pa so še druge, na primer igranje z ostrimi predmeti in uživanje rastlin, ki jih ne poznajo.⁴

Učiteljski tovariš

V Učiteljskem tovarišu, ki je začel izhajati leta 1861, je kar nekaj prispevkov o zdravju.

Leta 1862 je Leopold Gorenjec pisal o lastnostih učitelja in dognal, da mora biti učitelj zdrav, kajti, če je bolan, je nestrpen in jezen. Tako je ves njegov trud v šoli »piškav, ali ga pa celo nič ni«. Učitelj se mora varovati pred boleznijo, zato mora biti miren, trezen, dela naj podnevi, ponoči spi in v šoli varuje sebe in otroke. Pri tem naj »odpira in vetri šolske izbe, kolikor treba, da niso zatuhle«.⁵

V obširni razpravi o krščanski vzgoji je tudi govor o jezi. Učitelj mora svojim učencem razložiti, da jeza škoduje zdravju pa tudi, da ima samo bog pravico soditi. Pokaže naj jim zgled Jezusov in sv. Pavla in jim dokaže, da je treba predvsem »krotkosti in poterpežljivosti«.⁶

Pisec v letniku 1864 piše o tem, kako naj učitelj v šoli govori. Naj govori »glasno in umevno, ne preslabo, pa tudi ne premočno«. Kdor preveč vpije, si samo škoduje in »prerano pride pod grudo«. Tudi preveč govoriti v šoli ni pot-

2 Andrej Einspieler: Tonček v šoli. *Šolski prijatelj*, 1853, str. 201.

3 Andrej Einspieler: Tonček v šoli. *Šolski prijatelj*, 1853, str. 297.

4 Peter Cizej: Petero naj večih nevaršin za šolce. *Drobtinice za novo leto 1856* 1856, str. 232–237. Po delu dr. C. Müllerja.

5 Leopold Gorenjec: Lastnosti narodovega učitelja. *Učiteljski tovariš*, 1862, str. 294. Podpis: Podgoriški.

6 Simon Wilfan: Keršanska odreja. *Učiteljski tovariš*, 1863, str. 260–262.

rebno, posebno večkrat ponavljati eno in isto. Dodal je tudi, da učiteljjevanje ni tako škodljivo za zdravje, kot nekateri mislijo. Nekateri učitelji so dosegli visoko starost, ampak so ves čas pazili na svoje zdravje.⁷

Leta 1864 je učitelj Srečko Pirc objavil govor dekana Valentina Pušavca, ki ga je imel 9. septembra 1863 na 7. učiteljski skupščini v Jelšanah. Ta je pojasnjeval vlogo učitelja pri skrbi za zdravje učencev. Zdrave otroke naj pouči, da kdor ne skrbi za zdravje, se pregreši pred Bogom in svojimi bližnjimi. Prav tako naj pouči tudi starše. Pri bolehnih otrocih naj upošteva napotke zdravnika pa tudi sam naj se pouči o zdravstvu, da bo znal pomagati.⁸

Naslednje leto je objavil članek pod istim naslovom učitelj Jakob Lopan. Učitelj mora skrbeti za dober zrak v učilnici in za snago pri otrocih in sebi. Pri tem opozarja, da je v naših učilnicah slab zrak, ker so prenizke in preblizu gnojšč, šolske klopi pa so enako velike za 6- ali 15-letnike. Zanimivo je, da učitelju naroča, naj pazi, da ne poškoduje učenca, ko ga kaznuje. Zagovarja telesno kazen in citira Slomška, ki pravi, naj bo »šiba zdravilo, ne vsakdanje kosilo.«⁹

V tem letu je izhajal anonimen članek Iz dnevnika starega učitelja. Med drugim je avtor zapisal, da je 19. februarja otrokom razlagal, kako se je treba varovati prehlada. Kajti učitelj mora biti »v vseh rečeh zveden«, tako tudi v zdravstvu, vsaj toliko, da ve, kaj je zdravju škodljivo, kaj pa koristno. Pri šolski mladini se vedno ravna po izreku: »Zdravo telo, zdrava duša.«¹⁰

V letniku 1867 je več sestavkov o zdravstvu. V rubriki Šolsko blago je naštetih osem točk, kako skrbeti za zdravje. Posebej je poudarek na pitju in kajenju, ki mladini zelo škoduje.¹¹

Peter Cebin, učitelj na glavni šoli v Kranju, je v letnem poročilu te šole objavil obsežen članek o zdravju, ki je bil objavljen tudi v Učiteljskem tovarišu. Napisal je, da je človek dvojen: duševni in telesni. Zato je treba otroke že od malega vzgajati k vsemu dobremu. Da bi bili zdravi, je pomembna hrana, snaga, toplota, obleka, primerna telovadba in varovanje pred strastmi.¹²

Franc Lunder je v časopisni rubriki Pašnik pisal o pomenu snage. Učenci morajo priti k pouku snažni in učitelj mora vsakega pregledati. Če ni umit, ga mora poslati domov. Tudi vsa učila morajo biti čista, prav tako šolska soba. Učitelj mora paziti, da učenci ne mečejo odpadkov po tleh. Če se bodo učenci navadili snage, se bo tudi »zelo škodljiva nesnažnost po kmečkih hišah spodrinila in lepa snažnost udomačila.«¹³

7 Barovič: Pedagogične pisma. *Učiteljski tovariš*, 1864, str. 357.

8 Valentin Pušavec: Kako naj učitelj skerbi za telesno zdravje svojih učencev? *Učiteljski tovariš*, 1864, str. 33–35.

9 Jakob Lopan: Kako naj učitelj skerbi za zdravje svojih učencev? *Učiteljski tovariš*, 1865, str. 162–164; 178–179; 193.

10 Iz dnevnika nekega starega učitelja. *Učiteljski tovariš*, 1865, str. 89–90.

11 Skerb za zdravje. *Učiteljski tovariš*, 1867, str. 155–156.

12 Peter Cebin: V zdravem telesu prebiva zdrava duša. *Učiteljski tovariš*, 1867, str. 241–245; 262–264.

13 Franc Lunder: Snažnost. *Učiteljski tovariš*, 1867, str. 376–377.

Prav tako je v rubriki Pašnik učitelj Franc Govekar pisal o zadovoljstvu. Če je učitelj vesel in zadovoljen, ima mnogo uspeha pri svojem delu. Zato mora varovati predvsem zdravje, da ne pretirava, kajti potem postane prekmalu »onemogel in spehan«. Tak učitelj ne ve, da gre bolezen v človeka z vozom, »po niti pa nazaj«. ¹⁴

14. maja 1869 je izšel pomemben šolski zakon, ki je omenjal tudi zdravje. 63. člen je bil: »Vsaka šola mora imeti potrebne šolske prostore, tako narejene, kakor zahteva pouk in ozir na zdravje.« ¹⁵

V letniku 1869 je v rubriki Koristne stvari prispevek, povzet po stoletni pratiki, ki je posvečen predvsem kajenju. Učitelj mora že manjšim otrokom pripovedovati, kako škodljiv je tobak, in take, ki kade, ostro kaznovati. Večjim učencem, zlasti v nedeljski šoli, pa mora pripovedovati, kako tobak škoduje. Tu je navedenih 7 točk, ki pa se končajo s tem, da je tobak tudi zelo drag in večkrat kriv za požar. Da pa kljub vsemu še vedno več mladih kadi, je kriv napuh in postavljanje. Starši in učitelji morajo biti dober zgled. ¹⁶

Učitelj in urednik Učiteljskega tovariša Andrej Praprotnik je v tem letniku pisal o prenapoljenih šolskih sobah. Te so prepolne zlasti v prvi razredih, kar pa ima škodljive posledice. Učitelj ne more vseh učencev nadzorovati ne večkrat izpraševati, posebej škodljivo za zdravje pa je pretesno sedenje. Učenci tako drug drugega motijo, posebej pri pisanju. ¹⁷

Leta 1871 je bil v Učiteljskem tovarišu objavljen ukaz ministra za bogočastje in uk, ki je bil izdan 20. avgusta 1870. V njem je omenjeno zdravje v členu 22: »Vsakega učenca je voditi posebno k snažnosti in redu, k tankejši pozornosti in k dostojnemu vedenju. Snažno naj ne bode samo telo in oblačilo, nego tudi učila in samoučila, šolsko orodje, šolska soba in vsi učilnični prostori. Otrokom z gnjusno telesno boleznijo, ali takim, pri katerih se je bati, da ne bi družih otrovali, naj se ne da v šoli biti, dokler tega zadržka ne odpravijo.« ¹⁸

9. junija 1873 je izšel ukaz ministra za pouk o upravljanju šolskih poslopij osnovnih in meščanskih šol in skrbi za zdravje na teh šolah. ¹⁹

19. julija 1875 pa je izšel ta ministrski ukaz posebej za šole na Kranjskem. O šolskem poslopiju določa, da mora biti prostorno z dovolj svetlobe in zraka. Ne sme biti poleg močvirja, gnojišč, hrupnih cest in obrti. Ko se odloča za zidanje šolskega poslopija, mora poleg stavbenikov sodelovati tudi okrajni zdravnik.

14 Franc Govekar: *Zadovoljnost. Učiteljski tovariš*, 1867, str. 114–115.

15 Zakon z dne 14. maja 1869, drž. zak. št. 62. Franz Heinz: *Zbirka zakonov in ukazov o ljudskem šolstvu na Kranjskem*, 1895, str. 47.

16 Starši, učitelj, skerbite da mladina ne bode prezgodaj pila ali kadila tobaka! *Učiteljski tovariš*, 1869, str. 209–210.

17 Andrej Praprotnik: *Prenapolnjene šolske sobe. Učiteljski tovariš*, 1869, str. 217–218. Podpis: A. P.

18 Šolski in učni red občinim ljudskim učilnicam. *Učiteljski tovariš*, 1871, str. 61.

19 Erlaß des Ministers für Cultus und Unterricht vom 9. Juni 1873, Z. 4816, an alle Landschulbehörden. *Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus und Unterricht, Jahrgang 1873*. Wien, 1873, str. 346–358.

Šolske sobe morajo dobivati svetlobo skozi okna, učenci jo morajo dobiti z leve strani. Kratkovidni otroci morajo imeti poseben primeren prostor. Skrbeti je treba tudi za redno prezračevanje.

Šolske klopi morajo biti najmanj v treh velikostih, primerne velikosti učencev, miza pa primerno daleč od oči. Robovi pri klopeh morajo biti zaokroženi, vsak učenec naj ima prostora od 50 do 60 centimetrov. Šolska soba mora imeti predalnik, kjer se hranijo učni pripomočki.

Stranišče mora biti v prizidku, ki je povezan s šolo po pokritem hodniku. Če je v stavbi, morajo imeti dvojna vrata. Učitelji imajo svoja, deklice in dečki naj imajo ločena. Vsaka šola mora biti preskrbljena s pitno vodo.

Telovadnice morajo biti visoke vsaj štiri metre, tla pa pokrita z dvojnimi deskami. Kjer jih ni, naj se v odmorih izvajajo gimnastične vaje ali pa naj jih učitelj pelje na sprehod.

V razredu mora biti temperatura od 14 do 15 stopinj Celzija. Stopnice, hodnike in šolskem sobe je treba vsak dan počistiti, v glavnih počitnicah pa vso stavbo prebeliti. Vsaka šola mora imeti umivalnico in brisače za roke.

Otrokom se ne sme dajati preveč domačih nalog, ozirati se je treba na krajevne in domače razmere in letni čas. V šolo naj nosijo samo najbolj potrebne stvari. Učenci naj hodijo in stojijo ravno in pokončno.

Otroci morajo priti v šolo z umitim obrazom in rokami ter počesanimi lasmi. Učitelj naj jih pregleda in umazane pošlje domov umiti ali pa naj se umijejo zunaj šolske sobe. Dekleta naj ne nosijo čepic in drugih pokrival.

Učitelji morajo biti seznanjeni s pravili zdravoslovja ter skrbeti za duševno in telesno vzgojo učencev. Krajevne, okrajne in deželne šolske oblasti morajo nadzirati šole na svojem območju. Pri vsaki okrajni oblasti mora biti posebna komisija za šolsko zdravstvo. V njej mora biti okrajni zdravnik, v glavnem deželnem mestu pa uradni zdravnik pri magistratu. Pregleduje naj šole in opozarja na pomanjkljivosti.²⁰

O tej komisiji je izšel še poseben razglas 24. avgusta 1877. Prvi člen je: »Pri vsakem okrajnem šolskem oblastvu je posebna stalna komisija, ki skrbi za zdravstvo po šolah, ter nadzoruje vse javne in zasebne ljudske in meščanske šole v okraju v zdravstvenem oziru.«

Komisija je imela tri člane: okrajnega zdravnika, okrajnega šolskega nadzornika in člana, ki ga izvoli okrajna šolska oblast. Ta komisija lahko obišče in zdravniško pregleda vse zgoraj navedene šole ob katerem koli času in je posebej pozorna na toploto, snago in zračenje. Če opazi kakšno nepravilnost, jo skuša rešiti s šolskim vodstvom in o tem poroča okrajnemu šolskemu svetu. Zdravnik lahko pregleda zapisnik šolskih zamud in poišče vzrok prepogostih.

20 M. u. z dne 19. julija 1875. leta, št. 2868 (dež. zak. št. 22). Fr. Heinz: *Zbirka zakonov in ukazov o ljudskem šolstvu na Kranjskem*. Laibach, 1895, str. 265–305.

Poroča tudi, ali so nove in predelane šole primerne ter ali upoštevajo ministrski ukaz z dne 19. julija 1875. Nadzorovati mora tudi, ali se ne širijo nalezljive bolezni; v tem primeru naj se šola začasno zapre.²¹

V Učiteljskem tovarišu je izšlo kar nekaj člankov o kratkovidnosti in drugih boleznih oči. Leta 1879 je izšla daljša razprava iz dela Hermanna Klenckeja. Vid se v šolah zelo zanemarja, učenci pišejo pri slabi svetlobi, šolske knjige imajo premajhen tisk, table so predaleč ali obrnjene proti oknu, da se svetloba odbija. Zelo podrobno je pisal o kratkovidnosti, za katero je poleg drugih vzrokov navedel tudi slab zrak in napačno držo.²²

O telovadbi je pisal Anton Leban in jo zelo priporočal v šoli. Pomembna je za zdravje učencev, zlasti za šibke in slabotne učence. Po dobrih telesnih vajah postanejo otroci gibčni in samozavestni in »so pravo veselje staršev in učiteljev«. Učitelj naj se ravna po učnem načrtu in nekaterih knjigah o tej temi.²³

Jernej Ravnikar je pisal o kratkovidnosti. Menil je, da se vid pokvari že v prvih letih življenja, že doma, še bolj pa v šoli. Očem zelo škodijo premočna svetloba, dim, branje med vožnjo in na soncu. V šolskih knjigah in na zemljevidih je premajhen tisk.²⁴

O kratkovidnosti je pisal tudi Henrik Podkrajšek. Poudaril je predvsem škodljivost kvadriranih tablic in zvezkov. Zapisal je, da je bavarsko naučno ministrstvo že prepovedalo rabo kvadriranih tablic in številčnic in da upa, da bo tako tudi v naši deželi.²⁵

Zdravko Preložnik je o kratkovidnosti pisal še leta 1888. Napisal je, da jo dobi učenec običajno v šoli, čeprav bi morali tudi starši sodelovati pri njenem preprečevanju. Očem škodi preveč ali premalo svetlobe, premajhen tisk v knjigah, nesnaga ter dolgotrajno enakomerno delo in napačna drža pri pisanju.²⁶

Ivan Mercina je pisal o učiteljevem govorjenju v šoli. Naj ne govori preveč naglas in preveč, kajti to je za njegovo zdravje zelo škodljivo. Tak učitelj stopi po daljšem pouku iz šole »ves zasopljen in razvnet« kakor kak »berič pri vaškeji cerkvi«. To je posebej slabo za njegova pljuča in učitelj brez zdravih pljuč je kakor mlin brez vode. Na koncu članka mu svetuje, naj govori pri pouku malo, čim več naj si pomaga z znamenji, in to z roko, obrazom, očmi. Tako bo z majhnimi pripomočki veliko dosegel.²⁷

21 Navod za stalne komisije za skrb zdravlja v Ljudskih in meščanskih šolah in za zdravniško šolsko nadzorstvo. Fr. Heinz: *Zbirka zakonov in ukazov o ljudskem šolstvu na Kranjskem*. Laibach, 1895, str. 589–591.

22 Hermann Klencke: *Slabe oči. Učiteljski tovariš*, 1879, str. 209–212, 232–235. Prevod –n.

23 Anton Leban: *Nekaj o telovadbi. Učiteljski tovariš*, 1882, str. 150–151.

24 Jernej Ravnikar: *Kratkovidnost v ljudski šol. Učiteljski tovariš*, 1883, str. 337–339. Podpis: Vaški Jerni.

25 Henrik Podkrajšek: *Kratkovidnost pri šolski mladini. Učiteljski tovariš*, 1884, str. 283. Podpis: –j–.

26 Zdravko Preložnik: *Kratkovidnost v šol. Učiteljski tovariš*, 1888, str. 209–211. Podpis: Zdravko.

27 Ivan Mercina: *Učitelj bodi pri pouku varčen v glasu in besedi! Učiteljski tovariš*, 1883, str. 258–260. Podpis: M–a.

O dietetiki v ljudski šoli je izšel članek leta 1884. V njem so opisane naloge učitelja v zvezi z zdravjem, ker nauk o zdravju ni poseben predmet. Učitelj lahko pri drugih predmetih opozarja na zdravje, pri pisanju mora opozarjati na pravilno držo, pri prirodoopisu na prah, na to tudi pri telovadbi in obravnavi beril. Priporočal je, katero snov naj v šolah obravnavajo z ozirom na zdravje, med njimi: zrak, svetloba, kopanje, igre, tobak, alkohol, nalezljive bolezni in domača lekarna.²⁸

Istega leta je izšel članek o obremenitvi učencev v ljudski šoli. Pisal je o zborovanju v Pragi in Budimpešti, kjer so ugotovili, da mladina zlasti v prvih dveh šolskih letih zboleva in umira. Zato naj otroci med 6. med 8. letom prihajajo v šolo ob 9. uri, da se z učenjem ne pretirava, naj deklic ne uče ročnih del. Zelo pogosta je tudi kratkovidnost, ki jo dobe v prvih šolskih letih. Zaradi prenatrpanega učnega načrta učenci zelo malo znajo. Na koncu anonimni avtor ugotavlja, da to pravijo Čehi in Madžari, ki se lahko uče v svojem jeziku. Kako je šele pri nas, ko se morajo učiti v tujem jeziku.²⁹

Urednik Učiteljskega tovariša Jakob Dimnik je v svojem članku napisal, da šolska mladina hira. Preveč dolgo sede v šoli, doma delajo naloge, poleg tega se uče še tuje jezike in glasbo. Najbolj znane šolske bolezni so kratkovidnost, šolski glavobol in škrofuloza. Svetuje, naj se učna tvarina zmanjša, pouk naj bo le poldneven, v šolski sobi mora biti dovolj svetlobe. Učitelj naj učencem priporoča snago, hrano in pijačo. Naštel je nemške knjige, iz katerih naj se izobražuje o zdravstvu.³⁰

V Učiteljskem tovarišu je bilo objavljeno predavanje Frana Mrcine o šolskem zdravstvu, ki ga je imel na učiteljski konferenci v Postojni. Učitelj lahko marsikaj stori za preprečevanje bolezni, zlasti kratkovidnosti, in to pri raznih predmetih. Največ lahko stori pri pouku branja, pisanja in risanja, skrbi za čiste knjige, papir in tablice. Pouk telovadbe je lahko za zdravje zelo koristen, ne sme pa biti prenaporen. Domačih nalog naj bo čim manj, ker morajo otroci doma delati in premalo počivajo.³¹

V Učiteljskem tovarišu 1886 je objavljen ukaz kranjskega deželnega šolskega sveta o nalezljivih boleznih v šolah in kako jih preprečiti. Ima 11 členov: »1. Voditelj šole mora najskrbneje nadzorovati zdravje pri mladini v šoli, katere mu je izročena, da jo vodi. 2. Vsak učenec, kateri je bolan na kaki nalezljivi bolezni (na garjah, na nalezljivem očesnem unetji, na kozah, škrlatinki, osepnicah, oslovskem kašlju, davici) ne sme v šolo hoditi toliko časa, dokler z zdravniškim spričevalom ne dokaže, da sme zopet v šolo hoditi tako, da to drugim učencem ne škoduje. 3. Ravno tako ne smejo v šolo hoditi učeče osebe in učenci, ki žive in stanujejo v isti družini vkup s kako osebo, obolelo za kozami, škrlatinko, davico in vročinsko boleznijo ali ki so v kaki dotiki, po kateri bi se bolezen nalezla in sicer toliko časa,

28 J. B.: Zdravjevarstvo (diätetika) v ljudski šoli. *Učiteljski tovariš*, 1884, 147–148.

29 O slabih nasledkih preobloženja učencev v ljudski šoli. *Učiteljski tovariš*, 1884, str. 81–82.

30 Jakob Dimnik: Zdravstvo v šoli. *Učiteljski tovariš*, 1885, str. 241–243.

31 Franjo Mrcina: O šolskem zdravstvu. *Učiteljski tovariš*, 1885, str. 359–361; 381–383.

dokler zdravnik ne potrdi, da smejo hoditi v šolo tako, da to učencem za nalezljivost ni nevarno. 4. Voditelj ljudske šole ima dolžnost, da vselej kadar kak učenec ali učenka oboli za kako boleznijo, ki so imenovane zgoraj pod št. 2., takoj naznani krajnemu šolskemu svetu, čegar naloga je, da brez zamude potrebno ukrene in o tem nemudoma poroča okrajnemu šolskemu svetu, da ta po potrebi daljno ukrene. Ako se nahaja taka bolezen pri učencu ali učenki meščanske šole, ima to njeno ravnateljstvo takoj naznaniti okrajni šolski oblasti. Ravnatelji srednjih šol in izobraževališč za učitelje in učiteljice imajo vsak slučaj takega obolenja učenca ali gojenca in to v Ljubljani mestnemu magistratu, v drugih krajih po občinskemu predstojniku in ob enem okrajnemu glavarstvu naznaniti, da ta daljno potrebno ukrene. 5. Ako bi se po izreku zdravnikov obolevanje mej šolsko mladino istega kraja nalezljivo širilo in postalo epidemično, tedaj pa sme s porazumljenjem poklicane zdravstvene oblasti pri ljudskih in meščanskih šolah okrajna šolska oblast, pri drugih pod neposrednim nadzorstvom deželnega šolskega sveta stoječih učnih zavodov voditeljstvo njihovo s pritrjenjem deželnega šolskega sveta ukreniti, da se posamezni razredi ali vsa šola zapre. 6. Voditelj šole ima dalje dolžnost, da pazi, je li se pri onih, ki bivajo v šolski hiši, ne nahajajo boleznij omenjenih vrst. Posebno je gledati na to, da šolski služniki, bivajoč v šolski hiši, takoj naznani voditeljstvu, ako bi v hiši kdo obolel za tako boleznijo. V vsakem takem slučaju ima voditelj v porazumljenji s postavljeno javno zdravstveno oblastjo nagloma potrebno ukreniti, da se tak bolnik odpravi iz hiše in tako zabrani, da se nalezljiva bolezen mej šolsko mladino dalje ne širi. Ako bi po zdravnikovem mnenju ne bilo dopustljivo, da bi se tak bolnik iz šole odpravil in ako bi tudi drugače ne bilo mogoče šolske mladine odločiti od boleznij, naj se šola zapre, ter naj se to takoj naznani okrajni šolski oblasti oziroma deželnemu šolskemu svetu, da to odobri. Preden se šola spet odpre, mora se po naredbi deželnega predsednika kranjskega s 24. avgusta 1885, l., št. 7926 praviloma raztrovati. Sredstva za to so tako spravljati, da se ne morejo zamenjati ali zlorabiti in da otroci ne morejo do njih. 7. Učencem se mora zelo prepovedovati, da ne hodijo v taka stanovanja, v katerih so nalezljive boleznij in pa v one prostore, v katerih leže mrličij, ki so umrli za takimi boleznij. 8. Ne sme se dovoljevati, da bi se učenci udeleževali pri pogrebij onih, ki so umrli za boleznij, ki so nalezljive. 9. Odstavki 2., 3., 7. in 8., pričujoče naredbe morajo se po vseh šolskih razredih razglaševati vse leto začetkom šolskega leta in pa, kadar bi nastala epidemična bolezen. 10. Pričujoče naredba velja tudi odgojilnicam za otroke in za otročje vrte. 11. Poleg te naredbe so še veljavne določila stalnim komisijam za zdravstvo v ljudskih in meščanskih šolah in pa za zdravniško šolsko nadzorovanje s 24. avgusta 1877. l. d. z. l. 13.«³²

Fran Gabršek je opisal skupno delovanje vzgojiteljev in zdravnikov. Za otroke najprej skrbijo starši, na pomoč pa jim priskočijo vzgojitelji in zdravniki. Prvi skrbijo za nraštveni in umski razvoj, drugi za telesni blagor. Oba delujeta

32 Naredba c. k. deželnega šolskega sveta kranjskega o zabranenji razširjenja nalezljivih boleznij v šolah. *Učiteljski tovariš*, 1886, str. 10–11.

z določenim namenom in po določenem načrtu. Ker pa je vsak otrok poseben, zdravnik ne more vseh zdraviti po enem načinu, kot tudi vzgojitelj ne more vseh vzgajati po istem kopitu. Toda nobenemu od obeh se še ni posrečilo najti sredstva proti raznim »nedostatkom človeškega življenja«. Vzgoja ima cilj »harmonično izobrazbo sil in vzmožnosti gojenca«, zdravnikov cilj pa je, kako ozdraviti in izboljšati človeka in kako zatreti »kal bodočim boleznim«. Pomembna pri človeku sta dva dejavnika: prvotna nadarjenost in zunanji vplivi. Vzgojitelj in zdravnik lahko na oba vplivata, vendar pa je največ odvisno od človekove volje, da neguje »nrvstveno veličino« in telesno zdravje.³³

Leta 1891 in 1892 je precej pozornosti posvečene stoječi pisavi. V prvem sestavku sta dva prevoda iz nemščine. C. kr. najvišji zdravstveni svet se je posvetoval o vplivu stoječe pisave na telesno zdravje otrok. Na to posvetovanje je povabil oftalmologa A. Reussa in ortopeda A. Lorenza. Oba sta navedla prednosti te pisave. Prvi je zapisal, da stoječa pisava omogoča dajati že kratkovidnim učencem očala brez bojazni, da bi zaradi nepravilnega držanja glave kratkovidnost poslabšala, in jo priporoča.³⁴

Drugi je zapisal, da je pravilno držanje glave podlaga za dobro držo pri pisanju. Stoječa pisava ima mnogo prednosti pred poševno in jo priporoča v šoli in doma.³⁵

O pokončni pisavi je pisal tudi nadučitelj Josip Žirovnik. Ta prispevek je imel tudi na okrajni učiteljski konferenci 3. avgusta 1892 v Begunjah. Kratkovidnost in kriva hrbtenica se pogosto pojavita pri učencih. Doslej so zato krivili šolske klopi, vendar je vzrok zato poševna pisava. Pokončna pisava morda res ni lepa, važno pa je, da je razločna. Naštel je vse prednosti te pisave: pravilna drža, bolj razločna pisava in dodal, da se pri tej pisavi tudi disciplina lažje vzdržuje.³⁶

Leta 1893 je objavljen krajši zapis iz revije *Schulpraxis*. Docent na vseučilišču v Budimpešti dr. Ivan Czapodi je dejal, da je največji sovražnik pokončne pisave navada. V kantonu Basel so proučevali pokončno pisavo od leta 1891 do 1892 in nato oddali končno poročilo. Ugotovili so, da je drža telesa v razredih s pokončno pisavo veliko boljša kot v onih s poševno. Tudi pisava učencev je veliko boljša in naj se zato ta pisava vpelje v vseh šolah.³⁷

Janez Kuhar je obdelal drugo in tretjo čitanko za osnovne šole in v berilih skušal pokazati, kako bi se lahko v zvezi z njimi poučevalo o zdravstvu in higieni. Ker zdravstvo ni poseben predmet, se najlažje združi s branjem.³⁸

33 Fran Gabršek: Vzajemnost vzgoje in zdravstva. *Učiteljski tovariš*, 1886, str. 177–178; 193–195.

34 August Reuss: Prednosti stoječe pisave v zdravstvenem oziru. *Učiteljski tovariš*, 1891, str. 354–356.

35 Adolf Lorenz: Prednosti stoječe pisave v zdravstvenem oziru. *Učiteljski tovariš*, 1891, str. 369–370.

36 Josip Žirovnik: Pomen in metodika pokončne pisave. *Učiteljski tovariš*, 1892, str. 145–147.

37 E. Bayr: O pokončni pisavi. *Učiteljski tovariš*, 1893, str. 6.

38 Janez Kuhar: Na katerih berilih II. in III. čitanke bi se dalo iz zdravjeslovja (higiene) poučevati in v katerem obsegu? *Učiteljski tovariš*, 1892, 53–54, 67–69, 83–84, 98–99, 134–135, 169–171.

Ivan Stukelj je v svojih črticah o vzgoji in pouku zapisal, da je sanjarjenje duševna bolezen »pogubna učečej se mladini«, in »smrtna kal v mladosti«. Sanjarjenje pa porodi nervoznost. Učitelj mora biti zelo pozoren, če to opazi pri učencih. Svetuje jim razvedrilne igre, naj se uče botaniko, zemljepis, zgodovino, naj rišejo. Naj ne berejo pesmi, ki niso za njihovo starost, ne romanov tuje književnosti. Na deželi je veliko laže kot v mestih. Dijaki v mestih večkrat prebivajo pri neizobraženih ljudeh in so zelo osamljeni. Samota pa je za duševnost zelo škodljiva, zato naj šolske oblasti poskrbe, da bodo dijaki stanovali pri izobraženih ljudeh.³⁹

O nervoznosti je pisal tudi Josip Druzovič. Naštel je lastnosti nervoznih ljudi: slabo spanje, nagla jeza, maščevalnost, samovoljnost. Pri otrocih je nervoznost prirojena ali pridobljena. Olajša jo lahko dobra hrana, delo na prostem, primeren počitek. Otroke je treba že zgodaj navaditi na delo, vendar pa mu dopustiti tudi igranje, telovadbo in veselo druženje.⁴⁰

Fran Črnogoj je leta 1895 pisal o snagi. V uvodu je napisal, da se nekateri starši ne menijo za umazanijo, zato je šola edini prostor, kjer mladino navajamo na snago. Nato je opisal že večkrat omenjen reden pregled učencev, ko pridejo v šolo. Če učitelj opazi umazanega učenca, ga mora takoj poslati k vodnjaku, kjer se mora umiti z mrzlo vodo. Kot je opisalo že več drugih avtorjev, morajo biti učenci v čistih, zakrpanih oblekah, glave ne smejo biti pokrite. Menil je, da je otroka treba kopati s toplo vodo le v prvem letu življenja, nato pa samo z mrzlo. Otroci naj se kopajo v rekah samo na urejenih kopališčih.⁴¹

Jožef Fischer je pisal o razvadah pri šolskih veselicah, kjer otroci večkrat pijejo alkohol. Ugotavlja, da se pri nas ob vsakem slovesnem dogodku pije. Otroci bi se morali razvedriti drugače, v naravi in piti zdrave pijače: vodo, mleko, sokove.⁴²

Slovenski učitelj

Ob koncu leta 1872 je začel v Mariboru izhajati pedagoški časopis Slovenski učitelj, ki je objavil tudi nekaj člankov o zdravstvu. Že v prvem letniku je pisal o pomenu zdravja Anton Šket. Med drugim je zapisal: »Narodna šola ima v sedanji dobi zarad zdravja tedaj prevažno nalogo rešiti, kajti tehtno vsestransko preudarjajo občna šolska nadzorništva, kako bi se naj učitelji javno priporočenih sredstev pri učencih poprijeti morali, da bi si zdravje v nežnih letih že okreptiti zamogli.« Zato zdaj zidajo večje šolske sobe, mize in klopi in so uvedeni novi šolski predmeti, tako telovadba in petje.⁴³

39 Ivan Stukelj: Črtice o vzgoji in pouku. *Popotnik*, 1892, str. 99–102, 117–119.

40 Josip Druzovič: O nervoznosti. *Popotnik*, 1896, str. 104–105.

41 Fran Črnogoj: Snaga. *Učiteljski tovariš*, 1895, str. 290–292, 309–311.

42 Jožef Fischer: Razvada pri šolskih veselicah. *Popotnik*, 1895, str. 369–370.

43 Anton Šket: Črtica zastran zdravja. *Slovenski učitelj*, 1873, str. 218–220.

Obiskovalec dunajske razstave o šolstvu je leta 1874 opisal avstrijsko »izgledno« šolo. Posebno pozornost tam posvečajo čistemu zraku, zato je pod tlemi napeljana cev, ki dovaja iz vrta čist zrak. Odpira se poleti, pozimi pa uporabljajo drugo cev, ki je odprta pri tleh pri peči, obdaja pa jo zastor. Med pečjo in zastorom se mrzli zrak ogreva, slab zrak pa odhaja po luknji v stropu v posebne prostore pod streho. Šolska soba je brez prahu, ker so tla namazana z vročim oljem. Otroci morajo obutev dobro očistiti, zato je spodaj v veži potrebno orodje za čiščenje obutve. Mokra oblačila otroci odlagajo v posebnem prostoru. Avtor se sprašuje, kdaj bomo tudi pri nas imeli take šole, in doda, da bo do takrat še dosti Mure »izteklo iz naše lepe Štajerske na bližnjo Ogersko«. ⁴⁴

V letniku 1875 sta dva sestavka v zvezi z zdravstvom. Anton Leban Mozirski je pisal o vplivu naravoslovja na omiko. V začetku je zapisal, da so Egipčani poznali koristne in škodljive rastline in s tem znanjem premagali številne bolezni. Poudaril je koristi prirodopisja, ki je kot predmet uveden že v osnovne šole in zajema živalstvo, rastlinstvo in rudninstvo. Pri živalstvu bi morali učitelji posebej dečke opozarjati, da ne razdirajo ptičjih gnezd. O rastlinstvu piše »kaj bi človek počel brez znanja škodljivih in koristnih rastlin, onih, ki mu služijo za živež in zdravilo«. Mineralogija pa uči spoznavati različne rudnine in ima velik vpliv na »omiko in blagostanje«. ⁴⁵

Blaž Pernišek je pisal o pomenu zračenja in čiščenja v šoli. Posebno pozornost je namenjal straniščem. Učitelj mora kontrolirati snago v njih in jih pregledati po vsakem učencu. Zato mora v učilnici viseti ključ in z njim učitelj vsakemu odklene. Tudi učilnice je treba redno prezračevati, pometati in čistiti. ⁴⁶

Leta 1876 je objavljen dopis iz celjskega okraja, ki piše, da je najhujši sovražnik učiteljstva prah. Ta je navzoč v šolskih učilnicah, v katerih mora učitelj vsak dan od pet do sedem ur govoriti. Rešitev bi bila, da bi se učilnice vsak dan temeljito prezračile in prečistile. Zdaj se to zgodi dvakrat na teden, pa še to površno. Učiteljem svetuje, da dihajo skozi nos, »globoko dihanje pa naj v šoli kolikor mogoče izostane«. ⁴⁷

Tone Brezovnik je prevedel članek o tem, ali naj otrok gre v šolo s šestim ali sedmim letom. Avtor je menil, da otrok s šestim letom ni ne telesno ne duševno zrel za pouk. Pozimi mora sedeti premočen in premražen v tesni učilnici več ur, poleti pa od vročine utrujen ne more slediti pouku in zaspi. ⁴⁸

Učitelj iz ljubljanske okolice se je leta 1878 pritoževal, da prihajajo otroci v šolo umazani in raztrgani. Učitelj naj opozarja starše, če to ne zaleže, pa naj jih naznani okrajnemu šolskemu svetu. Umazane učence naj učitelj pošlje k poto-

44 Josip Levičnik: Avstrijska izgledna šola. *Učiteljski tovariš*, 1874, str. 40–41.

45 Anton Leban Mozirski: Upljiv naravoslovja na omiko in blagostanje narodov. *Slovenski učitelj*, 1875, str. 115–118.

46 Blaže Pernišek: O zračnem čiščenju po učilnicah. *Slovenski učitelj*, 1875, str. 276–279.

47 Iz celjskega okraja. *Slovenski učitelj*, 1876, str. 143–144.

48 Tone Brezovnik: Šestim ali sedmim letom v šolo? *Slovenski učitelj*, 1876, str. 341–345.

ku, tam se morajo umiti. Urednik Učiteljskega tovariša Andrej Praprotnik je v opombi k članku zapisal, da bi morda največ lahko opravil učitelj verouka. Ta naj bi učence seznanil s peto božjo zapovedjo, ki pravi, da je treba skrbeti za svoje zdravje in življenje in za zdravje in življenje svojega bližnjega.⁴⁹

Učitelj Armin Gradišnik je leta 1880 pisal o šolskih zdravstvenih problemih. Napisal je, da je za zdravje škodljivih vzrokov nešteto. Pouk je včasih predolg, zato se učenci dolgočasijo in so nepazljivi. Šolske sobe so ponekod temne, premajhne, klopi predolge, naslanjala previsoka, v razredih so slabe peči in slab zrak. Tudi stranišča so neurejena in umazana. Predlagal je zračenje prostorov in pometanje po pouku, nikakor ne pred njim. Okrajni zdravnik bi moral šolo redno pregledovati in o napakah poročati oblastem.⁵⁰

Učiteljica Helena Wieser je v svojem prispevku pisala, kako naj učitelj otrokom razloži pomen snage. Čisti morajo biti telo in knjige, zvezki in papir. Učiteljice dekliških ročnih del morajo deklice opozarjati na umivanje rok in naj tudi doma skrbijo za snago v hiši in hlevu.⁵¹

Ambrož Poniž je podrobno pisal o pisanju in o tem, kako naj učitelj učence prvega razreda o tem pouči. Paziti mora na to, da učenec sedi pravilno, naj pri pisanju vedno drži »glavo kvišku, kako naj mu počivata nogi na celem stopalu, kako naj mu stegno dela s piščalko pravi kot, kako naj derži pero, prste vedno stegnjene.« Za tem je pisal o primernem peresu in klopeh.⁵²

V dopisu z zborovanja učiteljskega društva za sežansko-komenski okraj je omenjeno tudi predavanje Antona Koršiča o disciplini in snagi v ljudski šol. Po udaril je pomen discipline v šoli, in če je ta, potem tudi snaga ni problem. Učitelj mora paziti na snago pri učencih, ti naj bi bili tudi »do gola ostriženi«, in prepovedati, da »otroci ne steljejo šole s papirjem«.⁵³

Avtor s psevdonimom Stric je objavil dobre nasvete, v katerih je omenil tudi, da je naša mladina »milovanja in usmiljenja vredna«. Učitelji imajo pa težaven poklic, saj morajo učence obkladati s tako težo, da je ne morejo dolgo prenašati. Tako pride živahen in zdrav otrok v šolo, kjer mora ure in ure sedeti pri miru. Potem ga še doma čaka kakšen domač učitelj in mora pisati domače naloge. Zato predlaga manj predmetov in manj učnih ur.⁵⁴

O zdravju v šolah so pisali posamezni učitelji v rubriki Dopisi. Tako je Miha Bregant, učitelj iz Selc, leta 1886 zapisal, da so šolski prostori ponekod v napol razpadlih mežnarajah. Slabi šolski prostori pa so »prava mučilnica za otroke, učitelja pa spravijo v prezgodnji grob«. Učitelj mora 5 ali 6 ur požirati najslabši zrak in govoriti, zato ni odveč zahteva, da mora biti »trdnega zdravja in čvrste postave«. Otroci so že od hoje v šolo utrujeni in kmalu tudi »duševno onemorejo v

49 Učitelj: Iz okolice ljubljanske. *Učiteljski tovariš*, 1878, str. 277–279.

50 Armin Gradišnik: O šolskih zdravstvenih zadevah. *Popotnik*, 1880, str. 193–197. Podpis: Vranski.

51 Helena Wieser: Kako se učenci vzbujajo k snagi in vodijo na red? *Popotnik*, 1880, str. 197–198.

52 Ambrož Poniž: Kako naj se uči pisanje s posebnim ozirom na pervoletnike? *Šola*, 1880, str. 6.

53 Iz Komna. *Šola*, 1881/82, str. 92.

54 Stric: Dobri sveti. *Učiteljski tovariš*, 1879, str. 81–83.

slabem spridenem zraku«. Zato predlaga, da čim prej sezidajo nova šolska poslopja, ki bodo vredna imena »učilnica«. ⁵⁵

Naslednje leto je pisal učitelj z Gorenjskega in omenil postavo iz leta 1873, ki je v členu 33 za učitelja predpisovala pravico do stanovanja »iz dveh sob in zraven-skih prostorov«. Sam je v stari mežnariji, namesto sob ima dva podzemna hrama, polna vlage. Šolska soba je na podstrešju in zelo majhna, v njej pa sedi od 80 do 90 otrok. Vse to niti malo ne ustreza higieničnim zahtevam. Na kraju meni, da bi morale zdravstvene komisije včasih obiskati tudi kakšno hribovsko šolo. Urednik Učiteljskega tovariša Andrej Praprotnik mu je na dopis odgovoril, naj opozarja na problem krajevno in okrajno šolsko oblast, in citiral člen 63 iz šolske postave 14. maja 1869 o šolskih prostorih. ⁵⁶

Janko Barle je leta 1889 pisal o zdravstvu v šoli, ker to ni poseben predmet. Zato mora učitelj o tem govoriti pri drugih predmetih. Obravnavati je treba pomen hrane, vode, čistega zraka, dela, snage pa tudi okvare možganov in drugih organov. Učenci bi morali poznati pravila o boleznih, prehladu, ranah in zlomih. Tudi starši bi morali biti poučeni o boleznih in zdravljenju. V članku našteva primerno literaturo za učitelje, starše in učence. Na koncu poudari, da se s tem poukom preženejo vraže in sleparstvo z zdravili. ⁵⁷

V letniku 1889 je Jakob Dimnik objavil daljši prispevek Domača vzgoja, kjer piše med drugim tudi o zdravju. V zvezi s šolo je zapisal: »Tudi za učitelja je zelo važno, kako se otrok doma vzgojuje. Učitelj mora nadaljevati, kar je pričela domača hiša; a kako more sezidati lepo poslopje krščanske vzgoje, ako je črviva, slaba podloga, t. j. domača vzgoja. Le tam je učenec vzprejemljiv za šolsko vzgojo in veselo napreduje tudi pri pouku, kjer uže oče in mati storita svojo dolžnost in otroka vadita pokorščine, pridnosti, pazljivosti itd. Domača hiša mora tudi vse-skozi podpirati učitelja pri njegovem blagem prizadevanju, ker šola svojo namero zvršuje le tam, kjer je lepa edinost med njo in rodovino.« ⁵⁸

Leta 1890 je bilo objavljeno predavanje Franca Gärtnerja, ki ga je imel na učiteljski konferenci ljubljanske okolice 16. julija 1890. V njem je opisal naloge učitelja v skladu z zakonskimi določili. Pri nas je še mnogo napak pri šolskih poslopih in učitelj si mora prizadevati, da jih poskusi odpraviti. Več pa lahko opravi pri vzdrževanju snage v šolskem poslopiju, pri pravilnem zračenju in kurjavi. Otroke naj pouči o varovanju zdravja, posebej naj skrbijo za vid in sluh. Pri tem lahko uporablja snov iz šolskih beril in pri pouku naravoslovja. Če se pojavijo nalezljive bolezni, se mora učitelj takoj obrniti na krajevni šolski svet, ta pa na okrajni šolski svet, ki šolo za nekaj časa zapre. S tem se bo učitelj nekaterim zameril, a bo vršil svojo dolžnost. ⁵⁹

55 Miha Bregant: Iz Selc na Gorenjskem. *Učiteljski tovariš*, 1886, str. 62–63.

56 Frančišek Gärtner: Iz Gorenjskega. *Učiteljski tovariš*, 1887, str. 110–111. Podpis: –r.

57 Janko Barle: Zdravstvo v ljudski šoli. *Učiteljski tovariš*, 1889, str. 42–45. Podpis: J. B.

58 Jakob Dimnik: Domača vzgoja. *Učiteljski tovariš*, 1889, str. 52.

59 Franc Gärtner: Kako naj učitelj skrbi za zdravje šolskih otrok z ozirom na zakonite določbe. *Učiteljski tovariš*, 1890, str. 293–296.

Josip Bezljaj je leta 1890 pisal o tem, kako naj učitelj pripravi učence k pisanju. Paziti mora na lego zvezkov, rok in telesa pa tudi držanje prstov in peresa. Važni sta pravilno sedenje in drža telesa, ki mora biti ravna. Noge morajo biti skupaj na tleh, prsi se ne smejo upogibati ali pritiskati na klopi. Pomembno je tudi držanje peresa. Učitelj mora skrbeti za to, da učenci upoštevajo njegova navodila, ker drugače trpita pisava in zdravje.⁶⁰

Leta 1893 je bilo objavljeno predavanje dr. Julija Kotzmutha, okrajnega zdravnika v Postojni. O higieni je predaval na občnem zboru učiteljskega društva za postojnski okraj. Obravnaval je šolske bolezni: jetiko, slabokrvnost, očesne bolezni in bolezni hrbtenice. Zelo pomembni so čistoča šolske sobe, zračenje, svetloba in pokončna drža pri pisanju. Naštel je 12 nalezljivih bolezni, ki bi jih moral poznati učitelj, da bo vedel ukrepati. Če opazi tako bolezen, mora otroka poslati domov, jo naznaniti županstvu in šolo razkužiti. Nato je omenil tudi druge bolezni: božjast, bolezen sv. Vida, omedlevice, padavico in krvavitve.⁶¹

Ivan Cerar je pisal o zdravju učiteljev. Učitelj pošlje po zdravnika samo v skrajni sili, ko je včasih že prepozno. Preveč namreč stanejo prevoz, zdravnik in zdravila, česar si zlasti začasni učitelji ne morejo privoščiti. Predlaga, da bi učitelj med šolskim letom plačeval določen znesek, ki bi ga izročil okrajnemu zdravniku, ki bi ga prišel obiskat. Lahko pa bi znesek, ki ga vsako leto plačuje za okrajno učiteljsko knjižnico, razpolovili, pol za knjižnico, pol za zdravnika. O tem, kako pomagati učiteljem do zdravnika, bi morali učitelji razpravljati v društvih in na konferencah, pomagati pa bi jim morala tudi država.⁶²

Zdravnik Ivan Borštnik je napisal obsežno razpravo o šolski higieni. Pisal je o nahodu, ki je kriv za mnoge zdravstvene težave, o skoliozi, kratkovidnosti, ošpicah, davici, glavobolu in samomorih. Je proti domačim nalogam, ustrahovanju in kaznovanju otrok s šolskim zaporom in prepisovanjem, zelo pa podpira telovadbo. Ob koncu razprave se sprašuje, kaj lahko šola stori na tem področju. Predvsem mora učence izobraziti in pripraviti na odraslo življenje. Tudi dobrodelne ustanove morajo pomagati, da lahko vsakdo študira. Tako pa morajo dijaki na šolanju v mestih instruirati, da se lahko šolajo. Sramota je, da mora naša šola prositi za pomoč dobrodelne ustanove, kajti stvar države je, da skrbi za mladino in jo izobrazijo. »Vendar ona za to nima časa, in če se kdo pripravi take članke pisati, mora že vnaprej vedeti, da ne doseže ničesar, ker tisti, ki narod izbira, da bi vladali in kateri se na raznih shodih tako radi kažejo s svojo vladarsko gloriolo, so le zato zbrani, da sede in dovoljujejo budget za –vojaščino, otroci pa umirajo na škrofulozi in jetiki!«⁶³

60 Josip Bezljaj: Navod učitelju pri pisalnem pouku. *Učiteljski tovariš*, 1890, str. 113–115. Podpis: –z.–

61 Julij Kotzmuth: O šolski higieni. *Učiteljski tovariš*, 1893, str. 56–61.

62 Ivan Cerar: Zdravnik, skrb učitelja bolnika. *Učiteljski tovariš*, 1894, str. 116–118.

63 Ivan Borštnik: K šolski higieni. *Učiteljski tovariš*, 1896, str. 6–8, 33–35, 158–160, 177–180, 209–210, 242–243, 264–265, 296–300, 338–339, 352–353, 387–388, 407–409.

Na učiteljski konferenci ljubljanskih šol 12. julija 1897 je poročal o nevarnosti elektrike Ivan Krulec. Takrat so v Ljubljani odprli elektrarno. Navzočim učiteljem je priporočal knjige o elektriki, ki jih takrat v slovenščini še ni bilo. Učitelji naj bi se poučili, kako obvarovati mladino pred poškodbami, ki jih povzroči. Za vsak razred posebej navaja, kako otroke seznanjati z elektriko. V prvem razredu pri črki i naj otrokom pripoveduje o iskri in njeni nevarnosti, v drugem razredu pri obravnavi stanovanja o strelovodu in žarnicah. V naslednjih razredih najde snov za pouk v berilih, v višjih razredih pa pri pouku prirodopisa in zemljepisa. Obravnavati mora tudi pomoč pri nesrečah z elektriko.⁶⁴

Popotnik

O šolskem zdravstvu je pisal Henrik Podkrajšek. Napisal je, da učitelji varujejo zdravje učencev in jih branijo pred boleznimi, ozdravljati jih pa ni njihov poklic. Omenil je oba ukaza ministrstva o higieni na šolah iz leta 1873 in 1883 in dodal, da je pri nas malo takih šolskih poslopij, ki bi bila primerna. Naštel je nekaj določil iz teh dveh zakonov in dodal, da je treba upoštevati tudi razporeditev šolskih predmetov: jezik in računstvo dopoldne, risanje, pisanje in petje pa popoldne.⁶⁵

V Popotniku leta 1884 je izšel zanimiv dopis s shoda čeških in poljskih zdravnikov v Poznanju med 1. in 6. junijem. Zdravnik T. Žulinski je podal zdravniške zahteve, ki jih je treba upoštevati pri pouku: »1. Šolsko leto za otroka se nema poprej začenjati nego po dokončanem sedmem letu. 2. Naj se zmanjša število dnevni učnih ur. 3. Na se zmanjša število ur, namenjenih kateremu naučnemu predmetu primerno starosti učencev katerega koli razreda. 4. Pri razvrstitvi ur naj se vrste po pamet (razum) napenjajočih predmetih drugi laglejši in okretnejši. 5. Naučna metoda naj bo takšnja, da se ne bo nalagalo učencem še le doma se učiti zadanih nalog. 6. Obširnost naloge naj bo primerna starosti mladine.

7. Prenehljaji med učnimi urami naj se ohranijo. 8. Telovadba naj se uči ne zgolj kot zaukazan predmet, marveč kot vsakdanje ravnotežje proti naukom, sede se vršečim in duševne moči napenjajočim. 9. Naj bo omejen izbor učiva in določena metoda, da bi se zmanjšalo število ur, ki jih je treba posvetiti domačemu učenju. 10. Na počitnice in praznike naj se ne nalaga učencem več nego drugekrat. 11. Maturita naj bo nagrada z razrednimi skušnjami, pri čijih naj se gleda več na razvoj razuma, nego na spomin. 12. Ohranijo se naj zdravstvene zahteve v šolah, kar se tiče velikosti, čistote, prevetrovanja, osvetljevanja in kurjave šolskih sob in kar se tiče šolskih klopi in družega šolskega orodja. 13. Učitelji naj ne bodo pre-

64 Ivan Krulec: Kdaj so električni tokovodi človeškemu življenju nevarni, kako naj šola šolsko mladino opozori na to nevarnost? *Učiteljski tovariš*, 1898, str. 10–12.

65 Hinko Podkrajšek: O šolskem zdravstvu. *Popotnik*, 1886, str. 145–147.

obloženi z neprilичnimi opravki. 14. Učenci in učitelji naj se seznanjajo s higieno, kot z zaukazanim predmetom v šolah, pedagogijih in vseučiliščih. 15. Da bi se v okom prišlo vsakemu zlo, ter bile te zahteve izpolnjene, naj se vrši lekarsko-higieniški nadzor nad šolami po zdravnikih.«⁶⁶

Leta 1886 je Armin Gradišnik pisal o tem, da naj učitelj ob vsaki priložnosti opozarja učence na dolžnosti, ki jih imajo, da ohranijo zdravje. Našteje naj jim nevarnosti: nezrelo sadje, naj ne jedo sadja, ki ga ne poznajo, zlasti gob. Razloži pomen svežega zraka, prezračevanja in umivanja. Predvsem pa mora biti učitelj sam zgled.⁶⁷

V letu 1888 najdemo dva sestavka o zdravstvu. Anton Godec je opisal obravnavo berila Skrb za zdravje iz Drugega berila za osnovne šole od uvoda, obravnave, branja do nauka na koncu. Ta nauk je vseboval 14 pregovorov o zdravju.⁶⁸

Vinko Vodopivec je pisal o vplivu snage na vzgojo in o vlogi šole. Opredelil jo je v petih točkah, da pospešuje disciplino, vedri duha, kreпча zdravje, utrdi nrvnost in budi spoštovanje do samega sebe. Že starši bi morali to vcepiti otrokom, za učitelja pa je zelo pomemben prvi šolski dan. Takrat naj se postavi temelj »reda in snažnosti«. Prvošolce naj resno in prijazno opomni, višje pohvali, če so snažni, umazane pa opomni in graja. Če pride umazan učenec v šolo, mora domov, tako bodo tudi starši bolj poskrbeli za snago. Učitelj mora učence poučiti, kako se zakrpa obleka, očistijo madeži, kako se umiti in se varovati kožnih bolezni. Tudi »nrvna snažnost« je pomembna, poudariti je treba čistost misli, besed in dejanj. Učitelj naj priporoča branje nabožnih povestic.⁶⁹

Leta 1886 je na učiteljski konferenci pri Sv. Križu na Murskem polju Josip Freuensfeld prebral načrt, kaj naj se obravnava v ljudski šoli pri zdravstvu. Njegov načrt, ki je vseboval deset točk, je bil sprejet. V njem je bila nega telesa, nega posameznih organov, stanovanje, zrak, nalezljive bolezni, strupene rastline, domača lekarna in duševno zdravje.⁷⁰

O pomenu snage je pisal Franjo Vrečko. V uvodu je napisal, da je pri nas, posebej na deželi, še veliko nesnage v hišah in zunaj njih. Zato je učiteljeva naloga pri vzgoji, prvič: skrb za zdravje in drugič »obrazovanje lepočutja, ker zunanja snaga je vzajemna tudi z notranjo čistočo«. Za tem navaja že znane napotke o snagi v šoli v prostoru in učilih ter pri učencih.⁷¹

66 Y: Iz Prage. (Šolska higiena na lekarsko natoroznanskem shodu v Poznanju.) *Popotnik*, 1884, str. 254.

67 Armin Gradišnik: Na kaj se ima poučevalna delavnost ljudske šole ozirati, kolikor se dotika zdravoslovja (zdravstva)? *Popotnik*, 1887, str. 241–242.

68 Anton Godec: Skrb za zdravje. Praktična obravnavo tega branja v Drugem berilu. *Popotnik*, 1888, str. 41–44.

69 Vinko Vodopivec: Kakšen vpliv ima snažnost na odgojo, in kako naj šola to pospešuje? *Popotnik*, 1888, str. 331–332.

70 Josip Freuensfeld: Ljutomer. *Popotnik*, 1886, str. 273. Podpis: Jesephus.

71 Franjo Vrečko: O vzgoji k snažnosti. *Popotnik*, 1887, str. 321–324. Podpis: V–o.

V letu 1891 imamo dva anonimna prispevka o zdravju. Prvi govori o tem, kako naj za svoje zdravje skrbi učitelj. Čas naj si razdeli med oddih in domače delo, naj ne dela pozno v noč in takoj po jedi, vstaja naj zgodaj, zvečer pa naj se za kako uro razvedri v družbi in odide zgodaj spat. Naj bo čim več na zraku, dela naj na šolskem vrtu in obiskuje svoje kolege. Če se razjezi, naj gre v naravo ali se pogovori s prijateljem. Zaupa naj v Boga, hudo povrne z dobrim in išče veselje v prijateljstvu.⁷²

Drugi podrobno opisuje pouk zdravstva na učiteljiščih. Minister za uk in bogočastje je 9. junija 1873 izdal ukaz, da mora ljudski učitelj poznati glavna pravila zdravoslovja in se ravnati po njih, ne samo v šoli, ampak mora vplivati tudi na družine. Po učnem načrtu iz leta 1874 je treba učence pri naravoslovnem pouku poučevati o človeškem telesu in njegovi negi, kar najdemo v šolskih berilih. V učnem načrtu za meščanske šole iz leta 1883 so navodila za prvo pomoč pri nesrečah. Po učnem načrtu za učiteljišča iz leta 1874 in 31. julija 1886 so »somatološkemu in higijeničnemu« pouku predpisane posebne učne ure. Učiteljski kandidat mora dokazati, da obvlada šolsko zdravoslovje. Od leta 1891/92 pa morajo pouk somatologije in higiene v 1. in 4. letniku poučevati zdravniki. Učitelji pa morajo zdravnikom predstaviti že pridobljeno znanje učencev in skrbeti, da se jih ne preobremeni.

Naveden je podroben načrt pouka v teh dveh letnikih. Da bi učitelji, ki so že zaposleni, pravilno razumeli nove odredbe o higieni in somatologiji, bi se morali o tem izobraževati na učiteljskih tečajih.⁷³

O zdravju učiteljev je pisal tudi Ivan Stukelj in sicer o sveti jezi. Učitelji se namreč veliko jezijo, kar njihovemu zdravju zelo škodi. Naštel je številne bolezni, ki jih jeza povzroča, in dodal, da je v šolah nepotrebna. Učitelj bi moral biti z učenci potrpežljiv in jih zlepa navaditi na šolski red. Sklenil je, da je sveta jeza v šolah slabost, »ki učitelju kvari zdravje in krajša življenje«.⁷⁴

Leta 1895 je bil objavljen članek profesorja Viktorja Bežka, ki je bil prej že objavljen v Ljubljanskem zvonu. V njem avtor piše o preobremenjenosti v naših šolah, kar slabo vpliva na zdravje učencev. Ugotovil je, da je šolstvo »osnovano na krivih podlagah« in da preobremenjenost ni neizogibna, ampak »izrodek strokovnjaštva, osnovanega na krivih teorijah«. Šolska vzgoja ne posreduje gojencem le začetnih in končnih predstav, ampak jih vodi po ovinkih in vmesnih postajah in s tem izgubi ogromno časa. Preobloženost pa slabo vpliva na mladino telesno in duševno.⁷⁵

O vročinskih počitnicah je pisal Anton Leban in predlagal, naj se uvedejo tudi pri nas. Popoldanski pouk je neuspešen, kadar je v senci 22 stopinj. Včasih

72 Učitelj, skrbi tudi za svoje zdravje! *Popotnik*, 1891, str. 17–19.

73 Maribor. (Zdravoslovje na izobraževališčih za učitelje in učiteljice.) *Popotnik*, 1891, str. 45–46.

74 Ivan Stukelj: Sveta jeza. *Popotnik*, 1894, str. 289–292, 305–306.

75 Viktor Bežek: Ali je preobloženost v šolah neizogibna? *Popotnik*, 1895, str. 323–235, 330, 345–347.

so dejali, da je treba po kosilu napraviti tisoč korakov, zdaj pa velja, da je treba po njem počivati vsaj eno uro. Pouk po kosilu je škodljiv za prebavne organe in delovanje možganov ter povzroča nervozo.⁷⁶

Sklep

Hitro lahko opazimo, da so avtorji največ pisali o nalogah učitelja pri skrbi za zdravje učencev. Tako je moral paziti, da je učilnica vedno prezračena, čista in tako tudi vsi predmeti v njej. Številni sestavki so opisovali, kako mora učitelj pred poukom pregledati vsakega učenca, če je snažen. Večinoma so menili, da ga je treba, če ni čist, poslati domov, nekateri pa bi ga poslali umiti se k vodnjaku ali celo potoku. V kasnejših obdobjih so veliko pozornosti namenili kratkovidnosti učencev, ki jo največkrat dobe šele v šoli, in kako jo preprečiti. Veliko so pisali tudi o pravilni drži pri pisanju, o pomenu stoječe pisave, ki je nadomestila poševno. Nekaj sestavkov je pisalo, da je vzrok za slabo zdravje učencev njihova preobremenjenost. Učne ure so predolge, snov prezahtevna, nekateri so bili tudi proti domačim nalogam, predlagali so tudi vročinske počitnice.

Nekaj prispevkov je bilo posvečenih tudi zdravju učiteljev. Vsi so poudarjali, da mora biti učitelj zdrav, in svetovali, kako naj živi, da si ohrani zdravje. Predvsem se ne sme jeziti, ker jeza zelo škoduje, v šoli ne sme preveč glasno govoriti, biti pa mora zelo razgledan. O zdravju bi moral biti poučen, da bi lahko pomagal učencem in vaščanom. Predlagali so, da bi morali v učiteljskih društvih in na konferencah razpravljati o tem, kako denarno pomagati učitelju, ki zboli. Učitelj hodi k zdravniku šele, ko je že prepozno, ker je ta obisk s prevozom zelo drag.

V dopisih so učitelji večkrat pisali o slabih higienskih razmerah v šoli in svojih stanovanjih.

V tem obdobju je bilo malo šolskih stavb, ki bi ustrezale zahtevam v ministrskih ukazih.

Viri in literatura

Drobtince za novo leto 1856, 1856.

Heinz, Franz: *Zbirka zakonov in ukazov o ljudskem šolstvu na Kranjskem*, 1895.

Popotnik: 1880, 1884, 1887, 1888, 1891, 1894, 1895, 1899.

Slovenski učitelj: 1873, 1874, 1875, 1876, 1878, 1879.

Šolski prijatelj: 1852, 1853.

Učiteljski tovariš: 1862, 1863, 1864, 1865, 1867, 1869, 1871, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894.

Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus und Unterricht, Jahrgang 1873, Wien, 1873.

⁷⁶ Anton Leban: Vročinske počitnice. *Popotnik*, 1899, str. 138–141.

Povzetek

O zdravju in higieni v šolah so pisali že naši najstarejši pedagoški časopisi. Učitelj naj bi učence pri pouku seznanil z nevarnostmi, ki jim pretijo v vsakdanjem življenju. Paziti pa mora tudi, da so učenci pri pouku snažni. Če niso, jih mora poslati domov ali pa se umiti v šolskem vodnjaku ali potoku. Učitelj mora skrbeti tudi, da so učilnica in vsi predmeti v njej snažni, učilnica pa dobro prezračena. V tem obdobju je bilo malo šolskih stavb, ki bi ustrezale zahtevam v ministrskih ukazih. V kasnejšem obdobju so pozornost v časopisju namenili tudi kratkovidnosti učencev in kako jo preprečiti. Veliko so pisali tudi o pravilni držbi pri pisanju, pomenu stoječe pisave, ki je nadomestila poševno. Nekaj sestavkov je bilo tudi o preobremenjenosti učencev, zato so bili nekateri tudi proti domačim nalogam. Predlagali so tudi vročinske počitnice. Mnogo so pisali tudi o učitelju in njegovem zdravju in svetovali, kako naj si ga ohrani. Ne sme se jeziti, ne glasno govoriti, sploh pa mora biti dobro poučen o zdravju in boleznih. Predlagali so tudi denarno pomoč učiteljem, ki zbole. Ti največkrat hodijo k zdravniku, ko je že prepozno, saj je prevoz zelo drag.

UDK 378:069(497.4Ljubljana)

1.01 Izvirni znanstveni članek

Prejeto: 25. 10. 2021

Monika Govekar-Okoliš*

Pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov

The importance of museum school lessons for the education of higher education students

Izvleček

Članek obravnava izbrane muzejske učne ure v Slovenskem šolskem muzeju. Namen raziskave je analizirati in primerjati raznovrstnost pogledov in odzivov visokošolskih študentov nanje. Zanima nas, kaj so se študenti pri različnih vsebinah muzejskih učnih ur naučili in kako so jih doživeli. Na tej podlagi želimo ugotoviti, kakšen je pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov kot bodočih učiteljev. Za vrednotenje izbranih muzejskih učnih ur smo uporabili vprašalnik, ki so ga izpolnili študenti štirih fakultet Univerze v Ljubljani v študijskih letih 2014/15–2019/20. Ugotovitve raziskave kažejo, da so muzejske učne ure za študente zanimiv in neposreden način neformalnega izobraževanja o preteklosti vzgoje in poučevanja na Slovenskem. S tem učinkovito dopolnjujejo svoje znanje in pridobijo izkušnje za bodoči poklic.

Abstract

The article discusses selected museum school lessons at the Slovenian School Museum. The aim of the study is to analyse and compare the diversity of views and reactions of higher education students to the lessons, and to find out what the students have learnt at different lessons and how they experienced them. The aim is to establish the importance of the lessons in the education of higher education students as future teachers. A questionnaire was used to evaluate the museum school lessons, which was completed by students from four faculties of the University of Ljubljana during the academic years from 2014/15 to 2019/20. The study's findings show that the museum lessons are an interesting and direct type of informal learning about the history of education and upbringing in Slovenia. Through them, students effectively supplement their knowledge and acquire experience for their future profession.

Ključne besede: muzejske učne ure, Slovenski šolski muzej, visokošolski študenti, pogledi in odzivi študentov

Key words: museum school lessons, Slovenian School Museum, higher education students, student views and reactions

* prof. dr. Monika Govekar-Okoliš, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, e-pošta:monika.govekar-okolis@guest.arnes.si

Uvod

Muzeji so v 21. stoletju ustanove, ki na različne načine in v različnih oblikah vključujejo zgodovino, kulturo, znanost, umetnost idr. Menimo, da so to okolja specializiranega in kompleksnega učenja, ki so zelo pomembna za izobraževanje in širjenje znanja.¹ Muzeji so pomembne izobraževalne in kulturne ustanove,² saj se ukvarjajo z različnimi oblikami izobraževanja.³ To vključuje vseživljenjsko učenje, ki obiskovalcem muzejev omogoča nadaljnje poglobljeno učenje.⁴ Vse bolj pomembno je v muzejih tudi medgeneracijsko učenje med obiskovalci različnih starosti.⁵ V muzejih poteka tudi neformalno izobraževanje, ki se pogosto pojavlja kot načrtovano, ciljno usmerjeno izobraževanje, ki obiskovalcem različnih starosti daje novo znanje in izkušnje iz preteklosti. Prav izobraževanje v muzejih spodbuja čustva in čute obiskovalcev, gradi vzdušje, ki spodbuja spominjanje na preteklost in skupne korenine ter obiskovalcem ponuja dobro učno izkušnjo.⁶ Muzeji pomagajo oblikovati prostor za prostovoljno delo in ustvariti simbiozo z lokalnimi skupnostmi, knjižnicami, drugimi muzeji, galerijami, laboratoriji, umetniškimi centri, rekreacijskimi objekti, šolami in tako naprej.⁷ Muzeji so zbirališča skupnosti, lahko pomenijo tudi mesto umika pred bremenom in dolžnostmi družine in službe.⁸ Prav na to vmesnost med zasebnim in javnim je opozoril ameriški sociolog Oldenburg že leta 1989 in s tem utemeljil koncept tretjega prostora,

- 1 Monika Govekar-Okoliš, Effectiveness of school lessons from the past as live forms of museum education for higher education students, *Museum Management and Curatorship*, 33, 2018, št. 4, str. 382–397.
- 2 Helene Moussa, Museums as Cultural Institutions: Challenges and Opportunities for St. Mark's Coptic Museum, *Journal of the Canadian Society for Coptic Studies*, 5, 2013, št. 1, str. 75–84.
- 3 Kalle Kallio, Critical outcomes of museum learning, In *Revisiting the Educational value of museums. Connecting to audiences*, Pilsen, Czech Republic: NEMO 23rd Annual Conference 5-7 November 2015, 12–15. http://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_AC2015_EduVal_documentation.pdf (pridobljeno, 12. 8. 2021).
- 4 AlmaDís Kristinsdóttir, Toward Sustainable Museum Education Practices: Confronting Challenges and Uncertainties, *Museum Management and Curatorship*, 32, 2017, št. 5, str. 424–439. doi.org/10.1080/09647775.2016.1250104 (pridobljeno 23. 8. 2021).
- 5 Christina Smiraglia, Targeted Museum Programs for Older Adults: A Research and Program Review, *Curator: The Museum Journal*, 59, 2016, št. 1, str. 39–54, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/cura.12144> (pridobljeno, 16. 10. 2020).
- 6 Monika Govekar-Okoliš, Educational role and activities of the Slovenian school museum : views, experiences and suggestions of university students concerning school lessons from the past in the study years from 2014 to 2018, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 27, 2018, št. 3, str. 165–186.
- 7 Alan Chadwick, *The Role of The Museum and Art Gallery in Community Education*, Nottingham: The Department of Adult Education, University of Nottingham, 1980, str. 16–17.
- 8 Nancy Kranich, Promoting adult learning through civil discourse in the public library, *New directions for adult and continuing education*, 2010, št. 127, str. 20, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/ace.377> (pridobljeno, 24. 8. 2021).

ki je danes pomemben za knjižnice, ki so lahko tudi del muzejev.⁹ Da bi bili muzeji bolj učinkoviti v svoji izobraževalni vlogi, morajo obiskovalcem ponuditi nove načine in vrste izobraževanja, novo znanje in izkušnje. S tem ciljem uporabljajo tudi različne oblike izobraževanja (stalne inčasne razstave, muzejske delavnice, muzejske učne ure, itd.). V muzejih je zelo pomembna dejavna vloga obiskovalcev, ki jih spodbuja k raziskovanju preteklosti, primerjavi preteklosti s sedanostjo in iskanju lastne identitete.

Muzeji vzpostavljajo različne izobraževalne programe, ki so namenjeni posameznim starostnim skupinam. Muzej je postal učno središče, ki ponuja posebno izobraževalno izkušnjo, ki je odprta za vsakogar.¹⁰ Številni pedagogi in raziskovalci so s prakso in raziskavami razširili tudi znanje o učenju in izobraževanju v muzejih. Izobraževalni programi so bistveno bolj usmerjeni k učenju in učencem ter manj k predmetom. Griffin¹¹ pravi, da se je priložnost za komunikacijo z učitelji in učenci močno razširila s pomočjo spletnih informacij, gradiva in dejavnosti. Podobne muzejske izobraževalne programe s primeri muzejskih učnih ur, kjer učenci spoznavajo in doživljajo šolsko preteklost, zasledimo v Angliji v Black Country Living Museum v Dudleyju¹² in Ragged School Museum v Londonu,¹³ v Avstraliji v Sydney Living Museums v Sydneyju,¹⁴ na Hrvaškem v Hrvaškem šolskem muzeju v Zagrebu¹⁵ in v ZDA v muzeju Old Sacramento Schoolhouse v Kaliforniji¹⁶ in drugod. Muzejske učne ure že več kot dvajset let potekajo tudi v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani.¹⁷

Muzejske učne ure v Slovenskem šolskem muzeju od leta 2000 obiskujejo tudi študenti Univerze v Ljubljani: Filozofske fakultete (FF) z Oddelka za pedagogiko in andragogiko, Fakultete za matematiko in fiziko (FMF) z Oddelka za matematiko in Oddelka za fiziko, Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo

-
- 9 Ana Vogrinčič Čepič, Knjižnice danes, knjižnice jutri: aktualne knjižnične prakse in pomen knjižničnega prostora v luči širših družbenih fenomenov – sociološke perspektive, *Knjižnica*, 56, 2012, št. 4, str. 100.
- 10 Laurel Bradley 2009, <http://www.caareviews.org/reviews/1309#.V4ouQ8doVQM> (pridobljeno: 6. 10. 2020).
- 11 Janette Griffin, The museum education mix: students, teachers and museum educators, *Understanding museums*, Australia: Australian museums and museology, 2011 https://nma.gov.au/research/understanding-museums/JGriffin_2011.html (pridobljeno 27. 8. 2021).
- 12 *Black Country Living Museum in Dudley*, England, 2021 <https://www.bclm.co.uk/activities/experience-an-edwardian-school-lesson/3.htm#.X6K4lC9h1QN> (pridobljeno: 5. 7. 2021).
- 13 *Ragged School Museum in London*, 2021, England. <https://www.timeout.com/london/museums/ragged-school-museum> (pridobljeno: 12. 7. 2021).
- 14 *Sydney Living Museums in Sydney*, 2021, Australia. <https://sydneylivingmuseums.com.au/education/programs/lessons-past> (pridobljeno: 21. 7. 2021).
- 15 *Hrvaški šolski muzej v Zagrebu*, 2021, Hrvaška. https://www.inyourpocket.com/zagreb/croatian-school-museum_4037v (pridobljeno: 9. 7. 2021).
- 16 *Old Sacramento Schoolhouse Museum in California*, 2021, USA. <http://oldsacschoolhouse.scoe.net/index.html> (pridobljeno: 2. 8. 2021).
- 17 *Slovenski šolski muzej v Ljubljani*, 2021, Slovenia. https://www.inyourpocket.com/ljubljana/slovenian-school-museum_148056v (pridobljeno: 7. 9. 2021).

(FKKT) z Oddelka za kemijo ter Biotehniške fakultete (BF) z Oddelka za biologijo, ki se znotraj pedagoško-andragoškega študija pripravljajo na vlogo učitelja. Za bodoče učitelje oz. strokovnjake na svojem strokovnem področju, je pomembno, da spoznajo tudi vlogo učitelja in pomen vzgoje in izobraževanja v preteklosti na Slovenskem. Za boljše razumevanje stare vloge učitelja in učencev, obišejo in doživijo muzejsko učno uro v Slovenskem šolskem muzeju. Vsaka učna ura predstavlja določen izsek iz zgodovine vzgoje in izobraževanja ter študentom omogoča, da spoznajo, kako je potekal pouk nekoč, kakšna je bila vloga učitelja, v kakšnih razmerah so učitelji poučevali, kakšni so bili odnosi med učitelji in učenci, učni jezik, vsebine pouka, disciplina pri pouku, učni pripomočki idr. Neposredno so vključeni v doživetje učne ure iz izbranega obdobja zgodovine šolstva.

V nadaljevanju nas zanima, kaj so se študenti pri različnih vsebinah muzejskih učnih ur naučili in kako so jih doživeli. Namen raziskave je analizirati in primerjati raznovrstnost pogledov in odzivov visokošolskih študentov na muzejske učne ure. Na tej podlagi želimo ugotoviti, kakšen je pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov kot bodočih učiteljev. Pred tem pa še predstavimo bistvene vsebinske značilnosti in namen tistih muzejskih učnih ur, ki so jih anketirani študenti izbrali in obiskali ter so relevantni za analizo naše raziskave.

Muzejske učne ure

Muzejske učne ure so najbolj pomembna oblika izobraževanja v Slovenskem šolskem muzeju. Z njimi se obiskovalci različnih starosti, od otrok do odraslih, neposredno in dejavno srečujejo s preteklostjo. Učne ure nudijo neformalno izobraževanje, vseživljenjsko učenje in medgeneracijsko izobraževanje; hkrati pa so načrtovano izobraževanje o tipični obliki in značilnostih učne ure v določenem časovnem obdobju.¹⁸ Združujejo spontano učenje, zabavo in doživetje šolanja v posameznem obdobju. V Slovenskem šolskem muzeju temu dajejo še posebej velik poudarek, saj je za vsako izvedbo učne ure namenjen ustrezen prostor – posebna učilnica z značilnimi predmeti (šolskimi klopmi, šolsko tablo ..., slikami, zemljevidi, šolskimi predmeti, starimi sredstvi za ohranjanje discipline idr.) in drugimi starimi šolskimi pripomočki ter oblačili za obiskovalce (učence) in učitelje, kar daje obiskovalcem večje izkustveno doživetje. Vsebina pouka je načrtovana v skladu z učnimi načrti in učbeniki iz izbranih obdobj, obiskovalci pa kot udeleženci igrajo vlogo učencev in se učijo na način, kot so se učili v preteklosti. Muzejske učne ure so dober primer, kako muzej svoje obiskovalce na izviren in zanimiv način poveže s preteklostjo, da jo doživijo in pridobijo nova spoznanja.

¹⁸ *Pedagoški programi v šolskem letu 2020/21, 2020, str. 8–21.*

Učna ura Antična Emona (Slovenski šolski muzej, fototeka).

Najprej omenimo učno uro *Antična Emona*, ki sega v 1. stoletje. Na poseben način pritegne obiskovalce, ker se lahko vživijo v vlogo učencev pred dva tisoč leti. Oblečejo se v rimska oblačila (tunike), kot so jih nosili takratni učenci. Svojevrsten prispevek v tej učni uri ima učitelj – magister s svojim oblačilom (togo), posebno obutvijo ter učnimi pripomočki (zvitkom z latinskimi zapisi, voščeni tablicami s stilusi), značilnimi za takratni čas. Namen te učne ure je, da obiskovalci spoznajo način poučevanja in vzgajanja v tistem času. Cilj je, da se naučijo nekaterih latinskih besed, zlasti kako se pozdravi, predstavi, učijo se pisanja rimskih števil, latinskih imen za mesece idr. Posebej je pomembna izkušnja, da se učijo pisanja latinskih izrazov na voščene tablice s stilusom kot v rimskem času. Vzgajajo pa se na podlagi antičnih zgodb o Veneri in Marsu ter se pogovarjajo o bogovih iz rimske mitologije.¹⁹

Nedeljska šola je učna ura iz obdobja Avstrijskega cesarstva (1865). Za obiskovalce je zanimiva, ker ni potekala ob delavnikih, temveč ob nedeljah in praznikih in je imela glavni namen opismenjevanje v slovenskem jeziku. Namenjena je bila tako za otroke kot za odrasle. Obstajale so začetne, nadaljevalne in ponavljalne nedeljske šole. Namen te učne ure je, učiti obiskovalce pisati, brati in računati v takratnem slovenskem jeziku, jih seznaniti s takratnim prvim slo-

¹⁹ Prav tam, str. 8.

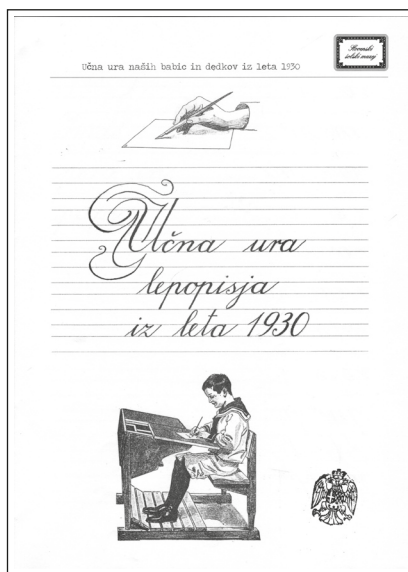
venskim učbenikom *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, ki ga je napisal škof Anton Martin Slomšek. Cilj je, da se naučijo tudi peti pesem Antona Martina Slomška *Ljuba vigred*.²⁰

Učna ura *Računstvo* je iz obdobja Avstro-Ogrske (1905). Namen te je, da se obiskovalci seznanijo s poukom računanja v preteklosti. Posebej je poudarek na načinu poučevanja, saj se obiskovalci učijo štetja z ruskim računalom. Z računskimi nalogami se obiskovalci naučijo tudi o načinu življenja v preteklosti, spoznajo stara imena mesecev in z njimi povezana kmečka opravila ter pregovore.²¹

Učna ura *Prirodopis* je prav tako iz časa Avstro-Ogrske (1907). Njen namen je, da obiskovalci kot učenci spoznajo telesne in značajске značilnosti mačke. Še posebej je učna ura zanimiva, ker se učijo o značilnostih mačke na osnovi pregovorov o mački in odkrivajo značajsko podobnost ljudi z mačkami. Seznanijo se z berilom Frana Erjavca, kjer spoznajo navade mačk, njihov odnos do ljudi in drugih živali.²²

Lepopis je učna ura iz obdobja Kraljevine Jugoslavije (1930). Še posebej je zanimiva, ker se ta predmet v slovenskih šolah že dolgo ne poučuje več. Nekoč je bil to eden pomembnejših predmetov, saj so se vsi učili lepo pisati s peresnikom in črnilom. Namen učne ure je bil pridobiti razločno in lepo poševno pisavo. Udeleženci se najprej učijo pisanja posameznih črk, nato besed, zatem pa stavkov na posebej pripravljene učne liste, ki jih lahko vzamejo s seboj za spomin.²³

Učna ura *Telovadba* je prav tako iz obdobja Kraljevine Jugoslavije (1932). Namen te je, da se obiskovalci kot učenci učijo telesnih spretnosti po sokolskem načinu. Izvajajo telesne vaje (pravilna stoja oz. drža telesa, nastop v vrstah do štiri osebe, hoja, tekanje v vrsti, proste vaje na mestu, obračanje na desno in levo) in različne igre. Pri tej učni uri se učijo določenih spretnosti in gotovosti v gibih, še posebej pa je poudarek na vzgoji vsakega posameznika, saj naj bi razvili odločnost, samozavest, se navajali na lepo in dostojno vedenje.²⁴

Učni list za učno uro *Lepopis* iz leta 1930 (Slovenski šolski muzej, dokumentacija).

20 Prav tam, str. 10.

21 Prav tam, str. 13.

22 Prav tam, str. 16.

23 Prav tam, str. 15.

24 Prav tam, str. 19.

Predstavljene so tiste muzejske učne ure, ki so jih študenti izbrali iz muzejske promocijske brošure Pedagoški programi v Slovenskem šolskem muzeju za izbrana šolska leta. V Slovenski šolski muzej so študenti prišli z namenom, da bi dejavno sodelovali in spoznali stare učne vsebine, vzgojne metode, vlogo učitelja idr. pri izbrani učni uri. V nadaljevanju raziskave predstavljamo njihove poglede in odzive na obiskane muzejske učne ure.

Metodologija

Opredelitev problema

Raziskava obravnava izbrane muzejske učne ure v Slovenskem šolskem muzeju, ki so jih v študijskih letih od 2014/15 do 2019/20 obiskali študenti z omejenih fakultet Univerze v Ljubljani. Ugotoviti želimo, koliko in zakaj so muzejske učne ure pomembne za izobraževanje visokošolskih študentov kot bodočih učiteljev. Ker muzejske učne ure združujejo spontano učenje in doživetje šolanja iz posameznega obdobja, nas zanima, kako so študenti na izbrani muzejski učni uri doživljali vzgojo in izobraževanje ter vlogo učitelja v preteklosti.

Namen in cilji raziskave

Glavni namen raziskave je ugotoviti, kakšen je pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov kot bodočih učiteljev, in sicer na podlagi analize in primerjave njihovih pogledov in odzivov na muzejske učne ure. Cilji raziskave so ugotoviti, kaj so se študenti pri različnih vsebinah muzejskih učnih ur naučili novega, kako so doživeli vlogo učitelja in če bi se želeli udeležiti še kakšne druge učne ure in zakaj.

Raziskovalna vprašanja

Iz vprašalnika smo izbrali in analizirali naslednja tri vprašanja, ki so pomembna za našo raziskavo:

1. Kaj ste se naučili novega pri učni uri?
2. Kakšna je bila vloga učitelja?
3. Ali bi si želeli obiskati še kakšno učno uro in utemeljite, zakaj?

Raziskovalna metoda

Raziskava je bila izvedena v skladu z načeli kvalitativnega raziskovanja.²⁵ Raziskava je temeljila na analizi anonimnega anketnega vprašalnika, ki ga je v

25 Janez Vogrinc, *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2008, str. 46: Za kvalitativno raziskovanje je značilno, da se zbirajo podatki, "ki vsebujejo vsebinsko bogate opise ljudi, dogodkov, situacij in niso obdelani z različnimi statističnimi postopki."

študijskih letih od 2014/15 do 2019/20 izpolnilo 269 visokošolskih študentov s štirih omenjenih fakultet Univerze v Ljubljani. Anketni vprašalnik je bil enak za vse študente. Za ugotavljanje različnosti v pogledih in odzivih študentov na izbrane muzejske učne ure, smo uporabili deskriptivno raziskovalno metodo.²⁶

Vzorec

V raziskavi so sodelovali študenti s štirih različnih fakultet Univerze v Ljubljani: FF, FMF, BF in FKKT, skupaj 269 študentov ($n = 269$). Sodelovalo je 230 žensk in 39 moških.

Tabela 1: Število študentov z različnih fakultet Univerze v Ljubljani, ki so v študijskih letih od 2014/15 do 2019/20 obiskali muzejsko učno uro iz preteklosti v Slovenskem šolskem muzeju.

Študijsko leto	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	Skupaj
Fakulteta							
Filozofska fakulteta (FF)	20	14	35	31	38	31	169
Fakulteta za matematiko in fiziko (FMF)	13	10	9	6	/	16	54
Biotehniška fakulteta (BF)	/	6	/	7	/	21	34
Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo (FKKT)	/	9	/	/	/	3	12
Skupaj za študijsko leto	33	39	44	44	38	71	269

Iz Tabele 1 lahko razberemo, da se je v študijskih letih od 2014/15 do 2019/20 muzejskih učnih ur udeležilo največ študentov (169) s FF, najmanj pa je bilo študentov s FKKT (12). V tabeli vidimo trend naraščanja števila obiskovalcev učnih ur za posamezno študijsko leto, saj se je podvojilo s 33 na 71 obiskovalcev. Primerjava števila študentov udeležencev po študijskih letih kaže, da je bilo največ študentov na obisku v muzeju leta 2019/20, skupaj 71 študentov, med njimi jih je bilo največ s FF (31), sledijo študenti z BF (21 oseb), nato študenti s FMF (16), najmanj pa je bilo študentov s FKKT (3). Ugotovimo tudi, da je bilo najmanj študentov na obisku v muzeju leta 2014/15, in sicer skupaj vseh 33 študentov, med

²⁶ Janez Sagadin, *Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja*, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1993, str. 12: "Z deskriptivno metodo spoznavamo pedagoško polje na nivoju vprašanja, kakšno je nekaj in ugotavljamo torej stanje pedagoškega polja, kakršno je, ne da bi si ga želeli vzročno pojasnjevati."

njimi jih je bilo največ s FF (20) in najmanj (13) s FMF. Ni pa bilo študentov z BF in s FKKT.

Zbiranje podatkov

Kot instrument zbiranja podatkov je bil uporabljen enak anonimni anketni vprašalnik z vprašanji odprtega tipa za vse študente. Vprašalnike so v pisni obliki izpolnili študenti v študijskih letih od 2014/15 do 2019/20 s štirih že omenjenih fakultet Univerze v Ljubljani. Izpolnili so jih pod vtisom doživetja takoj po koncu muzejske učne ure v muzeju. Zbrani vprašalniki so bili sproti analizirani za vsako skupino študentov po udeležbi na izbrani muzejski učni uri in urejeni ter shranjeni po študijskih letih. Skupaj smo zbrali v omenjenih študijskih letih 13 skupin študentov: 6 skupin študentov, ki so obiskali učno uro Antična Emona, 3 skupine študentov, ki so obiskali učno uro Lepopis in 4 skupine študentov, ki so učne ure obiskali po enkrat (Nedeljska šola, Računstvo, Prirodopis in Telovadba). V nadaljevanju predstavljamo podatke o izbiri učnih ur iz vprašalnikov, ki so jih izpolnili študenti takoj po udeležbi učne ure v študijskih letih 2014/15–2019/20 (Glej Tabelo 2).

Tabela 2: Učne ure, ki so jih študenti izbrali v študijskih letih 2014/15–2019/20

Študijsko leto	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	Skupaj
Učna ura							
Antična Emona 1. stol.	8	8	35	31	38	71	191
Nedeljska šola 1865	/	6	/	/	/	/	6
Računstvo 1905	13	/	/	/	/	/	13
Prirodopis 1907	/	12	/	/	/	/	12
Lepopis 1930	12	13	9	/	/	/	34
Telovadba 1932	/	/	/	13	/	/	13
Skupaj	33	39	44	44	38	71	269

Tabela 2 prikazuje, da so študenti v študijskih letih od 2014/15 do 2019/20 izbrali šest različnih učnih ur. Največkrat je bila izbrana učna ura Antična Emona, ki jo je obiskalo 191 študentov. Najmanjkrat pa so študenti izbrali Nedeljsko šolo (6).

Analiza podatkov

Zbrane podatke, ki so jih študenti zapisali o pridobljenem novem znanju pri muzejski učni uri, o vlogi učitelja in o tem ali bi obiskali še kakšno učno uro in zakaj, smo pri vseh skupinah sproti, po končanem obisku učne ure, analizirali kvalitativno.²⁷ Tako so bili za vsako učno uro posebej že zbrani in analizirani odgovori, narejeni zapisi, glede na študijsko leto obiska študentov v muzeju. Vsi odgovori (f), pridobljeni iz vprašalnikov po skupinah študentov, so bili nato prepisani in analizirani z običajno analizo vsebine s kodiranjem.²⁸ Rezultate odgovorov študentov smo razdelili glede na določeno muzejsko učno uro po zgoraj omenjenih treh vprašanjih. Zapisali smo najbolj pogosto omenjene odgovore: skupne poglede in odzive študentov na vsako vprašanje. Pri izbrani učni uri (Antična Emona, Nedeljska šola, Računstvo, Prirodopis, Lepopis in Telovadba) smo jih združili v kategorije, pri katerih smo zapisali število odgovorov (f) študentov. Podatki so bili analizirani skupaj za vsa študijska leta (2014/15–2019/20) in za vse študente (n = 269) s štirih fakultet Univerze v Ljubljani, glede na izbrano učno uro. Na koncu analize in interpretacije rezultatov vsakega raziskovalnega vprašanja posebej, smo zapisali skupne primerjalne ugotovitve vseh analiziranih muzejskih učnih ur.

Rezultati in interpretacija

1. Kaj so se študenti naučili novega pri učni uri?

Za vsako muzejsko učno uro posebej opisujemo poglede in odzive študentov o tem, kaj so se pri učnih urah naučili novega.

Antična Emona (1. stol.)

Iz analize šestih skupin študentov, ki so v obravnavanem obdobju obiskali učno uro Antična Emona, smo odgovore vseh študentov združili v 19 kategorij. Ugotovimo, da so se vsi študenti (f = 191) na tej učni uri na novo učili osnovnih besed v latinščini, latinska imena števil do deset, latinskega izreka »Repetitio est mater studiorum« (Ponavljjanje je mati učenosti) in pisati s stilusom na voščene tablice, kar se jim je zdelo zelo zanimivo. Skoraj vsi študenti (f = 190) so se prvič učili latinskih imen mesecev. Prav tako je veliko študentov (f = 189) zapisalo, da so se pri učni uri morali učiti na pamet, saj niso imeli ustreznih pripomočkov za zapiske in ponavljanje znanja. Naučili so se imen bogov (Junona, Venera, Jupiter, Mars, Sonce), njihov pomen (f = 185) in tudi tega, da so bili učenci oblečeni v

27 Janez Vogrinc, 2008, str. 57-58.

28 Prav tam, str. 58.

tunike, učitelj – magister pa v togo ($f = 181$), kar so sami tudi izkusili z udeležbo pri učni uri. Spoznali so, kakšen je bil potek učne ure ($f = 172$). Zanimivi so odgovori, da so na novo spoznali, katero boginjo so morale ženske prositi za uslišanje ljubezni (Venero) ($f = 143$). Malo manj študentov ($f = 139$) je zapisalo, da so pridobili znanje o redu in disciplini, da ima učitelj glavno besedo in da učenci lahko spregovorijo, ko so vprašani. Naučili so se, da je treba na začetku in na koncu učne ure stoje v en glas pozdraviti učitelja »Ave magister«, kar je omenilo ($f = 117$) študentov. Podobno število ($f = 111$) študentov je izpostavilo, da so spoznali, katero boginjo so morale ženske prositi za srečen zakon (Junono). Nekaj študentov ($f = 109$) je zapisalo, da so spoznali, kako so nastala imena mesecev in od kod imena bogov. Nekoliko manj ($f = 97$) jih omenja, da so se naučili, kaj se je darovalo posameznemu bogu oz. boginji za uslišanje. Zanimiva je tudi njihova ugotovitev glede učnih sredstev, saj so študenti ($f = 94$) pisali, da so spoznali, kako je učitelj namesto šolske table imel v rokah zvitek, iz katerega je prebral zgodbo v latinskem jeziku in razlagal snov. Veliko manj študentov ($f = 69$) pa je odgovorilo, da so spoznali, da je bilo treba vedno, ko so učenci odgovarjali učitelju, vstati in odgovoriti v celem stavku. Ugotovimo, da je najmanj študentov ($f = 58$) spoznalo, da se je novo leto v rimskem času začelo z marcem, ne z januarjem.

Nedeljska šola (1865)

Omenjeno učno uro so v eni skupini obiskali študenti samo v študijskem letu 2015/16. Njihove odgovore smo združili v 12 kategorij. Ugotovimo, da so vsi študenti ($f = 6$) pri učni uri Nedeljska šola omenili, da so se tako kot včasih v teh šolah učili računati do deset. Učili so se peti pesem Ljuba vigred, ki jo je napisal škof Anton Martin Slomšek. Prav tako so vsi zapisali, da so spoznali, da je treba učitelja poklicati »Gospod učenik«. Manj študentov ($f = 5$) pa se je naučilo reševanja zanimive preproste besedilne naloge, reševanja zanimivih ugank in manj jih je spoznalo njihove rešitve ter zanimivosti o pticah in obiranju sadja. Prav toliko študentov ($f = 5$) je zapisalo, da so spoznali, da se učitelju vedno odgovarja stoje in v celih stavkih. Glede na število odgovorov sledi, da so se študenti ($f = 4$) naučili novih norm spoštljivega obnašanja kot tudi zravnanege sedenja. Po trije študenti ($f = 3$) so odgovorili, da so spoznali stare metode kaznovanja in spoštljivega odgovaranja učitelju. Najmanj študentov, le dva ($f = 2$), pa je spoznalo pomen tišine pri pouku.

Računstvo (1905)

Učno uro Računstvo so v eni skupini obiskali študenti samo v študijskem letu 2014/15. Njihove odgovore smo združili v 6 kategorij in ugotovili, da so se vsi študenti ($f = 13$) učili uporabljati staro rusko računalo s kroglicami in izvedeli, kako se z njegovo uporabo sešteva in odšteva. Vsi so spoznali, kako so stara imena mesecev povezana z določenimi kmečkimi opravili, kar se jim je zdelo zelo zanimivo. Spoznali so, da sta bili med učno uro najpomembnejši disciplina in

natančnost odgovarjanja učitelju ($f = 11$). Najmanj pa jih je zapisalo ($f = 10$), da so spoznali, od kod izvirajo imena starih mesecev.

Prirodopis (1907)

Samo v študijskem letu 2015/16 se je učne ure Prirodopis udeležila ena skupina (12) študentov, katerih odgovore smo združili v 6 kategorij. Ugotovimo, da je večina študentov ($f = 11$) spoznala pregovore o mačkah npr. »Kar mačka rodi, miši lovi; Mačka se ne kupuje v žaklju idr. Malo manj ($f = 10$) jih je zapisalo, da so spoznali nekaj novega o anatomiji domače mačke (o mačjih blazinicah idr.). Seznanili so se tudi z ugankami o mački, kar se je zdelo zelo zabavno in zanimivo ($f = 10$). Doživeli so nov, avtoritaren odnos učitelja do učencev ($f = 9$) in spoznali strogost in disciplino pri učni uri ($f = 8$). Najmanj študentov je odgovorilo, da so se učili nekaterih novih besed in pravil o življenju mačke ($f = 5$).

Lepopis (1930)

Učno uro Lepopis je v študijskih letih 2014/15, 2015/16 in 2016/17 obiskalo skupaj 34 študentov (3 skupine). Njihove odgovore smo združili v 10 kategorij. Na vprašanje, kaj so se študenti naučili novega pri učni uri Lepopis, ugotovimo, da so se vsi študenti ($f = 34$) naučili pisati lepopisno: kako se izpisujejo posamezne velike in male črke s peresom. Za vse je bila novost zelo strogo naslavljanje učiteljice z »Gospodična učiteljica« ($f = 34$). Učili so se lepega poševnega pisanja posameznih črk s peresom, ki so ga pomočili v črnilo ($f = 33$). Študenti so spoznali, kako stroga je bila šola v preteklosti ($f = 32$). Poudarili so, da je bila zanje novost, da so kot učenci morali spoštovati in ubogati učiteljico, sicer so bili kaznovani ($f = 30$). Manj študentov ($f = 28$) je omenilo, da so pridobili novo znanje o stari slovenščini, ki jo je govorila gospodična učiteljica. Nekoliko manj ($f = 25$) jih je odgovorilo, da so se učili, kako je treba držati roke za hrbtom. Spoznali so, kako so morali učenci v preteklosti pravilno sedeti v šoli, s čimer so poudarili pomen pravilne drža in urejenosti pri pouku ($f = 20$). Novost je bila zanje tudi, kako se obnašati v šoli in biti podrejen učitelju ($f = 19$). Najmanj študentov ($f = 17$) pa je omenilo, da so prvič uporabili pivnik za nastale packe s črnilom.

Telovadba (1932)

V študijskem letu 2017/18 se je prvič lahko obiskalo tudi učno uro Telovadba. Obiskala jo je ena skupina (13) študentov. Njihove odgovore smo združili v 7 kategorij. Zanimivi so odgovori študentov, kaj so se učili novega pri tej učni uri. Vnaprej so vedeli, da je ta ura prirejena po vzoru Sokolov in njihovih pravil telesne vzgoje. Vsi ($f = 13$) omenjajo, da so se učili, kako se je v tistem času izvajala telesna vzgoja, kakšne vaje so delali v preteklosti. Prav tako so vsi omenili, da so se učili hoditi v vrsti po dva, tri in štiri skupaj. Nekoliko manj študentov ($f = 12$) je zapisalo, da so se učili novih telovadnih iger, ki so potekale po sokolskem zgledu. Učili so se, kako so včasih učence navajali na lepo in dostojno vedenje, medsebojno spoštovanje, čeprav so med seboj tekmovali, to je omenilo ($f = 11$).

študentov. Devet ($f = 9$) študentov je napisalo, da so se učili pravilne stoječe držbe telesa. Najmanj študentov ($f = 7$) pa je omenilo, da so se učili, kakšen je bil jezik in kako pomemben je spoštljiv odnos učitelja do učencev. Enako število študentov ($f = 7$) pa je zapisalo, da so pridobili znanje o tem, da je bila takrat telesna vzgoja za ženske veliko bolj preprosta in lažja (usklajeno korakanje, lepa stoječa drža, posebne dostojne vaje), kot je danes v šoli.

Primerjava odgovorov o tem, kaj so se študenti kot bodoči učitelji na omenjenih muzejskih učnih urah naučili, kaže, da so pridobili kar veliko novih spoznanj o preteklosti. Novosti so povezane z vsebino posameznega predmeta, npr. učenjem latinskega jezika, s spoznavanjem starih slovenskih izrazov in slovenskim jezikom, ki so ga govorili v preteklosti. Spoznali so, s kakšnimi učnimi sredstvi so nekoč poučevali pri učnih urah, kakšen je bil način oz. potek pouka, kakšno je moralo biti obnašanje učencev, red in disciplina, spoštovanje do učiteljev ter kako so bili oblečeni učenci in učitelj. Ugotovili smo, da so bili študenti pozorni na sam potek pouka, vsebino in so razmišljali o novih stvareh, ki so se jih učili, saj so prišli na učne ure vnaprej informirani, kakšna bo vsebina in na kaj vse naj bodo pozorni pri učni uri.

2. Kakšna je bila vloga učitelja pri muzejski učni uri?

Kako so študenti doživeli in ovrednotili učitelja, bomo prikazali v nadaljevanju za vsako učno uro posebej.

Antična Emona (1. stol.)

Iz zbranih odgovorov študentov, ki smo jih združili v 10 kategorij, ugotovimo, da so študenti zgoraj navedeno vprašanje razumeli zelo različno. Razberemo, da so vsi študenti odgovorili, da učitelj motivira učence k učenju latinščine ($f = 191$). Manj ($f = 190$) jih je menilo, da je učitelj na učni uri Antična Emona zelo dobro odigral vlogo učitelja »magistra« in prav toliko jih je tudi menilo, da je učitelj moralna in vzgojna avtoriteta. Študenti so menili ($f = 188$), da učitelj dobro vodi in usmerja pouk ter spodbuja učence k razmišljanju. Nekateri študenti ($f = 185$) pa so ugotovili, da je učitelj strog in da ima red in disciplino. Zanimivo so nekateri študenti ($f = 181$) zapisali, da je učitelj spoštljivo do učencev podajal novo znanje. Obenem pa so poudarili ($f = 179$), da učitelj veliko ve in svoje znanje prenaša na učence, ki si morajo večino snovi zapomniti na pamet. Študenti ($f = 176$) so izpostavili, da je vloga učitelja v tem, da učence uči, z njimi ponavlja in jih sprašuje ter da učitelj pri učni uri vključi vsakega učenca ($f = 170$).

Nedeljska šola (1865)

Odgovore študentov smo združili v 4 kategorije. Ugotovimo, da so vsi študenti pri učni uri Nedeljska šola izpostavili, da je vloga učitelja avtoritarna, da vzdržuje disciplino in red ($f = 6$). Da učitelj vodi, razlaga in sprašuje, je menilo pet ($f = 5$) študentov. Štirje študenti ($f = 4$) pa so menili, da je učiteljeva vloga v

tem, da nauči učence novo snov. Najmanj, le trije ($f = 3$) so odgovorili, da je vloga učitelja tudi ta, da prenaša znanje prek strahospoštovanja (predvsem s kaznijo).

Računstvo (1905)

Učno uro Računstvo je obiskalo 13 študentov. Njihove odgovore smo združili v 5 kategorij in ugotovili, da so vsi študenti zapisali, da je učiteljeva vloga vzgojna in izobraževalna, pri čemer je velik poudarek na vzgoji, to je vzgajanju učencev za lepo vedenje ($f = 13$). Nekateri ($f = 11$) so menili, da je vloga učitelja v tem, da zna lepo vzgajati k strpnosti in medsebojnemu spoštovanju ter čim več naučiti učence. Več študentov ($f = 10$) je menilo, da je učitelj strog, njegova vloga pa nadrejena, drugi ($f = 8$) so zapisali, da je učiteljeva vloga v tem, da sprašuje in kaznuje, najmanj študentov ($f = 7$) pa je zapisalo, da je učitelj avtoriteta, ki vzgaja poslušne ljudi.

Prirodopis (1907)

Omenjeno muzejsko učno uro je obiskalo 12 študentov. Odgovore smo združili v 4 kategorije in ugotovili, da so vsi študenti omenili, da je vloga učitelja pri učni uri Prirodopis avtoritarna ($f = 12$). Omenili so ($f = 11$), da je bila naloga učitelja v tem, da je učencem na zanimiv način podajal učno snov. Nekateri ($f = 10$) so menili, da je bila učiteljeva vloga le v tem, da je dobro vzgajal in izobraževal. Še najmanj pa je bilo odgovorov študentov ($f = 8$), da je učiteljeva vloga v tem, da strogo disciplinira in kaznuje, kar so nekateri pri učni uri, kot so zapisali, tudi doživeli s kaznimi.

Lepopis (1930)

Učno uro Lepopis je obiskalo 34 študentov. Njihove odgovore smo združili v 5 kategorij, ki jih v nadaljevanju predstavljamo. Na tej muzejski učni uri so vsi študenti odgovorili, da je bila vloga učitelja, da nadzoruje učence, jih disciplinira in jih pripravlja na nadaljnje učenje ($f = 34$). Nekoliko manj študentov ($f = 25$) je menilo, da je vloga učitelja vzgojna in izobraževalna, pri čemer so izpostavili poudarjeno vzgojno vlogo. Kot avtoriteta je imel učitelj glavno besedo v razredu, tako je menilo ($f = 20$) študentov. Nekateri so menili, da je učitelj strog in učence ustrahuje ($f = 19$). Drugi ($f = 11$) so zapisali, da je učiteljeva vloga, da skrbi za ustrezno držo učencev pri sedenju, jih navaja na čistočo in vljudnost do učitelja.

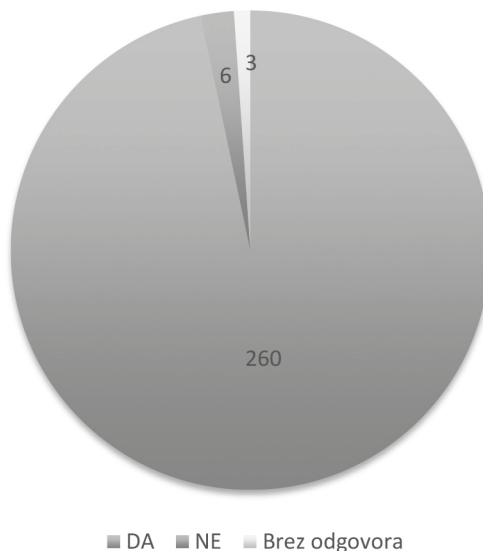
Telovadba (1932)

Učno uro je obiskalo 13 študentov, katerih odgovore smo združili v 5 kategorij. Pri muzejski učni uri Telovadba iz leta 1932 ugotovimo, da so vsi študenti zapisali, da je vloga učitelja v tem, da je vodja in moralna ter vzgojna avtoriteta kot tudi da nazorno uči učence pravilne držbe telesa in gibanja ter je zgled ($f = 13$). Menili so ($f = 12$), da učitelj postavlja pravila in zahteve, da je njegova vloga v tem, da pokaže, katere vaje morajo delati učenci. Najmanj študentov ($f = 9$) pa je menilo, da je bila vloga učitelja, da je vzdrževal red in disciplino in ni dovolil, da bi se učenci posmehovali komurkoli.

Čeprav so bile muzejske učne ure iz različnih časovnih obdobj, so študenti spoznali, da je bila vloga učitelja v šolah v preteklosti pomembna. Iz njihovih odgovorov lahko izpostavimo, da je učitelj imel tako vzgojno kot izobraževalno vlogo. Med njima so študenti kot bodoči učitelji izpostavili pomen vzgojne vloge učitelja pri vseh učnih urah. Učitelj je bil stroga avtoriteta, ki je zahteval red in disciplino, če učenci tega niso upoštevali, so bili ustrahovani in kaznovani. Učitelj je vzgajal k ustrezni držbi učencev pri sedenju in k ustrezni držbi telesa pri telovadbi. Poleg tega so vzgajali k čistoči, vljudnosti do učitelja, lepemu vedenju, miru pri pouku, strpnosti in medsebojnemu spoštovanju (pri telovadbi), pri čemer je imel učitelj glavno besedo. Vloga učitelja pa je bila, kot so zapisali študenti, tudi izobraževalna. Bil je dober vodja, ki je motiviral in usmerjal učence k pridobivanju novega znanja. Še posebej so menili, da so bili vsi učitelji na učnih urah zanimivi, saj so študentom posredovali konkretno znanje, učili so jih uporabljati določene stare šolske pripomočke, tako da so študenti pridobili nekaj zanimivih izkušenj in doživetij.

3. Ali bi si študenti želeli obiskati še kakšno muzejsko učno uro in zakaj?

Študenti so najprej odgovorili na vprašanje, ali bi si želeli obiskati še kakšno muzejsko učno uro. Odgovarjali so na zaprto vprašanje z da ali ne (glej spodnji graf). Potem pa so imeli možnost zapisati svoje mnenje, zakaj bi obiskali še kakšno učno uro.

Odgovori študentov ali želijo obiskati še kakšno muzejsko učno uro.

Podatki kažejo, da je večina študentov (260) pripravljena še obiskati muzejske učne ure. Šest študentov ne želi več obiskati nobene učne ure, trije pa na to vprašanje niso odgovorili.

Ne glede na posamezno učno uro, ki so jo obiskali študenti v študijskih letih od 2014/15 do 2019/20, podajamo njihove najbolj izstopajoče odgovore, zakaj bi obiskali še kakšno učno uro. Analizirali smo 260 odgovorov študentov, ki so zapisali, da bi obiskali še kakšno muzejsko učno uro.

Kar vseh ($f = 260$) študentov je zapisalo, da bi obiskali še kakšno muzejsko učno uro, ker so učne ure zanimive in poučne. Manj ($f = 243$) jih je menilo, da bi obiskali še kakšno učno uro, ker od teh ur pridobijo zelo veliko novih spoznanj in informacij. Nekateri ($f = 221$) bi obiskali še kakšno muzejsko učno uro, ker so zabavne, dajejo poučno doživetje preteklosti. Drugi študenti ($f = 209$) so menili, da bi obiskali učno uro, ker so dobro izvedene, da se lahko vsak vživi v preteklost. Veliko študentov, bodočih učiteljev ($f = 205$), je zapisalo, da bi obiskali učno uro, ker spoznajo in se učijo še kakšnih drugačnih načinov poučevanja iz preteklosti. Nekateri ($f = 197$) so menili, da bi obiskali učno uro, ker bi bilo zelo zanimivo videti in doživeti še druge učne ure iz preteklosti, ki jih izvajajo v Slovenskem šolskem muzeju. Nekaj manj ($f = 181$) bi jih obiskalo učno uro, ker bi radi spoznali, katere učne pripomočke so uporabljali v šoli, in da bi lahko primerjali muzejske učne ure med seboj.

Le ($f = 6$) študentov je odgovorilo, da ne bi več prišli v muzej. Dva študenta ($f = 2$) sta izjavila, da ne bi obiskala nobene muzejske učne ure več, ker jima obisk ene učne ure zadostuje. En študent ($f = 1$) pa ne bi obiskal več učnih ur, ker je bil že tretjič pri učni uri. Tri osebe ($f = 3$) pa niso odgovorile, zakaj ne bi več obiskale muzejske učne ure. Število oseb, ki ne bi obiskale več muzejske učne ure v Slovenskem šolskem muzeju, je zanemarljivo majhno. Poleg vseh teh študentov, ki so odgovorili negativno na omenjeno vprašanje, ($f = 3$) osebe niso odgovorile na vprašanje.

Pridobljeni odgovori nam kažejo, da so bili študenti navdušeni nad učnimi urami in bi še kdaj obiskali druge muzejske učne ure. Spoznali smo, da so se jim zdele muzejske učne ure zanimive po vsebini, ker so pridobili nova spoznanja in ker so doživeli šolo iz preteklosti. Muzejske učne ure so zelo pomembno dopolnilo k izobraževanju bodočih učiteljev, saj ti veliko bolje razumejo, kako je bilo v šoli v preteklosti, kakšna je bila vloga učitelja, kako so npr. učenci doživljali disciplino v šoli in kakšen pouk je bil v določenem obdobju značilen za območje sedanje Slovenije. Ugotavljamo, da so muzejske učne ure v Slovenskem šolskem muzeju učinkovito vzgojno izobraževalno sredstvo, da se študenti veliko bolj zavedajo tudi bodoče vloge učitelja.

Sklepne misli

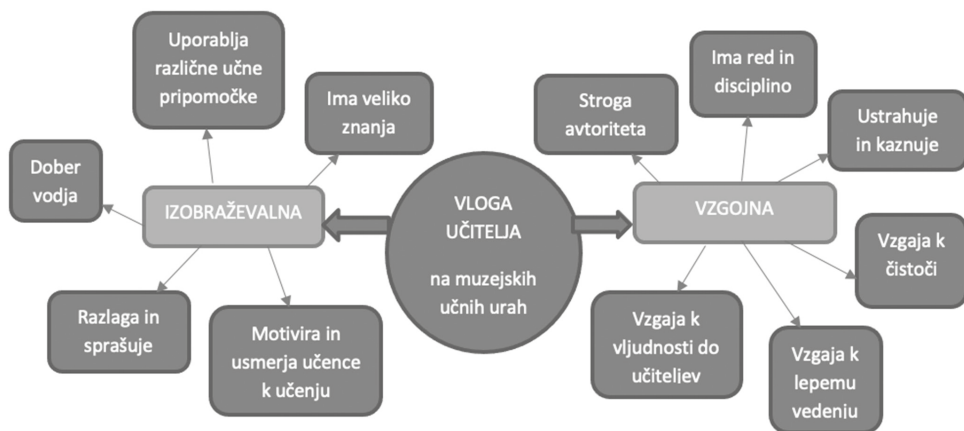
Ugotavljamo, da so muzejske učne ure dobra in zanimiva oblika neformalnega izobraževanja v Slovenskem šolskem muzeju. To še posebej velja za študente

kot bodoče učitelje, saj pridobivajo nova, dodatna spoznanja in predvsem osebne izkušnje o zgodovini vzgoje in izobraževanja ter o vlogi učitelja na slovenskih tleh v različnih zgodovinskih obdobjih. Poudariti moramo, da so študenti na fakulteti že prejeli teoretično znanje o zgodovini vzgoje in izobraževanja. Zato so bili veliko bolj motivirani in pozorni na potek muzejskih učnih ur, vsebino in vlogo učitelja itd.

Primerjava njihovih odgovorov na vprašanje, kaj so se naučili novega pri posamezni muzejski učni uri, ki so jo obiskali, nam pokaže njihove vtise, doživetja, nova spoznanja, glede na vsebino posamezne učne ure, idr. Na primer pri učni uri *Antična Emona* so študenti v vseh analiziranih študijskih letih poudarili pomen učenja besed v latinščini in pisanja s stilusom na voščene tablice. Omenimo še njihovo zanimivo ugotovitev, da so se morali nekoč učiti na pamet, s čimer so izpostavili pomen verbalizma v rimski šoli. Pri učni uri *Nedeljska šola*, ki je potekala nekoč ob nedeljah, so se študenti seznanili, kako so se včasih učili šteti do deset, peti pesem Ljuba vigred škofa Antona Martina Slomška in da se učitelja kliče »Gospod učenik«. Spoznali so stare besedilne naloge, uganke in njihove rešitve. Zanimivo je tudi njihovo spoznanje, da se učitelju vedno odgovarja stoje in v celih stavkih. Pri učni uri *Računstva* so se študenti učili uporabljati staro rusko računalno s kroglicami in izvedeli, kako se z njegovo uporabo sešteva in odšteva. Spoznali so, kako so stara imena mesecev povezana z določenimi kmečkimi opravili ter ugotovili, da sta bili med učno uro najpomembnejši disciplina in natančno odgovarjanje učitelju. V zvezi z učno uro *Prirodopis* je večina študentov omenila, da so pridobili nova spoznanja o pregovorih o mačkah, ko so reševali uganke o mački, kar jim je bilo zelo zabavno in zanimivo. Veliko novih spoznanj so pridobili študenti tudi pri učni uri *Lepopis*. Učili so se pisati lepopisno: posamezne črke pisati poševno s peresom. To je bilo zanje nekaj novega. Za vse je bila novost tudi zelo dosledno naslavljanje učiteljice z »Gospodična učiteljica«. Tudi pri učni uri *Telovadba* so se učili, kako se je izvajala telesna vzgoja in kakšne vaje so delali, učili so se novih telovadnih iger, ki so potekale po sokolskem zgledu. Zanimivo pa je nekaj študentov omenilo, da so pri telovadbi spoznali, kako so včasih učence navajali na lepo in dostojno vedenje, spoštovanje, čeprav so med seboj tekmovali. Menimo, da je prav to dober zgled iz preteklosti, ki se lahko za vzgojo mladih uporabi še danes.

Primerjava odgovorov študentov na vprašanje o vlogi učitelja pa nam razkrije, da so študenti pri vseh muzejskih učnih urah poudarjali avtoritarnost in strogost učitelja, a s precejšnjim znanjem. O učni uri *Antična Emona* so na primer študenti odgovorili, da je vloga učitelja v tem, da motivira k učenju latinščine, da je učitelj moralna in vzgojna avtoriteta ter da je bila vloga učitelja dobro odigrana. Menili so, da je učitelj strog, da ima red in disciplino, hkrati pa je na spoštljiv način do učencev podajal novo znanje. Pri učni uri *Nedeljska šola* so študenti videli avtoritarno vlogo učitelja, ki ima red in disciplino. Učitelj vodi, razlaga in sprašuje. Polovica študentov je poudarila, da je bila vloga učitelja, da je vzgajal predvsem s kaznijo, s strahospoštovanjem. S tem lahko izpostavimo, da so študenti lahko neposredno doživeli pri učni uri tri vzgojne vplive učite-

lja v preteklosti, kar smo obravnavali na fakulteti: 1. da je učitelj vzgajal z učno vsebino, 2. s svojo avtoritarno vlogo in zgledom ter 3. z zahtevanjem discipline (ustrahovanjem in kaznimi).²⁹ Podobno so študenti opisali vlogo učitelja tudi pri učni uri *Računstva*, saj so izpostavili, da je učiteljeva vloga vzgojna in izobraževalna, pri čemer je velik poudarek na vzgoji, to je lepem vedenju učencev. Manj študentov je menilo, da je vloga učitelja v tem, da zna lepo vzgajati in učence čim več naučiti. Več jih je menilo, da je učitelj strog, nadrejen, da sprašuje in kaznuje učence in je avtoriteta, ki vzgaja poslušne ljudi. Tudi pri učni uri *Prirodopis* so vsi študenti zapisali, da je učiteljeva vloga avtoritarna, da vzgaja s strogo disciplino in kaznuje. Podobno zasledimo mnenja študentov pri učni uri *Lepopis*, kjer so vsi študenti menili, da je vloga učitelja (gospodične učiteljice) v tem, da nadzoruje, disciplinira in pripravlja na učenje. Predvsem so tudi pri tej učni uri študenti videli pomembno vzgojno vlogo učiteljice kot avtoritete, ki ima glavno besedo. Da je učitelj moralna in vzgojna avtoriteta, pa so zapisali vsi študenti, ki so obiskali učno uro *Telovadba*. Učiteljeva vloga pri telovadbi je, da postavlja pravila in zahteve, da vnaprej pokaže vaje, ki jih morajo delati učenci, s tem pa nazorno uči pravilne drže telesa in gibanja ter je zgled. Učitelj je bil strog, imel je red in disciplino in ni dovolil, da bi se učenci posmehovali komurkoli. Omenjene različne poglede in opise študentov o vlogi učitelja na vseh muzejskih učnih urah lahko ponazorimo na naslenji način:

Pogledi in opisi študentov o vlogi učitelja na muzejskih učnih urah (2014/15 – 2019/20) (lastna ponazoritev).

29 Monika Govekar-Okoliš, *Disciplina in vzgojni režim v gimnazijah na Slovenskem v letih 1849–1914*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2001, str. 70.

Primerjava mnenj študentov o obiskanih učnih urah nam pokaže, da so študenti pridobili nove izkušnje, doživetja in spoznanja iz različnih obdobj. To je dopolnilo njihovo znanje, ki so ga že imeli in jim je olajšalo razumevanje značilnosti nekdanje vzgoje in izobraževanja ter vloge učitelja. Muzejske učne ure so bile po njihovem mnenju dobre, zanimive in učinkovite, saj je večina (260) študentov odgovorila, da bi si želeli obiskati še kakšno muzejsko učno uro, ker so te ure zanimive in poučne, da bi pridobili še zanimivejše in nove zgodovinske izkušnje, nova spoznanja in informacije. Učne ure so se jim zdele tudi zabavne, ker dajejo poučno doživetje iz preteklosti in so bile dobro izvedene.

Ugotovili smo, da so muzejske učne ure na študente naredile močan vtis, zato lahko poudarimo, da so tovrstne oblike izobraževanja v muzeju pomembne in učinkovite za njihovo izobraževanje. Študentom dajejo dejavno izkušnjo in edinstven vtis o šolski preteklosti, tako da se na zanimiv, sodelovalen, celo igriv način povežejo s preteklostjo, hkrati pa pridobijo nova spoznanja, marsikaj bolje razumejo in so spodbujeni k raziskovanju zgodovine vzgoje in izobraževanja na slovenskih tleh. Ker so rezultati te študije omejeni le na študente kot bodoče učitelje s štirih fakultet Univerze v Ljubljani, bi bile zanimive nadaljnje raziskave tudi pri drugih skupinah obiskovalcev v Slovenskem šolskem muzeju. Omenjene ugotovitve so pomembne za izboljšanje kakovosti izobraževanja študentov kot bodočih učiteljev, prav tako pa tudi za formiranje novih muzejskih učnih ur v Slovenskem šolskem muzeju.

Literatura

Black Country Living Museum in Dudley, England, 2021.

<http://www.bclm.co.uk/activities/have-a-school-lesson/3.htm#.Wi5jDWU-cVQM> (pridobljeno: 5. 7. 2021).

Bradley, Laurel, *Curricular Connections: The College/University Art Museum as Site for Teaching and Learning*, 2009, <http://www.caareviews.org/reviews/1309#.V4ouQ8doVQM> (pridobljeno: 6. 10. 2020).

Chadwick, Alan, *The Role of The Museum and Art Gallery in Community Education*, Nottingham: The Department of Adult Education, University of Nottingham, 1980, str. 16–17.

Govekar-Okoliš, Monika, Effectiveness of school lessons from the past as live forms of museum education for higher education students, *Museum Management and Curatorship*, 33, 2018, št. 4, str. 382–397.

Govekar-Okoliš, Monika, Educational role and activities of the Slovenian school museum : views, experiences and suggestions of university students concerning school lessons from the past in the study years from 2014 to 2018, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 27, 2018, št. 3, str. 165–186.

Govekar-Okoliš, Monika, *Disciplina in vzgojni režim v gimnazijah na Slovenskem v letih 1849–1914*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2001.

- Griffin, Janette, The museum education mix: students, teachers and museum educators, *Understanding museums*, Australia: Australian museums and museology, 2011 https://nma.gov.au/research/understanding-museums/JGriffin_2011.html (pridobljeno 27. 8. 2021).
- Hrvaški šolski muzej v Zagrebu, 2021, Hrvaška. https://www.inyourpocket.com/zagreb/croatian-school-museum_4037v (pridobljeno: 9. 7. 2021).
- Kallio, Kalle, Critical outcomes of museum learning, In *Revisiting the Educational value of museums. Connecting to audiences*, Pilsen, Czech Republic: NEMO 23rd Annual Conference 5-7 November 2015, 12-15. http://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_AC2015_EduVal_documentation.pdf (pridobljeno: 12. 8. 2021).
- Kranich, Nancy, Promoting adult learning through civil discourse in the public library, *New directions for adult and continuing education*, 2010, št. 127, str. 15-24. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/ace.377> (pridobljeno: 24. 8. 2021).
- Kristinsdóttir, AlmaDís, Toward Sustainable Museum Education Practices: Confronting Challenges and Uncertainties, *Museum Management and Curatorship*, 32, 2017, št. 5, str. 424-439. doi.org/10.1080/09647775.2016.1250104 (pridobljeno: 23. 8. 2021).
- Moussa, Helene, Museums as Cultural Institutions: Challenges and Opportunities for St. Mark's Coptic Museum, *Journal of the Canadian Society for Coptic Studies*, 5, 2013, št. 1, str. 75-84.
- Old Sacramento Schoolhouse Museum in California*, 2021, USA. <http://oldsacschoolhouse.scoe.net/index.html> (pridobljeno: 2. 8. 2021).
- Pedagoški programi v šolskem letu 2020/21*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej 2020.
- Ragged School Museum in London*, 2021, England. <https://www.timeout.com/london/museums/ragged-school-museum> (pridobljeno: 12. 7. 2021).
- Sagadin, Janez, *Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja*, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1993.
- Slovenski šolski muzej v Ljubljani*, 2021, https://www.inyourpocket.com/ljubljana/slovenian-school-museum_148056v (pridobljeno: 7. 9. 2021).
- Smiraglia, Christina, Targeted Museum Programs for Older Adults: A Research and Program Review, *Curator: The Museum Journal*, 59, 2016, št.1, str. 39-54, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/cura.12144> (pridobljeno, 16. 10. 2020).
- Sydney Living Museums in Sydney*, 2021, Australia. <https://sydneylivingmuseums.com.au/education/programs/lessons-past> (pridobljeno: 21. 7. 2021).
- Vogrinc, Janez, *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2008.
- Vogrincič Čepič, Ana, Knjižnice danes, knjižnice jutri: aktualne knjižnične prakse in pomen knjižničnega prostora v luči širših družbenih fenomenov – sociološke perspektive. *Knjižnica*, 56, 2012, št. 4, str. 95-107.

Povzetek

Analizirali smo muzejske učne ure v Slovenskem šolskem muzeju in raziskali njihov pomen za izobraževanje študentov kot bodočih učiteljev v študijskih letih od 2014/15 do 2019/20. Primerjalno smo ugotovili, da so različne muzejske učne ure pomembna oblika izobraževanja, s katero v muzeju pomagajo ohranjati nesnovno slovensko šolsko dediščino. Muzej kot neformalno, medgeneracijsko in vseživljenjsko učno središče skrbi tudi za razvijanje in izvajanje muzejskih učnih ur. Študenti s štirih fakultet Univerze v Ljubljani so lahko dopolnili svoje znanje iz zgodovine vzgoje in izobraževanja ter vloge učiteljev v šoli nekoč. Pri obisku muzejskih učnih ur so se v vlogi učencev učili novih spoznanj neposredno iz lastnih izkušenj in doživeto. Tako bolje razumejo določene učne vsebine iz preteklosti ter pomen stroge vzgoje in discipline v šoli, s tem pa tudi strogo vlogo učitelja. Spoznamo, da so v muzeju učne ure vedno bolj priljubljene, saj bi se jih skoraj vsi študenti ponovno udeležili. Posebej pa so muzejske učne ure pomembne, ker omogočajo dodatno usposabljanje in učenje bodočih učiteljic in učiteljev.

UDK 37:355.23(497.1+497.12)

1.04 Strokovni članek

Prejeto: 9. 8. 2021

Tomaž Teropšič*

Med spomini in materialnimi ostanki Pitomac Tomaž Teropšič v pehotni ŠRO Ljubljana - Šentvid in njegova zgodba

Med spomini in materialnimi ostanki

*Pitomac Tomaž Teropšič v pehotni ŠRO Ljubljana -
Šentvid in njegova zgodba*

Izvleček

Avtor v pretežni meri na osnovi spominskega gradiva in ohranjenega dokumentarnega gradiva iz osebne arhiva opisuje svoje vojaško usposabljanje v Jugoslovanski ljudski armadi. Najprej je v gimnaziji poslušal predavanja iz predmeta obramba in zaščita. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani pa je poslušal predavanja iz predmeta temelji splošnega ljudskega odpora SFRJ I. in II. Po končanem študiju je avtor nadaljeval vojaško usposabljanje kot pitomac Šole za rezervne oficirje Jugoslovanske ljudske armade v Šentvidu pri Ljubljani, ki jo je uspešno končal. Pehotna šola ga je usposobila za komandirja voda in mu dala znanje za uspešno vodenje pehotnega voda.

Abstract

Avtor v pretežni meri na osnovi spominskega gradiva in ohranjenega dokumentarnega gradiva iz osebne arhiva opisuje svoje vojaško usposabljanje v Jugoslovanski ljudski armadi. Najprej je v gimnaziji poslušal predavanja iz predmeta obramba in zaščita. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani pa je poslušal predavanja iz predmeta temelji splošnega ljudskega odpora SFRJ I. in II. Po končanem študiju je avtor nadaljeval vojaško usposabljanje kot pitomac Šole za rezervne oficirje Jugoslovanske ljudske armade v Šentvidu pri Ljubljani, ki jo je uspešno končal. Pehotna šola ga je usposobila za komandirja voda in mu dala znanje za uspešno vodenje pehotnega voda.

Ključne besede: Vojaško šolstvo, Šola rezervnih oficirjev, Jugoslovanska ljudska armada, vojaški nabor, kasarna Boris Kidrič Ljubljana, Teritorialna obramba.

* dr. Tomaž Teropšič, kustos dokumentalist, vojni in vojaški zgodovinar, Posavski muzej Brežice, e-pošta: tomaz.teropsic@guest.arnes.si

Key words: Vojaško šolstvo, Šola rezervnih oficirjev, Jugoslovanska ljudska armada, vojaški nabor, kasarna Boris Kidrič Ljubljana, Teritorialna obramba.

V preteklosti je bilo na slovenskih tleh veliko oboroženih spopadov in vojn. Naši dedki in očetje pa so bili udeleženci teh vojn v 20. stoletju. Prvi so bili udeleženci 1. svetovne vojne¹ in morda še 2. svetovne vojne, slednji pa 2. svetovne vojne. Moji sorodniki in prijatelji, rojeni po 2. svetovni vojni, pa smo živeli v miru. Omenjeno stanje nam je v veliki meri omogočalo brezskrbno otroštvo, možnost brezplačnega šolanja in ustvarjanje kariere. In večina od nas se je tega vse premalo zavedala. Menili smo, da je vse to in še marsikaj drugega samoumevno. Nismo pa se zavedali, da so vojne bile in so sestavni del življenja. Na žalost tudi moje oz.

*Pitomac mlađi vodnik JLA
Tomaž Teropšič na dopustu
v Brežicah oktobra 1984
(osebni arhiv).*

naše generacije, ki je morala prijeti za orožje in leta 1991 v osamosvojitveni vojni Slovenije vojaško obraniti mlado državo Republiko Slovenijo in rezultate osamosvojitvenih procesov.

Po literaturi lahko oborožene spopade in vojne spremljamo zelo daleč nazaj v zgodovino. V minulem stoletju pa so bile na slovenskih tleh kar tri vojne vihre. In vsakič je slovenski narod uspešno opravil izpit iz obrambe domovine. Da mu je to uspelo, gre velika zasluga mnogim hrabrim vojakom, podčastnikom in častnikom ter vsem tistim, ki so pri tem na razne načine pomagali. In vsi ti bojovníki imajo svoje zgodbe, ki jih je vredno zapisati. Zato je pred vami širše zapisana zgodba ponosnega brežiškega teritorialca Tomaža Teropšiča iz časa vojaškega usposabljanja.

Z uniformo² sem se srečal že takoj ob rojstvu, saj je bil moj oče Jože miličnik in je upokojitev dočakal kot komandir postaje milice v Brežicah.

- 1 V starejših časopisih se pojavljata izraza *ta velika vojna* ali pa le *velika vojna*, marsikdaj pa naletimo tudi na izraz *prva vojna*.
- 2 Tomaž Teropšič, Rezervni poročnik Tomaž Teropšič. Dr. Tomaž Teropšič, V uniformi maskirnih barv. Življenjepisi visokih častnikov Slovenske vojske iz Posavja. Zbornik vojaških življenjepisov. Brežice 2013, str. 235–246.

Moja prva uniforma je bila pionirska. Dobil sem jo, ko so me vključili v pionirsko organizacijo v osnovni šoli na Bizeljskem. Na proslavi ob sprejemu v pionirsko organizacijo so mi okoli vratu zavezali rdečo trikotno rutico, na glavo pa posadili modro titovko z majhno plastično rdečo zvezdo. Drugo uniformo sem dobil oz. kupil, ko sem se leta 1969 v Brežicah³ vključil v Zvezo tabornikov Slovenije. Taborniški odred Matije Gubca v Brežicah je bila organizacija, meni pisana na kožo. V njej sem se odlično počutil, imel veliko prijateljev in se veliko naučil. To so bili časi, ko smo bili pripravljeni za skupnost in prijatelje marsikaj (brezplačno) narediti. Nekaj teh izkušenj in znanja mi je pozneje v življenju prišlo še kako prav. Najbolj viden zunanji znak vsakega tabornika je bil kroj (tabornikova uniforma) s trikotno ovratno ruto. Barva kroja je bila zelena oziroma modra za pomorce. Najprej sem nosil zeleni kroj z rdečo pa z zeleno, nato le še z modro ruto. Pozneje sem nosil le še modri kroj z vsemi pripadajočimi oznakami, ki jih ni bilo malo. Veliko sem ga nosil in bil nanj ponosen. Še danes ju hranim v omari s številnimi drugimi uniformami.

V drugem polletju drugega razreda splošne gimnazije v Brežicah smo imeli dijaki in dijakinje predmet obramba in zaščita. Predaval nam je upokojeni oficir Jugoslovanske ljudske armade. Bilo je veliko teorije in malo prakse. Prislужil sem si odlično oceno.⁴ Podobna predavanja smo imeli na Filozofski fakulteti v Ljubljani v prvem in drugem letniku. Predmet so poimenovali Temelji splošnega ljudskega odpora SFRJ I. in II. Dve uri na teden je predaval aktivni visoki oficir JLA.⁵ *Obuko*⁶ smo imeli samo študentje med počitnicami po prvem letniku v vojašnici JLA v vojni pošti 2507 na Velikih Blokah. Vojaško usposabljanje je trajalo šestnajst dni in je bilo obvezno. Po usposabljanju si dobil potrdilo o končanem usposabljanju za pridobitev vojaškega znanja in veščin.⁷ Po prihodu v vojašnico

- 3 Zveza taborniških organizacij Jugoslavije, Zveza tabornikov Slovenije. Članska izkaznica števil. 67540 Tomaža Teropšiča iz Taborniškega odreda Matije Gubca iz Brežic, str. 2. Dokument je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.
- 4 Socialistična federativna republika Jugoslavija, Socialistična republika Slovenija. Šolski center Brežice, Gimnazija Brežice. Obvestilo o uspehu v I. polletju šolskega leta 1975/76 Tomaža Teropšiča; Socialistična federativna republika Jugoslavija, Socialistična republika Slovenija. Šolski center Brežice, Gimnazija Brežice. Letno spričevalo šolskega leta 1975/76 Tomaža Teropšiča. V tem šolskem letu je obiskoval 2.A razred. Dokumenta sta iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.
- 5 Univerza v Ljubljani, Indeks Tomaža Teropšiča, str. 2 in 3, 6–9, 12 in 13 ter 43 in 44; Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Potrdilo o opravljenih izpitih. V Ljubljani, dne 2. 3. 1984. Oba dokumenta sta iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča. Predavatelj je želel imeti red, mir in disciplino v predavalnici. S pretiranim poudarjanjem navedenega je prišel v spor s študenti. Obe strani sta pri tem *kazali mišice*. Tako mi je v precej slabem spominu ostalo opravljanje izpita TSLO II leta 1980.
- 6 Vojaško usposabljanje. V prispevku sem uporabil precej izrazov v srbohrvaškem jeziku, ki je bil tedaj uradni jezik v JLA tudi zato, da se bralci prispevka seznanijo z izrazi, ki smo jih uporabljali v tistem času.
- 7 Uverenje o završeni obuci za sticanje vojnih znanja i veština. Velike Bloke, 24. 7. 1979. Potrdilo je izdal JNA, Vojna pošta br. 2507 Velike Bloke. Pod potrdilo se je podpisal komandant, kapetan I. klase Momčilo Mikić. Na potrdilu je sredinsko natisnjen znak Opštenarodna odbrana Omladinske nastave jedinice. Dokument je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

UVERENJE

O ZAVRŠENOJ OBUCI ZA STICANJE VOJNIH ZNANJA I VEŠTINA

TEROPŠIČ TOMAŽ roden 22.12.1958.
(prezime i ime) (dan, mesec i godina rođenja)

u BREŽICE, BREŽICE
(mesto i opština rođenja)

Redni broj pod kojim se obveznik vodi u Spisku obveznika obuke za sticanje vojnih znanja i veština 7.

Završio je obuku iz vojnih znanja i veština u Vojnoj pošti 2507
V. Bloke od 09. 07. do 25. 07. 1979 god

Datum 24. 07. 1979.

KOMANDANT
Kapetan I klase
Mikić Mončilo

Potrdilo JLA študentu Tomažu Teropšiču iz Brežice o vojaškem usposabljanju iz leta 1979 (osebni arhiv).

so nas namestili v hangarje, kjer smo bivali. Oblekli so nas v uniforme SMB⁸ in oborožili. Nato so nas desetarji⁹ urili oz. pehotno usposabljali.

V obravnavanem obdobju je bil vojaški rok obvezen in je trajal 15 mesecev,¹⁰ a seveda z nekaterimi izjemami. Sodeč po ohranjeni zabeležki v moji vojaški knjižici JLA, so me v vojaški evidenci Skupščine občine Brežice vodili že od 16. januarja 1975 kot obveznika nabornika.¹¹ Vojaško knjižico pa je Občina Brežice izdala 3. septembra 1975. Po prihodu v vojašnico leta 1984 so nas fotografirali in doprsne črno bele fotografije nalepili v naše vojaške knjižice.¹² Še pred tem sem stopil pred Regrutno komisijo Komande vojnog okruha Ljubljana v prostorih Doma JNA v Brežicah. Rekruti¹³ smo stali v spodnjicah pred tričlansko komisijo in

8 Sivo maslinasta boja, kar smo Slovenci prevajali kot sivo zelena barva.

9 Desetniki. Bili so poveljniki odeljenj oz. oddelkov.

10 Če si bil v delovnem razmerju, ti je delovni staž miroval, nisi pa imel pravice do pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter plače. Imel si pravico do 15-dnevnega rednega dopusta in druge odsotnosti v času služenja v JLA.

11 Socijalistična federativna republika Jugoslavija. Vojaška knjižica Tomaža Teropšiča. Serija AP številka 00315, str. 16 (dalje: Vojaška knjižica Teropšič). Knjižico so v slovenskem jeziku natisnili v vojni štampariji Beograd, Generala Ždanova 40b. Dokument je iz osebnega arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

12 Vojaška knjižica Teropšič, str. 4 in 1.

13 Regrut oz. po slovensko rekrut je nabornik oz. vojaški novinec. Vojske z rekruti popolnjujejo svoje enote.

Vojaška knjižica Tomaža Teropišiča (osebni arhiv).

odgovarjali na kratka vprašanja o svojem zdravju in socialnem položaju. Komisijo je vodil oficir JLA, zraven pa sta bila še vojaški zdravnik in predstavnik oddelka za ljudsko obrambo lokalne skupnosti. Potrdili so me za sposobnega in 10. novembra 1976 v mojo vojaško knjižico pritisnili žig *sposoben za službo v JLA*. Zraven so pripisali *pešadija*.¹⁴ V kasnejših letih so v knjižico pooblaščen osebe vpisovale še podatke o služenju vojaškega roka, usposobljenosti, napredovanjih, vojaških vajah, udeležbi v vojni, vojnem razporedu in drugo.¹⁵

Navadno je bilo tako, da si po končani srednji oz. poklicni šoli in ko si postal polnoleten bil vpoklican na služenje vojaškega roka v zvezno vojsko Jugoslovensko narodno armijo (JNA) oziroma JLA (po slovensko). Študentje smo lahko za čas rednega študija prelagali služenje vojaškega roka. Treba je bilo vložiti zahtevek za odlog služenja vojaškega roka na oddelek za ljudsko obrambo matične

¹⁴ Vojaška knjižica Teropišič, str. 5.

¹⁵ Bojan Kuntarič in Polde Kožar sta leta 1989 napisala brošuro Naborniku na pot. Brošura je bila namenjena predvsem nabornikom, ki naj bi jo prejeli ob vpisu v vojaško evidenco. Brošura je zanimiva in zelo uporabna, saj nabornikom in tudi drugim na zgoščen način podaja osnovne informacije od nabora naprej. V njej je veliko uporabnih podatkov o JLA, činih Oboroženih sil SFRJ, odnosih v JLA, šoli rezervnih oficirjev in orožju v JLA. Škoda, da taka brošura ni obstajala takrat, ko sem bil jaz nabornik.

občine. Če si izpolnjeval pogoje, so ti izstavili odločbo, ti pa si nato moral vsako leto na omenjeni organ poslati potrdilo o vpisu v nov letnik. Iz moje odločbe: »... v upravni zadevi odložitve služenja vojaškega roka, izdal odločbo. Ugodi se zahtevku obveznika-nabornika Teropšič Tomažu in se mu odloži služenje vojaškega roka do 30/9-1979. Obrazložitev: Obveznik-nabornik Teropšič Tomaž je vložil zahtevo za odložitev služenja vojaškega roka zaradi šolanja in priložil potrdilo šole iz katerega je razvidno, da je v šolskem letu 1978/79 redni študent na Fakulteti za zgodovino v Ljubljani. S tem je dokazano, da stranka dejansko izpolnjuje pogoje iz 3. točke prvega odstavka 36. člena Zakona o vojaški obveznosti, zato je na podlagi navedenega zakona iz prve točke 141. člena ZUP odločeno kakor v izreku.«¹⁶

Po končanem študiju pa se je bilo treba na isti organ obrniti s pisno prošnjo za skrajšanje vojaškega roka v JLA in zraven priložiti fotokopijo diplome. Z izstavitvijo odločbe se ti je določil vojaški rok v trajanju enega leta. Iz odločbe: »Odločba. Ugodi se vlogi Teropšič Tomažu in se mu določi vojaški rok v trajanju enega leta. Obrazložitev: Stranka je z vlogo z dne 7/3-1984, ki pa je zavedena pri tuk. sekretariatu, dne 9/3-1984, zaradi določitve vojaškega roka v trajanju enega leta, zaradi končane Filozofske fakultete v Ljubljani, diploma Univerze »Edvard Kardelj« Ljubljana, št. 49/83-84 z dne 7/10-1983. Po določilih 1. točke, 2. odstavka, 32. člena Zakona o voj. obveznosti (Ur. list SFRJ, št. 36/80) traja vojaški rok 12 mesecev za obveznike-nabornike, ki so do dneva uveljavitve novega Zakona o voj. obveznosti končali fakulteto oziroma drugo visoko ali višjo šolo ali, ki se na dan uveljavitve tega zakona šola na fakulteti oziroma drugi visoki ali višji šoli kot tudi na tretji stopnji (podiplomski študij), služi vojaški rok pod pogoji, ki so predpisani v 1. točki, drugega odstavka, 32. člena ter v 3. točki prvega in drugega ter tretjega odstavka, 36. člena Zakona o vojaški obveznosti (Ur. list SFRJ, št. 22/74). Na podlagi tega, ker je imenovani Teropšič Tomaž končal Filozofsko fakulteto v Ljubljani in se mu prizna visoka izobrazba ter naziv »profesor zgodovine in diplomirani etnolog«. S tem izpolnjuje vse pogoje citiranega zakona o voj. obveznosti in je bilo odločiti kot je navedeno v izreku te odločbe.«¹⁷

Iz zgodovine in etnologije sem konec leta 1983 diplomiral na Filozofski fakulteti Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani in že 7. novembra istega leta vložil prošnjo za vpoklic na služenje vojaškega roka v JLA na Sekretariat za ljudsko obrambo Skupščine občine Brežice. V njej sem zapisal prošnjo za vpoklic na služenje vojaškega roka v pehotni šoli za rezervne oficirje v spomladanskem roku.¹⁸ Da sem kandidat za ŠRO JLA sem že dolgo vedel, pa še sekretarka Rumica To-

16 Socialistična republika Slovenija, Skupščina občine Brežice, Oddelek za ljudsko obrambo. Odločba Teropšič Tomažu števil. 823/56 z dne 1978-10-17. Dokument je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

17 Socialistična republika Slovenija, Občina Brežice, Sekretariat za ljudsko obrambo. Odločba Teropšič Tomažu števil. 824/39 z dne 23/3-1984. Dokument je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

18 Vloga Teropšič Tomaža na Sekretariat za LO Skupščine občine Brežice z dne 7. novembra 1983. Dokument je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

pić me je vedno, kadar me je srečala na ulici, nagovarjala z »mojo pitomac«.¹⁹ Vsi kandidati za rezervne oficirje so morali iti skozi vojaško *preverko*. Miličniki so na terenu preverjali podatke o kandidatih. *Preverka* o ustreznosti kandidatov je šla prek milice, matične krajevne skupnosti, mladinske in častniške organizacije. Starejši kolega iz častniške organizacije pa mi je dejal, da so v njegovem času *preverko* delali tudi vojaški varnostni organi. Povabili so ga na razgovor in mu postavili več vprašanj.²⁰

Leta 1971 so bile v Jugoslaviji velike vojaške vaje pod imenom Svoboda 71. Po vajah so politične in vojaške oblasti veliko pozornost posvetile kadrovske problematiki slovenskih partizanskih enot.²¹ Za razporeditev v partizanske enote je iz šol za rezervne oficirje letno prihajalo premalo oficirjev. To je pomenilo, da v partizanskih enotah niso bili popolnjeni poveljniški položaji. Rešitev nastale situacije se je začela kazati v letih 1972/73, ko se je pri poveljstvu IX. armade JLA začela oblikovati *nastavna četa*, s katero bi zagotovili kadrovske potrebe partizanskih enot Socialistične republike Slovenije po rezervnih oficirjih.²² Dejansko se je to zgodilo na začetku leta 1974, ko so v Šentvidu pri Ljubljani ustanovili pehotno šolo za rezervne oficirje (kot izpostavo enake šole v Bileći) in začeli poučevati prvo generacijo rezervnih oficirjev Slovenije. Namen šolanja je bil usposobiti slušatelje za rezervne starešine, ki se bodo zmožni samostojno odločati tudi v zapletenih vojnih razmerah. Predmetnik je bil sestavljen iz 11 predmetov, pri čemer je bil poudarek na oborožitvi s poukom streljanja, taktiki, metodiki, telesni pripravljenost, kamor so sodili tudi dolgi pohodi in redna telovadba. Pouk je trajal približno šest mesecev, sledili so izpiti, nato pa so s činom desetarja odšli v enote JLA, kjer so bili v vlogi poveljnikov oddelkov, večinoma vodov. Po končanem šolanju so bili razporejeni v rezervno sestavo partizanskih enot. Če so sklenili pogodbo, so se lahko zaposlili v JLA za določen čas, tisti, ki bi končali vojaško akademijo, pa za stalno. Kot civilni poklic so lahko opravljali poklic referenta za SLO in DS, pa tudi učitelja predmeta obramba in zaščita.²³

Leta 1975 so na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo odprli katedro za študij splošne ljudske obrambe v Ljubljani. Omenjeni študij na fakulteti je predstavljal pomemben vir za kadrovanje v Teritorialno obrambo Socialistične republike Slovenije, saj je postajalo delo na področju ljudske obrambe ne le družbeno zelo odgovorno, ampak tudi zelo zahtevno, zato so

19 Kadet oz. gojenec vojaške šole. Šolanje za rezervne častnike je trajalo 12 mesecev. Šest mesecev si bil v šoli, drugih šest mesecev pa na stažiranju v enoti kot poveljnik oddelka ali voda.

20 V spominu mi je ostal dogodek, povezan s *pitomcem* iz mojega voda v ŠRO JLA v Ljubljani. Po kakšnem mesecu dni v ŠRO smo izvedeli, da je en *pitomac* prišel v ŠRO po pomoti. Takoj je stekla *preverka* o njem v domačem kraju. Ker je *preverka* pozitivno preстал, je lahko ostal z nami in je šolanje uspešno zaključil.

21 Partizanske enote v Sloveniji po 2. svetovni vojni so bile predhodnice enot Teritorialne obrambe Socialistične republike Slovenije.

22 S šolanjem se je želelo zagotoviti reden letni dotok 180 rezervnih oficirjev.

23 Boris Bolfek, Teritorialna obramba 1968–1990. Magistrsko delo. Filozofska fakulteta, Ljubljana 2009, str. 96.

Znak šole rezervnih oficirjev pehote JLA iz leta 1984 (osebni arhiv).

družbenopolitične skupnosti za to smer študija namenjale večje število štipendij. Konec istega leta je vrata odprla tudi vojaška gimnazija Franc Rozman – Stane v Ljubljani.

Šola rezervnih oficirjev pehote v Bileći je bila ena od učnih ustanov JLA za usposabljanje *pitomcev* – bodočih rezervnih oficirjev oboroženih sil Jugoslavije. Delovati je začela 1. oktobra 1956 s šolanjem 11. klase. Prejšnje generacije so se šolale v Bitoli, Vipavi, Novem mestu in Sarajevu.²⁴

Po končanem šolanju na fakulteti sem moral v skladu z zakonodajo kot nabornik odslužiti enoletni vojaški rok v JLA. Starejši brat Mitja²⁵ je že precej pred menoj (45. klasa) uspešno končal pehotno šolo za rezervne ofi-

cirje (PŠRO) JLA v Bileći v Bosni in Hercegovini. Po nepisanem pravilu sem torej jaz bil kandidat za pehotno ŠRO v Ljubljani. V njej sem bil od začetka aprila do konca oktobra 1984 (vojna pošta 1132/42 Ljubljana).²⁶ Vojašnica Borisa Kidriča je bila v Šentvidu pri Ljubljani, v njej pa 14. PPP²⁷ (pešadijski proletarski puk). Bil sem *pitomac NPC* (nastavno pitomačke čete²⁸) 79. klase²⁹ ŠRO JLA. Komandant kasarne je bil podpolkovnik Jovo Uzelac, major Slobodan Lukić pa namestnik komandanta za politično delo.

Pehotna šola za rezervne oficirje v Sloveniji je bila v kasarni³⁰ Borisa Kidriča v Šentvidu pri Ljubljani. Bila je na širšem območju nekdanjih škofovih zavodov. Po 2. svetovni vojni so te prostore spremenili v vojašnico in zgradili precej novih stavb za potrebe vojske.

Šola je delovala od leta 1974 do leta 1987. Šola je bila 1. četa pehotnega bataljona. Četa je bila sestavljena iz treh vodov. Prvi komandir čete je bil poročnik

24 Več o šoli v: Škola rezervnih oficirjev pešadije Bileća. Svetlost Sarajevo Štamparija – Trebinje, 1984 in Vasja Butina, Bilečanec Vasja. Ob 60. obletnici ustanovitve PŠRO v Bileći. Vasja Butina samozaložba, Ljubljana 2016, 240 str.

25 Mitja Teropšič je vojaško kariero začel kot nabornik in pitomac v Bileći v Bosni in Hercegovini v pehotni šoli za rezervne oficirje Jugoslovanske ljudske armade in jo končal, ko se je leta 2009 upokojil v činu polkovnika Slovenske vojske, potem ko je skoraj 35 let opravljal različne vojaške dolžnosti od pitomca do vojaškega starešine in poveljnika.

26 Vojaška knjižica Teropšič, str. 7.

27 Pehotni proletarski polk.

28 Slovenci smo to prevajali kot učno pitomska četa.

29 Klasa se prevaja kot razred, v tem primeru gre za 79. generacijo.

30 Vojašnica.

Anton Tovornik. Komandir 1. voda je bil podporočnik Željko Svržnjak, komandir 2. voda podporočnik Momir Bulatović in 3. voda podporočnik Milutin Otašević. Četni starešina je bil stari vodnik Mehmed Jusić. Za Tovornikom so bili komandirji čete Djordje Petrović, Alojz Vertič in Vinko Pandurević.³¹

ŠRO v Ljubljani je bil samo za *pitomce* iz Slovenije, tudi komandirji oddelkov so bili Slovenci. V ŠRO v Ljubljani se je šolalo 13 generacij *pitomcev*, kar znese okoli 1300 rezervnih oficirjev. Komandir čete je bil Slovenec, poročnik Alojz Vertič, komandir prvega voda je bil bosanski Hrvat, podporočnik Tihomir Blaškić, komandir drugega voda je bil Hrvat iz Dalmacije, poročnik Josip Jeličić, tretjega pa bosanski Srb, poročnik Vinko Pandurević. Dodelili so me drugemu oddelku drugega voda NPC, ki mu je poveljeval Slovenec *pitomac* desetar Janez Sodrznik. 6. aprila 1984 sem vstopil v vojsko in 21. aprila že podal *zakletvo*.³² Svečana obaveza (prisega) se je glasila: »*Ja (ime i prezime) svečano se obavezujem da ću braniti nezavisnost; ustavni poredak, nepovredivost i celokupnost Socijalističke federativne republike Jugoslavije i da ću čuvati i razvijati bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Uvek ću savesno i disciplinovano izvršavati obaveze i dužnosti branio-ca svoje samoupravne socijalističke domovine i biti spreman da se borim za njenu slobodu i čast, ne žaleći da u toj borbi dam i svoj život.*«³³ Mladi vojaki celotne vojašnice smo prisegli na velikem postrojivnem prostoru levo od glavnega vhoda. Bil je kulturni program in bili so govori. Seveda so bili na prisego povabljeni starši in sorodniki mladih vojakov. Tudi moji so se pripeljali iz Brežic, zraven je bilo moje dekle. Bil sem jih vesel, še posebej dekleta. Na odru je nekdo bral prisego po delih, mi pa smo za njim ponavljali. Nato se je vse odvijalo v okviru matične enote. Prebrali so tvoje ime in priimek, pristopil si k svečano pogrnjeni mizi za podpis, vojaško pozdravil z roko, se podpisal in rokoval s komandirjem čete, ki ti je izročil natisnjeno prisego. Temu je sledil prost izhod v mesto do večera. To je bil moj prvi izhod v mesto od prihoda v vojašnico.

In sedaj nekaj po mojem spominu oz. pripovedovanju drugih stažistov o šoli.³⁴ Vojašnica je bila seveda ograjena z žičnato mrežo, na več stražarskih mestih

31 Janez Kavar, Vojaška pošta 3215 Bileća. Združenje vojaških gornikov Slovenije, Bohinjska Bela 2018, str. 20 in 22. Pri zbiranju podatkov o šoli so mi pomagali še visoki častniki Slovenske vojske Vasilije Maraš, Marjan Grabnar, Vlado Žgeč, Miran Fišer, Miha Butara, Peter Marendič in Venčeslav Ogrinc, za kar se jim zahvaljujem.

32 Prisega.

33 Svečana obaveza, Jugoslovenska narodna armija, Ljubljana, 21. 4. 1984. Dokument je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

34 Nekaj podatkov pa sem črpal še iz ohranjenega podsetnika (opomnika) *pitomca* desetarja Tomaža Teropšiča iz ŠRO Ljubljana iz leta 1984. *Pitomci* nismo dobili armadnih delovnih blokov oz. beležk, zato smo uporabljali civilne. Jaz sem za podsetnik uporabljal poslovni dnevnik 1982 Zavarovalne skupnosti Triglav. Vanj sem pisal podsetnike za izvođenje nastave, ki jih je odobral poročnik Jeličić Josip. Vpisal sem pet podsetnikov v povprečju s po 15–16 strani s prilogami. V začetku podsetnika so naslovi *pitomcev*, na koncu pa razne zabeležke o šoli in njenih akterjih iz let 2004 in 2005. Z druge strani poslovnega dnevnika oz. podsetnika so razne zabeležke o izvajanju povelj in podsetnik komandira streljačkov odeljenja Tomaža Teropšič iz ZTV Udar 84. Dokument je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

Prisega pitomca Tomaža Teropšiča iz leta 1984 (osebni arhiv).

so bile stražarske utice, v njej pa oboroženi vojaki stražarji. Stražarske utice so bile lesene, prebarvane v sivo zeleno barvo z obvezno trobojnico z rdečo petokrako zvezdo. Na glavni *kapiji*³⁵ nas je takoj levo od vhoda, pred stavbo poveljstva polka *pričakal* doprni kip revolucionarja Borisa Kidriča. Desno od vhoda je bila novodobna, nizko pritlična stavba. Namenjena je bila prijavnici, prostoru za obiske in stražo, pa tudi prostor za pridržanje. Na steni je bila pritrjena plastična telefonska govorilnica s telefonskim aparatom na kovance, ki je bila kar dosti v uporabi. Sam sem jo zelo malo koristil. Levo od vhoda sta bili prav tako novejši stavbi. V prvi je bilo poveljstvo vojašnice, v drugi precej večji in dvonadstropni stavbi pa so bili *plavci*.³⁶ V tistem kotu vojašnice je bil še stacionar.³⁷ V starih stavbah sta bila nastanjena bataljona *tehničarjev* in vojaške policije, v novi stavbi pa bataljon pehote. V kleti nove stavbe so bila skladišča streliva, vojaške opreme in kopalnica s tuši, v pritličju prostori voda netrzajnih topov, *pitomački klub* in kuhinja z jedilnico, v prvem nadstropju so bili prostori *pitomačke čete*, nad nami je bila pehota. V prizidku stavbe spodaj je bila kantina.³⁸ Zraven je bilo manjše asfaltirano športno igrišče s koši za košarko in goli za nogomet. Za prijavnico je bilo več velikih in dolgih stavb, v njih so bila razna skladišča. Zraven je bil manjši travnato peščen poligon z vojaškimi ovirami. Na sredi vojašnice pa je bil večji večnamenski prostor za postroj vojakov. Vojašnica je bila vsaj z dveh strani obdana z naseljem privatnih hiš, preostalo so pokrivalo njive.

Prostori NPC so bili v 1. nadstropju velike dvonadstropne stavbe, ki je bila namensko zgrajena po 2. svetovni vojni za potrebe vojske. Do *pitomačke čete* si prišel po širokih betonskih stopnicah, ki so vodile v nadstropje višje. Z desne strani je bila velika leseno-steklena pregrada z veliki dvojnimi nihajnimi vrati. Nad vrati je bil na steklu velik napis NPC. Z leve strani dolgega in širokega hodnika je bil velik sanitarni blok in *pitomačke spalnice*, z desne strani pa oficirske pisarne, učilnica in skladišča. Na začetku hodnika je bil velik balkon s kovinsko ograjo. Tu smo se *pitomci* v glavnem zadrževali v odmorih med predavanji, bil pa je tudi prostor za kadilce. Hodnik je bil prostor za *soške*³⁹ z orožjem, kovinske kasete *pitomcev* in prostor za postroj pred organiziranim skupinskim odhodom na zajtrk in tudi za večino drugih aktivnosti v enoti. Kovinska kasete⁴⁰ je bila namenjena za shranjevanje uniforme, vojaške opreme, pribora za higieno ... Kasete je imela dva kovinska predala. Eden je služil za pribor za šivanje in pisma, ki smo jih prejeli od svojih deklet. V sanitarnem bloku so bila velika betonska korita za obvezno jutranje in večerno umivanje nog, po potrebi tudi škornjev, vojaške opreme ... Umivalniki za umivanje obraza in britje so bili keramični. V spominu imam, da

35 Vrata oz. vhod.

36 Pripadniki vojnega letalstva in protizračne obrambe JLA.

37 Vojaška ambulanta.

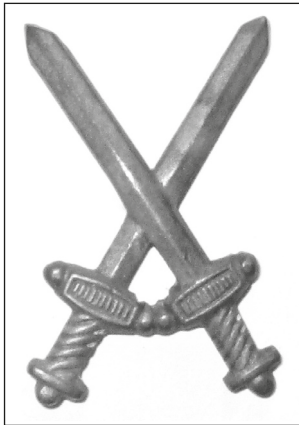
38 Vojaški bife, kjer smo imeli na voljo cigarete, brezalkoholne pijače, kavo ter napolitanke in čokolade. Cantina se prevaja kot vinotoč, tudi klet.

39 Stojala.

40 Omarica, ki si jo lahko zaklenil.

smo imeli na voljo le hladno vodo. Tuširali smo se v kleti enkrat tedensko, v veliki skupni kopalnici z več stropnimi tuši, kjer smo imeli na voljo toplo vodo. Stranišča so bila pregrajena z zidnimi pregradami, a brez vrat. Tu sem se prvič v življenju srečal s *čučavci* oz. straniščem brez školjke s pokrovom, po domače bi temu lahko rekli »stranišče na štrbunk«. Vsak vod je imel svojo spalnico, pravzaprav dve spalnici, ki sta bili veliki in svetli. Ogrevali so jih z radiatorji. Vsak *pitomac* je imel svojo sestavljivo kovinsko posteljo, ni pa bilo dvonadstropnih postelj oz. pogradov. Komandirji oddelkov so bili pitomci vodniki in so spali v isti spalnici z nami. Učilnica je bila velika in svetla, a skromno opremljena. Imela je zgolj šolske klopi in stole ter stensko tablo in krede. Četa je imela v kleti stavbe skladišče streliva in skupne opreme.

Ob prihodu v vojašnico so nas najprej postrigli na kratko. Za zelo kratko postrizene lase so nam dejali, da je to po *peesu* (PS OS).⁴¹ S to kratico smo se potem ves čas vojaškega roka pogosto srečevali. Tu je nastopila marsikatera komična situacija, saj se tisti, ki so prišli v vojašnico z dolgimi lasmi, po striženju niso več prepoznali. Ampak to ni bil največji problem. Problem je bilo sonce. Ker ušesa in koža zaradi dolgih las več let niso videli sonca, je bilo normalno, da so bili zelo občutljivi oz. ranljivi. Kar nekaj *pitomcev* sem videl, ki so na dolgih pohodih po

Znak *pitomcev* šole rezervnih oficirjev JLA. Prekrižana kovinska meča zlato rumene barve dimenzije 25 x 15 mm (osebni arhiv).

soncu imeli ušesa razpokana do krvi. Nato smo se skupinsko goli tuširali ter prejeli uniforme in opremo. Z odvzemanjem oz. dodajanjem posameznih delov uniforme si dobil poletno (letno) oz. zimsko uniformo. Zraven smo dobili tri komplete kovinskih oznak *pitomcev* ŠRO. To sta bila dva prekrižana meča zlate barve. Ljubkovalno smo jih imenovali *mačiči*. Nosili so se na konicah ovratnikov zgornjih zunanjih delov oblačil (vetrovka, suknjič, srajca). Bili so iskano blago, zato smo morali biti zelo pozorni, da nam jih ne ukradejo. Izdelovala jih je Aurea Celje, na uniformo se je oznaka pripenjala z vijakom in okroglo matico.

Prejeli smo kapo, suknjič, hlače, srajco, kravato, vetrovko, pas za hlače, pas z oprtnikom, nogavice, čevlje, škornje, rokavice, podkapo, pulover in perilo. Uniformi smo rekli bojna uniforma. Uporabljali smo jo za izhod v mesto (izlazna uniforma, ki smo ji tudi rekli gradska) in razne svečanosti. Praviloma je bil to nov, še ne nošen komplet. Za delo v vojašnici in na terenu smo imeli službeno uniformo, ki je bila slabše ohranjena. Namesto vetrovke smo uporabljali

⁴¹ Pravilo službe oružanih snaga. Pravilnik, s katerim so se urejevali odnosi v oboroženih silah SFRJ.

oficirski šinjel⁴² in srajco imenovano, poligonka. Vse je bilo v sivo zeleni barvi, razen pasu in obutve.

Kapa je bila titovka z vezeno rdečo zvezdo. Suknjič (bluza) je imel več našitih zunanjih in notranjih žepov, zapenjal se je sredinsko s plastičnimi gumbi z zvezdo. Na ramenih sta bili snemljivi naramki (epoleti), nanje smo ob napredovanjih lastnoročno šivali rdeče trakove. Kravata se je zapenjala z elastiko. Rokavice, podkapa in pulover smo radi nosili ob mrzlih dneh. Vetrovka je bila podložena, imela je pas, več žepov in snemljivo kapuco. Podloga je bila prav tako snemljiva. Pas za hlače je bil rjave barve, prav tako tudi pas z oprtniki (kaiš za pantalone in opasač sa uprtačem). Slednji se je nosil prek zgornjega zunanjega dela uniforme. Srajc in spodnjega perila smo dobili dva kompleta. Spodnjice smo dobili dolge in kratke, bile so iz platna sivo zelene barve. Dolge spodnjice so se zavezovale s platnenimi trakovi zgoraj in spodaj. Spodnje perilo in srajce smo dajali enkrat tedensko v pranje. Po pranju smo perilo dobili nazaj. Starejši vojaki so nam ga razdeljevali in se pri tem marsikdaj izživljali. Manjši *pitomac* je dobil večje številke in obratno. Zgodilo se je tudi, da smo dobili perilo sicer oprano, a raztrgano oz. s precejšnjimi luknjami v platnenih spodnjicah. To je bil *hec*, ko so nekatere žene videle svoje može v takih spodnjicah *na nočenu*⁴³ v bližnji gostilni. Čevlji z vezalkami so bili novi, črni in smo jih redko nosili, navadno ob izhodih v mesto. K čevljem smo nosili kratke nogavice SMB. Škornji (cipele sa povišenim saricama) so bili črne barve in zelo kvalitetni, saj smo bili v njih zelo veliko časa. Nogavice za škornje so bile tanke in debele dokolenke, zelo kvalitetne in trpežne. Pižama je bila dvodelna, iz platna svetlo modre barve. V prostem času, na voljo ga je bilo malo, smo v četi nosili plastično gumijaste natikače.

Kmalu smo prejeli osebno oborožitev in pripadajočo opremo. Dobili smo dolgocevno orožje, čelado (šlem M59), bojni nahrbtnik z maskirnim šotorskim krilom (borbeni ranac sa šatorskim krilom), transportno vrečo, ki smo ji pravili transportka, zaščitno masko, ABHO (atomska- biološko hemijsko obezbeđenje) komplet in zložljivo lopatko (ašovčič). *Zadolžil* sem avtomatsko puško 7,62 mm M70A, popularno imenovano kalašnikov (z zložljivim kopitom). Zraven si dobil še nož z nožnico, skupaj sta tvorila škarje za rezanje žičnih ovir, platneno torbico s štirimi (banana) okvirji za naboje, tromblonski nastavek in opremo za vzdrževanje puške (olje v kantici za olje in vrvica s svincem na koncu za čiščenje cevi). Orožje, ki smo ga *pitomci* prejeli, je bilo kvalitetno, cevi so bile le minimalno nagrizene. Vsi v vodu smo prejeli oborožitev sistema kalašnikov, le najvišji in fizično najmočnejši *pitomci* so prejeli puškomitraljeze 7,9 mm M53. Bojni nahrbtnik je bil praktičen, v njem si med bojem nosil le najnujnejše stvari in bombe. Nosil si ga na hrbtu. Vse druge stvari si v času pohoda imel v transportni vreči. Na pohodu si nosil transportno vrečo na hrbtu, bojni nahrbtnik pa na prsih. Šotorsko krilo je bilo skupaj s čelado zelo priročno sredstvo proti padavinam, iz

42 Plašč. Bil je dolg in iz blaga ter imel obšive rdeče barve.

43 Če je prišla žena na obisk, si lahko dobil možnost, da sta skupaj prespala v Ljubljani.

več šotorskih kril in pripadajočih vrvic se je dalo sestaviti priročen šotor. Čelada je bila iz jekla, sivo zelene barve z rdečo zvezdo na prednji strani. Zapenjala se je s platneno kovinskim podbradnikom. Zaščitna maska M1 je služila za zaščito pred bojnimi strupi in se je nosila v torbici pod pazduho. Na voljo smo imeli še gumijaste zaščitne rokavice in zaščitni plašč. Zložljiva lopatka bi nam v boju bila verjetno bolj koristna, na terenu in pohodih pa smo jo sovražili. Če ne drugače, nas je lesen ročaj tolkel po nogi.⁴⁴ Komandirji oddelkov so namesto lopatk nosili na *opasaču* majhne sekire (sekirice). Vsa druga oborožitev in oprema je bila skupinska.

Po prihodu v armijo smo bili večkrat cepljeni. Glede na dejstvo, da ob vseh naporih in vremenskih nevšečnostih nisem zbolel, bi rekel, da je pomagalo. Seveda pa se je med vojaki na služenju vojaškega roka daleč od doma, deklet in žena na veliko govorilo o tem, da so nam v hrano dajali brom, da bi nam zmanjšali spolno slo.⁴⁵

Po svojih zapiskih iz ŠRO bom poskušal rekonstruirati razpored dnevnega časa delovnega dne. V soboto se je manj delalo, ker ni bilo oficirjev, so pa zato bili stažisti,⁴⁶ ki so imeli *zadolžitve* za nas. Nedelja je bila namenjena splošnem čiščenju prostorov po zajtrku, počitku in osebnim zadevam, tudi za dodatno utrjevanje gradiva in seveda *izlazu u grad* po 14. uri.

Vstajanje je bilo ob šesti uri zjutraj. Temu je sledilo pospravljanje postelje in spalnice, umivanje in priprava za zbor za zajtrk. Zajtrk je trajal od 6.20 do 7.20. Po zajtrku je bila telovadba, priprave na pouk, zbor, dvigovanje (jugoslovanske) zastave, branje ukazov za tekoči dan, jutranji pregled in informiranje (informisanje) vojakov. Čas od 8.10 do 14.45 je bil namenjen pouku z desetminutnimi odmori po vsaki šolski uri. Med 9.50 in 10.20 je bil veliki odmor in čas za malico. Zadnja ura je bila namenjena tudi drugim zadevam kot: čiščenje orožja in materialno tehničnih sredstev, raporti in službeni pogovori, analiza dopoldanskega dela in priprava za naslednji dan. *Pitomci* smo od vseh enot vojašnice jedli zadnji, in to navadno okoli 15. ure. Temu naj bi sledil popoldanski odmor in ob 16.50 spuščanje zastave. Od 17.00 do 18.35 je bil čas za popoldansko učenje in med 18.35 in 19.25 čas za večerjo. Med 19.30 in 20.30 smo na televiziji v *pitomačkem klubu* gledali tv-dnevnik. Po Dnevniku je bil prosti čas in vsaj v začetku smo ga *pitomci*

44 Šele nekaj let kasneje sem izvedel, da je JLA leta 1980 v svoje enote uvedel veliko bolj priročno zložljivo vojaško lopatko JLA ASMN M 80.

45 Na spletu še danes najdeš veliko spominov na omenjeno temo. Celo v Mladini 12. 2. 2002 so enega zapisali: »Legenda pravi, da so jim v hrano dajali brom, da bi lažje krotili svoje seksualne izpade, a to po pričevanju njihovih deklet ni preveč vplivalo na pokončnost in vzdržnost. Res pa je, da so svoje punce videli bolj poredko. Vseeno je bila to prostrana država, vojaški dopust pa redka dobrina.«

46 Pripravniki. To so bili komandirji oddelkov na služenju vojaškega roka eno generacijo pred nami in naši bodoči kolegi rezervni oficirji. Bili so na stažiranju in so praviloma imeli dva čina višje od nas. Drugo ime za stažista je bilo tudi – stažo.

*Drugi vod NPC ŠRO JLA, 79. klasa, junij 1984, Šentvid pri Ljubljani
(osebni arhiv).*

izkoristili za učenje. Tik pred 22. uro je bila priprava za spanje, delo redarjev in obhod prostorov dežurnih v enoti. Od 22. ure do 6. ure zjutraj je bil ukazan počitek. Pogasnile so se luči, za to so bili odgovorni dežurni v osnovnih enotah in njim nadrejeni v vojašnici. Izjema smo bili *pitomci*, ki smo se lahko učili v učilnici, in seveda razne *uzbune*,⁴⁷ ki pa jih ni bilo veliko.

V ŠRO smo poslušali predavanja iz enajstih predmetov. Poudarek je bil na vojaški tematiki, kot npr.: vojaška taktika, oborožitev s poudarkom na streljanju in vrsti drugih usposabljanj. Veliko časa je bilo namenjenega telesni pripravljenosti *pitomcev*. Snov je bila zgoščena in kvalitetno predavana. Največ so nam predavali oficirji iz čete. Seveda pa so nam predavali še oficirji iz drugih enot. Še posebej se spominjam dveh oficirjev, inženirca in abehajca. Na voljo smo imeli najnujnejše priročnike (priručnici i pravila) JLA za posamezne teme v srbohrvaškem jeziku.

Vse se začne s teorijo. Najprej smo poslušali predavanja, nato smo posredovano znanje ob pomoči raznih pravilnikov prenesli na papir v obliki opomnikov.⁴⁸ Naj jih naštejemo nekaj: *Podsetnik za izvođenje nastave iz gađanja* (Tema: Način

⁴⁷ Alarmi.

⁴⁸ Glej op. 34.

*Tekmovanje pitomcev ŠRO v razstavljanju in sestavljanju PAP miže.
Zeleni poligon kasarne Boris Kidrič v Šentvidu pri Ljubljani aprila 1984
(osebni arhiv).*

i pravila gađanja pokretnih ciljeva streljačkim naoružanjem), ... za izvođenje *na-*
stave iz taktičke obuke (Različne teme: Rad i postupci vojnika u borbi, Streljačko
odeljenje u odbrani, Ojačani streljački vod u odbrani ...) in še mnogo drugih. Deli
podsetnika so bili: glava, tema, cilj, *nastavna pitanja, metod rada, vreme rada,*
literatura, *tip časa, oblik rada, mesto rada i material.* Delo je bilo organizirano
tako, da smo se pitomci izmenjavali v vlogi vojakov in komandirjev oddelkov
in tako v praksi preizkušali znanje in sposobnosti, ki smo jih pridobili v učnem
procesu in ga bomo seveda morali znati uporabljati v drugem delu služenja voja-
škega roka, ko bomo po Jugoslaviji stažirali v enotah JLA. Teorijo smo preverjali v
praksi *na zelenom poligonu u krugu kasarne, na poligonu uz Savu* in na Toškem
čelu v okolici Ljubljane. Vrhunec praktičnega dela pouka je bilo večdnevno *lo-*
*gorovanje.*⁴⁹ Na njem smo dodatno utrjevali pridobljeno znanje in izvajali bojno
streljanje z orožjem, ki smo ga imeli na razpolago. Iz posebej prirejenega zaklona
smo metali ročne bombe. V vseh vremenski razmerah smo izvajali dolge pohode
in jurišali na nasprotnikove položaje v hribih. Preživeli smo močno sonce, veter,
dež in sneg, posledično s tem pa precej blata na poligonih. Še najbolj zoprno je
bilo v ledenem dežju in zelo napadalnem mrčesu. Tudi zaradi tega si bom dobro
zapomnil imena krajev Poček, Žerible in Bač v okolici Postojne in Pivke.

49 Taborjenje.

V učilnici vojašnice in na zelenem poligonu smo se seznanjali in usposabljali v boju z nožem, s pištolo, s pehotno oborožitvijo sistema kalašnikov, mitraljezom, z ročnim minometom, minometom, netrzajnim topom in različnimi bombami. *Obuka* je trajala pet mesecev, temu so sledili izpiti pred izpitno komisijo. Vlekli smo listke z vprašanji in nato nanja odgovarjali. Spominjam se, da sem izвлеkel vprašanje o *minah iznenađenja*.⁵⁰ Bil sem zelo vesel tega vprašanja, saj mi je tema zelo ustrezala. Ocenjujem, da sta bila tako teorija kot praksa v NPČ na primer- ni višini. Zato menim, da smo bili po uspešno opravljenih izpiti usposobljeni za komandirje pehotnih vodov. V vojaško šolo sem prišel naravnost s fakultete. Zaradi študentskega načina življenja sem bil kondicijsko slabše pripravljen. Prvi meseci *obuke* so bili zato zame precej naporni, a s pridobitvijo fizične moči se je zadeva spremenila in šolo sem končal zelo uspešno. V vojski sem približno vsaka dva meseca napredoval v činu. Junija sem postal *pitomac razvodnik*, avgusta *pitomac desetar*, novembra *pitomac mladi vodnik* in januarja 1985 še *pitomac vodnik*.⁵¹

Poveljevanje in delo v šoli je bilo, tako kot v vseh vojašnicah JLA, v srbohrvaš- kem jeziku, *pitomci* pa smo se med sabo pogovarjali v slovenskem jeziku.

V NPČ ni bilo kabinetnega pouka, saj šola sploh ni premogla kabineta, ki bi bil opremljen z učnimi pripomočki. Na voljo nismo imeli telovadnice. Ni bilo knji- žnice z različno vojaško literaturo niti se ne spominjam, da bi imeli na razpolago vojaško časopisje, kot npr. Naša obramba, Front in podobno. Ni bilo skupinskih ogledov vojaških filmov in nato razprav oz. komentarjev na določeno temo, še manj je bilo ogledov različnih kasarn po Sloveniji in drugod po Jugoslaviji. Ni bilo srečanj s predstavniki Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, katere po- tencialni člani smo bili vsi *pitomci*, bodoči rezervni oficirji. Ni bilo organiziranih obiskov bojišč iz 2. ali 1. svetovne vojne niti pogovorov z izkušenimi vojnimi ve- terani borci iz Zveze borcev. Zapisane so bile besede maršala Jugoslavije Josipa Broza – Tita: »U svakom ratu apsolutno do največeg izražaja dolaze rezervni ofi- ciri, kojih ima mnogo više. Zato je potrebno da kvalitet rezervnih oficira ne bude mnogo slabiji nego što je kod aktivnih ... (V vsaki vojni vsekakor pridejo najbolj do izraza rezervni vojaški oficirji, ki jih je mnogo več. Zato kvaliteta rezervnih vojaških starešin ne sme biti veliko slabša, kot je kvaliteta aktivnih ...)« Glede na zapisano in dejstvo, da je Teritorialna obramba SRS imela velik primanjkljaj rezervnih oficirjev, me preseneča, da politična in vojaška oblast nista namenjali več pozornosti in sredstev šoli za rezervne oficirje v Ljubljani. *Pitomci* moje gene- racije so imeli srednjo izobrazbo, precej pa nas je bilo takih, ki smo imeli civilno univerzitetno izobrazbo različnih strok. Nekateri so do univerzitetne izobrazbe prišli po služenju vojaškega roka, sam pa sem tik pred osamosvojitveno vojno opravil postdiplomski študij iz vojne zgodovine. Kljub opaženim in zapisanim pomanjkljivostim v šolanju za rezervne oficirje ocenjujem, da nas je JLA dob-

50 Mine presenečenja.

51 Vojaška knjižica Teropšič, str. 10.

Odobrana por. Josip	DATUM	Podsetnik
Josip	za izpovednje nastave iz NNG	
Tema	Način in pravila godanja poltnih ciljev s faktorom naovzgorjen	
Cilj	<p>Obrazloži: obučiti i uvrežbeti vojake u pravilnim načinima godanja poltnih ciljeva te odbranjenju negativnih utjecaja samobranje kojista, kocovranje ciljeva isceda vojnika po komandi i samostalno</p> <p>Uspitni: razpiti kod vojnika izpovedan carno poma naovzganje, poveranju u isto kao i uvrežbeti da samo dobro odbranjen vojnik može uspešno izpovedati sve potrebne zadeke.</p>	

Prva stran prvega opomnika pitomca razvodnika ŠRO JLA Tomaža Teropšiča (osebni arhiv).

ro usposobila. »Dobro smo ispekli vojni znanat,«⁵² kar se je nedvomno pokazalo nekaj let kasneje v vojni leta 1991. V njej smo nekdanji *pitomci*, gojenci šole za rezervne častnike, uspešno poveljevali različnim enotam zmagovite Teritorialne obrambe Slovenije.

V šoli je bilo kar nekaj lepih ter manj lepih zgod in nezgod. V četi smo se usposabljali tudi za protidiverzantsko delovanje. Neke noči smo slišali znan zvočni alarm, nato pa kričanje nadrejenih. Mislili smo, da gre še za eno vajo. Šale je bilo konec, ko smo zagledali našega poročnika v polni bojni opremi. Izvedeli smo, da je na območju revirjev oborožena sovražna diverzantska skupina. Še bolj smo se zamislili, ko smo na *pince*⁵³ naložili zaboje bojnega streliva. Oddahnili smo si šele po daljši vožnji, ko so nam sporočili, da je nevarnost minila. Na *logorovanju* se je zgodil tragičen dogodek. Med nami je zakrožila vest, da je *pitomac* iz sosednjega voda naredil samomor z obešanjem na drevesu. *Pitomci* smo se o tem nekaj časa pogovarjali in ugotavljali morebitne razloge, a vse je ostalo le na nivoju pogovora. Uradne razlage o njegovi smrti nismo prejeli.

52 »Dobro smo se naučili vojaške obrti.«

53 Terenska vozila Pinzgauer.

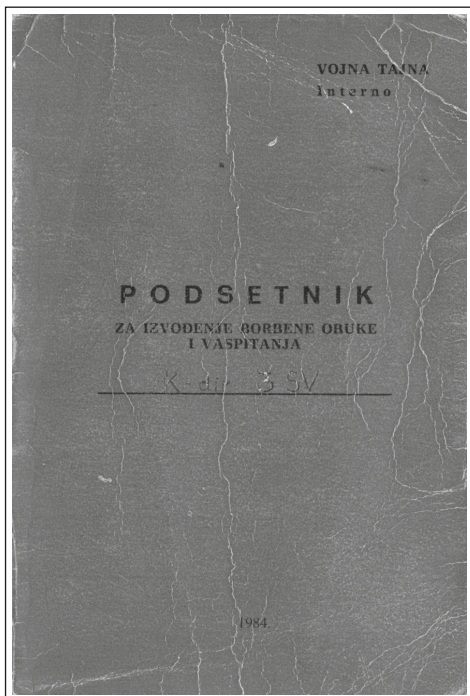

Suhi dnevni obrok v JLA (osebni arhiv).

Hrana v vojašnici v Ljubljani. Zajtrk, kosilo in večerjo smo imeli v jedilnici, dopoldansko malico pa navadno v učilnici. Spominjam se, da smo za kosilo imeli tri menije, a žal smo imeli *pitomci* le redkokdaj možnost izbirati med vsemi. Zaradi dolgega pouka smo prišli pozno na kosilo in seveda dobili od kosila le tisti meni, ki je ostal. Hrane je bilo dovolj ter v zadostni količini in kvaliteti, tako da ni bilo pretirane potrebe po prošnjah domačim za pošiljanje hrane. Menim, da je bila hrana prilagojena širšem okolju, v katerem je delovala vojašnica. So mi pa ostali v spominu razkuhan riž in *gumijaste* ribe. Takrat smo odšli v kantino in pokupili napolitanke in razne kekse. JNA je poznal tudi SDO-je.⁵⁴ To so bile škatle iz lepenke z različno konzervirano hrano od konzerv fižola do *vočnih kock*. Škatle so bile označene s črkami A, B, C, D, E ... in vsaka takšna škatla je imela drugačno vsebino. Zraven si dobil še tetrapak s sokom različnih okusov. Datumi konzerv so bili različni, od svežih do zelo oddaljenih. Na *logorovanju* smo dobili konzerve z datumom mojega letnika. Najprej nismo vedeli, ali bi jih pojedli ali ne? Ko pa smo jih odprli, je iz njih prijetno zadišalo. *Mesni doručak* je bil iz najboljšega mesa in brez masti. Pojedli smo jih s slastjo.⁵⁵ Nikakor pa nismo mogli

54 Suhi dnevni obrok.

55 Ob priložnosti smo se o tem neformalno pogovarjali z majorjem, odgovornim za idejnopoliški rad. Poučil nas je, da se morajo zaradi rokov trajanja hrane skladišča prazniti in nato znova napolniti. In pri tem dodal pričakovan odgovor: »Za armijo samo sve najboljše.«

Opomnik komandirja 3. strelskega voda Tomaža Teropšiča, JLA 1984 (osebni arhiv).

mačkem klubu, nato pa v polni bojni opremi odšli na združeno taktično vajo ZTV Udar 84, ki je potekala v okolici Mosta na Soči, kjer smo *pitomci* deseterji prevzeli vloge komandirjev pehotnih oddelkov. Postal sem komandir 1. oddelka 2. voda 3. pehotne čete. V oddelku sem imel 10 vojakov. Večina vojakov je imela poklicno izobrazbo, preostali le osnovno šolo. Bili so v povprečju pet do sedem let mlajši od mene. Večina jih je bila iz Srbije, nekaj tudi iz Vojvodine. Komandir čete je bil kapetan Nikolić.⁵⁷ Na vaji je bilo pestro. Sodelovanje s tanki. Kot krilni vojak enote na položaju sem ležal v travi in visoko nad seboj držal svojo kalašnikovko, da me po pomoti ne bi povozil tank. Ta je zelo hrupno pridrvel in se ustavil dva metra levo od mene in ustrelil s topom. Od pritiska me je dvignilo v zrak vsaj za

jesti konzerv z ovčjim mesom. Takrat je prišel na svoj račun pes *pitomca* iz okolice Ljubljane. Njegov lastnik je zato domov odnesel polno vojaško torbico konzerv, ki smo mu jih rade volje odstopili. Na voljo smo imeli tudi sadje, v spominu so mi ostala jabolka in banane, za zajtrk pa majhen zavitek masla, ki je bil vse prevečkrat zmrznjen, ker so ga kuharji dali prepozno ven iz hladilnikov. Če smo ga hoteli namazati na kruh, smo ga morali na razne načine zmehčati. Alkohol je bil v vojašnici prepovedan, ampak vojak se je vedno znašel. V *pitomački četi* je bilo alkohola zelo malo ali nič, saj smo se *pitomci* držali pravil glede alkohola v enoti.

Konec septembra 1984 se je *obuka* za *pitomce* uspešno končala.⁵⁶ Pred tem smo napredovali v činu. Na epoletah smo imeli po dva široka, rdeča lomljena traka, kar je pomenilo, da smo deseterji oz. poveljniki oddelkov. Okoli deset dni smo *zabušavali* v *pitomačkem klubu*,

56 Kmalu po prihodu v NPČ smo od nadrejenih izvedeli, da je podobna šola za pehotne rezervne oficirje v Bileci in da je to vojaška šola z dolgoletno tradicijo. Jaz sem to vedel, saj je moj starejši brat pred mano končal to šolo. Po mojem spominu se nato o naših kolegih Bilečancih kaj veliko nismo pogovarjali. Tudi potem ko smo imeli že razpored v Teritorialni obrambi SRS, se kaj veliko o tem nismo pogovarjali. Le na kakšni vaji, ko smo se pogovarjali o tem, kje je kdo služil vojaški rok, sem izvedel, kdo je bil v ŠRO v Ljubljani in kdo v Bileci.

57 Podsetnik komandira streljačkog odeljenja Teropšič Tomaža z ZTV Udar 84. Dokument je iz osebnega arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

četrta metra, od hrupa mi je še nekaj minut zvonilo v glavi, od dima pa tako ali tako nisem videl nič. Na podlagi zapisa v *podsetniku* ugotavljam, da nas je med vajo napadala pehotna četa iz Postojne. Po vaji smo se vrnili v vojašnico v Šentvid.

Ker sem imel dobre ocene in vojaško držo, sem ostal v Ljubljani⁵⁸ in konec oktobra 1984 prevzel 3. *streljački vod 2. pešadijske čete* v pehotnem polku, ki je bila nastanjena v nadstropju višje od NPCČ (vojna pošta 1132/43 Ljubljana). Skupaj z drugim stažistom (obramboslovcem) sva si dlje časa delila pisarno, ki je bila tudi najina spalnica. Komandir moje pehotne čete⁵⁹ je bil kapetan Ahmed Kulenović, ki je moje delo zelo cenil. S poročnikom Vertičem sva dežurala v vojašnici in ob tej priložnosti mi je dejal, da me je kapetan Kulenović na sestankih pri komandantu vojašnice večkrat pohvalil.

Vod je bil dobro voden, dobro usposobljen in z njim ni bilo velikih težav. Moj vod je bila Jugoslavija v malem,⁶⁰ a kljub temu v njem ni bilo nacionalističnih izpadov. Drugi del obveznega služenja vojaškega roka je bil manj naporen, a bolj odgovoren in je hitro minil. Odgovarjal sem za okoli 29 vojakov in tri komandirje oddelkov. Jezik je bil seveda srbohrvaški, le s Slovencema sem se izven službe pogovarjal v slovenskem jeziku. Bili smo *streljački*⁶¹ vod, zato smo bili oboroženi izključno s pehotnim orožjem sistema kalašnikov. Od osebne oborožitve smo imeli na voljo šest puškomitraljezov, enajst avtomatskih pušk in pištolo, vse dru-

58 Štirje pitomci so ostali v NPCČ, drugi štirje pitomci pa smo ostali v Sloveniji (Ljubljana, Kozina, Ankarana, karavla na meji z Avstrijo). Vsi drugi so dobili prekomande v vojašnice po vseh republikah SFRJ.

59 Njega je zamenjeval komandir voda v četi aktivni podoficir JLA starejši vodnik Stojan Trpkovski. Podsetnik za izvođenje borbene obuke i vaspitanja komandira 3. streljačkog voda Teropšić Tomaža. Podsetnik je iz leta 1984 in je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšića. Podsetnik je rdeče barve in žepne izdaje. Je pokončnega formata v dimenzijah 115 x 170 mm in ima okoli 100 listov. V zgornjem desnem vogalu platnice je natisnjeno VOJNA TAJNA Interno. Tiskali so ga v: Vojna štamparija – Beograd, Generala Ždanova 40 b. Podsetnik je brezčrten, le na začetku ima potiskane 3 liste v srbohrvaščini, ki so bili namenjeni seznamu vojakov. Na začetku podsetnika je objašnjenje, čemu služi podsetnik. »Podsetnik za izvođenje borbene obuke i vaspitanja koriste komandiri četa – baterija, vodova i odeljenja, i to isključivo za pisanje podsetnika za borbenu obuku i vaspitanje. Podsetnike za borbenu obuku i vaspitanje odobravaju predpostavljene starešine. Spisak vojnika odeljenja popunjavaju komandiri odeljenja a zadnjih 10-12 stranica koriste za zabeleške o svojim vojnicima (uspeh i zalaganje u borbenoj obuci i vaspitanju, disciplinske kazne, pohvale, nagrade itd.). Ovaj podsetnik treba da služi navedenim starešinama najmanje 6 (šest) meseci, a potom se predaje prepostavljenom starešini i uništava u četi – bateriji.«

60 Vvodu so bili zastopani državljani vseh republik in avtonomnih pokrajin SFRJ, razen Črne gore. Slovenci sta bila dva, prav tako dva Makedonci. Pet vojakov je bilo poročenih, nekaj pa je bilo takih, ki so jih dekleta zapustila med služenjem vojaškega roka. Nekateri so to še kar dobro prenesli, drugi pa slabše. Enega je to precej prizadelo, zato sem se z njim o tem večkrat pogovarjal. Menim, da mu je po tem bilo malo lažje. Večina fantov je imela poklicno izobrazbo, eden je imel magisterij znanosti, pastir s Šar planine pa je bil nepismen. Šest vojakov je iz različnih razlogov predčasno zapustilo vod.

61 Strelnski.

odobrava st. vodnik Teropšič Stojan	Podsetnik za izvođenje radove sa 3 SV za dan 16.1.85
1,2,3 čas	INŽ.O. T-10 Maskiranje
4,5,6 čas	NNG T-9 M6 82 mm
1,2,3 čas	INŽ.O. T-10 Maskiranje
NP	NP ₁ / Uvod u maskiranje Razj, cilj, značaj i vrste maskiranja a) demaskirajući znaci - osnovni demaskirajući znaci: obilježje i predmete: oslik, ulične, kape, ruke lokacije. Uklonjen (maskiranje)

Stran iz opomnika komandirja 3. strelsega voda Tomaža Teropšiča, JLA 1984
(osebni arhiv).

go so bile *papovke* (polavtomatske puške).⁶² Komandirji smo imeli avtomatske puške z zložljivim kopicom, jaz pa še službeno pištolo JLA 7,62 mm M57. Skupaj z desetarji, dva sta bila še posebej dobra, smo na učnih urah vojake naučili vse, kar je moral znati vojak pehote. Teorijo smo se učili v vojašnici, prakso pa izvajali na poligonih zunaj vojašnice in na *logorovanju*, kjer so vojaki in desetarji spali v šotorih, sestavljenih iz maskirnih šotorskih platen. V takem šotoru je lahko spalo šest vojakov.⁶³ Na začetku so imeli vojaki problem s korakanjem. Malo več smo vadili, in ko so usvojili *strojevi korak*,⁶⁴ je bilo veliko lažje. Kot komandir voda sem korakal z njimi in tudi zato smo bili najboljši v polku, z izjemo *pitomcev*. Vmes pa so morali fantje seveda biti v pomoč v kuhinji in stražiti.⁶⁵ S komandirji in vojaki sem se dobro razumel, zato sem jih zjutraj 7. marca 1985 zadnjič postrojil v dve vrsti. Imel sem kratek nagovor, se z vsakim vojakom rokoval in pozdravil. Stažiranje sem uspešno opravil in sredi junija z ukazom predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije napredoval v čin podporočnika. Zadnjič sem napredoval konec leta 1989. Z ukazom komandanta Teritorialne obrambe SRS sem napredoval v čin (rezervnega) poročnika Teritorialne obrambe.⁶⁶ Čez slabi dve leti se je že začela nova vojna na tleh Slovenije.

Kmalu po zaposlitvi v Posavskem muzeju Brežice sem dobil vojaški razpored v Teritorialni obrambi Socialistične republike Slovenije. Leta 1985 sem postal komandir Zaščitnega voda Pokrajinskega štaba TO Posavja. Do vojne smo imeli več vojaških vaj, v osamosvojitveni vojni Slovenije leta 1991 pa sem bil kot rezervni poročnik TO najprej poveljnik voda v 135. protidesantni četi Teritorialne obrambe Brežice, nato poveljnik zaščitnega voda 25. Območnega štaba Teritorialne obrambe Republike Slovenije.⁶⁷

Po vojni so sledile reorganizacije Teritorialne obrambe Republike Slovenije in Slovenske vojske Republike Slovenije. Ustanavljale so se nove enote in kmalu so ustanovili 254. jurišni odred (254. JOd) vodne sestave, kjer sem bil namestnik poveljnika odreda. Sledilo je več eno- in večdnevni vojaški vaj. Štabni častniki smo se letno urili v štabnih veščinah, s celotnim odredom pa smo se osnovno usposabljali v novembru 1993. Vaja je trajala dvakrat po pet dni. Usposabljanje smo zaključili s taktično vajo JOd na premiku in v obrambi smeri pri minus 14

62 Podsetnik za izvođenje borbene obuke i vaspitanja komandira 3. streljačkog voda Teropšič Tomaža. Podsetnik je iz leta 1984 in je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča. Gre za precej debel brezčrtni zvezek, v katerega smo pitomci vpisovali opomnike za posamezno uro oz. dejanje, ki so ga nam nato lastnoročno odobravali nadrejeni s svojim podpisom. Platnici sta bili v rdeči barvi, na prvi strani pa je bila še letnica in napis VOJNA TAJNA Interno. Podsetnike je tiskala Vojna štamparija v Beogradu, Generala Ždanova 40 b.

63 Prav tam.

64 Strumni korak.

65 Glej op. 61.

66 Vojaška knjižica Teropšič, str. 11.

67 Tomaž Teropšič, Rezervni poročnik Tomaž Teropšič. Dr. Tomaž Teropšič, V uniformi maskirnih barv. Življenjepisi visokih častnikov Slovenske vojske iz Posavja. Zbornik vojaških življenjepisov. Brežice 2013, str. 235–246.

stopinj Celzija.⁶⁸ Sodeč po moji ohranjeni dokumentaciji, sem se konec leta 1999 zadnjič udeležil enodnevnega vojaškega usposabljanja v Vojašnici Cerklje ob Krki.⁶⁹ Ukinitev vojaškega razporeda pa so mi naredili 14. septembra 2009 v Krškem in mi jo vpisali v novo vojaško knjižico.⁷⁰ Kljub temu sem ostal v tesnem stiku z vojsko ter vojaško in vojno zgodovino. Tik pred vojno leta 1991 sem magistriral, po vojni pa še doktoriral iz vojne zgodovine Slovencev. Od takrat naprej se še bolj intenzivno ukvarjam z zbiranjem različnega gradiva ter s proučevanjem vojne in vojaške zgodovine Slovencev in pri tem odlično sodelujem z veteranskimi in domoljubnimi organizacijami, kjer najboljše uspehe dosegam ravno pri utrjevanju in promociji veteranskih organizacij ter domoljubju.⁷¹

Viri in literatura

Viri

Za proučevanje obravnavane tematike je na voljo zelo malo gradiva. Pri pisanju besedila sem se najbolj zanesel na lasten spomin in spomin pitomca Vasilije Maraša iz Brežic. Pri zbiranju podatkov o šoli so mi pomagali še visoki častniki Slovenske vojske Marjan Grabnar, Vlado Žgeč, Miran Fišer, Miha Butara, Peter Marendič in Venčeslav Ogrinc. Največ podatkov za sestavek pa sem črpal iz ohranjenega dokumentarnega gradiva iz osebne arhiva.

Literatura

O obravnavani tematiki najdemo v literaturi zgolj posamezne podatke, ki sem jih s pridom uporabil.

- Bolfek, Boris, Teritorialna obramba 1968–1990. Magistrsko delo. Filozofska fakulteta, Ljubljana 2009.
 Škola rezervnih oficira pešadije Bileća. Svetlost Sarajevo Štamparija – Trebinje, 1984;
 Butina, Vasja, Bilečanec Vasja. Ob 60. obletnici ustanovitve PŠRO v Bileći. Vasja Butina samozaložba, Ljubljana 2016.

68 Prav tam.

69 Republika Slovenija, Ministrstvo za obrambo, Uprava za obrambo Krško, Izpostava Brežice. Poziv vojaškemu obvezniku Tomaž Teropšiču na 1-dnevno vojaško usposabljanje 27. 11. 1999. Dokument je iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

70 Republika Slovenija, Ministrstvo za obrambo, Uprava za obrambo Novo mesto, Izpostava Krško. Vabilo št. 830-35/2009-34 z dne 9. 9. 2009 Teropšič Tomažu zaradi ukinitve razporeda; Republika Slovenija, Vojaška knjižica št. BC 035520 Teropšič Tomaža. Knjižica je bila izdana v Brežicah 21. 4. 1994. Dokumenta sta iz osebne arhiva dr. Tomaža Teropšiča.

71 Pri pisanju sestavka sta mi z bogatim znanjem in izkušnjami pomagala teritorialca in vojna veterana, polkovnika Slovenske vojske Mitja Teropšič in Vasilije Maraš. Obema iskrena hvala. Zahvala naj velja še vsem drugim, ki so mi pomagali z informacijami in posredovali različno gradivo.

- Kavar, Janez, Vojaška pošta 3215 Bileća. Združenje vojaških gornikov Slovenije, Bohinjska Bela 2018.
- Teropšič, Tomaž, Rezervni poročnik Tomaž Teropšič. Dr. Tomaž Teropšič, V uniformi maskirnih barv. Življenjepisi visokih častnikov Slovenske vojske iz Posavja. Zbornik vojaških življenjepisov. Brežice 2013.
- Bojan Kuntarič in Polde Kožar, Naborniku na pot. Založba Borec, Ljubljana 1989.

Povzetek

Nekdanji slušatelj PŠRO JLA Tomaž Teropšič iz Brežic obuja spomine na svoje vojaško usposabljanje s posebnim poudarkom na pehotni šoli za rezervne oficirje v Šentvidu pri Ljubljani. Opiše tudi postopek nabora v vojsko. Pehotna šola za rezervne oficirje v Sloveniji je bila v kasarni Borisa Kidriča v Šentvidu pri Ljubljani. Bila je na širšem območju nekdanjih škofovih zavodov. Šola je delovala od leta 1974 do leta 1987. Šola je bila 1. četa pehotnega bataljona. Četa je bila sestavljena iz treh vodov. ŠRO v Ljubljani je bil samo za *pitomce* iz Slovenije, tudi komandirji oddelkov so bili Slovenci. V šoli so *pitomce* usposobili za komandirje vodov, saj so jim dali znanje za uspešno vodenje pehotnih vodov. Z dodatnim usposabljanjem in znanjem so lahko napredovali v činu in dolžnosti. Z ustanovitvijo šole so oblasti želele zagotoviti kader za potrebe partizanskih enot Socialistične republike Slovenije po rezervnih oficirjih. S šolanjem so želeli zagotoviti redni letni dotok 180 rezervnih oficirjev. V PŠRO v Ljubljani se je šolalo 13 generacij *pitomcev*, kar zneso okoli 1300 rezervnih oficirjev.

Jože Gruden*

Spomini na šolo in mladost

Namesto uvoda

V Slovenski šolski muzej občasno najdejo pot tudi dragoceni spomini na šolo in mladost. Zakaj dragoceni? Ker osvetljujejo konkretne dogodke in razmere, tako v šoli kakor doma, kot so se dogajali v bližnji ali daljni preteklosti, in to skozi prizmo informacij, spoznanj in občutij posameznega pričevalca. Ta pričevanja obravnavamo kot najdragocenejše gradivo, kar ga hranimo in zbiramo v Slovenskem šolskem muzeju, saj lahko z njim dodatno osvetlimo konkreten zgodovinski dogodek, obdobje ali muzejski predmet. Tovrstne spomine je zapisal Jože Gruden – Jodec in se nanašajo na začetno obdobje socializma. Njegovi šolski spomini so izčrpnj, mestoma izredno podrobni in faktografski, pa tudi hudomušni, iskrivi in zabavni, zato vas ne bodo pustili ravnodušnih.

Celotne spomine je avtor izdal v samozaložbi decembra 2018, na tem mestu pa objavljamo spomine, ki se dotikajo njegove izobraževalne poti. V spominih je izredno zanimivo zgodnje obdobje njegovega življenja, saj spoznamo razmere ob koncu vojne in začetek socialistične šole v dobrepoljski dolini skozi oči otroka in učenca, ki je to obdobje intenzivno doživljal.

Bralkam in bralcem želim prijetno branje, svojemu staremu stricu Jožetu pa ob 80. letu kličem: še na mnoga leta!

Marko Ljubič, svetovalec/višji kustos v Slovenskem šolskem muzeju

Moja zgodnja otroška leta

Rojen sem bil 19. januarja 1941 kot peti otrok in tretji sin – postržek v Predstrugah. Moj oče je bil gostilničar in manjši posestnik v Dobrepolju. Mama je pomagala v gostilni in kuhinji.

* Jože Gruden – Jodec, slovenski pesnik, amaterski dramski igralec, odličen rekreativni športnik, strasten planinec in pohodnik, aktiven član PD Planika Maribor. V poklicni karieri se je zapisal Marlesu, bil je tudi direktor Marles pohištva, d. o. o.

Prvi spomini mi segajo v čas pred kapitulacijo Italije. Italijanski kuhar in njegov pomočnik sta me naučila nekaj italijanskih besed. Namenjene so bile dvema italijanskima oficirjema, ki sta imela svoje prostore pri bližnjih sosedih (pri Ambrožu in Kavčiču). Italijanski kuhar in njegov pomočnik sta mi obljubila čokolado in bombone. Peljala sta me do vhodnih vrat, kjer sta stanovala italijanska oficirja. Za prvega sta me naučila stavek: »Quanto costa uno chilo libe mere?«¹ Od tega oficirja sem dobil bombone. Za drugega sta me naučila stavek: »Comandante poco matto!«² Ta me je najprej strogo pogledal, se nato nasmehnil in mi dal čokolado. Nikakor se nisem zavedal, kaj bi se lahko zgodilo, če bi italijanska oficirja vzela moje besede resno.

Kmalu prvi koraki v začetku leta 1942 (osebni arhiv).

Drugi spomin mi sega v jesen 1943, ko so pripeljali mrtvega mojega brata Bineta. Spominjam se še (verjetno leta 1944), ko so pred našim kozolcem partizani s topovi streljali na hrib oz. cerkev sv. Antona nad Zdensko vasjo. Pritekel sem na dvorišče pod gospodarsko poslopje. Nekdo je zavpil: »Pritejte ga!« Preplašen sem stekel nazaj v kuhinjo. Skril sem se pod mizo. Močno je počilo, tako da je nastala pod mizo od strahu kar luža.

V našem magacinu so večkrat jedli vojaki. Videval sem zlasti različne prazne konzerve (od rib, marmelade, paštete ipd.). Po pripovedi domačih so me nekega dne Nemci povabili v avto, fiksirali volan tako, da sem se vrtel v krogu po dvorišču in *šofiral*. Takrat so se verjetno vsi zabavali, najbrž tudi jaz.

V letu 1945 se spominjam maja, ko so mimo naše hiše šle dolge kolone partizanov proti Ljubljani.

Moje igrače v zgodnjih otroških letih so bile: rjavi medvedek (dva rjava gumba za oči), žoga iz cunj, lesen zelen vlakec, punčka (darilo od tete Jožice iz Ljubljane), nekaj zelenih svinčenih vojakov, lesene kocke, polepljene s slikicami, in domine (največji toplar 8 x 8).

Ne spominjam se, kdaj je bila med vojno požgana in porušena železniška postaja Dobropolje (čez cesto nasproti naše hiše). Tu smo se otroci zelo radi igrali (skrivali, lovili). Kljub majhni vasici nas je bila kar lepa družina igre željnih otrok: Hinko, Marija, Koka (hčerka šefa postaje), Tone (sin kretničarja), Egon in seveda jaz kot najmlajši. Na železniški postaji je stalo na pomožnem tiru več osebnih vagonov. Seveda je bil tu za nas otroke posebno priljubljen prostor za igranje, toda ...

Nekega dne (kmalu po končani vojni l. 1945) nas je dobil v vagonih šef postaje – tovariš Kastelic. Vsi smo se ga bali, saj se je verjetno samo on zavedal, kako

1 Koliko stane en kilogram pameti?

2 Poveljnik je malo nor!

nevarno se je igrati v vagonih in med železniškimi tiri. Vsi smo bežali na vse strani. Enega je ulovil (sosedovega Toneta, kretničarjevega sina). Seveda nas je vse prepoznal. Spominjam se, da sem se med tekom domov polulal v hlače. Postajenačelnik je razumljivo vsem staršem povedal, kje smo se otroci igrali. Vsi smo bili od svojih staršev kaznovani, po različnih metodah. Meni je ata navil uro na ušesu, me okregal in mi za vedno strogo prepovedal igranje na železniški postaji. Sin kretničarja Tone jo je odnesel še mnogo slabše (bil je tepen s pasom po zadnjici). Moj strah na ta dogodek je bil prisoten vsaj še kakšno leto, saj je načelnik postaje zaradi porušenega stanovanja na železniški postaji z družino začasno stanoval v naši hiši (v svoji sobi).

V jeseni 1947 je šel sosedom Tone (letnik 1940) prvič v šolo. Bil sem zelo nesrečen, ker nisem bil spomladi istega leta potrjen za šolo. Zelo dobro se spominjam tistega poznega spomladanskega dne. Mama me je pripeljala na osnovni vabila na Videm. Zbrani smo bili v Jakličevem domu, kjer smo bili v prisotnosti zdravnika in učiteljice pregledani. Moja bodoča učiteljica, tovarišica Andolškova (učila je vedno samo prvi razred OŠ) je govorila moji mami: »Ne bo vam žal, otrok je majhen in droben, laže se bo učil, če bo še eno leto počakal s šolo.« Jaz sem bil seveda ves nesrečen, saj je bil moj sosed Tone Jerovšek sprejet v prvi razred OŠ v Dobropolju. Hočeš – nočeš sem se moral sprijazniti s to zame bolečo resnico.

Spomladi 1948 je moral brat Sašo predčasno končati šolanje na Srednji kmetijski šoli v Mariboru. Zaradi očetove bolezni je moral ostati doma na kmetiji. Delavcev kmetije niso smeli imeti, ker so jih tako laže prisilili v kmetijske zadruge.

Končno sem bil potrjen za šolo. Tisto pomlad in poletje sem že včasih pomagal očetu in bratu pri lažjih kmečkih delih (sajenje krompirja, pobiranje odpadlih jabolk za kuho žganja, strežbo s pijačo pri košnji in sušenju sena, skušal pomagati staremu očetu pri krmljenju živine ali pa spremljati očeta pri raznih delih). Tudi iz kleti sem prinesel po naročilu ata kakšno steklenico piva, cockte, kisle vode, sifona, krahrla ... Pogosto sem tudi sedel na pragu pred hišo in spremljal prihode in odhode osebnih in tovornih vlakov. Sopihanje parnih lokomotiv, premikanje tovornih vagonov in piskanje (lokomotive, kretničarjev) mi je krajšalo čas.

Nekega poletnega dne me je ata vzel s seboj v gozd. Peljala sva se z vozom. Vprežena sta bila dva konja, Rižan in Rudi. Voz je bil opremljen za prevoz drv. Drva so bila pripravljena v gozdu nad Zdensko vasjo (v Žlebu). V gozdu sva naložila večinoma vejevje in drobnejša bukova drva. Delo je bilo zamudno, ker je bilo mnogo drobiža. Proti večeru sva se vračala z naloženim vozom drv proti domu. Srečno sva prispela iz gozda na glavno cesto. Jaz sem hodil za vozom, kot mi je naročil oče. Ko sva že prečkala most čez železniško progo nad Zdensko vasjo, je ata voz ustavil. Rekel je: »Sedaj je navzdol klanec, potrebno bo spredaj in zadaj močno »žlajfati.« Jaz bom zaviral sprednja kolesa, ti pa zavijaj kljuko zadaj« Vse je bilo v redu, toda jaz nisem vedno hodil za vozom. Hotel sem skočiti na voz. Pri zadnjem kolesu z leve strani sem stopil na coklo »glajz«. Spodrsnilo mi je. Konice prstov desne noge so prišle pod zadnje kolo voza. »Av, av,« sem tiho zastokal in stisnil zobe. Šele doma, ko sem sezul čevlje in nisem mogel normalno hoditi, sem povedal, kaj se mi je zgodilo. Ata je bil zelo hud. Kregan sem bil s pripombo: »Zakaj ne ubogaš? Zakaj skačeš na voz, ko gre naprej? Lahko bi postal šepast za vse življenje!« Nesreča se mi je zgodila samo teden dni pred pričetkom šole.

K sreči razen črnih nohtov in stisnjenega palca ni bilo hujših posledic. Tako so minila moja zgodnja otroška leta. Kljub težkim časom (med vojno in prva leta po vojni) so bila lepa. Nisem trpel pomanjkanja, nismo pa živeli razkošno. Lahko pa trdim, da nikoli nisem bil lačen. Če pa sem morda kdaj bil lačen, sem bil zaradi izbirljivosti. Joj, ta kava, puding, palačinke in sladkarije! Saj veste, bil sem tamali!

Osnovnošolska leta

Jeseni 1948 sem prvič prestopil prag učenosti. Osnovna šola Videm-Dobrepolje je oddaljena od moje rojstne vasi dva kilometra. Prvi teden pouka me je s kolesom vozil v šolo in iz šole brat Sašo. Vozil me je na drogu (štangi). Pozneje sem lahko že hodil sam (peš), saj nisem več šepal. Seveda pa sem želel hoditi skupaj z malo starejšimi otroki. Vrstnika v vasi nisem imel. Tone in Stane sta hodila v drugi razred, Egon in Hinko pa v tretjega. No, nisem pozabil, imel sem tudi sošolko Nado, ki je stanovala bolj na drugem koncu vasi. Toda fantje – smo le fantje.

Prvi šolski dan nas je učiteljica, tovarišica Francka Andolškova (žena ravnateljca Ludvika Andolška) poimensko poklicala. Vsak je vstal, povedal svoj rojstni datum in poklic očeta, matere. Nekaj otrok ni imelo obeh staršev. Vsakega si je posebej ogledala in ga posedla po svoji presoji na določeno mesto. Klopi so bile razporejene v treh vrstah (levo, sredina, desno). Deklice so sedele po dve skupaj, enako tudi dečki. Manjši smo sedeli spredaj, večji zadaj.

Sledil je kratek nagovor. Roke smo morali držati na hrbtu. Govorila je o pozdravljanju učiteljev in starejših. Šolski pozdrav »Zdravo!« je bil obvezen. Napotki za lepo vedenje, obnašanje pri pouku in metode učenja so bile razumljivo sestavni del tega nagovora. Razdelila nam je tedenski urnik in za starše listek, katere šolske potrebščine potrebujemo za prvi razred.

Tako se je pričelo moje prvo seznanjanje s šolskimi obveznostmi. Učiteljica je bila zelo stroga. Nekoč nas je dobila v odmoru, ko smo se lovili po razredu. Nekaj je bilo kar dežurnih krivcev – razgrajačev. No, tudi jaz nisem bil za lovljenje ravno počasen, prej hiter. Vstopila je v razred. Obstali smo kot prikovani. »Kdo se je lovil po razredu, naj dvigne roko!« je strogo ukazala. Tisti dan sem bil tudi jaz prvič med njimi. Pri pouku sem bil izredno miren in ubogljiv. Ni pričakovala, da sem bil takrat tudi jaz med razgrajači. Trije smo dvignili roko. Vsakega je posebej poklicala k tabli. Najprej tistega repetenta, ki je bil kar dežurni pri nastavljanju roke. »Nastavi levo dlan!« mu je rekla. Fant je nastavil dlan. Krepko je učiteljica zamahnila s palico. Deček pa je dlan hitro izmaknil. Njena palica je zadela njo samo v nogo. Pritajeno je zajejala. Takrat je ubogi fant dobil dvojno kazen. Še dva udarca s palico – na vsako dlan roke. Tudi jaz sem dobil njen odmerek po levi roki. Pošteno me je zaskelala dlan. Dala je še pripombo: »Od tebe tega nisem pričakovala.« Ta opomin mi je učinkoval tako, da sem se lovil s sošolci rajši zunaj, ko je bil glavni odmor.

Pred vstopom v prvi razred osnovne šole nisem znal ničesar. Nisem poznal številke ne črk. Za moje predšolsko učenje starši niso imeli časa. Bilo je preveč dela v gostilni in na kmetiji. Brata in sestre pa tako ni bilo doma. Že ko smo se učili pisati številko tri, sem imel težave. Tri sem pisal kot narobe črko C s črtico v sredini.

Morali smo napisati v zvezke po dve vrstici enk, dvojk in trojk. K vsakemu je prišla in pogledala naše pisne izdelke. »Kako pa pišeš trojko?« me je vprašala. V zvezek mi je pokazala, kako se piše številka tri. Za domačo nalogo sem dobil napisati dvajsetkrat številko tri. Šteli in računali smo do dvajset. Učiteljica me je poklicala nekega dne k tabli. Napisala mi je računsko nalogo. »Dobro premisli!« mi je dejala in dala košček krede v roko. Strmel sem v nalogo na tabli. Nisem znal. Stal sem kot lipov bog. Prijela me je zadaj za glavo in jo potisnila ob tablo. »Upam, da te bo srečala pamet!« je zavpila s strogim glasom. Videl sem le zvezde pred očmi. Pameti za računstvo in matematiko pa tudi v srednji šoli nisem srečal. Kljub za danes morda nevezgojnim (nesprejemljivim) metodam nas je mnogo naučila. Z velikim spoštovanjem gledam na svojo pokojno učiteljico. Bila je stroga, pravična, znala pa nas je tudi pohvaliti. V prvem razredu sem imel naročenega Cicibana. Ko še nismo znali brati, nam je večkrat čitala pesmice in tudi pravljice.

29. novembra, na DAN REPUBLIKE, smo bili sprejeti med pionirje. Bil sem med petimi dečki, ko smo nastopali na proslavi v Jakličevem domu. Prikorakali smo na oder. Na glavah smo imeli modre kape TITOVKE, okoli vratu rdeče rutice, na ramah pa lesene puške. V žepu smo imeli vsak po tri kamenčke. Za pasom smo nosili lesene sabljice. Recitirali smo pesmico:

KAJ MARAMO MI
*Kaj maramo mi,
 ko smo fantje mladi,
 če zmanjka vojakov,
 pa pojdemo mi.
 Puško na ramo,
 sabljo za pas,
 tri kamenčke v žepu,
 pa gremo skoz vas.*

Po recitaciji smo strumno ob ploskanju občinstva odkorakali z odra in odvrgli vsak po en kamenček. To je bil moj prvi nastop. Vključen sem bil tudi v otroški pevski zbor. Še danes znam zapeti pionirsko himno.

Pozimi smo se sankali, smučali, pa tudi drsali. Skoraj usodni dogodek mi je ostal v spominu z drsanja. V prvem razredu smo imeli pouk dopoldne s pričetkom ob osmi uri. Otroci smo šli od doma dovolj zgodaj, da smo se še pred poukom drsali na Vidmu v Curku (seveda v čevljih). Led je bil tanek. Sošolki Anki se je udril. »Na pomoč, utapljam se!« je kričala. K sreči ob bregu voda ni bila globoka. Rešila se je sama. V šoli nas je tisti dan učiteljica kregala.

V prvem razredu smo se naučili računati do dvajset in brati velike črke. Male črke smo se učili pisati samo posamezno. Povezovanje v besede in gladko branje smo se z lepomisom učili v drugem razredu.

Bližala se je pomlad. Verouk, ki smo ga imeli v šolskem razredu zadnjo uro pouka, je poučeval župnik Rafko Fabiani. Pripravljal nas je za prvo sv. obhajilo. Moliti sem znal že pred šolo, saj smo takrat doma imeli zelo pobožno gospodinjsko pomočnico Micko Kastelic. Doma je bila iz vasi Tisovec v Suhi krajini. Ob že znanih osnovnih molitvah (Oče naš, Zdrava Marija) me je naučila tudi med drugim molitve: Sveti angel, varuh moj, Čuj Marija klicana in Vero. Po nekaj letih

služenja pri nas je odšla v samostan v Đakovo (blizu Zagreba). Tudi pozneje se je pri nas še oglasila, ko je šla obiskat starše v rodno vas Tisovec. Imela me je rada – kot bi bila moja mama.

Ne spominjam se točno, verjetno smo na cvetno nedeljo (ko smo otroci nosili butare) prejeli zakrament sv. obhajila. Bližale so se prve – moje najlepše počitnice. V maju smo praznovali 1. maj in dan mladosti. Tudi takrat smo pionirji nastopali v pionirskem zboru. Konec junija smo končali pouk. Prvi razred sem izdelal s prav dobrim uspehom. Računstvo je bilo ocenjeno dobro (3).

Moja mama se je dogovorila z bratom Vinkom o mojem počitnikovanju. Z družino je živel v Kranju. Mama je drugi dan odšla, mene pa pustila za štirinajst dni na počitnicah. Zelo hitro sem se spoprijateljil z bratranci in sestrično. Vsak dan smo se hodili kopat v reko Kokro, ki je bila nekaj sto metrov oddaljena od hiše. Vsi so bili že dobri plavalci. Skakali so s skal na glavo v vodo. Tudi mene so naučili plavati in tudi malo skakati. Pri skakanju na glavo nisem bil ravno spreten. Med sončenjem so igrali tarok. Kmalu sem spoznal rimske številke in pravila igranja. Zelo hitro, po nekaj dneh, so mi odstopili mesto za igranje. Mislim, da so me za mojo starost (osem let) kar dobro naučili tarokirati.

Večkrat smo hodili v delavsko mlečno restavracijo na priboljšek. Včasih dopoldne in tudi popoldne. Najbolj priljubljene jedi so bile: puding, palačinke, kakav, rižev narastek, hrenovka z žemljico in tudi navadni jogurt s sladkorjem. Za tisti čas so se mi zdeli priboljški kar poceni. Tudi jaz sem imel nekaj dinarjev, ki mi jih je pustila mama. Večinoma so plačevali bratranci. Bili so »kavalirji«.

Na vrtu so imeli češnjo. Vložene češnje po kosilu so bile takrat za vse otroke zelo dober posladek. Mamin brat Vinko je bil vnet kadilec. Kadil je cigarete Drava. Nekoč mu je doma zmanjkalo cigaret. Z veseljem sem mu jih šel iskat v bližnjo trafiko. Njegovi sinovi ga niso ravno ubogali. Bali pa so se matere Urške in stare mame.

Po končanih počitnicah na Gorenjskem so za štiri dni prišli na počitnice v Predstruge še moji gostitelji oz. bratranci in sestrična. Za darilo so mi prinesli pravo žogo z dušo. Plašč je sešila teta Urška iz debelega platna. Tu seveda ni bilo kopanja in igranja taroka. No, enkrat smo se šli peš kopat na Rašico. Večinoma smo se igrali: lovili, skrivali na seniku, šli slepe miši in tudi kakšno pošteno *ušpičili*. Najhujšo prigodo smo si pripravili kar sami. Igrali smo se skupaj z drugimi otroki z vasi – mojimi prijatelji. Kako je prišlo do tega dogodka, vem, ne vem pa, kdo je bil pobudnik. Sosedov Hinko je imel očeta majorja, ki je živel v Ljubljani. Matere ni imel, ker so jo ubili Nemci. Bila je partizanka. Tudi njegov oče, tovariš Hinko je bil udeleženec NOB. Nekega dopoldneva smo se zbrali otroci z namenom, da gremo v gozd nad apnenico. Bili smo sami fantje. Hinko je nekaj skrival pod srajco. Prišli smo globoko v gozd nad apnenico. Ven je potegnil pištolo in dejal: »Sedaj bomo streljali! Začel bom jaz. Najbolje bo, da nišanim v tisto debelo drevo.« Prvi je ustrelil. Nato so streljali po starosti navzdol. Vsak je lahko enkrat sprožil petelina. Tudi jaz sem prišel kot zadnji na vrsto. Nisem se bal, streljati pa tudi nisem hotel. K sreči se nam ni zgodilo nič hudega – toda ... Streljanje iz gozda so slišali domači. Hitro se je razvedelo, kdo so bili strelci. Hinkov oče je že drugi dan ugotovil, da mu manjkajo naboji.

Moje počitnice so se nadaljevale doma. Kot navadno sem pomagal pri sušenju sena in raznih lažjih kmečkih opravilih. Žoga (duša), ki sem jo dobil od tete

Urške, je bila kmalu predrta. Starejši fantje (tudi brat Sašo) so radi brcali žogo. Kmalu ni bila več okrogla in je že v prvih mojih počitnicah končala na smetišču. Tako so se končale moje prve počitnice. Ostale so mi v lepem spominu.

V jeseni 1949 smo zopet začeli pouk. Še vedno sem bil naročen na otroško revijo Ciciban. V prvi jesenski številki je bila žalostna novica. Spominjam se naslova v tisti številki Cicibana: Naš pesnik je utihnil – Oton Župančič; umrl v juniju 1949. Pisal je veliko, tudi za otroke. Nekaj njegovih pesmi smo se naučili nekateri otroci na pamet.

V drugem razredu nas je učila tovarišica Zajčeva. Poudarek je bil na lepopisu in poštevanke do sto. V razredu je bilo več kot petintrideset učencev, ker so nekateri ponavljali drugi razred. Proti koncu pouka nas je tovarišica vedno izpraševala poštevanke. Večkrat nas je nekatere pred neznanjem rešil šolski zvonec. Kdor ni znal pravilnega odgovora, je moral ostati v šoli še kakšno uro po pouku. Tudi meni se je enkrat to zgodilo. Po pouku se nismo učili poštevanke, smo pa brali Cicibana ali otroške pesmi.

Jesen 1949 je hitro minila. Spet se je bližala zima. Nestrpno sem pričakoval sv. Miklavža. Takrat sem že vedel, kdo je Miklavž, toda domačim tega nisem povedal. Miklavža sem odkril že lanskega petega oz. šestega decembra. Kot vsako leto sem na okensko polico nastavil poseben pleten košek. Mama me je že kmalu po osmi uri zvečer podila, naj grem spat. Če ne bom priden, mi Miklavž ne bo prinesel tega, kar si želim. Šel sem v posteljo. Zelo sem se trudil, da ne bi zaspal. Okoli polnoči so se vrata spalnice odprla. Mama je začela v košek dajati dobrote. Potuhnil sem se, kot da spim. Napolnila je pleteni košek in ga na vrhu okrasila z rdečim trakom. Obrnil sem se v postelji na drugo stran. Mama je verjetno nekaj zaslutila, toda oba sva molčala. Drugo jutro sem se veselil kot navadno. Starejši so dobili na krožniku le piškote.

Drugi razred osnovne šole sem izdelal s prav dobrim uspehom. Naučil sem se voziti moško kolo. Gonil sem ga *pod štango*, ker sem bil premajhen. Nekega dne sva se šla s sosedom Tonetom vozit vsak s svojim kolesom. Vozila sva se gor in dol po strmem klancu od mostu nad Zdensko vasjo. Tone je prihajal s kolesom po klancu navzgor, jaz pa navzdol. Zaradi prevelike hitrosti sem premalo zaviral. Zaviral sem lahko le s pedali na zadnje kolo. Spredej kolo ni imelo zavor. Zaletela sva se. Rezultat najinega srečanja je bilo zvito prvo kolo in nekaj prask. Kazni se več ne spominjam. Vem pa samo to, da sem se s kolesom lahko vozil v šolo šele v tretjem in četrtem razredu nižje gimnazije.

Na Rašico smo se poleti lahko večkrat hodili kopat. Na jasi na bregu rečice smo se žogali. Večji so igrali nogomet. Doma sem včasih že lahko pazil na kravo. Pasla se je na vrtu. Pravi pastir nisem bil nikoli. Kozo pa je redno pasla Kraljeva Nada, moja sošolka. Njena mati je včasih pomagala pri nas, zlasti pri pletju in okopavanju. Moram pa omeniti, da sem tisto poletje pasel kure.

Mama me je večkrat peljala s seboj v Ljubljano. Večkrat letno (vsaj vsaka dva meseca) je šla obiskat hčerko Vido in sestro – mojo teto Jožico. Enkrat me je mama samega pustila v Ljubljani za tri dni. S teto sta se dogovorili, da bom na vrtu pasel kure. Vem, da sem tiste tri dni komaj zdržal kot kokošji pastir. Običajno smo s sestro Vido obiskali tudi boljšo slaščičarno. Kremne rezine so bile moja glavna sladica. Tudi sladoleda se nisem branil.

V jeseni 1950 sem vstopil v tretji razred osnovne šole. Učili sta me dve učiteljici. Prvo polletje me je učila tovarišica Čmakova, drugo polletje pa tovarišica Mikličeva. Nista bili posebno strogi učiteljici. Težav z učenjem nisem imel. Zgodovina, slovenščina in telovadba so bili moji najljubši predmeti. Tudi prirodopis mi ni delal težav. Spričevalo prvega polletja je bilo skoraj odlično (polovica predmetov odlično, polovica prav dobro). V šoli sem bil naročen tudi na Pionirski list. Redno sem ga čital.

Te zimske počitnice sem imel že svoje smuči. Dobil sem jih za Miklavža. Spodaj so bile rdeče lakirane, toda še brez robnikov. V tretjem razredu nas je že poučeval telesno vzgojo tovariš ravnatelj, Ludvik Andolšek. Bil je strog, a izredno dober učitelj. Pozimi smo hodili zadnji dve uri pouka tedensko smučat na Videmski hrib. Tam smo pridobili prve prave osnove alpskega smučanja. Učili smo se najprej pluzne zavoje, pravilne držje telesa in kolen, smučanja po celcu (z nogo naprej) ter prenosa teže ob zavijanju na ustrezno smučko oz. nogo. Seveda takrat ni bilo vlečnice. V primeru, da je na novo zapadel sneg, smo morali progo najprej s smučmi steptati (poštampati). Včasih smo skoraj ves čas porabili za teptanje. Za smučanje je skoraj zmanjkalo časa. Zapeljali smo se dva- do trikrat s hriba in minile so tri ure smučanja. Vadili smo tudi na dvajsetmetrski skakalnici. Tisto zimo smo se pripravljali tudi za okrajno smučarsko tekmovanje, ki je bilo predvideno naslednje leto v Grosuplju. V tretjem razredu se ni zgodilo nič posebnega. Sedel sem poleg sošolca Pavleta, ki je bil odličen matematik in tudi risar. Ravno ta dva predmeta (zlasti matematika) pa sta bila zame težka zapreka. Pavle mi je večkrat pomagal pri računanju. Tretji razred sem končal s prav dobrim uspehom.

Jeseni smo pospravili s polja krompir. Tisti čas so v Dobropolju naložili za prodajo tudi do petdeset vagonov krompirja. Pri nas smo ga pridelali le za lastno potrebo. Bilo je nekaj deževnih dni. Po makadamu so bile luže. Tu in tam tudi blato. Skupaj smo se vračali iz šole dečki in deklice. Nekaj smo se začeli prepirati. Zalarjeva Iva, ki je hodila v tretji razred, me je začela zmerjati: »Kofetek, kofetek!« Res, da sem rad pil belo ječmenovo kavo, zmerjati se pa nisem pustil. Iva je tekla pred menoj. Pograbil sem iz luže kepico blata in jo vrgel vanjo. Domov je prišla zamazana od blata. Zopet je bil pri obojih starših vik in krik. Govorili so, da sem jo namazal z blatom. Ni res, vrgel sem blato vanjo. Tega dogodka nobeden od naju z Ivo ni nikoli pozabil.

V četrtem razredu nas je poučevala tovarišica Fabanelova. Bila je že starejša učiteljica. Že takrat je bila stara blizu petinpetdeset let. Bila je stroga, a tudi pravična. Četrty razred sem si najbolj zapomnil po tem, da smo morali vsak dan za domačo nalogo napisati tri stavke. Nekega dne sem napisal: »Danes je deževalo. Ko je deževalo, smo prebirali fižol. Nekaj fižola bomo rabili za jesti, nekaj pa za sejati.« Za tiho vajo smo v šoli pisali tudi spise.

Pri zgodovini nam je učiteljica zelo poudarila Dušanov zakonik. Povedala je, da so še lansko leto imeli ob koncu četrtega razreda tudi izpite. Neki učenec tega ni znal, zato je moral ponavljati četrty razred. Razumljivo, jaz sem se Dušanov zakonik naučil na pamet. Do danes ga nisem pozabil. Učili smo se tudi srbohrvaščino. Učil nas je ravnatelj, tov. Andolšek. Zahteval je disciplino. Tudi on je imel včasih palico v roki, toda bolj za strah kot za uporabo. Včasih je s palico udaril po klopi. Nastala je tišina. Preden se je začela zima, me je poklical ravnatelj, tov.

Andolšek na razgovor. Že takrat me je poznal, ker sem znal dobro smučati. Pounudil mi je nakup rabljenih smučí z robniki. Bile so od njegove hčerke Martine. Razumljivo, bil sem navdušen nad smučmi z robniki. Drugi dan sem prinesel v šolo denar (800 din) in čevlje, tako da mi je ravnatelj sam montiral okovje. Ponošen sem bil, da sem imel smučí z robniki in še okovje Kantahar. Za tisti čas – to ni bilo kar tako.

V januarju 1952 smo imeli okrajno tekmovanje pionirjev v smučanju. Bilo je v Grosuplju. Tekmoval sem v teku in skokih. V skokih sem bil med mlajšimi pionirji tretji. Za nagrado sem dobil okovje za smučí (navadno za tisti čas – zape-njanje zadaj) in maže – kose voska Tempo.

Proti koncu zime (v začetku marca) smo se smučali po hribu blizu Apnenice. Na »divjem« smučišču je bilo tudi nekaj drevesnih panjev (štorov). S smučko sem zadel ob panj. Krivina na desni smučki se je zalomila. Žalosten sem prišel domov. »Prav ti je, drugih smučí ti ne bom kupil!« me je okregal ata. Drugi dan sem šel z nalomljeno smučko k mojstru Čmaku v apnenično mehanično delavnico. Mojster Franci je nekaj časa ogledoval smučko. Rekel je: »Lepilo ne bo držalo, edino lahko jo obijem okrog s pločevino – toda smučka bo nekoliko brezmzala.« Prosil sem ga, naj reši, kar se rešiti da. Tako sem dobil popravljeno smučko, toda moje veselje je bilo kratko. Dolga in z visokim snegom pokrita zima je minila.

Nižja gimnazija

Jeseni sem začel obiskovati nižjo gimnazijo v Dobropolju. Uveden je bil predmetni pouk. V prvem razredu smo bili učenci razdeljeni v dva razreda (A in B). Najprej smo se vsi zbrali v razredu noveše šole (zgrajena je bila l. 1922). Prisotni sta bili obe bodoči razredničarki, tovarišica Miheličeva in tovarišica Grilancjeva. Mene so najprej razporedili v B-razred, ki je bil v stari šoli (porušena je že več desetletij). V omenjeni razred nas je odpeljala razredničarka Jožica Grilanc. Posedli smo se po želji. Jaz sem sedel v drugo vrsto poleg sošolca Pavleta. Oba sva bila razmeroma mirna in pridna učenca. Začela je z uvodnimi besedami: »Moje ime je Jožica Grilanc. Poučevala vas bom zemljepis in zgodovino. To šolsko leto bom vaša razredničarka.« Do tega trenutka uvoda je bilo vse v redu. Potem je učiteljica nadaljevala: »Jaz sem dobra, a tudi huda!« S sošolcem Pavletom nama je šlo malo na smeh. Muzala sva se. »Vstani, ti, fant v drugi vrsti!« je dejala in pokazala name. Vstal sem, preplašen. Pri sebi sem si mislil, saj nisem nič takega zagrešil. »Predstavi se!« je strogo ukazala. »Gruden Jože,« sem odgovoril. »Ne trpim posmehovanja,« je dejala in napisala listek. »Nesi ta list tovarišici Mihe-ličevi v A-razred! Midva sva opravila!« Preplašen sem vzel prepognjen list, na katerem je bilo sporočilo. Bal sem se, ko sem list predal razredničarki A-razreda. Pogledala je vsebino in mene ter me razporedila v prazno klop.

S strahom sem pričakoval prvi uri zgodovine in zemljepisa, čeravno sta mi bila ta predmeta med najbolj priljubljenimi. V prvih urah se ni zgodilo nič posebnega, saj smo jemali novo snov. Oba predmeta oz. gradivo (snov) sem se še posebno dobro učil. Pričakoval sem presenečenje od učiteljice Grilancjeve. Zgodilo se je. Pri zgodovini smo se med drugim učili o Bitki na Kosovem polju. O bitki

sem se naučil iz knjige na pamet. Začelo se je spraševanje. Najprej je bila poklicana k tabli sošolka Anka (Šuštarjeva). Bila je odličnjakinja. Povedala je praktično vse o Bitki na Kosovem polju in dobila odlično oceno. Nato je učiteljica poklicala k tabli mene. »Nadaljuj z bitko,« je dejala. Na svojo srečo sem prečital tudi drobn tisk v knjigi. Hitro sem povedal preostanek iz drobnega tiska. Dobil sem odlično oceno. Od takrat dalje med menoj in učiteljico Grilančevo ni bilo nesporazuma.

Spominjam se večine učiteljic in učiteljev, ki so me učili v nižji gimnaziji:

- slovenščina: tov. Valjavec (samo prvo polletje), nato Franja Hlačer, ki je bila tri leta moja razredničarka,
- petje: tov. Valjavec (samo prvo polletje), nato Cirila Andolšek,
- matematika: (samo prvi razred tov. Miheličeva), nato tov. Sonja Kljun,
- fizika: tov. Sonja Kljun,
- prirodopis: tov. Zorka Križman, Cirila Andolšek,
- srbohrvaščina: tov. Ludvik Andolšek,
- telovadba: tov. Ludvik Andolšek,
- nemščina: tov. Olga Nedolh,
- kemija: tov. Milena Muzik, tov. Zorka Križman,
- risanje: tov. Cirila Andolšek,
- zgodovina, zemljepis: tov. Jožica Grilanc.

V prvem polletju smo vadili pri petju neko pesem. Pri klavirju nas je spremljal učitelj Valjavec. Nekateri glasovi so se mu zdeli neuskklajeni. »Nekdo ne poje uglašeno, ne zadene intonacije,« je dejal. Dečke je začel posamezno preverjati, če ob spremljavi klavirja zadanejo pravi ton po C-dur lestvici. Kot tretji sem prišel na vrsto za preverjanje. Nisem zadel pravega tona, ko ga je tov. Valjavec zaigral na klavir. Bil sem takoj izločen iz pevskega zbora. Naslednje leto je tov. Valjavec odšel učiti v Velike Lašče. Tam je kmalu postal ravnatelj šole. Jaz nikoli več nisem hotel peti v zboru, čeprav imam po mojem mnenju posluh. Očitno sem imel tisti dan slab dan, pa tudi učitelj je bil preveč strog.

V zimi januarja 1953 smo imeli v Dobropolju okrajno tekmovanje v smučanju za mlajše in starejše pionirje. Dobropoljska občina je takrat spadala pod okraj Grosuplje. Zato je bila konkurenca kar velika. V naši vasi Predstruge smo bili kar trije dečki, ki smo nastopali v vseh treh smučarskih disciplinah, in to: v tekih, veleslalomu in skokih na dvajsetmetrski skakalnici. Tone je bil hiter v tekih, Stane dober v skokih, jaz pa sem najbolje vijugal med vratci. Toda zame se ni vse odvijalo po načrtih in znanju. Teki so bili izvedeni dopoldne blizu šole na Vidmu. Vsi smo tekli z navadnimi smučmi, ker smo za vse uporabljali in imeli samo ene. Meritve sta izvajala tov. Andolšek in tov. Valjavec. Imela sta dve štoparici in uro budilko za tekoči čas. Štartali smo na trideset sekund. Zgodilo se je, da me je sredi približno štiri kilometre dolge proge prehitel Antonovčkov Tone. Nenadoma se je pojavil za menoj. Nisem vedel, ali je tudi štartal takoj za menoj. Na cilju smo se spraševali, koliko jih je kdo prehitel. Jerovškov Tone je dejal, da je med tekom prehitel dva. Jaz sem dodal, da je mene prehitel eden. Po rezultatih se je izkazalo, da je bil Tone Jerovšek okrajni prvak v tekih, jaz pa sem bil drugi. Pozneje sem vprašal tov. Andolška, kako je to možno, da sem drugi. Odgovoril mi je, da je verjetno Antonovčkov Tone čakal (počival) v kakšnem grmu, ker je štartal nekaj tekmovalcev pred menoj.

Po tekih je bila na sporedu moja močnejša disciplina – veleslalom. Tekmovali smo na domačem Videmskem hribu, kjer smo tudi vadili. Sprememba je bila le ta, da je bil start veleslaloma pomaknjen kakšnih sto metrov po poti v gozd. Bil sem eden redkih, ki sem obvladal zavoje tako, da mi ni bilo treba plužiti. Tekmovalci smo bili pripravljene na startu. Predhodno smo si ogledali vsa vratca. Vlečnice nismo imeli. Štarter mi je dal znak: 56, 57, 58, 59 – smuk. Štartal sem. Po približno dvajsetih metrih je kričal na ostrem zavoju Finkov Jože: »Pazi, pazi, pluži!« Ustrašil sem se in že sem objemal smreko. K sreči sem se samo udaril in odrgnil kožo na nogah. Sanj o moji zmagi v veleslalomu je bilo konec. Žalostno sem opazoval pri vožnji poznejšega zmagovalca Kukovca, doma iz Podgore (tudi Dobrepoljca). Plužil je skoraj pri vsakem zavoju. Tako pač je, ne zmagujejo vedno boljši.

Popoldne ob treh so bili na vrsti skoki. Bil sem šele sedmi. Zmagal je sovaščan Stane Ponikvar. Proti večeru smo zmagovalci (in tudi poraženci) skupaj odhajali domov. Nagrade so bile bolj simbolične (okovje, palice, maže). Veseli smo bili in modrovali: »Tako majhna vas, kot so Predstruge, pa imajo dva okrajna smučarska prvaka in še drugo mesto.« Naslednji dan popoldne je prišel k meni sosedov Tone in rekel: »Jože, ali si slišal, po radiu so povedali, kdo so bili prvi trije. Tudi tvoje ime so povedali.« Bila sva ponosna. Najini imeni sta bili objavljeni po radiu.

Zgodaj spomladi smo radi hodili po gozdu. Nabirali smo zvončke (kronice), teloh in tudi druge prve spomladanske cvetice za herbarij. Bilo je tudi nekaj sošolcev iz Vidma. Med njima sta bila tudi Miklov Frenk in hčerka tov. Miheličeve. Vsi smo hodili v prvi razred nižje gimnazije. Vsem pa se je zdelo čudno, od kod Frenku toliko denarja. Gostil nas je z bomboni, keksi, napolitankami in celo čokolado. Nekateri so pogosto hodili z njim in se potepali. Jaz sem bil v tej družbi le dvakrat. Pozneje so doma opazili, da manjka denar. Nastal je vik in krik. Kmalu je tista *videmska družba* razpadla, Frenk pa je preživel hude čase. Ne vem natančno, zakaj je ob koncu šolskega leta tov. Miheličeva s hčerko odšla iz Dobrepolja. Mogoče zaradi slabega zgleda. Prvi razred nižje gimnazije sem izdelal z dobrim uspehom.

Na sadnem vrtu smo imeli zasajena različna drevesa: jablane, hruške (rjavke, belke, debele), češpljo, kutino in slive (ringlo). Te svetlo rumene slive (tudi oranžne) so nas poleti posebno privabliale. Splezal sem na slivo, obiral in začel jesti. Na vrt je prišla tudi Erna, naša gospodinjska pomočnica. Pogledala je navzgor na drevo in dejala: »Poglej Jože, tam nad streho Trčkove ute, tam so najlepše slive.« Splezal sem po debeli veji na streho ute in začel obirati dobro zrele rumeno-rdeče slive. Metal sem jih Erni, saj sem se jih že do sitega najedel. »Joj, kako so debele in sladke,« je dejala. Streha je bila vlažna in zelena od listja in vlage. Ob trganju sliv sem za trenutek izpustil vejo, za katero sem se držal na strehi. Drsel sem po strehi navzdol. »Sveta pomagavka!« je zavpila Erna. Jaz pa sem zgrmel na tla. Mislim, da je bila trda od strahu. K sreči sem se kar hitro pobral. Malo me je bolela zadnjica, po nogah sem bil opraskan. Bilo ni nič hudega. Doma nisem o tem dogodku črnil niti besede.

Otroci smo tudi tisto poletje kadili srobot. Rastel je pri hiši pokojne Trčkove Ivanke. Njena klet je bila kar primerno skrivališče za našo družino. Nad kajenjem srobotata nisem bil posebno navdušen. Bilo je bolj za pokušino.

Po nepisanem pravilu je šla mama spet na obisk k hčerki in sestri v Ljubljano. Brez mene ni šlo. Teta mi je prejšnje leto obljubila, da mi bo podarila strašilno pištolico. Imela jo je shranjeno še iz predvojnih časov. Tisti dan sem se posebno vrtel okoli tete Joži. Obljubo je izpolnila. »Glej, da boš pazil in da ne boš strašil ljudi,« me je opozorila. K plašilki spadajo tudi smodnikove kroglice. V vrteči bobnič je lahko šlo šest kroglic. Sprožila je. Pošteno je počilo, tako, da sem kar odskočil. »Pred odhodom, jutri, ko bosta odšla domov, ti jo bom izročila,« je še dejala teta. Tista dva dni sta bila zame daljša kot navadno. Prišel je tisti »jutri«, dobil sem plašilko, se zahvalil in z mamom sva se z večernim vlakom odpeljala domov. Drugi dan je seveda pokalo okoli hiše. Tudi sosedov Tone je lahko nekajkrat počil. Potem sem ugotovil, da bo treba varčevati kroglice. Porabil sem jih že polovico. Nisem si upal niti preveriti, ali je možno kupiti dodatno strelivo. Nad cevjo plašilke je bila luknjica. Iz nje se je ob poku črno pokadilo (izgoreli smodnik).

Nekaj tednov pozneje je prišel na obisk k nam Jože Prelesnik z Vidma. Pištola plašilka se mu je zelo dopadla. Prepričeval me je, naj mu dam plašilko v zameno za bambusove tekaške smučarske palice. Najprej nad zamenjavo nisem bil navdušen, saj ni bilo še zime pred vrati. Po nekaj dneh sem se spet igral s plašilko. V bobnič sem vstavil nekaj kroglic in pokal. S pištolo sem meril, kot da bo kroglja zadela tarčo. Plašilko sem držal preblizu desnega očesa ob luknjici, kjer se je ob poku pokadilo. Mislil sem, da v plašilki ni več kroglic. Sprožil sem. V desno oko me je močno zasekalo. Dim od smodnika mi je skoraj poškodoval oko. Šel sem v kuhinjo k ogledalu. Črn sem bil okoli desnega očesa kot dimnikar. Hitro sem se umil z mrzlo vodo. Oko je bilo še nekaj tednov rdeče, toda k sreči ni bilo hujših posledic.

Spet je prišel na obisk Jože Prelesnik. Tokrat je blagovna menjava uspela. Plašilka za bambusove smučarske palice. Jože pa je postal znan ljubljanski prometni miličnik. Tako je pištola plašilka prišla v prave roke.

Drugi razred nižje gimnazije je bil samo eden. Številnejši kot lanski, ko sta bila razreda A in B. V razredu nas je bilo petintrideset. Razredničarka je bila tov. Franja Hlačer. Učila nas je slovenščino. Kot nam je povedala na srečanju, ko smo proslavljali 40. obletnico končanja nižje gimnazije, so jo z dekretom dodelili v Dobropolje. Po letu 1956 je poučevala prizadete otroke do upokojitve. Tam je tudi spoznala življenjskega sopotnika – tudi učitelja. Danes živita z možem v Moravčah. Bila je vzorna, stroga učiteljica. Naša razredničarka je bila vsa tri leta. Literatura, recitacije in prosti spisi so bili v nasprotju z matematiko meni bolj pisani na kožo. Nekateri predmeti oz. njihova snov je bila zanimiva, pri drugih pač ne.

V jeseni 1953 smo šli z vozom po listje v gozd Zalipovci. Določen sem bil, da na vozu tlačim listje. Malo sem bil tisti dan razposajen. Drobnost vejico, ki je bila na vozu med listjem, sem vrgel z voza. Pomotoma je padla med lase naši gospodinjski pomočnici Erni. Takrat je bila slabe volje. Z grabljami me je udarila po glavi. Na čelu se mi je naredila kar lepa buška. Ata me je seveda grdo okregal, ker je mislil, da Erno zaničujem. Doma sem dobil še dodatno zaušnico. Nesreča je hotela, da sem bil še drugič kaznovan v zvezi z Erno. Po zunanjih stopnicah sem šel z dvorišča v hišo. Ravno takrat je prišla Erna z vedrom pomij iz hiše. Srečala sva se sredi stopnišča. Za hec sem dvignil roko v pozdrav. Erna je odskočila, vedro

se je malo zamajalo. Oba sva bila mokra po nogah. Približno četrtno pomij je razlila. Nisem pričakoval, da bo celo moja učiteljica zvedela za ta neljubi dogodek. Moje opravičilo ni bilo vzeto kot nesrečen slučaj. Učiteljica je dejala: »Od tebe tega nisem pričakovala.«

Zopet sem težko čakal zimo. Tov. ravnatelj nam je obljubil, da nas bo nekatere ob polletnih zimskih počitnicah poslal na smučarski tečaj. To se je tudi uresničilo. Tečaj smučanja je bil v Ortneku. Udeležilo se ga je okoli dvajset smučarjev iz Dobropolja, Ribnice in Kočevja. Stari smo bili od deset do petnajst let. Z nami je bila tudi domačinka, stara sedemnajst let. Iz Dobropolja nas je bilo na tečaju pet. S seboj smo poleg smučarske opreme vzeli tudi prtljago za sedem dni. V nahrbtnikih ali potovalkah smo imeli s seboj tudi nekaj malice. Jaz sem imel med drugim tudi dve suhi domači prekajeni klobasi.

Prvi dan smo vadili osnove smučanja in plužne zavoje. Po večerji smo šli v spalne prostore. Pogledal sem v nahrbtnik, če imam še vse stvari v njem. Hitro sem ugotovil, da suhih klobas ni več. Tudi nekateri Dobropoljci so imeli s seboj suhe klobase. Ni bilo težko ugotoviti, ker so se Kočevjarji zelo resno držali, ko sem se pritoževal o ukradenih klobasah. Očitno so jim zadišale in dobro teknile, kraje jim pa tudi nisem mogel dokazati. Poleg tega so bili starejši in močnejši od mene. Naslednje dni smo vadili vse druge prvine – tehniko veleslaloma. Imeli smo dobrega smučarskega učitelja. Ob zaključku tečaja smo imeli tekmovanje. Učitelj je meril čas. Veleslalomska proga je imela okoli dvajset vratc. Med vsemi sem zasedel tretje mesto. Vsi smo dobili pisna priznanja, da smo uspešno končali tečaj smučanja.

Tisto zimo smo imeli tudi občinsko tekmovanje v smučarskih tekih. Bambusove palice mi niso pomagale doseči boljšega rezultata. Start in cilj teka je bil pri našem kozolcu (toplarju). V marcu 1954 sem postal tudi član TVD »Partizan« – Dobropolje. Do prihoda pomladi smo se še smučali in skakali na dvajsetmetrski skakalnici na Videmskem hribu.

Tudi učiti se je bilo treba. Doma pa sem že večkrat krmil živino in kidal gnoj iz hleva. Kot navadno so nas za pusta obiskale tudi maškare. Navadno so prišle iz vasi Cesta ali z Vidma. Običajno so bile po tri skupaj. Par (ženin, nevesta) in grbec. Lahko tudi dedec, baba in ta hudi. S sosedovim Tonetom sva se dogovorila, da se bova za pusta našemila. Sama sva si iz tršega papirja (iz škatle za čevlje) naredila maski in jih tudi pobarvala z vodenimi barvicami. Predstavljala sva starega dedca in babo. Stare očetove hlače – nagačene s senom, suknjič, srajca, jopica in škornji so bili za starega dedca (Toneta). Mamina stara obleka – nagačena s senom, spodnje perilo, nogavice in ženski čevlji, so bili namenjeni stari babi (meni). Tako našemljena sva se s košarico sprehajala po postaji. Bolje rečeno – skrivala sva se, da naju ne bi prepoznali. Končno sva se dogovorila, da greva k načelnikovi ženi, ki je takrat z družino stanovala pri Kostatu. Imela je tudi dve mali deklici Natašo in Ireno. K sreči je bil šef postaje Koštrun v službi. Potrkala sva na vrata. Odprla je. Zelo prijazno naju je sprejela. Ni naju prepoznala. »Dober dan, imate kaj jajčkov?« sem spregovoril z ženskim glasom. Radovedna je bila, zato sva snela maski. »Nisem si mislila, da sta vidva, Tone in Jože,« je še dodala in

naju pogostila. Tudi deklici sta se smejali našemljenim maškaram. Nato sva odšla domov in se preoblekla. Pošteno je naju srbelo še nekaj dni. Bila sva popikana od sena. Vsaj jaz se nisem pozneje nikoli več našemil. Za pustom je zopet prišla pomlad, kmalu pa tudi konec šolskega leta. Spričevalo pa ni bilo posebno blesteče. Izdelal sem z dobrim uspehom. Počitnice verjetno niso bile posebno zanimive, ker mi niso ostale v spominu.

V šolskem letu 1954/55 sem obiskoval tretji razred nižje gimnazije. Fizika in matematika sta bila moja šibka predmeta. V ređovalnici sta zanju kraljevali dvojki. Drugi predmeti so bili ocenjeni s trojkami in štiricami. Telovadba in vedenje sta bili ocenjena vedno odlično. V zimskem času smo pripravljali lutkovno igrico Sneguljčica. Jaz sem igral zrcalo. Spominjam se, da sem nekaj besedila znal na pamet od drugih nastopajočih, zlasti od kraljeviča, katerega besedilo znam še danes. Celotno pravljičico pa sem pripovedoval sinovoma in vnukoma, ko so bili še otroci.

Ob polletnih počitnicah v januarju 1955 smo se nekateri Dobropoljci skupaj z ravnateljem udeležili tečaja v smuških skokih v Kočevju. Tečaja so se udeležili tudi dečki iz Kočevja in Ribnice. Vadili smo na tridesetmetrski skakalnici (sedemdnevni tečaj). Stanovali smo v dijaškem domu. Za skoke sem dobil izposojene skakalne smuči z dvema žlebovoma (grabnoma). Ob koncu tečaja smo se pomerili; nisem bil posebno uspešen, saj so Kočevjarji imeli prednost domače skakalnice. Zima in tudi pomlad sta hitro minili.

Bližale so se letne počitnice (1955). Ravnatelj tov. Andolšek je nekaterim smučarjem obljubil, da bomo šli poleti na taborjenje. Nestrpno sem med počitnicami čakal na vabilo, ki pa ga v mesecu juliju ni in ni bilo. Zato sem se s starši dogovoril, da grem lahko za kakšen teden spet k sorodnikom v Kranj. Ker tu ni bilo meni primernih dečkov, mi je bilo zelo dolgčas. Po treh dnevih sem dobil pismo od brata Saša. V njem je bilo vabilo za taborjenje. Zato sem takoj odpotoval nazaj v Dobropolje, ker bi skoraj zamudil ponujeno priložnost.

Naslednji dan smo se s tovornjakom odpeljali na taborjenje v slovenski Kuželj ob reki Kolpi. Mislim, da je bila to že druga izmena, v kateri nas je bilo okoli petdeset dečkov starosti od dvanajst do petnajst let. Kmalu smo se navadili taborniškega reda. Zjutraj ob šesti uri vstajanje, jutranja telovadba, ureditev šotorov, pozdrav zastavi, zajtrk ob sedmi uri. Ob osmi uri sestanek vseh udeležencev o aktivnostih tistega dne. Kopali smo se v Kolpi, skakali v vodo, igrali nogomet in razne razvedrilne igre. Ob dvanajsti uri smo imeli kosilo, od trinajste do petnajste ure pa popoldanski počitek. Nato spet kopanje in razne družbene igre. Večerjo smo imeli ob devetnajsti uri. Najbolj mi je ostala v spominu večerja, ko smo dobili koruzno polento in mleko. Polenta je bila nekoliko prismojena, vendar mi je kar teknila. Šel sem celo po dodatek (repete). V Kolpo smo potem šli pomivat svoj jedilni pribor in posodo (porcije). Takoj ko sem stopil v vodo sem začel bruhati. Očitno mojemu želodcu prismojena polenta ni ustrezala. Taborjenje je hitro minilo, kmalu smo morali zapustiti slovenski Kuželj. Do konca počitnic sem doma spet pomagal pri kmečkih opravilih.

V jeseni se je pričelo zadnje šolsko leto v Dobropolju. Obiskoval sem četrti razred nižje gimnazije. Razredničarka tov. Franja Hlačer mi je zaupala nastop ob prihodu dedka Mraza. Vadil sem vlogo moža Decembra. Predstava se je odvijala v dvorani Jakličevega doma za vse učence osnovne šole Dobropolje. Besedilo še danes znam na pamet in sem ga večkrat uporabil ob novoletnih praznikih.

Zimske poletne počitnice (štirinajstdnevne) so bile smučarsko obarvane. Šolsko leto je bilo naporno, ker smo se morali odločiti, kako naprej v šolo. Spet sem imel težave pri fiziki in matematiki, tako da se dvojkam nisem mogel izogniti. Ata me je prepričeval, naj ostanem doma za kmeta in gostilničarja. Njegovi želji nisem hotel ugoditi, ker sem vedel, kako naporen je ta poklic.

Moj svak (sestrin mož) Stojan, ki je bil gradbeni inženir, mi je svetoval, naj se vpišem na Tehnično srednjo šolo – gradbeni odsek. Za vpis na to šolo je bilo treba uspešno opraviti sprejemni izpit iz slovenščine in matematike. Tako sem konec junija leta 1956 obiskal v Ljubljani TSS – gradbeni oddelek in preizkusil svoje znanje iz omenjenih predmetov. Slovenščino sem opravil s prav dobro oceno, matematika pa je bila ocenjena negativno.

V jesenskem roku sem lahko iz matematike delal popravni izpit. Ata mi je priskrbel inštruktorja za matematiko. Dvakrat tedensko sem se vse počitnice vozil s kolesom v poznih popoldanskih urah k svojemu inštruktorju. Sistematično sva predelovala gradivo (enačbe, problemi). Dobival sem tudi domače naloge. Včasih naju (mene) je prišla pozdravit tudi moja sošolka Anica Šuštar (Pečnikova Anka). Toda moj inštruktor jo je hitro odslovil, ker sem kar hitro izgubil koncentracijo za reševanje matematičnih nalog. Med Anico in menoj je bilo čutiti nekaj iskric.

Spominjam se, da so v dvorani Jakličevega doma na Vidmu ob sobotah in nedeljah vrteli razne filme. Nekega nedeljskega popoldneva sem se odločil, da grem gledat Kekca. V preddverju doma pred blagajno sem se odločal, ali naj kupim eno ali dve vstopnici. Nisem bil dogovorjen, a upal sem, da morda pride gledat Kekca tudi Anica. Odločil sem se in kupil dve vstopnici z mislijo, če je ne bo, bo pa prazen sedež poleg mene. Že sem mislil oditi v dvorano sam, ko sem pri vhodu zagledal zeleno deklino. Korajžno sem pristopil k njej in dejal, da imam dve karti. Začudeno je vprašala: »Za koga imaš karto?«

»Zate!« sem odgovoril. Sedla sva v tretjo vrsto na desni strani dvorane. Sedla je poleg mene na desni strani. Rekla je: »Bojim se, da naju bodo obirali, ker sediva skupaj.«

Preden sem utegnil kaj odgovoriti, že je ugasnila luč in film Kekec se je začel vrteti. Med gledanjem filma sem zbiral korajžo, da bi jo prijel za roko. Počasi, a vztrajno se je moja dlan približala njeni. Osvetlitve filma so nihale od teme do svetlobe luči. Tej jakosti ustrezno se je približevala in oddaljevala moja roka od Ankine. Končno sta se ob temnem kadru filma dlani rahlo dotikali. Ravno takrat je Bedanec vezal Kekca na drevo. Anica je tiho in iskro dejala: »Kako, Bedanec je tako hudoben!« Po končanem filmu sva se hitro poslovila, ker nama je bilo nerodno. Še nekajkrat sem jo srečal v Ljubljani, ko je obiskovala ekonomsko srednjo šolo.

Takole je bilo. V dvorani Tabor so prirejali ob sobotah zvečer ples. Skupaj z njeno prijateljico (tudi mojo sošolko) Anico Klinc sem ju srečal, ko sta plesali

Končali smo četrti razred nižje gimnazije (osebni arhiv).

Sedijo: Jože Gruden, učiteljci Olga Nedolh in Franja Hlačer, ravnatelj Ludvik Andolšek in učiteljci Zorka Križman, Cirila Andolšek ter učenec Stane Ponikvar; stojijo: Tončka Pugelj, Danica Šuštar, Nada Kralj, Anka Adamič, Nada Marolt, Anica Šuštar in Anka Klinc; stojijo zadaj: Branko Špolar, Anton Hočevar, Alojz Nučič, Marija Meglen, Stane Žnidaršič, Anton Drobnič, Janez Miklič, Pavle Zevnik in Ika Špolar.

vsaka s svojim soplesalcem. Tisti čas sta že bili višje postave kot jaz, zato sem imel kar določene pomisleke. Kar nisem imel korajže, da bi ju prosil za ples. Po plesu, ko sva bila s sošolcem Božom že v Domu TŠŠ na Vidovdanski, mi je on povedal, da sta spraševali, zakaj sem se tako rezervirano držal. Rekel mi je, da je plesal z obema Dobrepoljkama. Ob sobotah ali nedeljah so prirejali ples tudi v našem domu na Vidovdanski 9. Igral je ansambel Rdeči vragi. Tako sta nekajkrat prišli na ples tudi Anka in Anica. Vsako sem enkrat prosil za ples, toda nisem se z nobeno sestal, da bi navezal trajnejše stike. Lahko mirno zapišem, da nisem imel srednješolske ljubezni. Dobil pa sem na plesišču kar nekaj košaric, zato sem bil do mladenk zadržan. Omenim naj še, da sem končal v Ljubljani tudi plesni tečaj pri plesnem mojstru Jenku.

Vrnimo se k popravnemu izpitu iz matematike za sprejem na TŠŠ – gradbeni odsek. Po končanih počitnicah oz. pripravah na popravni izpit sem se konec avgusta 1956 spet oglasil v Ljubljani na omenjeni šoli. Profesorica je vsakemu kandidatu ponudila tri lističe, na katerih je bila po ena matematična naloga. Vsak

je imel nekaj časa, da reši naloge, še preden ga pokliče pred tablo. Prvo nalogo sem rešil takoj, pri drugi mi ni bilo popolnoma jasno (vprašanje je bilo nekoliko zvito), za tretjo nalogo iz geometrije pa mi je zmanjkalo časa za rešitev. Minilo je slabih petnajst minut, že me je poklicala profesorica k tabli. Prvo nalogo je takoj odključala, bila je rešena pravilno. Pri drugi mi je hotela z obrazložitvijo nekoliko pomagati, a so me izdali živci – nalogo sem rešil do polovice. Tretjo nalogo sem rešil takoj. Tako sem opravil popravni sprejemni izpit, toda na gradbenem oddelku ni bilo več prostih mest, zato sem se na predlog svaka Stojana vpisal na TSŠ: lesno-industrijski oddelek.

Dijaška leta v Ljubljani

V začetku septembra 1956 mi je mama kupila velik zelen kovček, v katerega je zložila moje perilo, obleko in druge potrebščine. Drugi dan sem že čakal na popoldanski vlak – kar na svojem pragu, saj je železniška postaja Dobropolje oddaljena sto metrov od naše hiše. Solznih oči je k meni pristopila svakinja Joži. »Ne joči,« sem dejal, »saj se bom večkrat mesečno vračal domov.«

»Vem, toda zdaj zapuščaš domačo hišo,« je žalostno pripomnila.

Vlak je odpeljal, na pragu je stala samo Joži, mama je ostala v kuhinji. Tisto popoldne sem se s prtljago namenil k svoji sestri Vidi. Stanovanja v internatu TSŠ na Vidovdanski zame ni bilo, ker sem se prepozno prijavil zaradi popravnega izpita. Drugi dan sem šel stanovat k teti Vrabčevi. Ta je imela stanovanje na Mestnem trgu blizu Robbovega vodnjaka. Po tednu dni pa mi je svak Stojan dobil mesto v domu (internatu) TSŠ na Vidovdanski 9. Dobil sem mesto v stavbi C, v sobi C-15. Tu smo bili nastanjeni zamudniki, ki smo obiskovali različne oddelke TSŠ (rudarji, metalurgi, kemiki). Med njimi sem bil edini lesar. Moji sošolci so stanovali skupaj v sobi, ker so se pravočasno prijavili. V moji sobi smo imeli kovinske postelje v nadstropju. Takšna je bila dodeljena tudi meni. V sobi nas je bilo okoli petnajst gojencev. Prvi moj vzgojitelj je bil tov. Pajk. Bil je strog in izredno prizadeven. V učilnici je zahteval mir in disciplino.

V prvem razredu lesno-industrijskega oddelka je bilo v začetku petintrideset dijakov. Selekcija je bila izredno huda. Že po prvi konferenci sta dva dijaka zaradi več negativnih ocen odstopila. Jaz sem imel že po prvem tednu negativno oceno iz zemljepisa. Nisem se še začel učiti, misleč, da ne bom med prvimi vprašan. Krepko sem se zmotil. Profesorica Jenko-Mačkova me je vprašala o dokazih, da je zemlja okrogla. Nekaj dokazov sem odgovoril pravilno, pri zadnjem pa sem se zmotil. Ko se ladja približuje, najprej vidimo jambor. Jaz sem po neumnosti rekel, da trup, in že sem sedel z negativno oceno. Negativne ocene nisem mogel popraviti do tretje konference, ker me profesorica ni hotela vprašati. Za vsako uro zemljepisa sem moral biti pripravljen za staro in novo snov. Da bi bila mera negativnih ocen polna, sem dobil negativno oceno še pri kemiji, matematiki in nazadnje še pri fiziki.

Mladinci smo igrali nogomet leta 1958; Velike Lašče : Dobropolje 4 : 4, sem drugi z leve, tretji je Tone Jerovšek, žogo ima Pavle Zevnik (osebni arhiv).

Ob zimskih počitnicah sem na domu v Predstrugah imel polno glavo učne navedenih predmetov. Ata me je spet nagovarjal, naj pustim šolo in ostanem doma. Jaz pa sem vztrajal, in to se mi je obrestovalo. Do tretje konference sem popravil vse negativne ocene in na koncu tudi končal prvi letnik brez popravnega izpita z zadostnim uspehom.

Obvezno počitniško prakso, ki je po končanem prvem razredu trajala petinštirideset dni, sem opravil v Straži pri Novem mestu. Profesor predmeta strojni elementi Janko Ženko mi je dal nalogo, da narišem polnojarmenik v merilu 1 : 2. Na mojo srečo ga je narisal že moj predhodnik, tako da sem imel možnost uvida v detajle. Vsak dan sem moral pisati dnevnik dela. Največ dni počitniške prakse sem opravil pri mojstru za brušenje žag in orodja. Ta mojster mi je večkrat odstopil del svoje odlične domače malice. Takrat ni bilo tam delavske menze. Stanoval sem pri družini Tavčar, kjer so imeli tudi sina Edvarda, ki je študiral v Ljubljani na Biotehnični fakulteti lesarstvo. Hčerka, črnolasa Martina je bila stara takrat osemnajst let in je že imela fanta. Družina Tavčar mi je ostala v lepem spominu. Večkrat sem se kopal v reki Krki in se tudi sprehajal po vinogradih. Seveda sem pokušal tudi sladko grozdje, ki je takrat kazalo na bogato jesensko trgatev.

Prijatelji leta 1958: Jože Gruden, Anton Hočevnar in Tone Jerovšek, v ozadju Štihova domačija (osebni arhiv).

V drugem letniku mi je kot vsa štiri leta delala težave matematika. Nekajkrat mi je dajal inštrukcije Anton Prelesnik, ki je takrat študiral v Ljubljani. Stanoval je v študentskem naselju ob poti na Rožnik. Tudi pri predmetu mehanika so bile težave, saj je povezana z matematiko. Razred sem izdelal z dobrim uspehom. Moram pa se pohvaliti, saj ob koncu nobenega šolskega leta nisem imel popravnih izpitov.

Fizkulturo nas je imel tov. Kosec. Lahko omenim, da sem na testiranju na stadionu za Bežigradom tekel na tisoč metrov v času dve minuti in 57 sekund in na sto metrov 12,4 sek. Tek je bil brez predhodnega treninga. Toda moja atletska kariera je bila zamujena. Veselje do športa pa mi ni nikoli usahnilo.

Po končanem drugem razredu sem bil spet dodeljen na počitniško prakso v podjetje Novoles Novo mesto, obrat Straža. Toda preden bi moral oditi, sem si doma skoraj odsekal palec na levi roki, ko sem klestil veje z vejnikom. V ambulanto na Videm me je na kolesu na štangi odpeljal brat Sašo. Dva dni po tem neljubem dogodku sem na gospodarskem posloplju v senu iskal kurja jajca. Med deskami pada je bila skrita luknja. Padel sem na trdo zemljo z višine štirih metrov. Starši so poklicali zdravnika z vasi Cesta dr. Steklaso. Dobil sem injekcijo penicilina, zloma k sreči nisem imel. Tako sem počitniško prakso zamudil za štirinajst dni. Namesto petinštirideset dni sem bil na praksi samo trideset dni. Spet sem skupaj s sošolcem Tinetom Lovšinom stanoval pri Tavčarjevih. Spominjam se, da sva v popoldanskem času večkrat uživala v dolenjskih vinogradih in se kopala v reki Krki. Med plavanjem v Krki sem se ustrašil, ker mi je nenadoma odpadla obveza s palca na levi roki. Mislil sem, da mi je odpadel del palca, katerega sem si pred mesecem skoraj odsekal. Bojazen je bila odveč. Palec je bil lepo zaceljen, samo nekaj nohta je manjkalo.

Septembra leta 1958 sem začel obiskovati tretji razred TSS. Skoraj vsi dijaki v mojem razredu so imeli štipendije raznih lesarskih podjetij. Takratni predstojnik lesno-industrijskega odseka prof. ing. Miloš Slovnik nas je v razredu seznanil, da LIP Maribor išče dva štipendista. Prijavila sva se sošolec Jure Vogelnik in jaz. Kmalu sva dobila dopis iz omenjenega podjetja, ki se je glasil:

»V kratkem vas bo obiskal naš sekretar tovariš Jože Reinsberger glede sklenitve pogodbe.

*Moji sošolci TSS, gojenci internata, na II. mednarodnem lesnem sejmu na Gospodarskem Razstavišču v Ljubljani od 22. 5.–30. 6. 1958 (osebni arhiv).
Stojijo: Božidar Markič, Stane Vesel, Jože Korber, Franc Miklavc in Janez Stare; zadaj: Jože Gruden, Marko Černetič in Alojz Medle.*

V Domu TSS na Vidovdanski 9 (osebni arhiv).

S tovariškimi pozdravi.

Smrt fašizmu, svoboda narodu!«

Že v mesecu oktobru, ko smo ravno pisali tiho vajo iz nemščine, naju je obiskal tov. Reinsberger. Moral je počakati do konca šolske ure. Podpisala sva vsak svojo pogodbo o štipendiranju za mesečni znesek 6000 dinarjev, od prvega marca 1959 do konca četrtega letnika oz. do tridesetega junija 1960. Pogodbo nama je za LIP Maribor podpisal takratni direktor ing. Drago Volk. Ob podpisu pogodbe nama je zaželel uspešno končanje šolanja.

Ker smo nemščino imeli že v nižji gimnaziji, snovi nisem obnavljal. To se je obema maščevalo, saj sva takrat namesto petic pisala – Jure enko, jaz pa minus dve.

V zimskih počitnicah sem v januarju 1959 sodeloval tudi na tekmovanju v smučarskih skokih v Ribnici na tridesetmetrski skakalnici. Seveda sem bil brez treninga, imel pa sem še izposojene smuči. Kljub temu se mi je posrečil en skok dolžine sedemindvajset metrov. Boljši skakalci so dosegali dolžine med triintridesetimi in štiriintridesetimi metri. Na tekmi je med gledalci navijal tudi moj najboljši prijatelj in sošolec, dolgo že pokojni Tine Lovšin. Bil je doma iz vasi Breže pri Ribnici.

Zelo dobro sem bil zapisan pri profesorici slovenščine Anžičevi. Nekaj nas je imelo tudi abonma v ljubljanski drami, zato smo jo srečevali ob pavzi med predstavo na hodniku. Nekega dne smo se učili o Simonu Gregorčiču. Jaz sem imel kot navadno probleme z matematiko, zato se za slovenščino nisem posebno pripravljaj. Toda Simon Gregorčič je bil poleg Prešerna njen najljubši pesnik (bila je tudi katoliška vernica). Čez nekaj dni me je poklicala k tabli, da povem, kar vem o Simonu Gregorčiču. Povedal sem, kar sem si zapomnil. Dejala je: »Gruden, Gruden, razočarali ste me, mislila sem, da znate o Gregorčiču več kot samo za – dve, se slišiva drugič.«

Žal mi je bilo, da sem profesorico slovenščine razočaral. Zato sem se naučil snov o Simonu Gregorčiču na pamet. Tudi njegovo pesem Soči sem obnovil in se pripravil, da jo deklamiram. Javil sem se, da popravim oceno in znova pridobim njeno zaupanje. Uspelo mi je.

Šolsko leto 1958/59 se je bližalo koncu. Spet sem imel težave pri mehaniki pri cand. ing. Radu Kregarju ml. Komaj sem se rešil popravnega izpita. Proti koncu junija smo dobili spričevala. Razred sem izdelal z dobrim uspehom. Nekaj mojih sošolcev (tisti iz internata) se je odločilo, da gremo na Rožnik proslavit uspešno končan tretji letnik TŠŠ. V ekipi smo bili: Edvard Anderlič, Valentin Lovšin, Janez Stare in jaz. V gostilni na Rožniku smo si privoščili sendviče in seveda pili smo vino. Izračunal sem, da je na vsakega prišlo 1,3 litra vina. Ko smo se proti večeru vračali, smo se ustavili še v gostilni Šestica, kjer smo popili še vsak po dva decilitra vina. Nekoliko okajeni smo se po enaindvajseti uri vračali v internat na Vidovdanski. Sobo smo imeli v drugem nadstropju. Ko sem šel po stopnicah, sem se spotaknil. Nisem imel refleksa, da bi se ulovil. Padel sem tako nesrečno, da so mi odleteli trije sprednji zobje zgoraj. Tisto noč sem samo čakal jutro. K sreči je

*Ekskurzija v KLI Logatec, III. letnik, 1959,
sošolci Jože Gruden, Tine Lovšin, Miro Rode (osebni arhiv).*

imela moja mama v Ljubljani v Šiški dobrega zobozdravnika dr. Oblaka. Namesto da bi odšel domov na počitnice, sem odšel k zobozdravniku. V dveh dneh sem imel tri nove zobe nasajene na še zdrave korenine. Doma nekaj časa nisem povedal, kaj se mi je zgodilo. Seveda, ko je prišel račun od dr. Oblaka, pa sem mami povedal, kaj se mi je zgodilo. Nikakor nisem omenjal pitja alkohola.

Zadnjo počitniško prakso sem opravil pri Elanu v Begunjah. Sošolec Jure Vogeljik mi je uredil, da sem lahko stanoval in se hranil pri njegovih starših v Radovljici. Bili so kmetje, zato sem lahko nekajkrat pomagal pri poljskih delih. V Elanu sem se posebej seznanjal s postopkom izdelave smuči in športnega orodja (moja diplomska naloga ima naslov Lepljenje športnega orodja in projektiranje proizvodnega procesa za švedski ribstol 280).

Ko sva končala počitniško prakso v Elanu, sva šla po Elanovi sindikalni ceni na morje. V Selcah so imeli svoje letoviščne – montažne hišice. Najprej sva štopala, a nama ni uspelo. Zato sva se odpeljala z avtobusom v Selce. Tam sva spoznala dve dekleti, doma iz Medvod. Jure je pri eni imel kar dobre možnosti. Jaz sem bil za take reči še prezelen.

S predstojnikom lesno-industrijskega odseka ing. Milošem Slovnikom in nekaterimi profesorji smo imeli številne strokovne ekskurzije po lesarskih podjetjih Slovenije. Ogedali smo si proizvodna podjetja: Liko Vrhnika, Stol Kamnik, Lesna Slovenj Gradec in Tovarno meril, Novoles Novo mesto, Lip Bled, Elan Begunje, KLI Logatec, LIP Mozirje, Brest Cerknica, Meblo Nova Gorica, Sora Medvode, Utenzilijo Ljubljana, Kopitarno Sevnica in druga.

*Ekskurzija v Podpeč, III. letnik, 1959,
stojim zadaj, tretji z desne (osebni arhiv).*

*Ekskurzija v Novo Gorico, IV. letnik, 1960, sošolci:
Jože Gruden, Miro Rode in Ciril Mrak (osebni arhiv).*

Sošolci TSS – IV. letnik, 1959, v razredu na Aškerčevi 9 (osebni arhiv).
 Spredaj: Franc Kröpfl, Breda Pipan, cand. ing. Rado Kregar ml., Sonja Grom
 in Katarina Kornhauser; druga vrsta: Ciril Mrak, Valentin Lovšin, Jože
 Gruden, Miro Rode, Martin Kač in Edvard Anderlič.

Podpisi sošolcev TSS, IV. letnik, 1959 (osebni arhiv).

Maja 1960 smo zapeli Gaudeamus igitur (osebni arhiv).

Levo spredaj: učitelj Roman Dekleva, Janez Stare, Edvard Anderlič, Avgust Petrovčič, Janez Gril, prof. Alojz Šegula (razrednik), desno ing. Miloš Slovnik.

V četrtem letniku v šoli nisem imel posebnih težav. V internatu smo se preselili v novejšo stavbo B. Tam smo v prostem času igrali tarok. Zame so sošolci pri igri menili, da igram znanstveni tarok (ker sem precej razmišljal med igro). Pogosto sva s prijateljem Tinetom hodila v kino, zlasti na večer, ko smo drugi dan pisali matematično nalogo. On je navadno dobil oceno 3-4, jaz pa 2. Včasih sva si v Daj-damu privoščila tudi hrenovko in kot sladico kremno rezino.

V mesecu aprilu in maju 1960 sem pripravil diplomsko nalogo z naslovom: Lepljenje športnega orodja in projektiranje proizvodnega procesa za švedski ribstol. Nalogo sem uspešno zagovarjal v juniju. Dijaki smo ob koncu zapeli Gaudeamus igitur, se slikali na stopnišču šole in predali ključ tretješolcem. Nagovor sem pripravil jaz. Sprehodili smo se po ljubljanskih ulicah in zvečer pripravili maturantsko srečanje brez plesa, ker smo imeli v razredu samo tri dekleta. Vem, da sem vabil neko dekle, ki sem jo bežno spoznal na plesu v internatu, dobil sem celo njeno pismo, da se ne more udeležiti srečanja.

Moji učitelji, profesorji in inženirji na TSS v Ljubljani so bili:

- Miloš Slovnik: anatomija in tehnologija lesa, org. proizvodnje, mehanska predelava lesa,
- Cveta Peterca: sušenje lesa,
- Roman Dekleva: konstrukcijsko risanje,
- Jože Borštnar: brušenje rezil, praktično delo,
- Franc Kvaternik: fizika,
- Rado Kregar st.: gradbeništvo,
- Rado Kregar ml.: opisna geometrija, mehanika,
- Janko Ženko: strojni elementi,
- V. Rebolj: gozdarstvo,
- Alojz Šegula: matematika,
- Anžičeva: slovenščina,
- Frelichova in Elizabeta Škof: nemščina,
- Drago Kajfež: izmera lesa,
- brata Kosec: fizkultura.

Naj zaključim pisanje o dijaških letih v Ljubljani. Bili so veseli in tudi žalostni dnevi tako v šoli, internatu, na počitniški praksi kot doma. V moji generaciji 1959/60 ja končalo šolanje dvaintrideset dijakov in dijakinj, in sicer: Amon Aleksander, Anderlič Edvard, Brložnik Bogomir, Černetič Marko, Dovč Marjan, Dovžan Stanislav, Flajs Janez, Gril Janez, Grom Sonja, Gruden Jože, Kač Martin, Kalan Lovro, Krepfl Franc, Korber Jože, Kornhauser Katarina, Kušar Jože, Lovšin Valentin, Markič Božidar, Medle Alojz, Miklavc Franc, Mrak Ciril, Petrovčič Avgust, Pipan Breda, Pungartnik Ciril, Rode Miro, Stare Janez, Trojar Andrej, Valenčak Drago, Vesel Stane, Vidovič Damjan, Vogelnik Jurij in Žnidaršič Peter.

Srečali smo se najprej po desetih letih, nato vsakih pet let, sedaj pa imamo srečanja vsako leto, vsakič v drugem kraju. V moji generaciji sta dva doktorja znanosti (Korber, Kušar), en magister (Mrak) in štirje dipl. inženirji. Srečanja se sedaj udeležujejo tudi naše življenjske sopotnice, saj nas počasi kosi bela smrt. Petdeseto obletnico mature smo praznovali v Ljubljani. Na magistratu nas je sprejel župan Zoran Janković in nam poklonil za spomin lončke s svojim podpisom. »Ljubljana je lepo mesto.« Ob obisku Srednje lesarske šole nam je ravnateljica mag. Majda Kanop razkazala prenovljene sodobne učilnice na Aškerčevi in nam poklonila Zbornik ob 120-letnici Srednje lesarske šole v Ljubljani.

Osnovna šola Miklavž pri Ormožu – 300

V cerkveni kroniki je šola omenjena leta 1721, čeprav je neorganiziran pouk potekal že pred letom 1680. Takrat je umrl učitelj in organist Janez Hermančič.

29. januarja 1721 je župnik od nemškega viteškega reda kot nadrejene cerkvene oblasti prejel ukaz, da mora večkrat obiskati šolo in poučevati o krščanskih resnicah. Pouk je potekal v leseni baraki, kjer je stanoval cerkovnik. 3. februarja 1808 je vihar podrl poslopje, ki so ga nato za silo popravili. Leta 1811 je šolo obiskovalo 26 učencev, pouk pa je bil, razen v obdobju francoske zasedbe, v nemščini. Leta 1819 je število učencev naraslo na 52.

Leta 1829 so postavili novo šolsko poslopje z učilnico in učiteljskim stanovanjem. Po revolucionarnem letu 1848 je vlada določila, da mora začetni pouk potekati v slovenščini. Anton Martin Slomšek je sestavil za štajerske šole dvojezične slovensko-nemške učbenike. Po državnem šolskem zakonu iz leta 1869 je šolstvo prevzela država.

Osnovna šola Miklavž pri Ormožu (hrani SŠM, fototeka).

Ker se je število učencev večalo, je šola leta 1874 postala dvorazrednica, najeli so še učilnico v zasebni hiši. Leta 1883 je postala trirazrednica, obiskovalo jo je 138 deklic in 134 dečkov. Leta 1892 so zgradili novo šolsko poslopje s petimi učilnicami. Šola se je še naprej širila, leta 1893 v štiri-, 1898 v pet-, 1927 v šest- in 1936 v sedemrazrednico.

Med drugo svetovno vojno je bila šola zelo poškodovana, učila, knjige in pohištvo skoraj povsem uničeno. Pouk se je pričel 4. junija 1945. Šola je postala osemletka 3. septembra 1957. Leta 1962 je postala šola Miklavž centralna in dobila podružnično šolo Kog. Novo šolsko stavbo je šola dobila leta 1969. Ob tej priložnosti je šola izdala brošuro V nove čase, ki obsega zgodovino šole do leta 1968, spomine učitelja in literarne prispevke učencev.

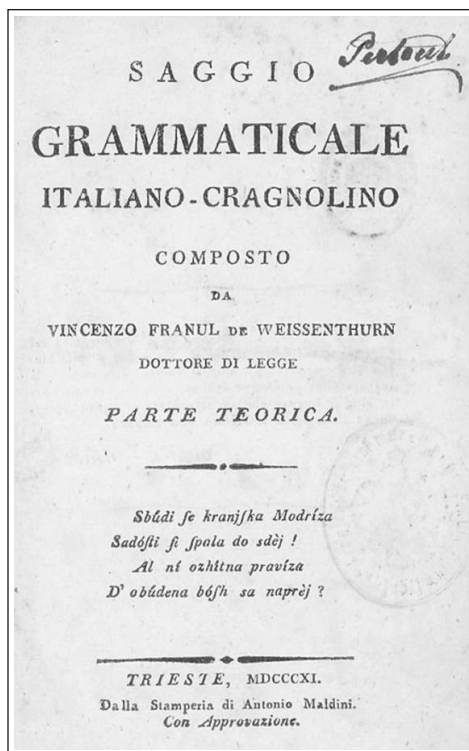
Po zadnjih podatkih v sklopu šole deluje vrtec z dislocirano enoto na Kogu. Šolo obiskuje skupaj 235 otrok.

Tatjana Hojan

Vincenc Franul pl. Weissenthurn – 250

Na Reki se je 2. februarja 1771 rodil Vincenc Franul pl. Weissenthurn. Nekaj mladih let je preživel tudi v Ajdovščini, kjer so imeli plemiči Weissenthurn svoje posesti. Po končani reški osnovni šoli se je izobraževal na tamkajšnjem jezuitskem kolegiju in doktoriral iz prava. Leta 1803 je z odlokom dobil pravico za urad javnega notarja ter vodil zasebno pisarno do smrti. Leta 1815 je postal vladni nadzornik ilirsko-srbske zasebne šole v Trstu. Oblikoval je slovensko slovnico za Italijane, pri čemer je preveč očitno vzel za osnovo Kopitarjevo slovnico, ne da bi samega avtorja navedel kot vir. Ker se sam ni čutil dovolj trdnega v slovenščini, je za pomoč prosil Valentina Vodnika, da mu je prebral in popravil ves slovniški del, priredil Linhartovega Matička za bralni del ter pregledal slovarček. Weissenthurn je odločno zagovarjal pomen znanja slovenskega jezika za Tržačane. Umrl je 2. avgusta 1817 v Trstu.

Anton Arko

Slovenska slovnica za Italijane, 1811
(arhiv.gorenjskiglas.si).

Blaž Kocen – 200

Kartograf Blaž Kocen se je rodil 24. januarja 1821 v Hotunjah pri Ponikvi. Gimnazijo je obiskoval v Celju, licej pa v Gradcu. Bogoslovje je obiskoval v Celovcu, na fizikalnem zavodu dunajske univerze pa je leta 1853 opravil izpit iz prirodopisja, fizike in matematike. Služboval je kot duhovnik v Šentrupertu nad Laškim, Šoštanju in Rogatcu. Po letu 1849 je prišlo do reforme gimnazij, ko so potrebovali profesorje. Kocen je dve leti poučeval na gimnaziji v Celju, nato pa v Ljubljani, Gorici in na nemški gimnaziji v Olomucu. Posebej ga je zanimala geografija, za katero je napisal številne učbenike za srednje in osnovne šole. Na Dunaju je pomagal pri ustanovitvi zasebnega kartografskega podjetja, kjer je začel izdajati atlase za osnovne, meščanske in srednje šole. Prevajali so jih v mnoge jezike in doživeli so številne ponatise. Atlas iz leta 1875 je vseboval karto slovenskih dežel.

Blaž Kocen (dLib).

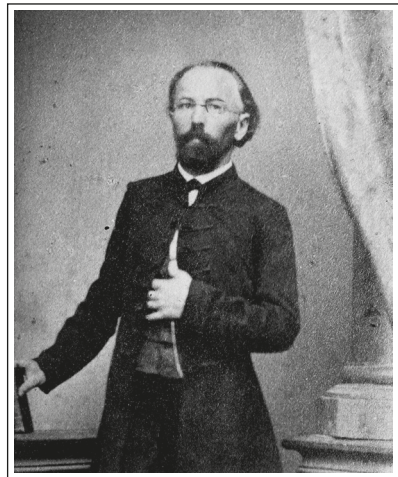
Kocenov zemljepis za narodne šole je prevedel v slovenščino učitelj Ivan Lapajne. Najprej je izhajal v reviji Slovenski učitelj, kjer je bil urednik, nato pa ga je Učiteljsko društvo za slovenski Štajer izdalo v knjižni obliki v Mariboru leta 1877. Drugi, popravljene natis je izšel leta 1879 na Dunaju v založbi Eduarda Hölzla.

Umril je 29. maja 1871 na Dunaju. 16. oktobra 1898 so odkrili spominsko ploščo na šolskem poslopju na Ponikvi.

Tatjana Hojan

Ivan Macun – 200

Rojen je bil 23. januarja 1821 v Trnovcih. Na gimnazijo je hodil v Mariboru, kjer v šoli ni slišal slovenske besede. V Gradcu je študiral pravo in klasično filologijo, služboval pa na gimnazijah v Celju, Trstu, Zagrebu, Ljubljani in v Gradcu. Živahno je deloval tudi zunaj šole, pisal v tedanje revije in se zavzemal za pouk slovenščine, ki jo je nekaj časa tudi brezplačno poučeval. Zbiral je

Ivan Macun (dLib).

narodno blago ter v Trstu deloval v novoustanovljenem Slavjanskem društvu, v Ljubljani pa kot tajnik čitalnice. Njegova najpomembnejša dela so: Cvetje slovenskiga pesništva (1850), Književna zgodovina Slovenskega Štajerja (1883), Kratak pregled slovenske literature sa dodanim riečnikom za Slovence (1863) in Kratko krasoslovje o pesništvu sa dodanim pregledom najglasovitiih pesnikah gerčkih, rimskih, romanskih, englezkih, nemačkih i slavenskih (1852). Poleg tega je napisal slovnici nemškega in grškega jezika ter prevedel slovnico ilirskega jezika. Ob njegovi smrti so v pedagoški reviji Popotnik zapisali, da je njegova knjiga Cvetje na mnogih gimnazijah služila za podlago, na kateri se je začela poučevati slovenščina. O njegovi književni zgodovini Štajerske pa so zapisali, da je izvirnik, ki ga bodo morali upoštevati vsi, ki bodo pisali o slovstveni zgodovini. Umrl je 27. oktobra 1883 v Gradcu.

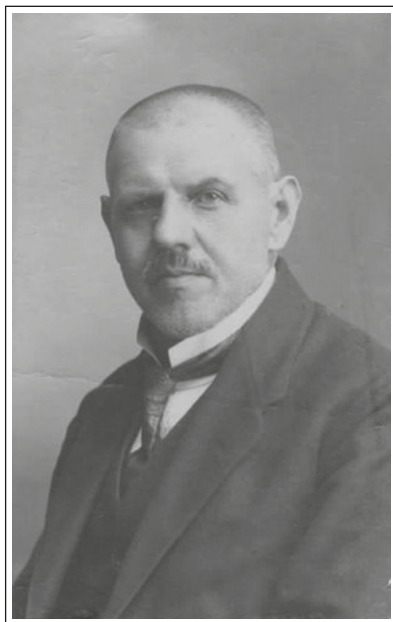
Tatjana Hojan

Anton Dokler – 150

Rojen je bil 11. junija 1871 v Višnji vasi pri Celju. Gimnazijo je obiskoval v Celju in Novem mestu, na Dunaju pa študiral klasično filologijo. Služboval je na gimnaziji v Kranju in Ljubljani in postal leta 1918 ravnatelj učiteljišča v Ljubljani, kjer je ostal do upokojitve leta 1932.

Izdal je Slovarček k izbranim Ovidijevim pesmim Sedlmayerjeve izdaje (1909) in Komentar k Ciceronovim govorom proti Katilini (1909). S sodelavci je sestavil Grško-slovenski slovar (1915). Prevedel je Salustijevo Vojno z Jugurto (1924).

Deloval je v številnih društvih, bil član oblastnega šolskega odbora za ljubljansko oblast in član ožjega banovinskega šolskega odbora za Dravsko banovino. Nekaj časa je urejal revijo Dom in svet in sestavil Jubilejno kazalo za vseh petdeset letnikov Doma in sveta (1938). Deloval je tudi na področju knjižničarstva. Uredil je knjižnico profesor-skega društva, vodil Ljudsko knjižnico Prosvetne zveze in sestavil Imenik knjig Ljudske knjižnice Prosvetne zveze v Ljubljani (1936). Umrl je 22. oktobra 1943 v Ljubljani.

Anton Dokler (dLib).

Tatjana Hojan

Fran Ilešič – 150

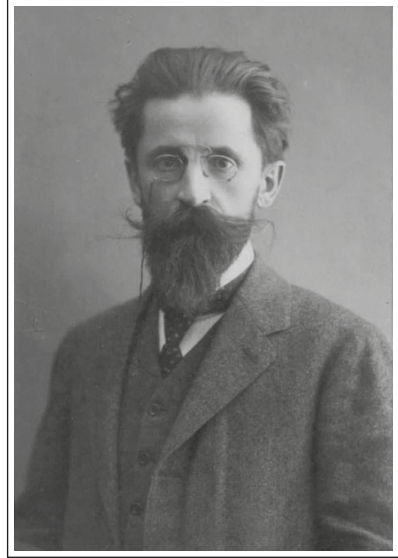
Fran Ilešič se je rodil 30. julija 1871 v Brezju pri Vidmu ob Ščavnici. Gimnazijo je obiskoval v Mariboru, v Gradcu pa študiral slavistiko in tam 1901 doktoriral. Naslov disertacije je bil *Dramatika in slovensko slovstvo*. Poučeval je na ljubljanskih gimnazijah in učiteljišču, po letu 1919 pa je postal profesor slovenskega jezika in književnosti na univerzi v Zagrebu.

Bil je soustanovitelj Društva slovenskih profesorjev in nekaj let njegov tajnik, predsednik Slovenske Matice in urednik njenih publikacij. Tri leta je urejal revijo *Slovan*. Uredil je nekaj antologij slovenske književnosti za srbohrvaško govorno območje. Prispevke je objavljaval v slovenščini, hrvaščini, češčini in poljščini. Njegovi najvažnejši književni deli sta: *Prešeren in slovanstvo* (1900) in *O pokuku slovenskega jezika* (1902). Članke o slovenski literarni, kulturni in politični zgodovini ter posameznih pisateljih je objavljaval predvsem v *Ljubljanskem Zvonu*, *Slovanu* in *Časopisu za zgodovino in narodopisje*, pedagoške članke pa v *Popotniku*, *Pedagoškem letopisu* in *gimnazijskih letnih poročilih*. Raziskoval je zgodovino naše mladinske književnosti, prve učiteljske skupščine in gimnazijsko šolanje.

Njegovi slušatelji so ga ocenili za izvrstnega metodika, »ki uspešno gradi in razčlenjuje svoje misli, dviga pozornost slušateljev ter jih jasno vodi od problema do problema«.

Umril je 1. julija 1871 v Ljubljani. 13. julija 1971 so ob stoletnici njegovega rojstva na rojstni hiši odkrili spominsko ploščo.

Tatjana Hojan

Fran Ilešič (dLib).

Mihael Opeka – 150

Rodil se je 26. septembra 1871 na Vrhniku. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, kjer je tudi stopil v bogoslovje. Dokončal ga je v Rimu, kjer je leta 1898 doktoriral iz filozofije

Mihael Opeka (dLib).

in teologije. Prvo leto je bil kaplan v Moravčah, nato pa prefekt v ljubljanskem Alojzevišču in pomožni učitelj verouka na ljubljanski realki. Tam je leta 1904 postal profesor verouka in italijanščine. Leta 1915 je bil imenovan za deželnega šolskega nadzornika in upokojen leta 1919. Po upokojitvi je postal stolni kanonik in honorarni predavatelj homiletike na ljubljanski teološki fakulteti, cerkveni komisar in nadzornik za verouk na srednjih šolah. Od leta 1920 do 1932 je bil stolni pridigar. Ob njegovi smrti so zapisali, da je bil prav rojen za govorništvo: »Visoka, možata postava, močan glas, krepka izgovorjava.«

Pesniti je začel že v Domačih vajah v Alojzevišču in nato objavljati v Ljubljanskem Zvonu, Dom in svetu, Vrtnu in Zori. Nabožne spise je objavljati v Koledarju družbe sv. Mohorja, Katoliškem obzorniku in Voditelju v bogoslovnih vedah. Dvanajst let je bil urednik leposlovnega dela revije Dom in svet. Svoje pesmi je izdal v knjigi Rimski verzi (1916), spomine na študij v Rimu pa v knjigi Iz mojih rimskih let: kraji, zgodbe in ljudje (1935). Govore, ki jih je imel v cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani, je objavil v 24 zvezkih.

Umril je 26. februarja 1938 v Ljubljani.

Tatjana Hojan

Karel Verstovšek – 150

Šolnik Verstovšek se je rodil 26. julija 1871 v Velenju. Gimnazijo je obiskoval v Celju, klasično filologijo pa študiral v Gradcu. Študij je dokončal leta 1897 in bil tega leta suplent na gimnaziji v Celju. V letih od 1898 do 1911 ter od 1921 do 1923 je poučeval na klasični gimnaziji v Mariboru. Vmes je leta 1903 doktoriral na univerzi v Gradcu in deloval tudi politično. Bil je deželni in državni poslanec, predsednik Narodnega sveta v Mariboru, poverjenik za uk in bogočastje narodne vlade v Ljubljani. Bil je član številnih društev in organizacij, predsednik nadzornega odbora Združne gospodarske banke in Spodnještajerske hranilnice in posojilnice v Mariboru.

Kot predsednik Narodnega sveta za Štajersko je dosegal imenovanje slovenskih okrajnih glavarjev in županov, kot poverjenik za uk in bogočastje je sodeloval pri reorganizaciji šolstva, pri ustanavljanju novih strokovnih šol, pomagal Dijaškemu domu in Dijaški kuhinji v Mariboru. Ustanovil je gimnazijo v Murski Soboti in imel velike zasluge pri ustanovitvi univerze v Ljubljani.

Napisal je številne politično zgodovinske članke v Domu in svetu, Slovencu, Ilustrovanem narodnem koledarju, Slovanu, Slovenskem gospodarju, Časopisu

Karel Verstovšek (dLib).

za zgodovino in narodopisje in letnem poročilu mariborske klasične gimnazije. Izšli sta tudi dve njegovi knjigi: Simonidovi jambi (1905) in Hochenburgerjev sistem: sodnijske razmere na Spodnjem Štajerskem (1911).

Umrli je 27. marca 1923 v Mariboru.

Tatjana Hojan

Predvojna slovenska pedagoška glasila o Josipu Jurčiču, tudi ob smrti – 140

V Učiteljskem tovarišu je bil Jurčič prvič omenjen leta 1869. Poročali so, da je v Mariboru spet pričel izhajati Slovenski Glasnik, ki ga ureja Jurčič.¹

Naslednje poročilo je iz leta 1877. Ljubljanski občinski mestni zbor je imel sejo 6. marca, na njem so predlagali peticijo, ki naj jo zbor predloži ministrstvu. Ta naj pri obeh zbornicah zahteva naknadni kredit za zidanje učiteljišča v Ljubljani. Jurčič je bil odbornik in je v imenu narodne stranke predlog podprl. Dejal je, da država zelo slabo skrbi za našo deželo in naše mesto. Za druge dežele ima vedno sredstva, saj je v Reichenbergu² zidala drago višjo obrtno šolo, ki ima le sedem učencev, pri nas pa jih je veliko, a ni šole zanje. Prav tako plačuje za tirolsko univerzo, kjer stane en medicinec univerze v Innsbrucku deset tisoč goldinarjev.³

Leta 1880 sta Učiteljski tovariš in Popotnik objavila kratko obvestilo, da bo začel izhajati v Ljubljani »lepoznanski list«, ki ga bodo urejali Fran Levec, Janko Kersnik, Ivan Tavčar in Josip Jurčič. V Učiteljskem tovarišu je ob koncu leta objavljen program novega lista (Ljubljanskega Zvona) in vabilo k naročanju.⁴

Istega leta je v Učiteljskem tovarišu izhajal daljši prispevek o Francetu Prešernu. Med drugim so omenjene Pesmi Franceta Preširna, ki so izšle v zbirki Klasje z domačega polja. To zbirko sta izdajala Josip Jurčič in Josip Stritar. V prispevku so našete Prešernove pesmi, objavljene v tej publikaciji.⁵

Obe pedagoški reviji sta objavili kratko obvestilo o Jurčičevi smrti, Učiteljski tovariš pa je po njegovem pogrebu napisal nekaj podatkov o njegovem življenju in delu. Prispevek je končal z besedami: »Tako je zopet izginil iz pozorišča nevstrašljivi borivec za pravice slovenskega ljudstva, značajan rodoljub in priden delavec na literarnem polju.«⁶

Najdaljši prispevek o Jurčiču je objavil Učiteljski tovariš leta 1885. Učitelj in pisatelj Janko Leban je v njem objavljial razpravo Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli. Z njo je hotel pomagati učiteljem, da bi ob obravnavi pesmi in povesti iz beril tudi kaj povedali o življenju in delu avtorjev. Začel je z drugim berilom, v katerem je bil Jurčičev sestavek Rudar. Na kratko je opisal Jurčičev

1 Dopisi in novice. *Učiteljski tovariš* (v nadaljevanju *UT*), 9, 1869, str. 31.

2 Liberec na Češkem.

3 Dopisi in novice. *UT*, 17, 1877, str. 96.

4 Iz Ljubljane. »Ljubljanski Zvon«. *UT*, 20, 1880, str. 388.

5 Josip Marn: Dr. France Prešeren. *UT*, 20, 1880, str. 361.

6 Različnosti. *UT*, 21, 1881, str. 159–160.

življenjepis, nato pa zapisal, da ga po pravici imenujemo »mojstra slovenskim pripovednikom«. Omenil je nekaj Jurčičevih del, predvsem dramo *Tugomer*, v kateri je pokazal svojo ljubezen do domovine. Poudaril je tudi njegovo delovanje v Mladiki, Slovenski vili, Slovenskem Glasniku in Slovenskem narodu in dodal, da se je v člankih »zmerom neustrašeno boril za naše narodne pravice«. Opisal je slovesnost ob postavitvi spominske plošče na njegovi rojstni hiši in navedel, da so začeli izhajati njegovi zbrani spisi. Sestavek je končal s pesmijo, ki jo je Jurčiču zložil Josip Stritar.⁷

Leta 1902 je pedagog in jezikoslovec Viktor Bežek v daljšem članku v *Popotniku* omenil tudi odnos med Jurčičem in Levstikom. Slednji je večkrat kritiziral članke v Slovenskem narodu, češ da je v njih ogromno germanizmov. Jurčič pa mu je nato odgovoril, da on ne ve, kako je pisati in urejati dnevnik, če si v njem urednik, pisatelj in korektor. Nato mu je dejal še: »Kako pa si ti urejal tistega »Napreja«? Po cele dolge dni si tičal v pisarni, da si s trudom skrpal na teden dve ubogi številki malega formata. Potem je bil list lahko dobro pisan. Na mojem mestu bi pa ti v enem tednu omagal ali bi pa ne pisal nič bolje, nego pišem jaz.«⁸

V Učiteljskem tovarišu so zaznamovali tudi dva jubileja, povezana z Jurčičem. Leta 1911 je v njem krajši zapis ob 30. obletnici njegove smrti. Zapisali so, da je bil pisatelj, ki ga je poznal prav vsak Slovenec, in pozvali Mohorjevo družbo, naj izda na novo kakšno njegovo delo. Opravila bi s tem »veliko kulturno delo«.⁹

Zanimivo je, da naši pedagoški listi niso poročali o izidu romana *Deseti brat*, ki ga je izdala Mohorjeva družba leta 1911.

Leta 1914 pa so se v Učiteljskem tovarišu spomnili 70. obletnice njegovega rojstva. Poudarili so, da je njegovo delo za narodovo izobrazbo ogromno, prav tako tudi zasluge za razvoj slovenske književnosti in časnikarstva. To leto pa mineva tudi petdeset let, kar je izdal svojo prvo balado *Junakov grob* in jo objavil v Slovenskem Glasniku. Tudi tokrat spodbuja k nadaljevanju njegovih zbranih del.¹⁰

V nekaterih člankih so pisali o predstavitvi njegovih del pri pouku. Leta 1911 je Učiteljski tovariš objavil članke iz Slovenskega naroda o nazornem pouku. V njem avtor piše, da so v nekaterih berilih za osnovne šole spisi, ki so učencem nerazumljivi. Tako omenja Jurčičevi besedili *Trgatev* in *Polharji*. V njih je naštetih veliko predmetov, ki jih učenci niso še nikoli videli in si jih tudi predstavljati ne morejo. Morali bi biti naslikani v naravnih barvah ali v naravni velikosti, to bi nekoliko olajšali razumevanje.¹¹

O pouku slovenščine na srednjih šolah je pisal univerzitetni profesor dr. Karel Ozvald. Pri pouku tega predmeta imajo profesorji težave, saj Slovenci ni-

7 Janko Leban: Slovestvena zgodovina v slovenski ljudski šoli. *UT*, 25, 1885, str. 22–24. Podpis: Gradimir.

8 Viktor Bežek: Zaščitnikoma Levčevega pravopisa vnovič v preudarek. *Popotnik* (v nadaljevanju *P*), 23, 1902, str. 339.

9 Tridesetletnica Jurčičeve smrti. *UT*, 51, 1911 (12. 5.), št. 19, str. 3.

10 Jurčičeva sedemdesetletnica. *UT*, 54, 1914 (20. 3.), št. 12, str. 3.

11 Nazorni pouk. *UT*, 51 (22. 9.), št. 38, str. 1.

mamo metodičnih razprav, komentarjev ne šolskih izdaj klasikov. Zato so se leta 1902 sestali srednješolski učitelji na posvetovanju o preobrazbi slovenskega pouka. Na podlagi svoje prakse je predstavil kanon, kako naj se ta pouk izvaja. V 5. in 6. razredu naj bo na sporedu poetika, v 5. epika, v 6. lirika in dramatika, v 7. razredu pa slovstvena zgodovina do leta 1870. V osmem razredu pa naj obravnavajo literarno zgodovino od 1870. leta dalje in pisatelje naše moderne. V 5. razredu naj obravnavajo naslednja Jurčičeva dela: Jurij Kozjak, Domen, Ponarejeni bankovci menjaje po dve povesti na leto, v 6. razredu Rokovnjače, Tihotapca in Sina kmetskega cesarja, izmed zadnjih dveh vsaj eno na leto. V 7. razredu naj med deli: Deseti brat, Iv. Er. Tattenbach, Jurij Kobilica, Veronika Deseniška in Tugomer izberejo dve do tri dela na leto menjaje.¹²

Po Jurčičevi smrti so začeli izdajati njegova dela. Leta 1882 je izšel prvi zvezek zbranih spisov, ki ga je založil odbor za Jurčičev spomenik, in sicer roman *Deseti brat*. Uredil ga je Fran Levec. Poročevalec je zapisal, da je prav, da je odbor najprej izdal ta roman, »kateri se je našemu narodu uže toliko priljubil, da radi bero uže v vsakej bolj zavednej hiši«.¹³

Istega leta je bilo objavljeno kratko poročilo, da so na Muljavi pri Zatični 15. avgusta odkrili spomenik, vzidan na njegovi rojstni hiši, in da je bila »svečanost sijajna«.¹⁴

Drugi zvezek zbranih spisov je izšel leta 1864, v njem so bile štiri povesti, ki jih je napisal leta 1863 in naj bi bile po poročevalcu primerno darilo za odraslo mladino.¹⁵

V tem letniku Učiteljskega tovariša je tudi pojasnilo Odbora za Jurčičev spomenik. Podpisali so ga predsednik dr. Valentin Zarnik, blagajnik Josip Stare in tajnik Fran Levec. Drug zvezek Zbranih spisov je izšel tako pozno zato, ker so dobili premalo sredstev od prodaje prvega. Menili so, da je vzrok previsoka cena in »nekoliko zanemarjeno knjigotrštvo slovensko«. Zato so znižali cene in vabijo k naročanju.¹⁶

Leta 1885 je v Učiteljskem tovarišu kratko obvestilo, da je izšel peti zvezek zbranih spisov, »poln zanimive tvarine«. Zanimivo je mnenje, da so Jurčičevi spisi namenjeni »odraslemu slovenskemu razumništvu« in ga zato priporočajo »učiteljskim in domačim knjižnicam«.¹⁷

Malo več so nato poročali o devetem zvezku zbranih spisov, v katerem sta bila romana Doktor Zober in Med dvema stoloma. Poročevalec piše, da v njiju predstavlja »osebe izišle iz našega narodovega jedra« in da so vsi njegovi značaji »pristno pogojeni« ter dejanja teko živo in mikavno. Priporoča jo vsem, ki si želijo »duševne zabave«.¹⁸

12 Karel Ozvald: Donesek k preosnovi slovenskega pouka na srednjih šolah. *P*, 26, 1905, str. 15–17.

13 Književstvo. *UT*, 22, 1882, str. 192.

14 Iz Zatičine. *UT*, 22, 1882, str. 271.

15 Josipa Jurčiča »Zbrani spisi«. *UT*, 24, 1884, str. 125.

16 Vabilo na naročbi. *UT*, 24, 1884, str. 128.

17 Jurčičevih zbranih spisov ... *UT*, 25, 1885, str. 349.

18 Ivan Krulec: Jurčičevih zbranih spisov IX. zvezek. *UT*, 30, 1890, str. 156. Podpis: I. K.

Deseti zvezek zbranih spisov je izšel leta 1891. V njem je bil zgodovinski roman Rokovnjači in štiri krajše humoristične povesti. Poročevalec je zapisal, da je Jurčič prvi narodni pripovedovalec, saj njegove spise z veseljem bere tako izobraženec kot preprosti kmet. Ta ga dobro razume, »kar se o drugih pisateljih baš ne more trditi«. Najtopleje jih priporoča slovenskemu učiteljstvu, kajti »čitajoč te spise, našel bode po utrudljivem delu marsikdo prijetno razvedrilo in pozabil bode vsaj takrat na obilne britkosti in težave«. ¹⁹

Leto kasneje je izšel enajsti zvezek zbranih spisov, v katerem so bile tragediji Tugomer in Veronika Deseniška ter Pripovedne pesmi. Poročevalec poudari, da je bila Veronika Deseniška na sporedu pri odprtju deželnega gledališča. Na koncu pa zapiše, da Jurčičeve pesmi kažejo, da bil Jurčič »sicer dober pripovedovalec, toda nespreten versifikator«. ²⁰

V 20. letih preteklega stoletja so spet začeli izhajati Jurčičevi zbrani spisi, o katerih so poročali naši pedagoški listi. Prvi med njimi je bil Učiteljski list, ki je izhajal v Trstu. Poročal je o 2. zvezku Zbranih spisov, ki jih je uredil dr. Ivan Prijatelj. Ti spisi so nastali v letih 1864 in 1865, v Jurčičevih dijaških letih. Pohvalil je opombe urednika, ki so vsebovale nekatere nove podatke o Jurčičevem življenju in pisateljskem razvoju. ²¹

O tretjem zvezku Jurčičevih zbranih spisov je poročal Učiteljski tovariš leta 1922. V njem sta izšla povest Klosterski žolnir in prvi slovenski roman Deseti brat. Posebej so pohvalili uvod k obema urednika dr. Ivana Prijatelja, ki »na mojsterski način oriše postanek in literarno oceno obeh Jurčičevih povesti«. ²²

Naslednje leto so izšli Jurčičevi Spisi, kjer je bil objavljen roman Deseti brat. Uredil jih je dr. Ivan Grafenauer. Učiteljski tovariš je roman na kratko predstavil in zapisal, da ga rad bere študent, kmet, delavec in gospoda. Jurčičeva dela ne potrebujejo priporočil, saj so vsa njegova dela razprodana. Tokrat poudarja, da je bila Prijateljeva izdaja sicer »izborna, a strogo znanstvena, historična kritična«, medtem ko je Grafenauerjeva poljudna in bo našla pot do bralcev. Na koncu ocene pa je zapisano, da bi želeli, da prvemu zvezku slede še naslednji, kajti Jurčič »je pravi Slovenec z vsemi napakami in vrlinami«. ²³

Leta 1923 je izšel osmi zvezek Jurčičevih spisov. Poročevalec piše, da so v njem večinoma feljtoni, ki jih je objavljal v Slovenskem narodu, izjemi sta Ivan Erazem Tattenbach in Spomini starega Slovenca. Za druge poročevalec piše, da so »drobiž, ki imajo pač svojo ceno samo zato, ker so Jurčičeve«. Za opombe urednika dr. Ivana Grafenauerja piše, da so prvovrstne in nas seznanjajo z viri, ki jih je Jurčič uporabljal pri pisanju. ²⁴

19 Josipa Jurčiča zbrani spisi. X. zvezek. *UT*, 32, 1892, str. 123.

20 Josipa Jurčiča zbrani spisi. XI. zvezek. *UT*, 33, 1893, str. 46.

21 Josip Jurčič: Zbrani spisi. II. zv. *Učiteljski list*, 1, 1920 (16. 4.), št. 4, str. 4.

22 Josip Jurčič: Zbrani spisi. III. zvezek. *UT*, 62, 1922 (19. 10.), št. 42, str. 4.

23 Josip Jurčič: Spisi. *UT*, 63, 1923 (4. 1.), št. 1, str. 5.

24 Josip Jurčič. Spisi VIII. zvezek. *P*, 44, 1923, str. 230–231.

Popotnik je poročal tudi o desetem zvezku Jurčičevih spisov, v katerem sta bili povesti Slovenski svetec in učitelj in Veronika Deseniška. O prvi povesti piše, da iz dela veje iskrena domovinska ljubezen kakor v Tugomeru. O drugi povesti piše, da jo je Jurčič dokončal tri dni pred smrtjo, zato je ne smemo gledati preveč kritično, kajti »z vso pieteto bomo brali to zadnje dovršeno delo Jurčičeve muze in sklonili glave pred veličastvom smrti«. ²⁵

Enajsti zvezek je izšel tudi leta 1923 in je prinesel več krajših povesti. Oceni sta izšli v Popotniku in Slovenskem učitelju, napisal ju je isti avtor. Posebej je pohvalil opombe na koncu knjige, ki pojasnjujejo, kdaj je nastalo posamezno delo, kje je pisatelj našel modele za posamezne osebe in kakšno je bilo zgodovinsko ozadje. Oceni se končata tako: »Naj ne bo slovenske hiše, kjer bi ne našli Jurčičevih zbranih spisov, posebno, ker bo v doglednem času izšel že zadnji zvezek v celotni seriji Jurčičevih zbranih spisov.« ²⁶

Učiteljski tovariš je leta 1925 pisal o četrtem zvezku druge izdaje Jurčičevih zbranih spisov, ki jih je urejal dr. Ivan Prijatelj. V njem je bilo devet spisov, nekatere krajše povesti, ki jih spisal med univerzitetnem študijem na Dunaju med letoma 1866 in 1868, in nato nekatere daljše povesti, na primer Hči mestnega sodnika in Sosedov sin. Ocenjevalec navaja besede urednika zvezka, ki je napisal, da Slovenci še dolgo ne bomo imeli pisatelja, ki je pisal ljudske povesti, vaške povesti, zgodovinske in etnografske novele, za zaključek pa navaja, da spada pričujoči zvezek med najboljše literarne proizvode tega leta. ²⁷

V Popotniku je leta 1935 omenjena zbirka Poezija in proza, ki jo je izdala Mala knjižnica tiskarne Merkur v Ljubljani. V prvem zvezku je Jurčičev Sosedov sin z uvodom in opombami Ivana Kolarja. Poročevalec poudarja, da bodo te zbirke koristile jezikovnemu pouku na meščanskih in srednjih šolah in dvignile zanimanje mladine za leposlovje. ²⁸

Večina poročil o Josipu Jurčiču je nepodpisana, verjetno so jih priobčili uredniki takratnih časopisov. Podpisan je bil edino Pavel Flere, ki je urejal revijo Popotnik. Najdaljši prispevek je objavil učitelj, pisatelj in glasbenik Janko Leban v svoji razpravi Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli, ki je izšla tudi v knjižni obliki. V svojih razpravah so ga večkrat omenjali tudi profesorji Josip Marn, Karel Ozvald in Viktor Bežek.

Tatjana Hojan

Naš list – 100

Pred stotimi leti je bil v pedagoškem glasilu Učiteljski tovariš objavljen naslednji dopis:

²⁵ Pavel Flere: Josip Jurčič. Spisi, X. zvezek. *P*, 45, 1924, str. 41.

²⁶ Pavel Flere: Josip Jurčič. Spisi. II. zvezek. *P*, 45, 1924, str. 108; *SU*, 25, 1924, str. 167. Podpis:—é.

²⁷ Jos. Jurčič: Zbrani spisi, druga izdaja. *UT*, 65, 1925, št. 48, (17.12.), str. 3–4.

²⁸ Albert Žerjav: Važne zbirke in priročniki za jezikoslovni pouk na meščanskih in srednjih šolah. Različne izdaje leta 1934. *P*, 56, 1934/35, str. 160. Podpis: Albert Silvin.

»V želji, da nudimo možnost učvrstitve misli o edinstvu, bratstvu, ljubezni in slogi zedinjenih delov našega naroda v dušah najmlajšega brstja našega naroda ter da se na ta način vzgoje nova in te ideje popolnoma se zavedajoča pokolenja, sem odločil, da se ustanovi otroški list s temi smernicami v založbi Ministrstva Prosvete. Ime listu bo »Naš list«.

List ne bi sledil tej svoji nalogi s posebnim poudarjanjem in podčrtovanjem omenjene misli. To tudi ni potrebno. Tako zdrava ideja, kot je edinstvo našega naroda, ne potrebuje vsiljevanja našemu narodu in njegovi mladini. Pač pa moramo, preživljajoči dobo različne vzgoje, vplivov, razmer in teženj, usmeriti vzgojo naše mladine v določen tir ter pripraviti mlade, z razkrojnim vplivom še nedoteknjene duše naše mladine, da v njih vzklijejo enake težnje in čuvstva. Te težnje in ta čuvstva naj bodo v bodočnosti varen temelj narodnemu edinstvu v medsebojni ljubezni dosedaj vedno razdvajanih delov našega naroda.

Zato se bo pri urejevanju tega lista obračala največja pažnja zdravi in lahki zabavi, pristopni otroški duši, ki more koristiti doma in v šoli roditeljem in učiteljem kot pomožno čtivo. Tudi v tem se bo list razlikoval od dosedanjega načina urejevanja otroških listov, in sicer v toliko, da ne bo prinašal slabih poskusov in začetniška dela, temveč le izbrane stvari prave književnosti, naravno jasne in pristopne otroški duši. Pri večjih slovanskih in drugih naprednih narodih na zapadu je ta književni način urejevanja otroških listov že davno vpeljan in se je pokazal kot zelo vpliven na naroden in zdrav razvoj razumnosti, estetičnega čuvstva in smisla za čistost jezika pri otrocih, in sicer od ljudske šole pa do nižjih razredov srednjih šol.

Da se pri urejevanju lista zagotovijo te smernice, sem določil za urednika temu listu našega uglednega književnika in rodoljubnega pesnika Stevana Beševića, nekdanjega sourednika Zmajevga otroškega lista »Neven«.

Ta razpis naj se sporoči vsem učiteljem in učiteljicam v področju posameznih šolskih okrajev potom njihovih nadzornikov in naj se pojasni važnost ustanovitve takega lista ter naj se jih pozove, da se z vnemo zavzemo za razširjenje lista, ker le tako bo list mogel dosežati svojo nalogo.

Umevno je, da pričakujem predvsem od šolskih nadzornikov, da bodo v pravem razumevanju svoje dolžnosti in važnosti tega lista tudi osebno delovali na to, da se vse to čim bolje izvrši.

Minister Prosvete: Pribičević, I. r.

V zvezi z razpisom Gospoda Ministra Prosvete z dne 25. svečana t. l. ON Štv. 6690 se obvešča:

1. Da je »Naš list« namenjen učencem ljudskih šol in dijakom nižjih razredov srednjih šol;
2. Da bo izhajal enkrat mesečno, tudi za časa počitnic, na 16 straneh večje osmine z eno- ali večbarvnimi slikami ter napevi;
3. Da je cena listu 48 kron (12 dinarjev) letno, do konca tega leta pa le 36 kron (9 dinarjev). Naročnina se sprejema najmanj za pol leta, za letošnji letnik pa do konca leta 36 kron (9 dinarjev);

4. Da je treba pošiljati naročnino upravništvu »Našega lista« – Pop Lukina ulica št. 14 Beograd;

5. Da je treba za vsako šolo naročiti vsaj toliko izvodov, kolikor je razredov;

6. Da je treba skrbeti, da si imovitejši učenci in učenke naroče list, za siromašne toda dobre učence pa naj dobrovoljno plačajo naročnino njihovi bogatejši tovariši, odnosno dobrotniki šole, ali pa naj naročnino za take učence plačuje šola iz svojega šolskega sklada.

Po naredbi Ministra prosvete, Načelnik splošnega oddelka L. R. Knežević l. r.«²⁹

Učiteljski tovariš je 5. maja 1921 v rubriki Književnost in umetnost zapisal: »Izšla je prva številka tega novega mladinskega lista, ki ga izdaja ministrstvo prosvete v Beogradu. Poleg srbohrvatskih prinaša prva številka tudi slovenske sestavke. Med drugim ima na koncu Vilharjevo Po jezeru. List je po vsebini in obliki zelo prikupljiv, krasi ga več prav lepih barvanih slik. Priporočamo ga v obilno naročevanje.«³⁰ Na kratko sta predstavljeni tudi številki 8 in 9 istega letnika. V obeh je poudarek na slovenskih prispevkih.

Naš list so omenjali tudi na zborovanjih učiteljskih društev. Na zborovanju radovljiškega okrajnega učiteljskega društva je šolski nadzornik priporočal naročilo tega lista, ki bi ga pri pouku lahko uporabljali tudi namesto čitank. Učitelji naj spodbujajo učence, da bi se nanj naročil vsaj vsak drugi.³¹

Na zborovanju kamniškega učiteljskega društva pa so predlagali glede naročnine na Naš list, naj UJU, poverjeništvo Ljubljana, izposluje pri upravi lista v Beogradu, da ta pošlje šolskim vodstvom na ogled prvo številko in priloži obenem tudi položnico.³²

Na zletu, ki so ga organizirala učiteljska društva: Slovenska Bistrica, Konjice, Šmarje–Rogatec, je bilo tudi vprašanje, kaj je z Našim listom, ki bo delal konkurenco našim listom. V zvezi s tem pa so tudi opozorili na predrage čitanke. Obe vprašanji so poslali okrajnemu šolskemu svetu, ta pa naj ju posreduje višjemu šolskemu svetu.³³

Na seji ožjega sosveta UJU, poverjeništvo Ljubljana, so odgovorili na dopis kamniškega učiteljskega društva glede Našega lista, da je pred kratkim izšel odllok višjega šolskega sveta, ki določa obvezno naročilo na ta list za vse šole v Sloveniji.³⁴

Eno redkih letnih poročil, ki so takrat izhajala, navaja v letopisu za šolsko leto 1921/22 v rubriki Domače čtivo naše šolske mladine: »Poleg knjig iz šolarske knjižnice so čitali razven prvega razreda učenci vseh razredov Naš List, ki je vzbuja v mladini bratsko ljubezen do naših krvnih bratov Srbov in Hrvatov.«³⁵

29 Nov mladinski list. *Učiteljski tovariš*, 61, 1921 (14. 4.), št. 16, str. 2.

30 Naš list. *Učiteljski tovariš*, 61, 1921 (5. 5.), št. 19, str. 6.

31 Radovljiško okrajno učiteljsko društvo. *Učiteljski tovariš*, 61 (5. 5.), št. 19, str. 4.

32 Kamniško učiteljsko društvo. *Učiteljski tovariš*, 61, 1921 (9. 6.), št. 24, str. 2.

33 Majniški zlet. *Učiteljski tovariš*, 61, 1921 (9. 6.), št. 24, str. 3.

34 VIII. seja ožjega sosveta UJU, pov. Ljubljana. *Učiteljski tovariš*, 61, 1921 (28. 7.), št. 31, str. 2.

35 Letno poročilo I. mestne šestrazredne deške osnovne šole v Ljubljani o šolskem letu 1921/22. V Ljubljani, 1922, str. 28.

Vsekakor je bilo poročilo pretirano. Verjetno so učenci prebirali samo slovenske sestavke, saj so se šele v 3. razredu začeli učiti srbohrvaščino, posebej težko pa so se spopadli s cirilico.

Na prvi skupščini Udruženja jugoslovanskega učiteljstva 8. in 9. novembra 1921 v Zagrebu so razpravljali tudi o skupnem mladinskem listu UJU. Tak list naj bi bil vez med vsemi tremi narodi in razvijal ljubezen do domovine. Predlagali so, da bi bil tak list Smilje, ki ga je izdajal Hrvatski pedagoško književni zbor.³⁶ Zamisel ni bila uresničena, verjetno prav zaradi izida Našega lista.

Oktober 1921 je bil v Učiteljskem tovarišu objavljen razpis nagrad piscem Našega lista. Mladinski pesniki in pisatelji naj pošljejo svoje prispevke in vsak dober spis bo nagrajen z 200 dinarji in vsaka pesem s 60–80 dinarji. Rok za pošiljanje spisov je bil 10. december.³⁷

Prva številka je izšla aprila, tako da je imel prvi letnik 9 števil. V julijski številki je urednik poročal, da bodo slike v listu odslej v štirih barvah. Cilj lista je podati lahko berilo in zabavo ter negovati bratstvo, ljubezen in enotnost pri mladini.³⁸ V septembrski številki je urednik opozoril, da šole zamujajo s predplačili. Večkrat je urednik nagovarjal pisce, naj pošiljajo v list svoja dela. Drugo leto je list izhajal od januarja do decembra in imel 12 števil. Na koncu leta je uredništvo objavilo, da je imelo mnogo stroškov zaradi podražitve papirja, tiska in klišejev in da mnogo dolguje. Mnogi tudi zelo neredno plačujejo. Zato je povečalo predplačilo lista na 24 dinarjev.³⁹

Leta 1923 je imel list 6 števil, izhajal je od januarja do junija, ker so se v uredništvu odločili, da bo list izhajal od septembra do konca šolskega leta. Zadnji letnik revije je imel 10 števil: 1, 2–3, 4, 5, 6 in skupaj od 7–10.

Septembra 1923 je Učiteljski tovariš objavil, da je prva številka lista natisnjena in naj na srednjih in narodnih šolah pohite z zbiranjem predplačil.⁴⁰

Gradivo v listu je bilo pri vsakem mesecu povezano z letnimi časom. Tako so bili v zimskih mesecih prispevki in slike povezani z mrazom, snegom in prazniki v tem obdobju, v spomladanskih mesecih s prebujanjem narave, v poletnih z opravili na poljih, v jesenskih s trgatvijo. Poleg pesmi in proznih prispevkov so bile v listu še nekatere druge rubrike. Ena od teh je bila Iz prirode, kjer so bili članki o živalih, sadju, glasbi, zemlji in pesku. Rubrika Listek je vsebovala kratke zgodbe izreke pomembnih ljudi, uganke, rebuse, v letniku 1923 tudi nalogi iz matematike in slovnice. Zadnja rubrika je bila Poročila in pošta uredništva. Samo v letniku 1923 je bila rubrika Knjige in časopisi, kjer so na kratko predstavili pravkar izdana dela.

36 I. drž. skupščina Udruženja Jugoslovanskega Učiteljstva. *Učiteljski tovariš*, 61, 1921 (17. 11.), št. 47, str. 2.

37 Razpis nagrad pisateljem in dopisnikom »Našega lista«. *Učiteljski tovariš*, 61, 1921 (20. 10.), št. 43, str. 4.

38 Poruke uredništva. *Naš list*, 1, 1921, št. 5, str. 16.

39 Poruke i pošta uredništva. *Naš list*, 2, 1922, št. 12, str. 16.

40 Naš list u štampi. *Učiteljski tovariš*, 63, 1923 (20. 9.), št. 38, str. 4.

Izhajale so pesmi z notami v srbsčini, hrvaščini in slovenščini. Slovenske so bile: Zvonikarjeva z besedilom Blaža Potočnika, Miroslava Vilharja Po jezeru, Ropoče mlin v Dolu (iz zbirke Janka Žirovnika), narodna pesem Na planincih solnčece sije (iz zbirke Janka Žirovnika), Frana Jordana Sokoliči – Aleksandru, narodna pesem Barčica, ponarodela Nesrečna zima mrazi me (iz zbirke Janka Žirovnika), Kamila Maška Otok Bleški (vse te pesmi je harmoniziral Dragoljub P. Ilić) in pesem Frana Končana Moj dom, ki jo je uglasbil Fran Jordan.

Precej je bilo prevodov povesti iz ruščine, poljščine, češčine, francoščine in angleščine. V letniku 1922 je bila v vseh številkah razprava Milorada Pavlovića Istorija naših plemena. Zajemala je zgodovino Slovanov od naselitve pa do vladarja Petra Karađorđevića. V letniku 1923 je isti avtor v vseh številkah pisal razpravo Lepa naša domovina, v kateri je obravnaval vse pokrajine v takratni SHS, razen Slovenije.

V decembrski številki leta 1923 je bila objavljena pesem Sveti Sava, ki jo je napisal pesnik, pisatelj in prevajalec Vladimir Stanimirović. Urednik je ob njej napisal, da so jo objavili tako zgodaj zato, da se jo bodo dijaki naučili in jo na svetosavski proslavi na šolah deklamirali.⁴¹

Objavljali so tudi članke o književnikih. Leta 1922 so pisali o srbskem pesniku Jovanu Jovanoviću Zmaju. Njega je k delu spodbudil Djordje Natošević, čigar stoto obletnico rojstva so v Novem Sadu proslavili leta 1921.⁴²

V zadnjem letniku 1923/24 so pisali o pesniku Branku Radičeviću. V tem letu je bila 70. obletnica njegove smrti in stota obletnica njegovega rojstva. Prva proslava je bila marca 1924 v njegovem rojstnem kraju Slavonskem Brodu, drugo pa so v članku napovedali za junij v Sremskih Karlovcih.⁴³

Tega leta sta umrla dva redna sodelavca lista Aleksa Šantić in Dušan Vasiljev. Aleksa Šantić je umrl 2. februarja 1924. Ob 50. obletnici njegovega rojstva leta 1918 so izdali njegove pesmi. Bil je član Srbske kraljeve akademije. Ob nekrologu je bila tudi njegova pesem Naša otačbina, ki je bila že objavljena v decembrski številki leta 1921.⁴⁴

27. marca 1924 pa je umrl 24-letni Dušan Vasiljev iz Velike Kikinde. Napisal je številne pesmi in jih objavljajal v takratnih mladinskih časopisih.⁴⁵

Posebno pozornost so posvetili tudi kralju Petru I. Karađorđeviću ob njegovi smrti avgusta 1921 in rojstvu Petra II. V oktobrski in novembrski številki leta 1923 so mu posvetili pesmi v srbsčini, hrvaščini in slovenščini. Prav tako so bile objavljene pesmi v vseh treh jezikih ob poroki Aleksandra Karađorđevića v 5. in 6., majski in junijski številki 1922.

41 Vladimir Stanimirović: Sveti Sava. *Naš list*, 4, 1923/24, št. 4, str. 3.

42 O Čika – Jovi. *Naš list*, 2, 1922, št. 3–4, str. 25–26.

43 Branko Radičević. *Naš list*, 4, 1923/24, št. 7–10, str. 46.

44 Stevan Bešević: + Aleksa Šantić. *Naš list*, 4, 1923/24, št. 6, str. 1–2. Podpis: Ur.

45 + Dušan Vasiljev. *Naš list*, 4, 1923/24, št. 7–10, str. 45.

Urednik lista Stevan Beševič je bil rojen 1868 v Sremski Mitrovici, umrl pa 1942 v Beogradu. Bil je pesnik, dramatik in konstruktor. Pesmi je objavljaval v številnih takratnih listih. Večkrat sta bili uprizorjeni njegovi drami Za suncem in Kneginja Maja. Urejal je lista Vrač Pogadžac in Službene novine ter Ilustrovano djačku antologiju. Konstruiral je modele avionov, čolnov in helikopterja. V reviji Naš list je objavil številne pesmi s podpisom Steb.

V reviji je sodelovalo veliko Slovencev. Največ prispevkov je imel Gustav Strniša. Pisal je pesmi in povesti. Že pred sodelovanjem v Našem listu je pisal pesmi, prozo, reportaže, igral v mariborskem gledališču, preživljal se je s časnikarstvom in literarnim delom. Leta 1916 je v samozaložbi izdal zbirko mladinskih pesmi Za solncem.

S številnimi pesmimi in krajšo prozo je v listu sodelovala uradnica Vera Albrecht. Aktivno je delovala v ženskih društvih in od leta 1918 objavljala prispevke v revijah Svoboda, Ženski svet in mladinski reviji Novi rod.

Med sodelavci lista je bil najbolj znan književnik Franc Ksaver Meško, duhovnik iz Sel pri Slovenj Gradcu. Objavljenih je imel že kar nekaj mladinskih povesti. V Našem listu je objavljaval predvsem pesmi. Prav tako je bil že uveljavljen pisec Julij Slapšak, učitelj iz Ljubljane, ki je v Našem listu objavil zgodbo pod psevdonimom Juraj Jurajević.

Znan pisatelj je bil tudi pravnik dr. Ivo Šorli, ki je objavil že precej pesmi, povesti in romanov. V Našem listu je objavil povest Strah.

V tretjem in četrtem letniku je predvsem z basnimi veliko sodeloval Anton Kosem (podpisoval se je z Zvonimir).

S pesmimi so sodelovali še: pisatelj in pesnik Vinko Bitenc, časnikar Fran Radešček, uradnik Fran Rojec, s prozo pa uradnik Ivan Zorec.

V prvem letniku revije leta 1921 sta dve pesmi Jovana Jovanovića Zmaja, ki ju je poslovenil eden takrat najboljših slovenskih pesnikov dr. Alojz Gradnik.

Od slovenskih avtorjev v reviji je bilo največ pedagogov. Nekateri so sodelovali s poezijo, drugi s prozo, nekateri pa z obojim. Nekateri so se oglasili le enkrat. Dr. Joža Lovrenčič, takrat profesor na državni realni gimnaziji v Ljubljani, je v prvem letniku objavil pesem in kratko povest. Do tedaj je bil že uveljavljen pesnik in pisatelj in svoja dela objavljaval v literarnih in mladinskih revijah. Tudi Marija Kmet, upokojena učiteljica in avtorica številnih del, je povest objavila samo v prvem letniku, tam pa tudi svojo pesem Ivanka Kalin, učiteljica na prvi meščanski dekliški šoli v Ljubljani. V istem letniku je objavil pesem dr. Ivan Pregelj, profesor na gimnaziji v Kranju, že znan pesnik, pisatelj, dramatik in kritik.

V letniku 1922 je več pesmi objavil Anton Vogrinec, učitelj pri Sv. Antonu v Slovenskih goricah. Zanimivo zgodbo Notarjeva knjižnica je v tem letniku objavil dr. Pavel Strmšek, profesor na klasični gimnaziji v Mariboru. Urejal je mariborski kulturni vestnik Zrnje, ki ga je izdajala uprava Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru in priredil nekaj učbenikov.

Pesmico Sinčku (Ko sem odhajal od doma) je v tem letniku objavil profesor na mariborski gimnaziji Janko Glazer, ki je do takrat objavil pesniško zbirko, uredil Slovensko narodno liriko in s prispevki sodeloval v literarnih revijah.

V letniku 1923 je objavil pesmi Frančišek Ločniškar, šolski upravitelj na Turjaku. V mladinskih in literarnih revijah je objavljajal pesmi in povesti, izšla je njegova zbirka pesmi *Iz raznih stanov* in priredbe pesmi za šolsko mladino.

V tem letniku je objavil pesmi Franc Borko, takrat še študent. Josip Jurančič, učitelj od Sv. Marka niže Ptuja, je pod imenom Bogdan v tem letniku objavil slovenski prevod spisa nemškega pedagoga Friedricha Wilhelma Foersterja *Moč dobrote*. V tem času je objavljajal pedagoške članke v revijah *Učiteljski tovariš* in *Popotnik*.

V letniku 1923 je pesem objavila Marica Lavrač, takrat učiteljica v Šentvidu pri Grobelnem. Zelo aktivna je bila pri Družbi Cirila in Metoda.

Nekateri šolniki so v listu sodelovali več let. Anica Černej, učiteljica na dekliški osnovni šoli v Celju, je s pesmimi sodelovala v letniku 1923 in 1923/24. Te pesmi, ki jih je podpisovala kot Anica, so tudi njene najzgodnejše, številne pa je pričela objavljati v 30. letih.

Stanko Gradišnik, učitelj na deški osnovni šoli v Celju, je s pesmimi sodeloval v letniku 1922 in 1923/24. Bil je tudi igralec in režiser.

Že uveljavljen pisatelj je bil Ivo Trošt, šolski upravitelj v Tomišlju. Sodeloval je v vseh takratnih literarnih in mladinskih listih in izdal dve zbirki povesti *Moja setev*, ki sta izšli leta 1914 in 1920. V Našem listu je sodeloval v letniku 1921 in 1923/24.

Tudi Fran Roš, učitelj v Preboldu, je s prozo in poezijo sodeloval v takratnih listih. V Našem listu je s pesmimi in pripovedkami sodeloval v letnikih 1922 in 1923.

Številne povesti je v letnikih 1922 in 1923 objavil Anton Lenarčič, učitelj iz Pobrežja pri Mariboru, ki je bil v tem obdobju nastavljen v pisarni okrajnega šolskega sveta v Logatcu.

V letniku 1923 je izšla slovenska povest s podpisom J. Šimunac.

Med srbskimi in hrvaškimi avtorji v listu so bili tudi nekateri znani književniki. Zelo veliko pesmi je objavil srbski pesnik in urednik Aleksa Šantić, ki je umrl še med izhajanjem tega lista. Prav tako je bil zelo aktiven srbski pesnik in pisatelj Dušan Vasiljev, ki je prav tako umrl med izhajanjem lista.

Milica Janković, profesorica risanja, je v listu objavljajala pesmi in povesti. Že pred tem pisala pesmi in povesti in jih leta 1922 izdala v več knjigah.

Zelo znana sodelavka lista je bila Desanka Maksimović, srbska pesnica in pisateljica, profesorica književnosti. Leta 1924 je objavila pesmi v knjigi *Pesme*.

Rudolfo Franjin Magier, hrvaški književnik, učitelj in šolski nadzornik, je več pesmi objavil v letniku 1922. Že leta 1905 je izdal zbirko pesmi, 1906 *Antologijo hrvatske omladinske književnosti*, 1922 pa *Pjesme iz osame*.

Povesti je v listu objavljajala hrvaška književnica Zdenka Marković, ki je leta 1922 izdala knjigo *novel in črtic Kuća u snijegu*. Več povesti je objavil tudi profesor zemljepisa Zvonimir Petek.

Več pesmi so v listu objavili: hrvaški pesnik z Vrbnika Anton Josip Katunar in hrvaška učiteljica Ljudevit Krajačić in Ante Dukić.

S pesmimi in povestmi je v listu sodeloval učitelj in književnik iz Samobora Bogumil Toni, s povestmi pa hrvaški romanopisec in pripovednik Zvonimir Šubić.

Naš list (Slovenski šolski muzej, knjižnica).

Spesmimi in povestmi je sodeloval srbski književnik Milutin Jovanović, med letoma 1921 in 1924 poslanec Kraljevine SHS v Bernu. Leta 1903 so izšle njegove Pesme, 1919 pesmi Svetlim i krvavim tragom in proza Neznani i zaboravljeni 1921.

Veliko prispevkov v listu je bilo brez podpisa ali samo s črko.

Na koncu letnika 1923/24 je v rubriki Zagonetke zapisano vprašanje, zakaj je revija izšla šele sedaj in zakaj so štiri številke v enem zvezku. Odgovor je bil na platnicah revije. Po februarški številki revije so izčrpali finančne možnosti za redno plačevanje tiskarskih in drugih izdatkov. Tudi s predplačili si niso mogli pomagati, ker jih je bilo premalo. Zato so izšle štiri številke skupaj in v manjšem formatu. Je pa v njej več slik kot običajno. Napovedano je bilo nadaljevanje revije v novem šolskem letu 1924/25, vendar je prenehala izhajati.

Proti koncu leta 1924 je uredništvo Učiteljskega tovariša odgovorilo tistim, ki so mu pisali, kaj je z Našim listom. Da nima stikov z upravo lista in tudi vse dopise v zvezi z listom pošiljajo tja. Tudi vsi, ki jih zanima usoda lista, naj se obrnejo na upravo lista v Beogradu.⁴⁶

V slovenskem pedagoškem tisku ni bilo nobene večje ocene tega lista, prav tako ne v literarnih revijah. Največ je o njem napisal Josip Brinar, pisatelj in takrat ravnatelj dekliške meščanske šole v Celju. Z velikim zanimanjem je pričakoval ta list, »ki so šle pred njim tako lepe besede v svet. Ta list, namenjen jugoslovanski mladini, pa ni prinesel – vsaj nam Slovencem ne – česar smo pričakovali. Namesto, da bi se bili oglasili naši najboljši pisatelji ter se postavili pred našimi brati, priobčil je Naš list nekaj plehkkih stvaric. Uredništvo je menda ubornost slovenskega dela občutilo; zato je seglo po naši ponarodeli pesemci Po jezeru, da s plaščem bratovske obzirnosti pokrije našo – recimo malobrižnost. Saj uboštvu v slovenski književnosti temu ni vzrok; lahko bi segli po spisih naših klasikov, ako

46 Kaj je z »Našim listom?« *Učiteljski tovariš*, 64, 1924 (II. 12.), št. 49, str. 2.

se sodobnim pisateljem ni pravočasno obrnila pozornost na ta prvi jugoslovanski list, namenjen mladini. Sploh bi po načrtanem programu Našega lista pričakovali, da dobimo nekako revijo najboljših srbohrvatskih in slovenskih del, bodisi celotne spise ali tudi samo vzorne odlomke, tako da bi bratje med sabo spoznali najprej tisto, kar imamo za mladino najboljšega, četudi ni – najnovejše.«⁴⁷

Pač pa sem v srbskih revijah našla dve poročili o reviji iz leta 1921. Prvo je bilo objavljeno v Glasniku profesorskega društva, ki je izhajal v Beogradu. Napisal jo je urednik lista in politik Jaša M. Prodanović. Pohvalil je opremo lista, vsebine pa ne. Menil je, da so pesmi prisiljene in stihotvorske ter imajo poučno vsebino, kar je zelo slabo. Tudi nekatere povesti so slabe. Mesto nauka naj bi uporabljali raje kakšne narodne pregovore.⁴⁸

Nepodpisana ocena šeste številke letnika 1921 je bila objavljena v listu Narodna prosveta, ki je izhajal v Beogradu. Tudi ta ocena je bolj pohvalila slike kot besedila. O poeziji piše, da je na prelomnici, stara je oslabela, nova pa je večkrat nerazumljiva odraslim, še bolj pa otrokom. Uredniku svetuje, naj izbere za objavo nekatere stare pesmi npr. Djura Jakšića ali Jovana Jovanovića Zmaja in narodne pripovedke. Vendar na koncu ocene poudari, da ima list dober namen bližati mladino vseh treh narodov in bi zato moral postati splošno berilo šolske mladine.⁴⁹ Zanimivo je, da vse te ocene izšle v prvem letu izhajanja lista, niso pa nato spremljale naslednjih letnikov.

Naš list je zanimiv poskus ustvariti skupen mladinski časopis jugoslovanskih narodov, ki pa ni najbolje uspel. Veliko uspešnejši sta bili dve pedagoški reviji, ki sta prav tako objavljali prispevke v vseh treh jugoslovanskih jezikih. Prva je bila Glasnik profesorskega društva, ki je izhajala od leta 1921 do 1941 v Beogradu, druga pa Gradjanska škola – Meščanska šola, ki je izhajala od leta 1924 do 1941 v Mariboru.

Tatjana Hojan

Njiva - 100

Revija za gospodarstvo, politiko in prosveto

Revija Njiva je pričela izhajati v Ljubljani pri založbi konzorcija Jutro. V prvem letniku 1921 je izšlo 20 števil. V drugem letniku je izhajala vsakih štirinajst dni, izšlo pa je 10 števil. Urejal jo je dr. Vladimir Knaflič, pravnik in publicist, avtor številnih člankov in razprav v takratnem časopisju.

Revija je imela poleg člankov še rubriko Listek, v kateri so bili razni leposlovniki prispevki, in rubriko Pregled, v kateri so bile še podrubrike: Socialna politika, Filozofija, Politika, Med revijami, Književni glasnik in Beležke.

S področja šolstva je bilo kar nekaj člankov. V prvi številki je bila statistika

47 Josip Brinar: Novejše slovstvo za mladino. *Pedagoški zbornik za leto 1921*, 19, 1921, str. 117–118.

48 Jaša M. Prodanović: Dečji listovi. *Glasnik profesorskega društva*, 1, 1921, št. 9, str. 389–390.

49 Naš list. Br. 6. *Narodna prosveta*, 3, 1921, št. 75, str. 1.

srednjih in meščanskih šol v Sloveniji. Navedeni so kraji, imena šole in število vzporednic.⁵⁰

V številki 5/6 je bila razprava Izobraževanje naroda avtorja dr. Karla Ozvalda, rednega profesorja za pedagogiko na ljubljanski Filozofski fakulteti. Omenja, da je naš cilj splošna izobrazba, ob kateri omenja pedagoge Pestalozzija, Kerschesteinerja, Sokrata in Huxleyja. Na vprašanje, kdaj je človek izobražen, odgovarja, da je takrat, ko samostojno misli, ocenjuje svet in življenje, se vživi v dušo drugega človeka in ima trden, zaokrožen značaj. Na poti do tja omenja Nicolaja Frederika Severina Grundtviga, ki piše o visoki šoli na Danskem. Ta naštevava šest točk: 1. učni cilj; 2. učenci od 18 do 30 let; 3. zunanja organizacija šole: 2 leti, 5-mesečni zimski tečaj za moške, 3-mesečni letni tečaj za ženske, 4. nekoliko statistike: v letih 1905 in 1906 71 ljudskih visokih šol s 383 učitelji in 165 učiteljicami, leta 1914 75 visokih šol s 3493 učitelji, 3196 učiteljicami in 7000 učenci; 5. učni predmeti: glavna sta domoznanstvo in materinščina, ki zavzemata dve tretjini učnih ur, nato pa še zemljepisne, gospodarske in državnopravne razmere; 6. učna metoda: ne predavati, ampak pripovedovati.⁵¹

Pedagog, pisatelj in urednik Pavel Flere je pisal o avtonomiji ali centralizaciji šolstva. Izhodišče mu je bil članek iz revije Avtonomist o avtonomiji in šolah. V njem avtor pravi, da bo avtonomna oblast lažje določala učne načrte in bolje presojala vsebino učbenikov kot državna centrala. Flere je napisal, da avstrijski šolski zakon ni dopuščal avtonomije. Krajevni in okrajni šolski sveti niso bili avtonomni, pač pa so bili avtonomni deželni šolski sveti in cesarsko kraljeve ustanove. Po prevratu je bilo Poverjeništvu za uk in bogočastje v Ljubljani nekaj časa neodvisno od prosvetnega ministrstva v Beogradu. Vseh stroškov za šole pa avtonomna Slovenija ni zmogla, državno šolstvo s centralizacijo pa zahteva individualno vzgojo za posameznika in kulturne enote. Šolsko delo uravnavajo krajevne in prosvetne razmere, pouk je drugačen recimo na Gorenjskem ali v Slovenskih goricah, »nemogoče je vse šolstvo potisniti pod isti klobuk«. Ker je nujno poznati potrebe šolstva po vsej državi, tega zaprti v avtonomistični Sloveniji ne bi mogli.⁵²

Pravnik dr. Rado Kušej je pisal o verskem pouku v šolah in o verski pripadnosti otrok. Po takratnih zakonih je bil verski pouk na osnovnih, meščanskih in srednjih šolah obvezen (spoved, šolske maše ter verske vaje). Vendar to po novi ustavi ne bi več veljalo. Že zakon iz leta 1868 je določal, da se starši odločajo, ali bo učenec navzoč pri verouku. V tistem šolskem letu, ko je članek nastajal, pa verski pouk še ni bil fakultativen, kar je prehodno stanje, ki velja, dokler ne izide nov zakon.

Takrat naj bi veljalo, da je verski pouk na vseh šolah fakultativen. Starši ali skrbniki odločajo, ali bo učenec obiskoval verski pouk. Starši tudi izbirajo novorojenim otrokom vero, ne glede na lastno versko pripadnost. Članek konča tako: »Le ako bo začasna pokrajinska uprava uporabljala dosedanje šolske predpise in

50 Srednje in meščanske šole v Sloveniji. *Njiva*, 1, 1921, št. 1/1, str. 41.

51 Karl Ozvald: Izobraževanje naroda. *Njiva*, 1, 1921, št. 5/6, str. 121–126.

52 Pavel Flere: Avtonomija ali centralizacija šolstva. *Njiva*, 1, 1921, št. 8, str. 193–198.

zakon o medverskih odnosih državljanov iz leta 1868. v zgoraj določenem smislu, bo varovala pravice državljanov in zadostila obenem intencijam ustave.«⁵³

Profesor, pisatelj in publicist Ivan Lah je napisal članek o slovenščini in srbohrvaščini. Pojavljata se dve smeri: prva, ki trdi, da bo slovenščina izginila in se nadomestila s srbohrvaščino, in druga, ki poudarja pomen slovenščine in odklanja srbohrvaščino.

Doslej je za nižjo stopnjo srednjih veljalo pravilno govorjenje, branje in pisanje. Začetki izobraževanja literarnega okusa ob vzornih poetičnih sestavkov. Z novim učnim načrtom pa se je uvedla srbohrvaščina za ljudske šole. Čitanka naj se rabi v prvih dveh razredih, v 3. in 4. razredih pa naj dijaki berejo dela avtorjev. Naj jim priredijo primerne izdaje Erjavca, Jurčiča, Stritarja, Trdine, Dolenca, Cankarja, Levstika, ki bi služile za spopolnitev prve literarne izobrazbe pri nas oziroma v srbohrvaških šolah. Za naše šole pa bi potrebovali izdaje Jovanovića Zmaja, Šenoe, Preradovića, Gjalskega, Ilića, Šantića, Nazorja, Vuka, Obradovića, Nušića itd. Po njegovem mnenju naj bi bila zgodovina našega slovstva sestavljena tako: 1. pregled sedanjega slovanstva – narodopis, razdelitev slovanskih kultur; 2. prvotno bivališče in razseljevanje slovanskih narodov; 3. naseljevanje Južnih Slovanov, slovanske države na jugu; 4. Slovenci; 5. Ciril in Metod; 6. Ciril-Metodova kultura na Balkanu in vzhodu; 7. Bolgari, Simeon; 8. sv. Sava; 9. kultura Dušanovega carstva; 10. srednji vek; 11. Dubrovnik; 12. renesansa; 13. trubadurji, Dubrovnik; 14. Dalmacija, Marulić etc.; 15. Gundulić; 16. reformacija; 17. Trubar in jugoslovanski reformatorji; 18. protireformacija; 19. Kačić idr.; 20. Racionalizem; 21. Jožefinstvo; 22. Dositej Obradović; 23. Vodnik; 24. hrvaško narodno prebujenje; 25. Branko Radičević, Dobrovski, Kopitar, Vuk.⁵⁴

V 4–6 številki je bila napoved, da bodo izhajale številke, ki bodo posvečene posebnim vprašanjem, in sicer: Ljudmilu Hauptmann, narava in zgodovina v razvoju Jugoslavije, Stanko Vurnik, slovenski kiparji, Joža Bohinjec, socialna politika in Vladimir Knaflič, indeks cen in draginje. Izšla je le prva, in sicer kot številka 7.

Zadnja številka revije 10/12 je bila posvečena ljubljanski tehniški fakulteti. Uvod in pojasnilo je napisal Dragotin Fatur, eden prvih diplomantov Oddelka za arhitekturo Tehniške fakultete. Napisal je, da je publikacija namenjena žgočemu vprašanju obstoja tehniške fakultete v Ljubljani. Zamišljena je bila širše, vendar v njej niso sodelovali s članki zagrebški, beograjski in študenti, ki študirajo v tujini. Že od začetka tehniškega tečaja leta 1919 so se pojavljale novice o ukinitvi ali okrnitvi ljubljanske tehniške fakultete, ki pa so se pojasnile ob posvetovanju delegatov profesorskih zborov tehniških visokih šol Jugoslavije. To posvetovanje je bilo v drugi polovici maja 1922 v Beogradu. Na njej so zaradi varčevanja sklenili okrniti vse tri tehniške visoke šole tako, da bi vsaka institucija obdržala le po tri oddelke. V Ljubljani bi tako črtali gradbeni, arhitekturni, geodetski in strojni

53 Rado Kušej: Verska pripadnost otrok in verski pouk v šolah ter naša začasna pokrajinska uprava. *Njiva*, 1, 1921, št. 15/16, str. 381–385.

54 Ivan Lah: Nekaj misli o slovenščini in srbohrvaščini. *Njiva*, 2, 1922, št. 3, str. 41–46.

oddelek, ki se bo ločil od elektrotehničnega oddelka. Tako bi izgubili tri popolne oddelke, na katerih se že tri leta poučuje z zadostnim številom učnega osebja in študentov. Tako bi ostali le trije oddelki: kemijski, elektrotehniški in montanistični. »Beograjska anketa je sklenila, da moramo ostati manj izobraženi, ali pa smemo postati specijalisti, ki ne bodo videli preko mej svoje detajlne stroke.« Na koncu uvodničar prosi vse pristojne, da ukrepajo, da se ta predlog ukini ali se ne uresniči okrnitev tehniške fakultete.

V publikaciji je 17 člankov. Napisalo jih deset predavateljev na tehniški fakulteti, in sicer o organizaciji tehniškega visokega šolstva, gradbenem, kemijskem in geodetskem oddelku. Štiri članke so napisali slušatelji gradbenega, montanističnega in geodetskega oddelka in arhitekti. Poleg tega je pisal odbor Društva za zgradbo tehniški fakulteti služečih poslopij in ravnatelj in tajnik Fran Jeran o Akademskem kolegiju.⁵⁵

Drugi članki so obravnavali različne teme. Miroslav Ambrožič je bil direktor Delniške tiskarne in aktiven član društva Sokol. Napisal je članek Narodna telesna vzgoja. Podrobno je opisal sokolsko telesno vzgojo. Posebej je poudaril razliko med to vadbo in športom. Šport goji pretežno posamezne panoge in stremi za rekordi, sokolska vadba pa ne.⁵⁶

Dr. France Veber, docent na Filozofski fakulteti v Ljubljani, je pisal o Mahničevi filozofiji, o Ušeničnikovem Uvodu v filozofijo in o Einsteinovi teoriji. Profesor in pisatelj Ivan Lah je pisal o Dostojevskem ob stoti obletnici njegovega rojstva in ob 300. obletnici rojstva Jurija Križanića. Profesor za zgodovino na Filozofski fakulteti Ljudmil Hauptmann je v posebnem zvezku izdal razpravo Priroda in zgodovina v razvoju Jugoslavije. Profesor za slovenščino in zgodovinar Fran Ilešič je pisal o münchenski reviji Jugend ob pričetkih naše moderne in o poljskem prezidentu Josipu Pilsudskemu in o dr. Milenku R. Vesniću. Anton Debeljak, romanist, profesor na ljubljanski višji realki, je pisal o francoskem pisatelju in uredniku Leu d' Orferu. Avtor s psevdonimom Pertimax je pisal o atentatorju Alijagiću, profesor fizike Simon Dolar pa o češkem slavistu Josefu Karaseku. Pisali so tudi o pokojnikih kralju Petru I., Janezu Bleiweisu, Josipu Juraju Strossmayerju, Petru Krapotkinu, Anteju Starčeviću, Ivanu Oražnu in Antonu Kaspretu.

Nepodpisan avtor Varaždinec je pisal v srbohrvaščini o Hrvatski državni tradiciji in Jugoslaviji, Fran Omladič pa o Češki narodni cerkvi. Etnolog iz Prage Josef Pata je pisal o češko-jugoslovanski konvenciji. Gradbeni inž. Janko Mačkovšek je pisal o ljudskem štetju v Ljubljani in Mariboru, geograf in zgodovinar Jože Rus pa o etničnem in kulturnem stanju pri Slovencih. Fedor Večerín pa o administrativni razdelitvi države s posebnim ozirom na Slovenijo.

Nekaj je člankov z raznih potovanj: po Italiji, v Sarajevo, Beograd in Prokuplje. Objavljeno je tudi osebno mnenje Fedorja Mihajloviča Dostojevskega o Slovanih in pa publicista M. Menšikova Odgovor Jugoslovanom, v katerem piše, da bo nova država Jugoslavija neuspešna. Pravniki Andrej Druškovič je pisal o

55 Naša tehniška fakulteta. *Njiva*, 2, 1922, št. 10/12, str. 159–196.

56 Miroslav Ambrožič: Narodna telesna vzgoja. *Njiva*, 1, 1921, št. 17–18, str. 436–440.

krizi Male antante. Urednik Njive in pravnik Vladimir Knaflič je pisal o brošuri politika dr. Ivana Šušteršiča Spis pregnanca in o novem programu socialnih demokratov.

Veliko je bilo tudi člankov s področja politike. Dr. Bogdan Gavrilović, profesor na Tehnični fakulteti v Beogradu je objavil svoj svetosavski govor na beograjski univerzi O živih silah narodnega edinstva. Objavljen je bil Zakon o občini upravi. Dr. Metod Dolenc, redni profesor kazenskega prava v Ljubljani, je pisal o zgodovini porote v Srbiji, o kazenskopravnem postopku v naši kraljevini in o kazenskem zakoniku.

Zgodovinar na ljubljanski univerzi dr. Nikola Radonjić, je objavil svoje predavanje v Demokratskem klubu v Ljubljani Početki drž. organizacij v Srbiji in predavanje na Vidov dan Kosovski boj.

O ustavi so pisali pravniki Štefan Sagadin, Stanko Lapajne in Albert Kramer. Slovenski kulturni delavci so napisali izjavo, da zagovarjajo takšno ustavo, ki daje državi potrebno moč na zunaj, a obenem možnost razvoja silam posameznikov in posameznih gospodarsko-kulturnih enot na znotraj. Izrekajo se za avtonomijo slovenskega ozemlja. Pravnik in politik Bogomil Vošnjak je pisal o ustavnem načrtu »zemljioradnikov«.

Precej člankov je bilo o socialnem in gospodarskem vprašanju. Gospodarstvenika in publicista Miloš Štibler in Cvetko Gregorič sta pisala o kmetijskem in rokodelskem kreditu in državnem budžetu za leta 1921/22. Pravnik Andrej Druškovič je pisal o delavskem vprašanju v naši socialni zakonodaji in o državi in izseljevanju. Gospodarstvenik Fran Windischer je pisal o naši izvozni in uvozni trgovini, novinar Milko Brezigar pa o zunanji trgovini v letu 1919 in 1920. Politik in publicist Adolf Ribnikar je pisal o naši socialni zakonodaji. Strokovnjak za socialno zavarovanje je napisal članek Zdravnik in zavarovanje proti nezgodam. Ginekolog dr. Alojz Zalokar je objavil statistični pregled porodniškega oddelka Splošne bolnice v Ljubljani med letoma 1911 in 1920.

Maks Obersnel, pravnik in generalni tajnik železarne Kranjske, je pisal o razvoju naše železne industrije med letoma 1911 in 1920, strokovnjak za železniška vozila Darij Švajger o železnici Ljubljana–Jadran in o naših lokomotivah.

Revija je imela tudi nekaj leposlovnih prispevkov. Objavljene so bile pesmi Alojza Gradnika: Veteranu in dve iz cikla Tolminski punt (Smrt Ivana Gradnika in Kje je vaš grob?) in Jovana Jovanovića Zmaja Na veliki petek 1868. Ob smrti Aleksandra Bloka je bil kratek pregled njegovega dela in pesmi: Rusija, zadnje tri kitice Jesenskega razpoloženja XI. in XII. Pesem iz poeme Dvanajst.

Naši pedagoški časopisi so spremljali revijo. Učiteljski tovariš je leta 1921 pisal o 3. številki revije in dodal, da izhaja v »divni zunanji obliki in z bogatim vzporedom« in jo priporočal.⁵⁷

7. aprila je podal vsebino št. 5/6, ob številki 15/16 pa je dodal, da je »velezanimiva in aktualna«.⁵⁸

57 Njiva, št. 3. *Učiteljski tovariš*, 61, 1921 (3. 3.), št. 9, str. 3.

58 Njiva, št. 15–16. Prav tam, 61, 1921 (3. 11.), št. 45, str. 3.

Leta 1922 je opisana vsebina številke 17/18 in dodan komentar, da je Njiva »edina napredna slovenska revija te vrste« ter da ima veliko naročnikov, kar dokazuje, da smo jo potrebovali.⁵⁹

Pedagoška revija Popotnik je v rubriki Časopisni vpogled nekajkrat omenila tudi članke v reviji Njiva. Josip Wester je pisal o reviji Prosvetni glasnik, ki je prinesla med drugim prispevek o srednjih šolah v Srbiji in Črni gori po vojni s obsežno statistiko. Zapisal je, da v Sloveniji nimamo tega, edino revija Njiva je podala skromen statistični pregled slovenskih srednjih in meščanskih šol, a še te niso več aktualne.⁶⁰

Leta 1922 so omenjeni štirje članki iz Njive. O prispevku Miroslava Ambrožiča so zapisali, da kratko in pregledno poroča o Tyrševem sistemu. Priporoča ga tudi učiteljstvu, »ker odpira nepoznancu oči in budi v njem zanimanje za nadaljnjo poglobljanje v to vzgojno panogo«.⁶¹

O razpravi Staneta Rapeta piše, da je kratka, a izčrpna z ozirom na besedilo vidovdanske ustave. Med sistematičnem in priložnostnem moralnem pouku se avtor zavzema za prvo, tako kot znani pedagogi Barth, Foerster in Adler.⁶² O sestavku Ivana Laha piše, da je zanimiv, a žal samo v odlomku. Zavzema se zato, da bi avtor sestavek razširil ali pa objavil poseben članek o zgodovini jugoslovanskega slovstva.⁶³ Leta 1923 je Popotnik pri številki, ki je bila posvečena ljubljanski tehniški fakulteti, objavil njeno vsebino.⁶⁴ O reviji Njiva sta precej pisali tudi reviji Socialna misel in Naši zapiski.

Njiva (Slovenski šolski muzej, knjižnica).

Tatjana Hojan

59 Njiva, št. 17–18. Prav tam, 62, 1922 (5. 1.), št. 1, str. 3.

60 Josip Wester: Prosvetni glasnik. *Popotnik*, 82, 1921, št. 4–6, str. 72.

61 Narodna telesna vzgoja. Prav tam, 83, 1922, št. 1–2, str. 33.

62 Stane Rape: Vprašanje etičnega izvenkonfesionalnega pouka na ljudskih šolah. Prav tam, 83, 1922, št. 3–4, str. 89.

63 Iv. Lah: Nekaj misli o slovenščini in srbohrvaščini. Prav tam, 832, 1922, št. 9–12, str. 187.

64 Njiva. Prav tam, 84, 1923, št. 1–2, str. 63.

Janez Sagadin

V 92. letu starosti nas je zapustil redni profesor Univerze v Ljubljani dr. Janez Sagadin. Bil je najvidnejši predstavnik prav posebne generacije univerzitetnih profesorjev. Namreč, v obdobju med koncem petdesetih in koncem sedemdesetih let prejšnjega stoletja je prišla na oddelek za pedagogiko Filozofske fakultete generacija profesorjev, ki so bili pred akademsko kariero učitelji ali profesorji na osnovnih in srednjih šolah. Janez Sagadin je svojo pot začel kot učitelj matematike. Učiteljske izkušnje te generacije so prinesle v slovensko akademsko pedagogiko veliko preobrazbeno in ustvarjalno energijo. Začetnik te preobrazbe je bil prav profesor Janez Sagadin. Z njim je pedagogika v Sloveniji, seveda pa tudi v celi Jugoslaviji, dobila ustvarjalca trdne metodološke osnove za raziskovanje pedagoške prakse. Janez Sagadin v bogati akademski karieri ni le postavil temeljev metodologije pedagoškega raziskovanja, temveč je našo metodologijo dvignil na svetovno raven. Postavil je temelje za empirično raziskovanje pedagoške prakse in pomembno prispeval k celotni zgradbi pedagoške metodologije.

Njegovo znanstveno dela obsega več monografij in celo vrsto razprav, vendar se prav pri njegovih delih izraža posebno razmerje med kvaliteto in kvantiteto. Vsaka njegova razprava je vredna za deset drugih. Na področju pedagoške metodologije in posledično na celotnem področju pedagogike je prof. dr. Sagadin opravil tako veliko delo, da je še danes njegov znanstveni opus pomemben navdih za mlade generacije pedagogov.

Sagadin je bil tudi odličen predavatelj; njegova predavanja so bila takšna, da smo študentje takoj vse razumeli. Počasi in sistematično nam je razgrinjal poglede na celotno metodološko polje. Nikoli nam nič ni povedal, česar ni takoj tudi pojasnil. Lahkotnost, s katero je pojasnjeval tudi najtežje metodološke zakonitosti, je pri vsakem študentu zbujala živo zanimanje in razvijala motivacijo. Tako je predaval, da so študentje iz hvaležnosti prihajali na izpit dobro pripravljene; nekateri celo odločeni, izpit opraviti brez napake.

Tretja značilnost profesorja Sagadina je njegov odnos do sodelavcev, študentov in pravzaprav vseh, s katerimi se je srečeval. Po svojem neskončnem potrpljenju ter kar neverjetno korektnem in kolegialnem odnosu do vseh je bil znan široko po univerzi in zunaj nje. Kot osebnost ga najbolje opisuje verz Simona Gregorčiča iz pesmi *Življenje ni praznik*: »Dolžan ni samó, kar veléva mu stan, kar môre, tó móž je storiti dolžán!« To se je videlo iz vsakega njegovega dejanja, iz vsake besede, geste in giba.

Spoštovani profesor Janez Sagadin, počivajte v miru, svetel spomin na vas se bo ohranil še dolga leta.

dr. Boris Kožuh

Iz muzejskega dela

UDK 060.016(497.5)»2020«

1.04 Strokovni članek

Prejeto: 22. 10. 2021

Stane Okoliš*

Slovenski šolski muzej v letu 2020

The Slovenian School Museum in 2020

Izvleček

Delovanje muzeja je v letu 2020 zaznamovala epidemija covid-19. Delovne naloge iz potrjenega letnega delovnega in finančnega načrta so bile večji del leta prilagojene epidemičnim razmeram. Po popolnem zaprtju javnega življenja v državi, v Evropi in po celem svetu, kar se je zgodilo sredi marca, se je po delni sprostitvi ukrepov proti širjenju virusa tudi muzejski pedagoško-andragoški program preselil na svetovni splet. Kljub omejitvam in oviram so se nadaljevale aktivnosti za postavitve nove stalne razstave. Izšle so vse načrtovane publikacije, ki izkazujejo znanstveno in strokovno delo v muzeju ter promovirajo muzejske dejavnosti. Število obiskovalcev in izpeljanih pedagoško-andragoških programov se je zaradi epidemije in njenih negativnih posledic občutno zmanjšalo.

Abstract

The museum's activities in 2020 were marked by the Covid-19 virus epidemic. Most of the year, the tasks from the confirmed annual work and financial plan were adapted to the epidemic conditions. Following the complete lockdown of public life in Slovenia, Europe and across the world, which happened in the middle of March, and then the partial relaxation of measures against the spread of the virus, the museum pedagogical-andragogic programme moved to the Internet. In spite of the limitations and obstacles, activities directed at the new permanent exhibition continued. All the planned publications were published, attesting to the research and professional work at the museum and promoting museum activities. The number of visitors and pedagogical-andragogic programmes implemented were greatly reduced due to the epidemic and its negative consequences.

Ključne besede: muzej, šolstvo, letno poročilo, statistika, stare učne ure

Key words: museum schooling, annual report, statistics, old school lessons

* mag. Stane Okoliš, direktor muzeja, Slovenski šolski muzej, e-pošta: stane.okolis@guest.arnes.si

Uvod

Letni delovni načrt in finančni načrt je svet muzeja sprejel na seji 31. januarja 2020. Izdelan je bil po postopkih in predpisih, ki jih je za javne zavode s področja izobraževanja in vzgoje pripravilo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Na podlagi potrditve letnega delovnega načrta je bila 4. junija 2020 sklenjena Pogodba o financiranju javne službe Slovenskega šolskega muzeja v letu 2020 z MIZŠ, ki sofinancira, spremlja in nadzoruje delovanje muzeja. Muzeju so bila s tem zagotovljena sredstva za izvajanje javne službe na področju dediščine šolstva. Posebej so bila opredeljena sredstva za redno dejavnost, za programe v sklopu osnovnih in posebnih nalog na Uradu za razvoj in kakovost izobraževanja in za investicije. Muzej je s prejetimi sredstvi deloval racionalno in gospodarno.

Razstavni, pedagoško-andragoški in publicistični program je bil izpeljan s prejetimi programskimi sredstvi ministrstva in s sredstvi iz lastne dejavnosti. Večinoma ga je ministrstvo (so)financiralo v sklopu projektnih nalog Dokumentacijskega centra za zgodovino šolstva in pedagogike, Muzejske pedagogike, Razvojno-raziskovalnega dela – strokovnih podlag razvoja šolstva in medinstitucionalnega projekta Kemija v šoli: razstave ob 150-letnici periodnega sistema.

Po potrditvi dokumenta identifikacije investicijskega projekta za dokončanje celovite obnove muzejskih prostorov in nabave potrebne opreme za postavitve stalne razstave je muzej 28. oktobra 2019 z ministrstvom sklenil pogodbo, po kateri je bil dvoletni projekt v letu 2020 finančno realiziran in dokončan. Na začetku leta 2020 so bile obnovljene sanitarije, čez leto pa okna v čitalnici in v knjižnem depoju. Po postopku oddaje javnega naročila male vrednosti Oprema za razstavo je bila postavitve stalne razstave s pogodbo št. 15-2NMV/2020 P z dne 27. oktobra 2020 predana Mizarstvu Marko Trunkelj, s. p. Do konca leta sta bila postavljena ogrodje interaktivne omare v muzejskem hodniku in nosilna konstrukcija ambientov v razstavni sobi. Druga strokovna dela za postavitve stalne razstave so čez celo leto opravljali arhitekti iz Svet Vmes, arhitekturno projektiranje, d. o. o., in oblikovalka ter ilustratorka Irena Gubanc, razstavno vsebino (besedila, slikovno gradivo in predmete) pa so pripravljali muzejski kustosi.

Med razglašeno epidemijo (13. marec–16. maj 2020) je bil muzej za obiskovalce zaprt, zaposleni pa so delo opravljali na daljavo od doma. Zaradi epidemije je bil najbolj prizadet pedagoško-andragoški program. Število obiskovalcev je strmo padlo. Obisk je bil samo v prvih dneh mesecih, še pred izbruhom epidemije, na ravni prejšnjih let. Presenetljivo dobro sta bila obiskana poletna meseca julij in avgust, ki sta zaradi šolskih počitnic praviloma najmanj obiskana.

V letnem delovnem načrtu izvajanja osnovnih nalog so bile junija 2020 zaradi posledic epidemije narejene spremembe. Sredstva za naloge muzejske pedagogike, ki jih v epidemičnih razmerah med zaprtjem javnega življenja ni bilo mogoče izvajati, so bile prenesene k financiranju povečanih potreb pri izvajanju nalog na področju digitalizacije muzejskih predmetov in gradiva ter prvič tudi digitalizacije pedagoško-andragoških programov. Na svetovni splet so bili prvič postavljeni izseki izbranih muzejskih učnih ur, proti koncu leta pa so učne ure potekale tudi na daljavo.

Muzej je leta 2020 na medmrežju zaradi epidemičnih razmer objavil precej več vsebin s področja zgodovine šolstva in vzgoje ter muzejske dejavnosti kot v predhodnih letih. Obseg teh vsebin je bil do zdaj največji. Po drugi strani je imel muzej zaradi manjšega obiska manj prihodkov iz lastne dejavnosti. Sofinanciranje muzejskih dejavnosti je bilo zato še manjše.

Načrtovane naloge iz LDN, čeprav nekatere zaradi epidemije v precej manjšem obsegu, nekatere pa samo na spletu, je muzej izvedel ob glavnem projektu obnove muzejskih prostorov in postavitve nove stalne razstave. Zaradi epidemije je bilo izvedenih tudi več nenačrtovanih, vendar potrebnih nalog. Z drugimi muzeji je v težkih razmerah znal stopiti skupaj pri organizaciji in vodenju skupnih projektov.

Muzejske dejavnosti so večinoma potekale v prostorih muzeja na Plečnikovem trgu št. 1. Srednja šola tehniških strok Šiška, v kateri je do leta 2019 delovala mobilna muzejska konservatorsko-restavratorska delavnica, je muzeju v svojih prostorih tudi leta 2020 omogočala izvajanje konservatorsko-restavratorske dejavnosti. Dislocirani depo za muzejske predmete in knjižnično ter razstavno gradivo v površinski izmeri 725 m² z 8 m višine je v najemu od Zavoda RS za blagovne rezerve v Zalogu. Zaradi preselitve muzejske mobilne delavnice je depo prenapolnjen.

Bibliotekarka Polona Koželj je 10. julija 2020 nastopila porodniški dopust. Na sistemiziranem delovnem mestu informator-organizator jo je nadomeščala Klara Keršič, ki je pred tem v muzeju opravljala naloge muzejskega vodiča in pomagala pri drugih muzejskih delih. Na podlagi soglasja Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport št. 1003-2/2020/3 z dne 12. junija 2020 je bila potrjena predlagana dopolnitev sistemizacije z vzpostavitvijo delovnega mesta koordinator in organizator kulturnih programov VII/2 (34-44). V muzeju je poslej deset redno zaposlenih: štirje kustosi, bibliotekar, konservatorsko-restavratorski tehnik, organizator in koordinator kulturnih programov, svetovalec/kustos, poslovni sekretar in direktor.

Obisk muzeja

V letu 2020 je skozi muzejska vrata stopilo 5439 obiskovalcev, kar predstavlja le slabih 30 odstotkov obiskovalcev iz leta 2019. Veliko zmanjšanje števila obiskovalcev je posledica epidemije covid-19 in dejstva, da je bil muzej večji del leta zaprt oz. le delno dostopen. Primerjava števila obiskovalcev po mesecih nazorno pokaže obdobja najhujše razširjenosti epidemije in obdobja popolne zaprtosti muzeja. Obisk v obeh začetnih mesecih leta je bil še na ravni prejšnjih let. Popolnemu zaprtju v aprilu in maju sta sledila november in december, ko je bila epidemija znova razglašena. Ker se je muzej poleti pridružil skupni akciji ljubljanskih muzejev 1 vstopnica za 11 muzejev, sta bila julij in avgust primerjalno celo bolj obiskana kot prejšnja leta.

Tabela: *Obisk muzeja 2020 po mesecih, glede na starost obiskovalcev*

	JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AVG	SEP	OKT	NOV	DEC	Skupaj
Predšolski	2	81	0	0	0	5	3	13	0	0	0	0	104
OŠ	712	1211	369	0	0	84	36	97	438	517	0	3	3467
SŠ	73	124	0	0	0	4	0	2	52	0	0	0	255
Študenti	27	93	24	0	0	10	11	11	0	16	0	0	192
Odrasli	131	459	57	0	1	82	96	159	65	55	0	6	1111
Upokojenci	28	98	9	0	1	19	39	44	25	16	13	18	310
2020	973	2066	459	0	2	204	185	326	580	604	13	27	5439
2019	1050	2672	1572	1775	2617	2074	137	194	870	1996	1730	1454	18141
INDEX	92,7	77,3	29,2	0,00	0,08	9,84	135	168	66,7	30,3	0,75	1,86	29,98

Padec obiska je najbolj očiten pri osnovnošolcih, ki so najštevilnejša skupina obiskovalcev. Muzej obiskujejo organizirano in vodeno v šolskih skupinah. Šole so bile prisiljene odpovedati že vnaprej dogovorjene obiske tako zaradi varnostnih ukrepov kot tudi zaradi razglasitve epidemije.

Tabela: *Primerjava števila obiskovalcev v letih 2020 in 2019*a) *Po starostnih skupinah obiskovalcev*

	Predšolski	Osnovnošolci	Srednješolci	Študenti	Odrasli	Upokojenci	Skupaj
2020	104	3467	255	192	1111	310	5439
2019	216	13.140	756	553	2.995	481	18.141
Indeks	48,15	26,39	33,73	34,72	37,10	64,45	29,98

Poleg obiskovalcev z izdani vstopnicami so muzej obiskali uporabniki muzejskih storitev v muzejskih oddelkih (knjižnici, fototeki, dokumentacijski zbirki itd.), obiskovalci ob dnevih odprtih vrat in udeleženci muzejskih prireditev ob odprtih razstav in drugih priložnostih brez izdanih vstopnic. Število obiskovalcev muzejskega pedagoško-andragoškega programa z izdanimi vstopnicami je bilo 4278, kar je 78,7 odstotka vseh obiskovalcev v letu 2021. Del izdanih vstopnic predstavljajo tudi vstopnice skupne akcije ljubljanskih kulturnih institucij 1 vstopnica za 11 muzejev in galerij, v sklopu katere je muzej poleti obiskalo 309 obiskovalcev.

Tabela: *Obiskovalci z izdanimi vstopnicami in brez njih v letu 2020 in 2019*

Evidenca obiskovalcev	2020	2019	Indeks 20/19
Z izdanimi vstopnicami	4278	15.540	27,53
Brez izdanih vstopnic	1161	2.601	44,64
Skupaj	5439	18.141	29,98

Med obiskovalci z izdanimi vstopnicami je muzej obiskalo tudi 95 tujih državljanov. V skupnem številu vseh obiskovalcev muzeja v letu 2020 to predstavlja le 1,7 odstotka, v razmerju do števila tujih obiskovalcev v letu 2019 pa prav tako skromnih 16 odstotkov.

Tabela: *Obisk tujih državljanov*

Obiskovalci muzeja	2020	2019	Indeks 20/19
Tujci z izdanimi vstopnicami	95	595	16,00

Muzejske učne ure

Zmanjšanje števila obiskovalcev se najbolj pozna pri upadu števila izvedb muzejskih učnih ur. Zaradi epidemije covid-19 so bili od sredine marca odpovedani obiski šolskih skupin, ki so bili v izbranih terminih predhodno že dogovorjeni in polno zasedeni vse do konca šolskega leta 2019/2020. Z začetkom šolskega leta 2020/2021 so izvedbe učnih ur septembra in v začetku oktobra znova oživele, zaradi ponovne razglasitve epidemije pa so do konca leta spet povsem zamrle.

Tabela: *Učne ure 2020 (po izd. vstopnicah) / Primerjava z letom 2019*

Učna ura	Izvedbe 2020	Izvedbe 2019	Udeleženci 2020	Udeleženci 2019
1. Lepopis, 1930	60	238	1381	5585
2. Nedeljska šola, 1865	30	98	660	2508
3. Lepo vedenje, 1907	18	86	299	1894
4. Stara šola za najmlajše, 1900	29	67	601	1691
5. Učna ura v antični Emoni, 1. st.	9	50	186	942
6. Vodnikova šola, 1810	7	25	129	610
7. Računstvo, 1905	10	18	239	448
8. Fizika, 1900	7	14	158	319
9. Učna ura za tujce, 1906	0	9	0	217
10. Ročna dela, 1926	2	8	47	217
11. Telovadba, 1932	1	8	19	172
12. Higiena, 1937	3	7	67	141
13. Prirodopis, 1907	2	6	37	164
14. Cesarska pesem, 1901	0	0	0	0
Učne ure skupaj	178	634	3823	14.908

Delež števila izvedenih učnih ur je v letu 2020, glede na predhodno leto, z 28 odstotki še slabši kot v deležu pri vseh obiskovalcih. Najbolj obiskana je bila učna ura Lepopis, kakor prejšnje leto ji sledijo Nedeljska šola, Stara šola za najmlajše in Lepo vedenje. Zaradi epidemije in odpovedi že najavljenih skupin predstavljenata tabela izvedenih učnih ur ne odraža pravega razmerja. V program muzejskih učnih ur je bila po predhodnih poskusnih izvedbah v začetku leta 2020 uvedena nova učna ura Higiena.

Poleg izvedenih muzejskih učnih ur v rednem programu je muzej za individualne obiskovalce ob dnevih odprtih vrat brezplačno organiziral še učne ure po

vnaprej napovedanem razporedu. Na slovenski kulturni praznik 8. februarja in na Poletno muzejsko noč 20. junija je bilo tako izvedenih 11 muzejskih učnih ur, ki se jih je udeležilo 358 obiskovalcev.

Zaradi epidemije covida-19 so bile okrnjene tudi izvedbe učne ure Lepopisa v muzejski zbirki Zasavskega muzeja Trbovlje v Hrastniku. Izpeljane so bile štiri učne ure, ki se jih je udeležilo 132 učencev v obdobju pred izbruhom epidemije.

Pod vodstvom Mateje Pušnik, koordinatorke in organizatorke kulturnih programov, in kustosa Antona Arka je bilo v sklopu odprtega muzeja do konca leta izdelanih osem digitalnih predstavitev muzejskega pedagoško-andragoškega programa. Posneti so bili izseki, napovedniki in povabila za muzejske učne ure: Ročna dela, Stara šola za najmlajše, Lepopis, Fizika, Nedeljska šola, Računstvo, Vodnikova šola in Učna ura v antični Emoni. Prav tako je bil posnet kolaž muzejskih učnih ur kot promocijski video za Poletno muzejsko noč. Vse digitalne predstavitve muzejskih učnih ur so bile objavljene na YouTube-kanalu Slovenski šolski muzej in večji del leta promovirane na Facebooku in drugih socialnih omrežjih.

Stalna razstava

Do načrtovanega odprtja razstave v letu 2020 ni prišlo tako zaradi epidemije covida-19 kot tudi zaradi dolgotrajnih postopkov v zvezi z javnim naročilom Oprema za razstavo. Poleg arhitekturnih in oblikovnih del ter postavljanja razstavne opreme, kar je bilo vse vezano predvsem na delovne naloge zunanjih izvajalcev, je bilo delo zaposlenih pri pripravi razstave posvečeno pripravi razstavnih besedil, slikovnega gradiva, muzejskih predmetov, avdio-video posnetkov in drugega razstavnega gradiva. Strokovno delo kustosov in drugih zaposlenih je bilo v prvi vrsti namenjeno vsebinam, ki so bile vezane na stalno razstavo.

Občasne razstave

V obnovljenem hodniku pod gimnazijo, kjer je načrtovana postavitve prvega dela stalne razstave, so bili večji del leta razstavljeni panoji občasne razstave Kemija v šoli: razstava ob 150-letnici periodnega sistema in panoji razstave Dostopno in plemenito, ki je bila v muzeju postavljena leta 2016 ob 200-letnici prve javne glasbene šole na Slovenskem. V razstavnici je bila do začetka postavitve opreme za novo stalno razstavo (7. 12. 2020) razstava V tem domu luč prosvete sije. Razstava Kemija v šoli je bila nadgradnja razstave o periodnem sistemu, ki je bila ob 150-letnici periodnega sistema leta 2019 postavljena na Kemijskem inštitutu. Priprava in postavitve razstave sta potekali v zaostrenih epidemioloških razmerah, ki niso omogočale izpolnitve vseh načrtovanih povezav in stikov s šolami.

Razstave na gostovanju

Razstava Učilnica v naravi: šolski vrt včeraj, danes, jutri je še iz predhodnega leta gostovala v Čebelarskem muzeju v Radovljici, od septembra 2020 pa v Koroškem pokrajinskem muzeju na Ravnah na Koroškem. Gostovanje razstave V tem domu luč prosvete sije v Centru IRIS je bilo zaradi epidemije odpovedano. Razstava in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami sta bila kljub temu predstavljena v jeseni na Kulturnem bazarju.

Pedagoški programi odprtega muzeja

Muzej ponuja obiskovalcem tudi brezplačen ogled razstav in udeležbo na muzejskih učnih urah in delavnicah ob dnevih odprtih vrat. Program na Ta veseli dan kulture (3. decembra) je bil zaradi epidemije covid-19 in vladnega odloka o zaprtju muzejev odpovedan. Na mednarodni dan muzejev (18. maja) obiskovalcev ob koncu razglasitve prvega vala epidemije ni bilo.

Tabela: Primerjava obiska ob dnevih odprtih vrat 2020 in 2019

Datum	Prireditev	2020	2019	Indeks
8. februar 2020	Kulturni praznik - Prešernov dan	732	1427	51,3
18. maj 2020	Mednarodni dan muzejev	0	137	0
20. junij 2020	Poletna muzejska noč	107	337	31,8
3. december 2020	Ta veseli dan kulture	/	46	/
Skupaj		839	1947	43,1

Počitniški programi

Za počitniški program muzejskih delavnic in učnih ur za osnovnošolce med zimskimi počitnicami (od 17. do 21. februarja) ni bilo večjega zanimanja. Pripravljen pedagoško-andragoški program med jesenskimi počitnicami (od 26. oktobra do 1. novembra) pa je bil zaradi epidemije odpovedan.

Odprtost za posebne skupine obiskovalcev

V Tednu študentske kulture (od 9. do 15. marca) je bil prost vstop za študente, v Tednu otroka (od 5. do 11. oktobra) pa za družine. Na mednarodni dan družine (15. maja) v Tednu družine je bil muzej zaradi epidemije zaprt.

Na festivalih in zunanjih prireditvah

Muzej je s svojim pedagoško-andragoškim programom sodeloval na izobraževalno-sejemskih prireditvah in festivalih, ki so obiskovalcem tudi zunaj muzeja omogočile brezplačen ogled muzeja in seznanitev z vsebinami muzejske dejavnosti. Nekatere tradicionalne prireditve so bile zaradi epidemije odpovedane, nekatere pa so se preselile na splet.

Na svetovnem spletu (Zoom, Facebook, YouTube) je 2. junija 2020 potekal festival Igraj se z mano. Slovenski šolski muzej se je na njem predstavil z delavnico Prišijmo si gumb. V obdobju od izvedbe delavnice v živo 2. junija do konca meseca 30. junija 2020 si jo je ogledalo 783 obiskovalcev. Na spletu je prek aplikacije Zoom potekala tudi Noč raziskovalcev. Delavnice Hiper! Super!, ki jo je za to priložnost pripravila Klara Keršič, se je 27. novembra 2020 na ta način udeležilo 68 obiskovalcev, posnetek Učne ure v antični Emoni, ki je potekala v sklopu delavnice Latine loqui amo, pa si je ogledalo 48 udeležencev.

Kulturni bazar je bil s spomladnskega prestavljen na jesenski termin. Kustos Anton Arko je 6. oktobra 2020 v Cankarjevem domu predstavil vsebino razstave V tem domu luč prosvete sije o zgodovini izobraževanja slepih, ki se je udeležilo 36 udeležencev.

Vpisi muzejskih predmetov v sistem Galis

V muzejski sistem za dokumentiranje predmetov je bilo vpisanih 423 novih predmetov. Glede na predhodno leto, je število manjše, glede na zastavljeni letni načrt pa še vedno nad njim. Delo z muzejskimi predmeti je temelj strokovnega delovanja vsakega kustosa. Poleg urejanja zbirk muzejskih predmetov je njegova prva naloga dopolnjevanje zbirk. Zaradi priprave stalne razstave je bil načrt v letu 2020 nekoliko manjši, realizacija pa je bila navkljub epidemiji covid-19 zadovoljiva.

Evidentiranje muzejskih predmetov

Skupaj je bilo evidentiranih 428 muzejskih predmetov. Kustos Anton Arko je v sistemu Galis evidentiral 50 muzejskih predmetov. Pregledal in vpisal je učbenike, ki so kot dvojniki izločeni iz knjižničnega fonda, in jih razvrstil v zbirko učbeniki dvojniki za šolska predmeta angleščina in francoščina. Kustosinja mag. Marjetka Balkovec Debevec je evidentirala 38 barvnih risb v zbirki Izdelki učencev in učiteljev – šolske risbe. Barvne risbe sester Ane in Minke Očakar, roj. 1894 in 1896, ki sta obiskovali meščansko šolo in učiteljišče pri uršulinkah v Ljubljani in Mekinjah in postali učiteljici, je muzeju leta 2007 podarila njuna sorodnica Andreja Zalar z Rakeka. Kustos Marko Ljubič je evidentiral 40 predmetov v zbirki pisal z začetka 20. stoletja, ki jih je muzej pridobil v zadnjih letih. Kustosinja Mateja Ribarič je v skladu z muzejsko zbiralno politiko evidentirala 92 muzejskih

predmetov v zbirki razglednic, fotografij in avdio vizualni zbirki, ki so bili muzeju večinoma ponujeni v odkup. Kustosu dr. Branku Šuštarju ni uspelo evidentirati izposojenih zvezkov iz okolice Pivke iz obdobja med vojnama, ki jih je muzej digitaliziral.

Tabela: Število evidentiranih muzejskih predmetov

Kustos / Kustosinja	Načrt 2020	Realizacija 2020	Indeks 20/20
Anton Arko, višji kustos	30	50	1,67
Mag. M. Balkovec Debevec, muzejska svetnica	25	38	1,52
Marko Ljubič, višji kustos	30	40	1,33
Mateja Ribarič, muzejska svetovalka	30	92	3,06
Dr. Branko Šuštar, muzejski svetnik	30	0	0
Skupaj	145	220	1,52

Inventariziranje muzejskih predmetov

Skupaj so bili inventarizirani 203 muzejski predmeti. Kustos Anton Arko je omenjene evidentirane muzejske predmete v zbirki učbeniki dvojniki za šolska predmeta angleščina in francoščina tudi inventariziral. Prav tako je tudi kustosinja mag. Marjetka Balkovec Debevec v celoti inventarizirala evidentirane predmete v zbirki šolskih risb: Izdelki učiteljev in učencev. Barvne risbe obeh sester učiteljic so nastale v obdobju med letoma 1907 in 1914 in so dragocen dokument likovnega pouka v šolah na začetku 20. stoletja. Motivika risb je uporabna pri različnih muzejskih projektih. Kustos Marko Ljubič je inventariziral pisala, ki so jih v šoli, večinoma po drugi svetovni vojni, uporabljali učenci osnovnih šol. Poleg kovinskih peresnikov in nalivnih peres različnega izvora je obdelal tudi več vrst svinčnikov in barvic, prav tako pa tudi šilčkov in drugih učnih pripomočkov. Kustosinja Mateja Ribarič je inventarizirala digitalizirane razglednice in fotografije s šolskimi motivi, ki jih je muzej v preteklih letih odkupil od zasebnih zbirateljev. Kustos dr. Branku Šuštarju načrtovanih muzejskih predmetov ni uspelo inventarizirati.

Tabela: Število inventariziranih muzejskih predmetov

Kustos / Kustosinja	Načrt 2020	Realizacija 2020	Indeks 20/20
Anton Arko, višji kustos	30	60	2,00
Mag. M. Balkovec Debevec, muzejska svetnica	30	38	1,27
Marko Ljubič, višji kustos	30	45	1,50
Mateja Ribarič, muzejska svetovalka	60	60	1,00
Dr. Branko Šuštar, muzejski svetnik	30	0	0
Skupaj	180	203	1,12

Vpisi knjižnih enot v Cobiss in dokumentiranje knjižničnega gradiva

Dokumentiranje knjižničnega gradiva je potekalo vzporedno z vnosom knjižničnega gradiva v spletni sistem Cobiss. Delo sta opravili vodja knjižnice, samostojna bibliotekarka Polona Koželj z vpisi tekočega knjižničnega gradiva (do 10. julija) in zunanja sodelavka, višja knjižničarka Darja Tavčar v obsegu finančne sposobnosti muzeja v projektu vnosa starega knjižnega fonda v sistem Cobiss. Po odhodu bibliotekarke na porodniški dopust je tudi tekoče knjižnično gradivo v sistem Cobiss vpisovala zunanja sodelavka. Vpise knjižničnega gradiva v Cobiss je skozi celo leto močno zaznamovala epidemija covid-19. Bibliotekarka Polona Koželj je poleg vpisov novega knjižničnega gradiva naredila tudi 25 vpisov za bibliografije raziskovalcev Slovenskega šolskega muzeja. V bazo CONOR je vnesla 24 novih imen. Ker je prvotni načrt obdelave in vpisov knjižnih enot v sistem Cobiss na polovici leta postal težko uresničljiv, se je število načrtovanih vnosov skupaj z drugimi spremembami LDN in FN SŠM junija prilagodilo novim razmeram. Realizacija vpisov je bila na koncu leta klub temu visoka (1899), saj je zunanja sodelavka Darja Tavčar več vpisov opravila tudi kot prostovoljka. Polona Koželj je opravila 292 vpisov knjižnih enot, ki tekoče prihajajo v muzej, Darja Tavčar pa 106 vpisov tekočega gradiva in 1501 vpis knjižnih enot iz starega knjižnega fonda. Z vsakim novim vpisom v sistem Cobiss je bilo več knjižnih enot dostopnih tudi za širšo javnost na spletu.

Knjižnično gradivo

Muzejska pedagoška knjižnica spada med slovenske specialne knjižnice za področje šolske preteklosti in skrbi za reden dotok knjižničnega gradiva. Bibliotekarka Polona Koželj je skupaj s tajništvom urejala nakupe, ki so bili skromnejši od pričakovanega. Pregledala in popisala je prejete darove (132) in skrbela za medknjižnično izmenjavo s sorodnimi ustanovami. Pregledala je tudi ponudbe odpisanega gradiva sorodnih ustanov (1022) ter organizirala prevzeme gradiva za muzejsko knjižnico. Zaradi pomanjkanja prostora za novo knjižnično gradivo je zbirko mladinskih glasil predstavila na zgornji knjižnični depo. Glasila je pregledala, dopisala v evidenco ter umestila v mapo posamezne šole. Pri pripravi in vračanju gradiva je na knjižnih policah menjavala stare knjižne podpornike za nove. Število na novo pridobljenih enot podarjenega knjižničnega gradiva (751) je bilo na koncu leta večje in je preseglo načrtovano število (700). Večina na novo pridobljenega knjižničnega gradiva v letu 2020 je bila muzeju podarjena. Od 751 novih enot knjižničnega gradiva je bilo kar 645 enot ali 85,9 odstotka vseh novih knjižničnih enot muzeju podarjenih. Poleg odbranih knjižnih enot iz splošnih knjižnic so jih največ prinesli obiskovalci muzeja. Med podarjenimi knjižnimi enotami prevladujejo stari učbeniki, s katerimi muzej dopolnjuje svoje zbirke. Popis in pregled podarjenega knjižnega gradiva je v drugi polovici leta opravila Klara Keršič, ki je nastopila nadomestno zaposlitev.

Iskane publikacije v Cobissu

Število iskalnih nizov v spletni aplikaciji specialne muzejske knjižnice SS-MULj v Cobiss+ se je v letu 2020 izjemno povečalo. Z 2626 v letu 2019 se je število iskalnih nizov v letu 2020 povečalo na 23.914. Povečanje je posledica večletnega neprekinjenega vpisovanja knjižničnega gradiva v spletni knjižnični sistem Cobiss in s tem večje dostopnosti knjižnega gradiva za e-uporabnike, po drugi strani pa gotovo tudi posebnih razmer, ki so bile leta 2020 zaznamovane z epidemijo covida-19. Prav tako je treba takšno povečanje povezati tudi s spremembami v načinu delovanja in komuniciranja sodobnega človeka.

Digitalizacija muzejskih predmetov in gradiva o zgodovini šolstva

Z nakupom novega skenerja za digitaliziranje gradiva večjih dimenzij in uvedbo parametrov za delo zunanjega sodelavca so bila do konca leta postavljena primerna merila za digitaliziranje muzejskih predmetov in gradiva o zgodovini šolstva in pedagogike v Slovenskem šolskem muzeju. Z ozirom na delovne razmere in evidenčne zapise, je bilo usklajeno pričakovano število digitalnih posnetkov. Izvedbo digitalizacije je v celoti začel opravljati zunanji sodelavec Marjan Javoršek. Leto 2020 je zato prelomno. Sistematično zastavljeno delo je uspešno potekalo in je bilo nekajkrat prekinjeno zaradi epidemije in nedostopnega muzeja. Digitaliziranih je bilo 1719 enot raznovrstnega slikovnega in spisovnega gradiva iz muzejskih zbirk za fototeko in za Dokumentacijski center za zgodovino šolstva in pedagogike, veliko gradiva pa se je digitaliziralo tudi za stalno razstavo. Poleg digitaliziranih posnetkov fototečnega gradiva in dokumentacije o zgodovini šolstva je bilo v muzejski knjižnici za potrebe obiskovalcev digitalizirano tudi drugo knjižnično gradivo, kot so učbeniki, ki sodijo med prve in najpomembnejše muzejske predmete v vsakem šolskem muzeju.

Konserviranje, restavriranje in izdelava replik muzejskih predmetov

Konservatorsko-restavratorski posegi so bili v razmerah, ki jih je zaznamovala epidemija covida-19, izvedeni v zasilni muzejski delavnici v Srednji šoli tehniških strok Šiška, kjer muzej že več let gostuje. Delavnica je bila konec leta 2019 zaradi načrtovanih gradbenih del preseljena v muzejski depo v Zalog. Vsa konservatorsko-restavratorska dela je izvedel samostojni konservatorsko-restavratorski tehnik Franci Kadivec, ki je izdelal tudi replike muzejskih predmetov za uporabo v pedagoško-andragoški dejavnosti muzeja. Konserviral in za hrambo je pripravil učila za slepe in slabovidne s Centra IRIS, prav tako je za hrambo v depou očistil in impregniral več nagačenih živali, telovadnega orodja in starejših učil za naravoslovne šolske predmete. Za stalno razstavo je restavriral luči (80. leta 20. stol.), umivalnik in šolske stole, za učne ure pa harmonij. Restavriral je tudi

okvirje učnih slik in steklene posode z živalmi v alkoholu. Opravil je potrebne naloge za zaščito in pravilno hranjenje muzejskih predmetov ter skrbel za ustrezne klimatske razmere v depoju v Zalogu, kjer je bila z opravljenimi deli dosežena tudi boljša urejenost ter preglednost predmetov. Skupno je v letu 2020 opravil 43 konservatorskih in 12 restavratorskih posegov na muzejskih predmetih in izdelal 37 replik muzejskih predmetov.

Publikacije muzeja

V predvidenih okvirih so izšle štiri vsakoletne publikacije muzeja. Poleg strokovno-znanstvene revije Šolska kronika v dveh zvezkih (v redni dvojni in enojni tematski številki) in promocijske brošure o pedagoško-andragoškem programu v šolskem letu 2020/2021 je izšel tudi Koledar muzeja za leto 2021. Ob drugih muzejskih projektih so izšli manjši plakati, e-letaki in druga e-sporočila.

1. Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje, št. 1–2/2020, 28/LIII, str. 1–336.
2. Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje, št. 3/2020, 28/LIII, str. 336–634, tematska številka – 20 let učnih ur naših babic in dedkov.
3. Slovenski šolski muzej, Pedagoški programi v šolskem letu 2020/2021, Publikacija muzeja (brošura) št. 142, 28 str.
4. Koledar SŠM 2021, Prvega ne pozabiš nikoli, Publikacija muzeja (koledar) št. 143, 24 str.

V dvojni številki revije ŠK 2020/1–2 je izšlo sedem izvirnih znanstvenih člankov, v tematski številki revije ŠK 2020/3, ki je bila posvečena 20-letnici projekta starih učnih ur, pa pet. Na koledarju muzeja za leto 2021 Prvega na pozabiš nikoli so v zaporedju izida prva berila v slovenskih šolah v 20. stoletju, ki so kot učbeniki tudi najbolj znan muzejski predmet v vsakem šolskem muzeju. Koledar je izšel v nakladi 1500 izvodov. Za vsak mesec so poleg koledarskih elementov vključeni še Opominek za učitelja iz leta 1862 in slikovne ter ugankarske vsebine iz vsakega berila posebej. V brošuri Pedagoški programi SŠM v šolskem letu 2020/2021 je v celoti zajet ves pedagoško-andragoški program muzeja. Posebej so predstavljene novosti, na katere so bralci in zlasti muzejski obiskovalci posebej opozorjeni. Brošura je dosegljiva na domači spletni strani muzeja in na številnih socialnih omrežjih, na katerih muzej oglašuje.

Skupni projekti s šolami

Kot pri drugih muzejskih dejavnostih je bilo zaradi epidemije covida-19 tudi sodelovanje s šolami močno prizadeto. Že dogovorjeni obiski šolskih skupin v

muzeju so bili odpovedani ali prestavljeni na poznejše obdobje, že dogovorjeni skupni projekti pa so odpadli. Večjih skupnih projektov tudi ni bilo načrtovanih, saj je bilo prizadevanje muzeja usmerjeno v pripravo stalne razstave.

Ob gostovanju razstave o šolskem vrtu na Ravnah na Koroškem je v projektu SKUM potekal pedagoški program za osnovne šole in vrtce Koroške regije. Iz prejšnjih let se je z razstavno vsebino šolskega vrta nadaljeval pedagoški program v projektu Naš vrt v vrtcu Vodmat v Ljubljani. V Komisiji za delo zgodovinskih krožkov pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije je bilo ocenjenih več raziskovalnih nalog o poklicih v preteklosti, ki so jih mladi osnovnošolci pripravili pod vodstvom svojih mentorjev iz več kot 50 šol po Sloveniji. Z Oddelkom za klasično filologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani so bile izpeljane UU iz antične Emone in antične delavnice na prireditvi Noč raziskovalcev.

Muzej je iz Srednje vzgojiteljske šole Ljubljana na začetku leta prevzel več likovnih izdelkov, kulis in kostumov učiteljice Vilme Rupnik za plesno in dramsko dejavnost na šoli. Prav tako še pred izbruhom epidemije si je OŠ Ivana Groharja iz Škofje Loke izposodila učila, učne pripomočke in opremo za izvedbo Učne ure iz antične Emone, ki jo je za muzej izvedel animator učnih ur in muzejski vodič Matej Prevc.

Srednja šola tehniških strok Šiška je muzeju v svojih prostorih omogočila zasilno delovanje muzejske delavnice in s tem tudi opravljanje dejavnosti, ki je imelo zaradi priprave stalne razstave še posebej pomembno težo. Zaradi odpovedi folklorne prireditve na OŠ Borovnica tudi ni bilo mogoče izpeljati načrtovane izposoje muzejskih predmetov niti odigrati posebej pripravljenega scenarija za prizor iz šolske učilnice iz obdobja okoli leta 1900.

Projekti z drugimi organizacijami na področju delovanja muzeja

Muzej je bil zlasti po strokovnem delu svojih zaposlenih kustosov vezan na delovanje muzejskih in drugih strokovnih združenj in društev. Kustosinja mag. Marjetka Balkovec Debevec je delovala v Komisiji za Valvasorjeva priznanja pri Slovenskem muzejskem društvu. Njeno delo je vezano tudi na izdajo priložnostne knjižice s predstavitvami nagrajencev. Ob 90-letnici delovanja kina v Črnomlju je sodelovala z Zavodom za izobraževanje in kulturo Črnomelj. Dr. Branko Šuštar je v navezi z Zvezo zgodovinskih društev Slovenije predhodno postavil razstavo Poti izobraževanja v slovanskem svetu (*Le vie dell'istruzione nel mondo slavo*), ki je bila na ogled v Pokrajinskem muzeju v Kopru do začetka marca 2020.

V projektu Novega Slovenskega biografskega leksikona pri ZRC SAZU so zaposleni v muzeju napisali več prispevkov o znamenitih šolnikih in učiteljih. Za mednarodni muzejski dan (18. maja) se je muzej pridružil državnim muzejem pri postavitvi skupne razstave na spletu. Z gostovanjem razstave Učilnica v naravi: šolski vrt včeraj, danes, jutri je dejavno podprl medmuzejsko sodelovanje tako s

Čebelarskim muzejem Radovljica kot tudi s Koroškim pokrajinskim muzejem ter s šolami, ki so razstavo obiskale.

Epidemija covid-19 je po prvem valu med poletjem spodbudila skupne muzejske projekte prizadetih muzejev. Slovenski šolski muzej je od 1. julija do 31. avgusta 2020 sodeloval z ljubljanskimi muzeji in galerijami v projektu 1 vstopnica za 11 muzejev in galerij, po dobrem odzivu obiskovalcev na prvi skupni projekt pa še od 17. do 23. avgusta 2020 s Skupnostjo muzejev Slovenije v projektu Naprej v preteklost, v katerem je bila postavljena tudi skupna razstava s predstavitvijo dejavnosti muzejev na muzejski ploščadi Metelkova.

Slovenski šolski muzej je v teh projektih na socialnih omrežjih objavil več razstavnih vsebin: nagačen medved z OŠ Ig, spričevalo J. Bucha, uniforma srednješolskega profesorja, rimski stilusi in šolski razred iz 1902. V drugem projektu Skupnosti muzejev Slovenije: Naprej v preteklost, Praznični muzej, ki je na spletu potekal od 7. do 13. decembra 2020, je na socialnih omrežjih objavil še več vsebin o praznovanjih in praznikih. Več skupnih projektov, tudi strokovnih srečanj, izobraževanj in predavanj, je bilo prav tako izvedenih po spletu.

Mednarodno sodelovanje

Mednarodno sodelovanje se je iz dejanskega sveta preselilo v spletno okolje. Kustosinja Mateja Ribarič je bila članica programskega odbora 4. mednarodne konference ŠOLA & MUZEJI 2020, ki je 11. septembra 2020 potekala po svetovnem spletu. Za objavo v zborniku konference Sekcije muzejskih pedagogov Muzejskega društva Srbije, ki zaradi epidemije covid-19 še ni izšel, je pripravila strokovni prispevek Slovenski šolski muzej povezuje šole in muzej – 20 let učnih ur v Slovenskem šolskem muzeju. Prispevek je predstavila na konferenci v Nišu leta 2019.

Kustos dr. Branko Šuštar je po spletu in dostopnem e-gradivu spremljal mednarodni kolokvij ICOFOM (International Committee for Museology), kolokvij MEGM (Museo de la Educación Gabriela Mistral) v Santiagu v Čilu o družbeni, participativni in kritični muzeologiji in konferenco ECER 2020 (Educational Research (Re)connecting Communities) v Glasgou. Za sekcijo Zgodovina vzgoje je poslal povzetek prispevka o manjšinskem šolstvu. Sodeloval je z organizatorji 19. mednarodnega simpozija šolskih muzejev in šolskozgodovinskih zbirk na univerzi na Kreti. S prof. Antonello Cagnolati (univerza v Foggia) in s prof. Antonio Fco. Canales Serranom (PF Univerze Complutense v Madridu) je sodeloval pri pripravi podatkov za slovenski del v mednarodnem projektu o izobraževanju in vzgoji deklet v južni Evropi. Slovenski šolski muzej izmenjuje strokovno znanstveno literaturo v mednarodnem strokovnem prostoru na področju zgodovine šolstva z revijo Šolska kronika, ki vsebuje nemške in angleške naslove člankov, angleški izvleček in nemški povzetek.

Muzej na svetovnem spletu

Objave na spletni strani muzeja so tudi zaradi epidemije presegle zastavljeni načrt. Kljub prenovi stalne razstave in drugačnim prioritetam je v opredelitev tekočih nalog stopila dostopnost vsebin o zgodovini šolstva in pedagogike na svetovnem spletu. Tako na domači spletni strani muzeja kot tudi na socialnih spletnih omrežjih, na katerih je muzej oglaševal, se je število objav povečalo. Zlasti na socialnih omrežjih so v obdobjih zaprtja, nedostopnosti ali težje dostopnosti muzeja pritegnile predvsem lahkotnejše in informativne vsebine, ki so bile povezane z ukrepi ob epidemiji na področju šolstva. Ker objave dogodkov in število obiskov na spletni strani in na socialnih omrežjih močno vplivajo na obisk muzeja, se področju oglaševanja in promocije že več let vse bolj dejavno posveča Ksenija Guzej, prof. lik. umetnosti, ki te naloge zadnja leta opravlja na delovnem mestu poslovni sekretar.

Na domači spletni strani muzeja: www.solski-muzej.si je bilo leta 2020 objavljenih 31 dogodkov, kar je 7 dogodkov ali 29 % več kot leta 2019. Število obiskovalcev muzejske spletne strani je bilo 53.849 in se je v primerjavi s predhodnim letom povečalo za 8 %, število ogledov pa je bilo kar 115.237 ali 65 % (69.994) več kot leta 2019.

Na Facebook-strani Slovenski šolski muzej je bilo leta 2020 objavljenih 693 dogodkov ali 498 dogodkov oz. 355 % več kot leta 2019. Obiskovalcev Facebook-strani SŠM je bilo 152.160 ali 241 % več kot leta 2019. Na primerljivejšem Twitterju je bilo 542 objavljenih dogodkov ali 428 dogodkov oz. 475 % več kot predhodno leto. Obiskovalcev na Twitterju je bilo 2024 ali 255 % več kot leta 2019, obiskov pa 30.025 ali 120 % več kot leto prej.

Večje številke so še na Instagramu: 73 dogodkov, povečanje za 73 %, manj objavljenih dogodkov kot leta 2019 pa na Museums.si 12 (10) in LinkedIn 12 (9). Na YouTube Slovenski šolski muzej je bilo od vzpostavitve spletnega mesta v drugi polovici leta 13 predstavitev (muzejskih učnih ur) in 3068 obiskov.

Informacije s področja šolske preteklosti in o strokovnem delovanju

Posredovanje informacij o delovanju muzeja in predvsem informacij s področja zgodovine šolstva in pedagogike je v zadnjih letih zaradi povpraševanja uporabnikov v delovnih nalogah zaposlenih zavzelo velik del razpoložljivega delovnega časa. Zaradi narave delovanja šolskih muzejev in zbranega dokumentacijskega, fototečnega, knjižničnega in arhivskega gradiva o zgodovini šol in učiteljev to delo presega podobne naloge kustosov v drugih muzejih.

Najprej je bilo posredovanje informacij vezano predvsem na Dokumentacijski center za zgodovino šolstva in pedagogike, v zadnjem obdobju pa se je razširilo na vse muzejske oddelke in na vse zaposlene strokovne delavce. Realizirano je bilo 13 predstavitev (muzejskih učnih ur) in 3068 obiskov.

zacija podanih informacij se je uskladila s predvidenim obsegom teh nalog. Pri tem je treba upoštevati, da se zahtevnejše svetovanje in intervjuji štejejo z dva- in trikratno vrednostjo podatka.

Tabela: *Posredovane informacije*

	Podatki	Svetovanja	Intervjuji
Anton Arko, višji kustos	9	1	0
Mag. M. Balkovec Debevec, muzejska svetnica	121	32	9
Marko Ljubič, višji kustos/svetovalec	0	1	0
Mateja Ribarič, muzejska svetovalka	25	13	5
Dr. Branko Šuštar, muzejski svetnik	15	6	6
Ksenija Guzej, poslovna sekretarka	19	8	/
Mateja Pušnik, organizator kult. programov	20	3	1
Koželj Polona, bibliotekarka	2	5	1
Skupaj	211	69	22

Vrednost posredovanih informacij (podatkov, svetovanj, intervjujev) je bila 415 podatkov. Pri tem se podatek računa kot nezahtevna informacija, ki jo strokovni delavec lahko posreduje brez večjega truda z uporabo priročnih seznamov. Svetovanje je bolj zahtevna informacija, ki od strokovnega delavca zahteva večurno pregledovanje in iskanje informacij iz dokumentacijskih map in drugih virov za zgodovino šolstva. Intervju je najbolj zahtevna informacija, ki terja raziskovalen pristop za njeno posredovanje. Med uporabniki muzejskih storitev se je pri zastavljenih vprašanjih v primerjavi s predhodnim letom povečalo število bolj zahtevnih informacij, tako pri intervjujih kot pri svetovanjih, zmanjšalo pa se je število manj zahtevnih podatkov. Vrednost posredovanih podatkov (415) je bila nekoliko manjša od načrtovane (445) in še manjša od dosežene v letu 2019 (543).

Muzejska tržna dejavnost

Prodaja spominkov, ki so izdelani kot replike muzejskih predmetov, s katerimi muzej promovira muzejsko dejavnost na področju šolske dediščine, je bila v vlogi dopolnjevanja javne službe. Zaradi nadaljevanja obnovitvenih gradbenih in obrtniških del, priprave ogrodka za postavitve stalne razstave, odsotnosti prodajne infrastrukture in pojava epidemije je bilo delovanje muzejske trgovine čez celo leto onemogočeno. Ob zaključku šolskega leta 2019/2020 je nekaj dni potekala prilagojena prodaja, ki pa se je v danih razmerah pokazala za neprimerno in težko izvedljivo. Več prodajnih artiklov je bilo zaradi zasedenosti depojskih prostorov v matičnem posloplju nedostopnih in za prodajo nedosegljivih. Prodaja spominkov je bila pod pričakovanji. Za obračunavanje stroškov tržne dejavnosti se je uporabilo dejansko ustvarjene stroške za izvajanje tržne dejavnosti. Izračunani delež prihodka od tržne dejavnosti v prihodku dejavnosti javne službe je bil za leto 2020 zanemarljiv.

Investicijski transferji

Slovenski šolski muzej je po načrtu razvojnih programov za investicijske transferje za leto 2020 razpolagal s sredstvi na PP pri MIZŠ v višini 16.095 EUR. Največji del razpoložljivih sredstev za investicije je v skladu z investicijskim načrtom namenil nakupu računalniške opreme v skupni vrednosti 11.933 EUR. Za digitalizacijo muzejskega slikovnega in spisovnega gradiva ter muzejskih predmetov je bil nabavljen nov digitalni čitalec za skeniranje muzejskih vsebin v obsegu do formata A3 v vrednosti 3529 EUR. Nujna je bila zamenjava računalniškega strežnika (3497 EUR). Novi računalniki so bili nabavljeni za tajništvo, sprejemnico in muzejsko knjižnico (4906 EUR). V manjši prostor za čistila in v prostor toplotne postaje ob vhodu v sanitarije so bila vgrajena nova vrata (3306 EUR), za prostor s čistili pa je bilo izdelano tudi pohištvo po meri (428 EUR). V dislociranem depoju v Zalogu so bila nabavljena drsna vrata in premične stopnice za lažji dostop do muzejskega gradiva (439 EUR). Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport je muzeju v upravljanje predalo tudi programsko opremo Microsoft v vrednosti 1689 EUR.

Projekt obnove prostorov in nakupa opreme za stalno razstavo

Za investicijski projekt obnove prostorov in nakupa opreme za stalno razstavo je bil leta 2018 v sodelovanju s službo za investicije na MIZŠ izdelan Dokument identifikacije investicijskega projekta (DIIP), ki ga je ministrstvo potrdilo in za njegovo izvedbo z muzejem proti koncu leta 2019 sklenilo pogodbo. Za dvoletni investicijski projekt Sanacija prostorov in nabava opreme za razstavno, pedagoško in drugo dejavnost SŠM so bila zagotovljena sredstva v skupni vrednosti 390.228 EUR. Zaradi izredno kratkega obdobja do konca tekočega leta je bilo mogoče v letu 2019 realizirati le manjši del sredstev (66.261 EUR), vsa preostala sredstva (323.967 EUR) iz projekta pa so bila lahko realizirana v letu 2020. Z navedenimi sredstvi so bile obnovljene sanitarije za obiskovalce, tudi za tiste s posebnimi potrebami, na pročelju muzejske stavbe je bil nameščen svetlobni napis Slovenski šolski muzej, v čitalnici in knjižnem depoju so bila zamenjana okna, v knjižnem depoju so bila obstoječa svetila zamenjana z varčnimi, predvsem pa sta bila po izpeljanem javnem naročilu zagotovljeni tako nakup razstavne opreme kot tudi postavitve nove stalne razstave. V zaostrenih epidemioloških razmerah je ministrstvo za dokončanje vgraditve novih oken v knjižnici in knjižnem depoju prispevalo dodatnih 2500 EUR. Muzej je s sredstvi v projektu ravnal skrbno in je prihranil del sredstev pri nakupu IKT-opreme in pri projektantskem nadzoru.

Finančni rezultat

Celotni prihodki muzeja za leto 2020 so znašali 613.540 EUR in so bili za 5,6 % nižji kot leta 2019. Iz proračuna je muzej prejel 590.287 EUR sredstev, kar predstavlja 96,2 % vseh prihodkov v letu 2020. Lastni prihodki v znesku 23.253 EUR predstavljajo 3,8 % vseh prihodkov. Odhodki za leto 2020 so znašali 602.387 EUR in so za 7 % nižji od odhodkov iz leta 2019. Za bruto osebne dohodke in nadomestila je bilo namenjenih 321.695 EUR (53 %), za stroške redne dejavnosti 173.052 EUR (29 %) in za redno pedagoško dejavnost 12.268 EUR (2 %); za projekte 94.130 EUR (15,6 %), od tega za razstave oz. razstavno dejavnost 60.476 EUR (10 %) in za muzejsko trgovino 12 EUR (0,00%). Stroški dela so v letu 2020 predstavljali več kot 50 % vseh stroškov. Večji delež sredstev za delovanje muzeja je prispevalo ministrstvo, manjši del pa tudi muzej iz sredstev presežka prihodkov nad odhodki iz preteklih let. Za investicije v projektu Sanacija prostorov in nabava opreme je muzej prejel 319.663 EUR. Presežek prihodkov nad odhodki je izkazal pozitiven poslovni rezultat.

Sklep

Epidemija covid-19 je med zaposlenimi pri opravljanju javne službe na področju dediščine šolstva v skrbi za večjo odmevnost pedagoško-andragoškega programa sprožila jasno zavedanje, da je za uresničevanje ciljev muzejskega dela pomembna prisotnost na spletu. Muzej je z rednim izdajanjem vsakoletnih muzejskih publikacij in z objavami informativnega gradiva ob raznovrstnih muzejskih projektih tudi med epidemijo razširjal pozitivno sporočilo o izvajanju poslanstva in nalog muzeja na celotnem področju muzejske dejavnosti. Z nadaljevanjem investicijskega projekta obnove prostorov in nabave opreme za stalno razstavo je bil narejen odločilen korak pri dokončnem uresničenju največjega cilja in poslanstva muzeja v zadnjih desetih in več letih.

Drobtinice iz šolske preteklosti

1.25 Drugi članki in prispevki

Bolezni

Iz Vinice na Dolenjskem se nam sporoča, da ondu kože otroke hudo more. 10. p. m. so jih pokopali 5 na jeden pot, 15. p. m. pa 4, dva večja in dva manjša. Tudi v okolici Ljubljanski so mogli v 3 krajih s šolo prenehati.¹

Iz Metlike. V mnogih krajih po Dolenjskem razsaja uže dalje časa kozja bolezen. Tudi naša štirirazrednica je uže od 1. aprila t. l. vsled te bolezni zaključena. Kdaj bodemo zopet začeli poučevati, se še dobro ne ve; po mnenji dr. Eržena iz Črnomlja mogoče, da odpremo šolo po binškoštnih praznikih, če do tedaj nikdo več ne zboli. Bolezen sicer ne razsaja posebno hudo; a komaj preneha tu, uže se prikaže tam, tako da se s poukom pričeti ne more. Kakor mi je pravil hrvatski učitelj J. iz Žakanja, prikazujejo se kože tudi uže onkraj Kolpe.—Kako dolgočasno je, če učitelj praznuje med šolskim letom, ko drugi tovariši uspešno delujejo v šoli na polji narodne izomike, uvidevamo tukejšnji učitelji. »Da bi se le kmalu pričela šola«, je naša jedina želja; vsaj človek od dolzega časa ne ve, kaj bi počel. Daj Bog, da bi bolezen popolnem prenehala!²

Iz Železnikov. (Bolezen pri otrocih). Pri nas prišla je nad otroke silno huda bolezen. Tako silovito zgrabi nekaterega, da se misli, zdaj in zdaj bo po njem. Pričenja se z glavo-bolom, bluvanjem in bledenjem; nekaterim omeji za čas celo pogled (vid). Umrli je dozdej še le en otrok, bolnih jih je pa prav veliko, in ker je bolezen nalezljiva, svetoval je gosp. vojaški polk. zdravnik dr. F. K. (ki je na našo srečo, ker nimamo nič zdravnika, ravno zdaj doma na odpustu), da bi šola za en čas prenehala. Ker so ravno počitnice pred durmi, se pouk do praznikov ne bode ustavil; ako bolezen ne preneha, se bo zgodilo to pozneje.³

Iz Železnikov. (Bolezen pri otrocih.) Leto 1882 smo pričeli pri nas s tem, da se nam vsled hude otroške bolezni šolo uradno zaprli in pouk ustavili. Umrli sta nam bila med božičnimi prazniki namreč na en dan dva učenca. Tri tedne smo imeli šolo zaprto. Ker je bila bolezen nekoliko pojenjala se je včeraj pouk zopet pričel. Pa, – kakor da bi bila smrt s tem nekako razkačena, jela je zopet mahati vnovič s koso, in ravno včeraj sta hkrati zopet dva mlada mrlička čaka-

1 Iz Vinice. *Učiteljski tovariš*, 21, 1881, str. 48.

2 Iz Metlike. *UT*, 24, 1884, str. 175.

3 Josip Levičnik: Iz Železnikov. *UT*, 22, 1882, str. 14.

la v mrtvašnici časa, kdaj ju bo pogoltnil nemili grob. (Zaradi nalezljivosti niso smeli nobenega otroka položiti na mrtvaški oder, ampak vsacega so koj odnesli v mrtvašnico.) Za en pot je določena tako, da le iz taistih hiš otroci v šolo ne smejo, kjer je kaj bolnikov. Upam, da se bo sila kmalu unesla. Počitnice so sicer prijetne, – toda le pravem časi. O nenavadnem čas pa so one bolj nadloga, kod oddih, ker otroci zanemarjajo uk, postanejo vsi razmišljeni, in učitelj ima težke križe z njimi, predno jih spravi zopet v red.⁴

Iz Železnikov. (Še vedno bolehanje pri otrocih.) Hude otroške bolezni se pri nas še vedno ne moremo odkrižati. Tudi smrt še dost pogosto žanje. Zmed šolske mladine smo oddali od Božiča sim le četvero otrok v večnost; neusmiljena morilka zbira si le bolj nežne žrtve, in nekako užali se človeku pri srcu, ako stopi na pokopališče, in vidi toliko vrsto malih novih gomil. Poleg »davice« poskuša tudi »vročica« (tifus) pri otrocih svojo hudo moč. (Da bi bilo v šolski dvorani bolj zdravo, zažge se vselej pred ukom košata brinjeva veja, ter se nese po dvorani gor in dol, da bi plamen popalil slabi zrak. Ko se nauk skonča, prevetri se zopet dobro dvorana). Poleg bolezni smo pa nastopili zdaj tudi taisti letni čas, ki bi se morda dobro dal kerstiti na ime »kašelj-perioda«. V kljub prav pogostemu opominjevanju, naj bi otroci ne hodili bosonogi, goloroki in gologlavi, motijo jih le preveč rajsko-prijetni vzplomladni dnevi; pri igri se zgrejejo, in iz zemlje hlapi nekaki skriti mraz, otroci se prehladijo, ne vede, kdaj, v šoli pa je potem brehanje in kašlja toliko, da se včasih komaj drug družega razumemo.⁵

Iz Železnikov. Zimo, hvala Bogu, imamo zopet za herbtom. Po naših krajih bila je letos zelo huda, ne toliko zaradi mraza, pač pa zaradi bolezni: davice in koz. Čudno pa je bilo, da ste obe bolezni po hribovskih vaseh, kjer je navadno bolj čist in zdrav zrak, še dokaj hujše gospodarile, kot po ravninah. Koze niso gledale na starost; mnogo že odrašenih in krepkih obojega spola spravile so v grob. Tukajšnja šola bila je zaradi obeh bolezni od 1. do 13. januarija t. l. uradno zaprta. Po željah g. dr. A., ki dohaja iz Loke vsak teden po dvakrat v naš trg v zdravniških zadevah (ker nimamo lastnega zdravnika!!!), ostala bi bila zaprta tudi še dalje; a g. kr. okrajni zdravnik dr. M. bil je s pisalcem teh vrstic enacih misel; naj se šolski pouk zopet prične. In tako se je tudi zgodilo. Le otroci iz onih hiš, v katerih je bilo kaj »kozavih otrok«, niso smeli v šolo. V učni dvorani skrbeli smo za zdrav zrak s tem, da smo vsaki dopoludan in tudi popoludan po prihodu otrok pokadili z brinjem. Ker še vedno kak otrok za kozami zbolí, čistimo šolski zrak še vedno na ta način. – Nenavadno hudobnost letošnjih koz dokazuje to, ker je mnogim otrokom ostal nesledek pri očeh. Njih več je oslepelo popolnoma na eno oko; – med tem je tudi en tukajšnji učenec.⁶

4 Josip Levičnik: Iz Železnikov. *UT*, 22, 1882, str. 47.

5 Josip Levičnik: Iz Železnikov. *UT*, 22, 1882, str. 110.

6 Josip Levičnik: Iz Železnikov. *UT*, 23, 1883, str. 143.

Iz Preske. Pretečena zima je bila tudi šoli ugodna, kajti otroci so vso zimo redno hodili v šolo. A ni nam tako mila nastopna vzpomlad. Otroci in odraščeni bolehalo za kozami in sicer tako nevarno, da smo 9. t. m. po zdravnikovem ukazu morali šolo zapreti. Da bi bilo pač kmalu bolje!⁷

Zaradi boleznih vratnice je bila mestna dekliška šola pri sv. Jakob v Ljubljani od božičnih praznikov do 16. t. m. zaprta.⁸

Otroci zelo bolehalo tudi v Ljubljani. Pretečeni teden je bolnih in zaradi boleznih izločenih samo v I. peterorazredni m. deški šoli v vseh razredih čez 50 ni hodilo v šolo. Da to zavira šolski napredek (posebno zdaj konec šolskega leta), je očitno.⁹

Z Iga v dan 18. prosinca. Pri nas prikazale so se koze epidemično. V vsi obširni župi ni vasi, da bi koze več ali manj razsajale. Za kozami zbole odraščeni in otroci; merjo pa vendar le bolj otroci. Sleherni dan leži kak mrlič v mrtvašnici; ta teden ležalo jih je jeden dan naenkrat 6. Ker je v župi skoraj ni hiše, da bi ne imeli koz, so se mi koze celo v šolo urinile, a žrtve dozdej še vendar niso zahtevale. – Se ve da je šola zaradi te boleznih zaprta; a s šolskimi uki bomo zaostali, ker na deželi se navadno kaj prida le pozimi opravi. Pomagati si vendar ne moremo!¹⁰

Iz Velikega Gabra. Dragi Tovariš! Poročal si nam to zimo že čestokrat, da se je tu pa tam radi nalezljivih boleznih šola uradno zaprla. – Tudi po našem Zatiškem okraji, so se take nalezljive boleznih prikazale, najprvo je bila tukaj šola v Zatičini zbog dobercev (Masern) uradno zatvorjena; kajti ta bolezen se je širila v tem šolskem kraji prav hitro in v prav obilnem številu v mesecih; december p. l. in v januarju t. l. mej mnogobrojno šolsko mladino. Enake boleznih vsikdar tudi svoje žrtve zahtevajo; tako je tudi tukaj okoli 20—30 otrok umrlo. Zdaj se je v Zatičini šola zopet odprla. Komaj se je pa ondi na boljše obrnilo, uže se prikaže ravno ista nalezljiva bolezen v šolskem okraji v Velikem Gabru in v Št. Vidu poleg Zatičine, in sicer v tolikej meri, da se je na ukaz c. kr. okrajnega šolskega svetovilstva moralo s poučevanjem na nedoločeni čas prenehati 12. februarja t. l., ter je malo upanja, da bi se še kmalu pričeti moglo, ker se bolezen še širi. Ne bom opisoval, ker vsacemu previdnemu učitelju je znano, kako to opovira napredek v šoli; kajti obiskovanje šole na Dolenjskem je ravno v taceh zimah, kakoršna je letos, veliko bolj redno, nego poleti; ter se s poučevanjem navadno več doseže, kakor v gorkem poletji, kadar je poljedelec z delom preobložen in čestokrat radi tega svoja dece ne pošilja v učilnico. Od kod pa izvirajo navadno take boleznih? Menim, da se godi največ v hitri in večkratni izpremembi zračne temperature, gotovo pa

7 Iz Preske. *UT*, 24, 1884, str. 157.

8 Zaradi boleznih vratnice. *UT*, 22, 1882, str. 31.

9 Otroci zelo bolehalo tudi v Ljubljani. *UT*, 22, 1882, str. 159.

10 Z Iga. *UT*, 23, 1883, str. 48.

tudi v svojeglavnosti ljudstva samega, ker noče verovati, da se bolezen te vrste naleze, ker dopušča, da zdravi otroci k zbolelim hodijo itd. V Zatičini in Velikem Gabru pa pripisujem tudi veliko krivde – slabim, vlažnim, nizkim – ja vsakem koli obziru nepriljubljenim in nepriljubljenim šolskim sobam, katere brez dvombe dosta pripomorejo, da se leto za letom ravno tukaj med mladino izcimijo epidemične bolezni. Te za šolo »najete« sobe bi bile bolj pripravne, kakor samo za to ne – za kar se zdaj uporabljejo, pa Bogu bodi pritoženo, da se – – –.¹¹

Iz Velikega Gabra. Naša dvorazredna šola v Velikem Gabru je zaradi bolezni koz, katere se epidemično razširjujejo med našo šolsko mladino, že od 21. decembra 1883. l. po slav. C. kr. okrajnem šolskem svetu v Litiji uradno zatvorjena; toraj že 6. teden. V občē se nam mora čudno zdeti, da je vedno ravno tukajšnja ljudska šola zaradi epidemičnih bolezni – gotovo vsako zimo ali pomlad, včasih pa še obakrat uradno zaprta. To se ponavlja že od ustanovitve šole 1879. l. sem; toraj skozi pet let vsako leto! Gotovo in brezdvomno iskati je vzroka tem ponavljajočim se boleznim – v prevlažnih in nizkih za šolo »za dragi denar privatno najetih šolskih sobah«; to tudi večji gg. zdravniki potrjujejo. To zaprtje je pouku v šoli v veliko kvar!¹²

Iz Štajerskega. Raznoterosti. Zavoljo bolezni (šarlah, difteritis, ošpice) morali so na Zidanem mostu in Ormužu šole zapreti.¹³

Iz Štajerskega. Raznoterosti. Zaradi ošpic so se morale zapreti šole v Žalcu, Petrovčah, Vojniku, Št. Martinu v Rožnem dolu, v Čadramu, Sočah, Prihovi, v Grižah, Št. Petru, Št. Pavlu, Galiciji, Svetini, Frankolovem, pri sv. Benediktu in Sv. Trojici v Slov. Goricah.¹⁴

Raznoterosti. V zapreki so šolski voditelji na Dunaji, ker je občinsko starejšinstvo ukrenilo, da morajo svoje otroke, če zbole za kako nalezljivo boleznijo, iz šolskega poslopja oddati bolnici ali pa morajo z vsem iti drugam stanovat (ve se za povrnjeno stanarino).¹⁵

11 Josip Zajec: Iz Velikega Gabra. *UT*, 23, 1883, str. 77–78.

12 Iz Velikega Gabra. *UT*, 24, 1884, str. 64.

13 Iz Štajerskega. Raznoterosti. *UT*, 22, 1882, str. 190.

14 Iz Štajerskega. Raznoterosti. *UT*, 22, 1882, str. 251.

15 Raznoterosti. *UT*, 22, 1882, str. 369.

Konec abecednikov

Rokopisje vedno bolj izpodriva pisalni stroj in kaže se, da ni več daleč čas, ko ljudje sicer ne bodo analfabetje, a pisati vendar ne bodo znali. Angleški listi so beležili o obilnatni uredbi strojepisja, in sicer v prvih razredih osnovnih šol. Kakor hitro bo deca za silo obvladala abecedo, bo dobila v roke stroje in namesto mazanja prstov in papirja s črnilom, bo raje tipkala po klavijaturi pisalnega stroja. – Ali ne bo nekoliko prezgodaj uvajati strojepis že v prvi razred?

Stoletni jubilej pisalnega peresa

Iz kovine so sicer že v 16. stoletju v Nürnbergu izdelovali peresa, a njih uporaba se ni razširila. Taka peresa so bila draga in tudi tako slaba, da je razumništvo zvesto držalo se gosjih peres. Šele, ko so Angleži pričeli s stroji v veliki množini izdelovati kovinska peresa, se je razširila uporaba na kovinskem trgu. Leta 1832 je prišlo na trg pero z lesenim držalom. To praktično novost so takoj prevzeli pisarji in zavrgli gosja in puranova peresa. Pri nas se je pisanje sploh pozneje razširilo. Slomšek kaže še pouk z gosjimi peresi. – Nalivno pero, ki se danes tako širi med inteligenco, ni nov izum, marveč je še starejše kot jekleno pero. Že v 17. in 18. stoletju so rabili nalivna peresa, toda radi druginje so bila pristopna le bogatinom. Sicer pa so taka peresa hitro zarjavela in na ta način postala nerabna. Problem nalivnega peresa je bil šele rešen, ko so nadomestili jekleno pero z zlatim in to zaščitili z iridijem.

Slovenski učitelj, Pedagoška revija in glasilo Slomškove zveze, 1933.

Tatjana Hojan

Poročila in ocene

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Dr. Tone Smolej. Slovenska književnost in visoka šola. Gradec, Dunaj, Praga, Krakov, Ljubljana (1839–1943). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 2020. 232 str.

V skladu z nadaljevanjem podobnih raziskav, opravljenih v zadnjem desetletju, se tudi pričujoča monografija Toneta Smoleja, literarnega zgodovinarja in rednega profesorja na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, posveča študijski in širši intelektualni poti (kasnejših) slovenskih literatov, jezikoslovcev in drugih humanističnih izobražencev. Monografija zajema okvirno stoletno obdobje od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne, to je čas, ki so ga med drugim odločilno zaznamovala prizadevanja za uveljavljanje slovenskega jezika in kulture v akademskem življenju in javnem prostoru nasploh. Drugače kakor Smolejeve prejšnje objave se to delo prvenstveno posveča graškemu, krakovskemu, praškemu in ljubljanskemu univerzitetnemu okolju, ki ga je povezovala sorodna kulturna podstat (nekdanje) skupne avstrijske države, manj pozornosti pa je namenjene dunajski univerzi, s katero se je v različnih kontekstih že ukvarjalo več slovenskih avtorjev. Monografija tako slovensko humanistiko bogati z bolj uravnoteženim prikazom študijskih poti slovenskih kulturnih ustvarjalcev v za narod prelomni dobi ter pojasnjuje značilnosti znanstvenega, literarnega in družbenopolitičnega delovanja izbranih osebnosti (npr. Fran Ilešič, Srečko Kosovel, Anton Podbevšek, Ivan Pregelj, Anton Vodnik) v nadaljnjih desetletjih, ko je bilo obdobje, ki so ga preživeli na univerzi, že preteklost. Z vidika statusnega ovrednotenja in umeščenosti v sodobno slovensko znanost je pohvalno dejstvo, da je knjiga nastala kot glavni rezultat raziskovalnega projekta Zgodovina doktorskih disertacij slovenskih kandidatov v avstro-ogrski monarhiji (1872–1918), ki ga je med letoma 2016 in 2018 financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Večji del monografije, ki ga je mogoče razumeti tudi kot dopolnitev avtorjeve knjige o slovenskih študentih na Dunaju z naslovom *Kaj večega poskusiti in postati. Slovenski pisatelji dunajski študentje (1850–1926)* (2015), je posvečen slovenskim pisateljem v vlogi študentov na praški in graški univerzi. Prav na slednji so posebej vidno pripravljali doktorske disertacije s področja slovenske književnosti, in ker so bili v Gradcu med profesorji slovanskega jezikoslovja in književnosti tudi Slovenci, so bile te disertacije zelo natančne. Še več, na graški filozofski fakulteti je bil leta 1881 spisan prvi doktorat v slovenskem jeziku avtorja Lovra Požarja (1855–1946), katerega naslov je *Razvoj pesniškega slovstva pri Slovencih*. Na tej podlagi ne preseneča podatek, da je del predavanj na graški sla-

vistiki že potekal v slovenskem jeziku, zato so v obravnavani monografiji prvič predstavljena literarna predavanja znamenitega filologa Rajka Nahtigala (1877–1956) v slovenščini, ki je sicer vrhunec svoje kariere dosegel med obema svetovnjima vojnoma na novoustanovljeni (1919) ljubljanski univerzi. Namen monografije je po avtorjevih besedah dvojen: predstaviti slovenske literate in druge kulturne ustvarjalce, ki so študirali na univerzah v avstro-ogrski monarhiji in Kraljevini Jugoslaviji, hkrati pa ponazoriti, da se je na takratnih visokih šolah – kljub svoji vsaj navidezni obrobnosti – vendarle predavala in proučevala tudi slovenska književnost. V monografiji so v obsežni prilogi objavljeni sezname predmetov, ki so jih slovenski študentje vpisovali na Dunaju, v Gradcu, Pragi in Ljubljani. V nekaterih primerih je bila rekonstrukcija njihovega študija posebej zahtevna. Ferdo Kozak (1894–1957) je denimo pričel študirati na Dunaju, se nato prepisal v Zagreb, večino študija pa je opravil v Pragi in po doktoratu vpisal še dva semestra v Ljubljani. Na podlagi Smolejeve raziskave je tako zbrano in pojasnjeno gradivo o študiju dvainosemdesetih slovenskih kulturnikov, med njimi dveh pisateljic, ki so obiskovali omenjene univerze.

Monografija ne želi biti monumentalna študija, temveč je zasnovana kot vsebinsko zgoščeno, pregledno in za različne profile humanističnih strokovnjakov koristno delo. Odlikuje ga dosledna zgodovinopisna metodologija, saj avtor zaključeno celoto oblikuje tako iz nujno potrebne faktografske podlage kakor tudi pronicljivega pojasnjevanja kulturnozgodovinskega konteksta, pri čemer uporablja arhivske vire, objavljeno znanstveno literaturo in spominske pripovedi v obravnavano dogajanje vpetih oseb. Monografiji dodatno nazornost in uporabnost podelujeta seznam vpisanih študijskih obveznosti izbranih študentov pri posameznem profesorju in seznam ohranjenih doktorskih disertacij s krajem njihove hrambe. Omenjeno delo je posebej dragoceno z vidika kontinuitete oziroma dopolnjevanja raziskav istega avtorja, ki se je v sodobnem slovenskem akademskem okolju uveljavil kot edinstven proučevalec slovenskih literatov kot študentov na univerzah avstro-ogrske monarhije. V tem pogledu je tudi obravnavana Smolejeva monografija velik dosežek na področju srednjeevropske intelektualne zgodovine in zgodovine visokega šolstva ter tako presega običajni domet literarnih ved. Na tak način deluje kot spodbuda za več nadaljnjih preglednih študij o vlogi visokega šolstva pri oblikovanju kulturne ustvarjalnosti na Slovenskem in v sosednjih deželah.

Tone Smolej
SLOVENSKA KNJIŽEVNOST
IN VISOKA ŠOLA
GRADEC, DUNAJ, KRAKOV,
PRAGA, LJUBLJANA (1839–1943)

Univerza kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani.
vstopni izkaz študenta od 21. febr. 1923 do 21. jun. 1923 Število semestrov: II.

Osební izkaz
vrednega študenta.

Ime in priimek	<i>Frída Kozak</i>	Zgodovina	Število let	Število let na šoli	Število let na šoli
Rojen	<i>18. III. 1904</i>	Državna	<i>Slovenska</i>	Šola	<i>Univerza v Ljubljani</i>
Prispevek	<i>Govorice</i>	Državni listi			
Ime očetov	<i>Gorjše</i>	Število let na šoli			
Narodnost	<i>Slovenska</i>	Število let na šoli			

Seznam predavanj.

Ime docenta	Naslov predavanja	Število let	Opombe
<i>Smolej</i>	<i>Frída Kozak XIX. stoletje</i>	2	
<i>Smolej</i>	<i>Gramatika slovenskega jezika</i>	2	
<i>Smolej</i>	<i>Reclja slovenskega jezika</i>	1	
<i>Smolej</i>	<i>Reclja slovenskega jezika</i>	3	

Slovenska književnost in visoka šola (ff.uni-lj.si).

Avtorji prispevkov Šolske kronike št. 2-3, 30/LIV, 2021

Anton Arko, prof. zgodovine in ruščine, višji kustos, Slovenski šolski muzej (naprej SŠM), Ljubljana.

Monika Govekar-Okoliš, dr. andragoških znanosti, prof. na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Jože Gruden, organizaor dela v p., Pekre.

Tatjana Hojan, prof. slovenskega jezika, bibliotekarska svetovalka SŠM v p., Ljubljana.

Matej Hriberšek, dr. klasične filologije, doc. na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Matic Intihar, prof. zgodovine in geografije, vodič v SŠM, Ljubljana.

Rok Kastelic, prof. zgodovine in geografije, Gimnazija Jožeta Plečnika, Ljubljana.

Boris Kožuh, dr. pedagoških znanosti, prof. na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, v p.

Marko Ljubič, prof. zgodovine in univ. dipl. pedagog, svetovalec, višji kustos, SŠM, Ljubljana.

Simon Malmenvall, doc., dipl. rusistike, mag. zgodovine, dr. teoloških znanosti, Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani in Fakulteta za pravo in poslovne vede pri Katoliškem inštitutu.

Stane Okoliš, mag. zgodovinskih znanosti, direktor Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana.

Tomaž Teropšič, dr. zgodovinskih znanosti, kustos dokumentalist, Posavski muzej Brežice.

Sodelavci Šolske kronike št. 2-3, 30/LIV, 2021

- Anton Arko**, prof. zgodovine in ruščine, višji kustos, Slovenski šolski muzej (naprej SŠM), Ljubljana.
- Marjetka Balkovec Debevec**, mag. znanosti s področja etnologije in prof. zgod., muzejska svétnica, SŠM, Ljubljana.
- Urška Boljkovac**, fotografinja, samozaposlena v kulturi, Ljubljana.
- Teodor Domej**, mag. dr., strokovni nadzornik za slovenščino na Deželnem šolskem svetu v p., Celovec, Avstrija.
- Darko Friš**, dr. zgodovinskih znanosti, red. prof., dekan Filozofske fakultete Univerze v Mariboru.
- Boris Golec**, dr. zgodovinskih znanosti, znanstveni svétnik, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, ZRC SAZU, Ljubljana.
- Ksenija Guzej**, prof. likovne umetnosti, poslovna sekretarka, SŠM, Ljubljana.
- Maja Hakl Saje**, univ. dipl. zgodovinarica, strokovna sodelavka, Služba za premično dediščino, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana.
- Tatjana Hojan**, prof. slovenskega jezika, bibliotekarska svetovalka SŠM v p., Ljubljana.
- Marjan Javoršek**, oblikovalec, zunanji sodelavec SŠM, Ljubljana.
- Matjaž Kavar**, računalniško oblikovanje, Brezovica, Kropa.
- Klara Keršič**, prof. grščine in latinščine, knjižnica SŠM, Ljubljana.
- Marija Lesjak Reichenberg**, mag. socioloških znanosti, svétnica, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
- Marko Ljubič**, prof. zgodovine in univ. dipl. pedagog, svetovalec, višji kustos, SŠM, Ljubljana.
- Simon Malmenvall**, doc., dipl. rusistike, mag. zgodovine, dr. teoloških znanosti, Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani in Fakulteta za pravo in poslovne vede pri Katoliškem inštitutu.
- Zdenko Medveš**, dr. pedagoških znanosti, zaslužni prof., v p., Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Stane Okoliš**, mag. zgodovinskih znanosti, direktor Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana.
- Mojca Peček-Čuk**, dr. pedagoških znanosti, red. prof., Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Leopoldina Plut-Pregelj, dr. pedagoških znanosti, Research Associate, College of Education, University of Maryland, College Park, MD, Washington, ZDA.

Edvard Protner, dr. pedagoških znanosti, red. prof., Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.

Mateja Pušnik, univ. dipl. umet. zgod., koordinatorka in organizatorka kulturnih programov SŠM, Ljubljana.

Mateja Ribarič, prof. zgodovine in sociologije, muzejska svetovalka, SŠM, Ljubljana.

Branko Šuštar, dr. zgodovinskih znanosti, muzejski svetnik, SŠM, Ljubljana.

Maja Visenjak-Limon, prof. angleškega jezika, prevajalka, Ljubljana.

Marjeta Žebovec, prof. slovenskega jezika s književnostjo, samozaposlena v kulturi, Smlednik.

Navodila avtorjem in avtoricam / Instructions to contributors

Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje, ki jo izdaja Slovenski šolski muzej v Ljubljani, **objavlja izvirne prispevke** s področja zgodovine šolstva in pedagogike pa tudi poročila in ocene posvetovanj, razstav in publikacij s to tematiko.

Prispevke prebere uredniški odbor oziroma recenzenti, ki se odločijo, ali je prispevek primeren za objavo ali pa ga po potrebi s pripombami vrnejo avtorju v dopolnitev. Recenzijski postopek je anonimen. Za trditve v prispevku odgovarjajo avtorji.

Oblika prispevka

Vsa za objavo oddana besedila naj bodo v elektronski obliki, napisana v programu Word. Velikost pisave naj bo 12 z 1,5 razmikom med vrsticami. Prispevke lahko pošljete tudi po elektronski pošti na naslov: solski.muzej@guest.arnes.si.

Znanstveni in strokovni članki naj bodo v obsegu do enega avtorske pole (do 16 strani običajnega tipkopisa) ali okoli 5.500 besed oz. okoli 35.000 znakov s presledki. Avtorji morajo svoje v objavo oddane prispevke posredovati jezikovno ustrezne. Članek mora vsebovati tudi:

- **izvleček** (v obsegu od 5 do 10 vrstic) z opisom prispevka in
- **pozetek** (v obsegu od 10 do 12 vrstic) z glavnimi ugotovitvami.
- **ključne besede** (3 do 5 besed)

Slikovne priloge (3-4 na članek)

Fotografije, skice in risbe naj bodo poskenirane (vsaj 300 dpi) in dodane z besedilom prispevkov v elektronski obliki, označene z zaporedno številko. V besedilu mora biti jasno razvidno, kam slikovne priloge sodijo. Slik ne vstavljajte v besedilo.

Podnapisi slik naj bodo s točno navedenim virom dodani na koncu besedila, ležeče.

Podnapis za slikovno gradivo iz publikacij:

Opis (Ime Priimek avtorja: Naslov, letnica, str., številka strani).

Primer: Šolarji na vasi (Ferdinand Bobič: Preljubno Veselje, o kje si doma, 1939, str. 1).

Podnapis za ostalo slikovno gradivo:

Opis (hrani ustanova/oseba, foto Ime Priimek).

Primer: Delavnica lepomisja (hrani SŠM, fototeka, foto Marjan Javoršek).

Primer: Učitelj matematike (hrani Janez Novak).

Navajanje opomb

Opombe naj bodo pisane enotno, na dnu vsake strani, velikost pisave 10.

navajanje virov

arhivski viri

Vire navajamo v skladu s predpisi posameznega arhiva, sicer pa:

Arhiv/ustanova, oddelek, številka fascikla/škatle: Vsebina.

SŠM, arhivska zbirka, fasc. 9: Spisi trivialke v Trnovem v Ljubljani (1831-1870).

spletni viri:

Če gre za knjižno delo v digitalni različici, potem navedemo tako, kot bi navedli ustrezno delo v tiskani obliki in za piko dodamo: spletni naslov (pridobljeno: dan. mesec. leto).

Za vsak drug spletni vir zapišemo: spletni naslov (pridobljeno: dan. mesec. leto).

Primer: <http://www.ssolski-muzej.si/slo/aboutmuseum.php?page=9> (pridobljeno: 12. 3. 2015).

navajanje literature*monografije:*

Ime Priimek, *Naslov dela*, kraj: Založba, leto izdaje, str. številka strani.

Primer: Jože Ciperle, Andrej Vovko, *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1987, str. 123.

serijske publikacije:

Ime Priimek, Naslov članka, *Naslov revije*, številka letnika, leto izdaje, št. številka zvezka, str. številka strani.

Primer: Tatjana Hojan, Nekaj stoletnih šol v letu 2013, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 23, 2013, št. 3, str. 542.

zborniki in katalogi:

Ime Priimek, Naslov članka, *Naslov zbornika* (ur. Ime Priimek urednika), kraj (brez vejice) leto izdaje, str. številka strani.

Primer: Mateja Ribarič, Zgodovina šolskih stavb na Slovenskem, *Hiše učenosti na Slovenskem na starih razglednicah* (ur. Mateja Ribarič), Ljubljana 2006, str. 15.

ponovne opombe:

Če se ponovna opomba sklicuje na isto delo kot opomba pred njo, se zapiše: Prav tam ali Ibid., številka strani. Če gre za isto stran: Prav tam ali Ibid.

Če se ponovna opomba sklicuje na delo, ki ni bilo omenjeno neposredno pred njo: Priimek avtorja (brez vejice) leto izida, str. številka strani.

Primer: Ciperle, Vovko 1987, str. 125.

Viri in literatura

V tem sklepnem poglavju morajo biti po abecednem vrstnem redu navedeni najprej vsi viri in nato vsa literatura, ki so v prispevku citirani v opombah.

Vire navajamo v skladu s predpisi posameznega arhiva (kot v opombah).

Literaturo navajamo tako, da najprej zapišemo: Priimek, Ime: – od tod naprej pišemo enako kot v opombah, le da ne navajamo strani.

Podatki o avtorju

Vsak pisec naj izpolni priložen obrazec s podatki o avtorju. Ob oddaji besedila prispevka naj **avtor posreduje izjavo**, da pošilja svoj izviren, še neobjavljen prispevek, ki ga ni poslal v objavo še kakšni drugi publikaciji. Poleg tiskane objave v Šolski kroniki se avtor strinja tudi s spletno objavo članka ter objavo določenih podatkov o avtorju.